T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE GÜVENLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Bilal KARABULUT

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Haydar ÇAKMAK

Ankara-2009

Doktora Tezi İçin Jüri Üyeleri Onay Sayfası

ONAY

Bilal Karabulut tarafından hazırlanan "Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek" başlıklı bu çalışma, 22.06.2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Bilim dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

[im z a]
…….

[Prof.Dr. Hüseyin Bağcı] (Başkan)
…….

[im z a]
…….

[Prof. Dr. Haydar Çakmak]
…….

[im z a]
…….

[Prof. Dr. Mehmet Emin Çağıran]
…….

[im z a]
…….

[Prof. Dr. Türel Yılmaz]
…….

[im z a]
…….
[Prof. Dr. Cemalettin Taşkıran]
…….

ÖNSÖZ

Ülkemizde, askeri ve politik arenadan günlük yaşamın hemen her alanına kadar, güvenlik olgusu gündemi sık sık meşgul etmektedir. Bunun temel sebebi kimi zaman dış tehditlerin kimi zaman da iç tehditlerin sürekli olarak varlığını hissettirmesidir. Bu durum da son dönemlerde güvenlik konusunda pek çok çalışma yapılmasını beraberinde getirmiştir. Fakat, Türkiye'de güvenlik alanında kaleme alınan çalışmaların geneli güvenlik politikaları veya karşılaşılan güvenlik sorunlarıyla ilgili konjonktürel ve/veya somut olay analizlerine dayanan çalışmalardır. Bu bağlamda, özellikle Türkiye'nin komşularıyla yaşadığı güvenlik sorunlarını inceleyen ve genelde olay analizlerine dayanan çok sayıda yayın yapılmıştır. Örneğin, Kıbrıs sorunu geçmişten günümüze Türkiye açısından en öncelikli ulusal güvenlik sorunlarından biri olmuştur. Konunun önemiyle doğru orantılı olarak Kıbrıs sorununu ele alan yüzlerce yayın yapılmıştır. Benzer şekilde, Türkiye için önemli bir tehdit unsuru olan terörizm konusunda da pek çok yayın yapılmıştır. Fakat, tüm bu güvenlik sorunları ve tehditlerinin daha net anlaşılabilmesi ve bilimsel çerçeve içinde değerlendirilmesini sağlayacak olan güvenlik olgusu, kavramsal ve teorik olarak yeterince incelenmemiştir. Başta ABD olmak üzere Batılı ülkelere bakıldığında güvenlik olgusunu kavramsal ve teorik olarak ele alan çok sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Türkiye gibi güvenlik tehditlerine oldukça açık bir ülkede güvenlik çalışmalarının bu denli yetersiz olması düşündürücüdür. Denilebilir ki, Türkiye'nin güvenlik sorunlarından biri de güvenlik olgusunun akademik alanda yeterince ele alınmamış olmasıdır. Ülkemizde güvenlik konusunda var olan böylesi bir bilimsel eksiklik bu çalışmanın yapılmasını teşvik eden en önemli itici güç olmuştur.

Doktora çalışması olarak böylesi bir konunun seçilmesinin ikinci sebebi küreselleşme sürecinin güvenliğin yeniden düşünülmesini adeta zorunluluk

haline getirmiş olmasıdır. Zira, küreselleşme süreci geleneksel güvenlik anlayışını içinde bertaraf edilemeyecek türden tehditleri beraberinde getirmiştir. Örneğin; küresel ısınma ve salgın hastalıklar gibi olgular geleneksel güvenlik tedbirleriyle önlenemeyecek türden tehditlerdir. Ayrıca, savaş ve terörizm gibi geleneksel tehditler de köklü bir değişim yaşamaktadır. Güvenlik olgusunun küreselleşme süreciyle birlikte yaşadığı bu anlam/kapsam değişimi ve/veya genişlemesi tüm ülkeleri olduğu gibi Türkiye'yi de etkilemektedir. Bu bağlamda ülkemizde de güvenlik yeniden düşünülmeli ve bu eksende yeni güvenlik politikaları geliştirilmelidir. Böylesi bir anlayış değişimi için akademik çalışmalar aracılığıyla gerekli düşünsel altyapı oluşturulmalıdır.

Akademik hayatım süresince desteğini hep yanımda hissettiğim ve her anlamda yetişmemde büyük katkısı olan değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Haydar Çakmak'a, tüm değerli hocalarıma ve sevgili asistan arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum. Ayrıca, varlıklarıyla ruhumu aydınlatan aileme ve eşime minnettarım. Çalışmamın akademik literatüre bir damlacık da olsa katkısı olması dileğiyle…

Bilal KARABULUT

Ankara-2009

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....i
İÇİNDEKİLER.....iii
KISALTMALAR CETVELİ.....viii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL, TARİHSEL ve TEORİK AÇIDAN GÜVENLİK

I. KAVRAMSAL ve TARİHSEL AÇIDAN GÜVENLİK.....7

A. Kavramsal Açıdan Güvenlik.....7

1. Güvenlik Kavramının Anahtar Terimleri ve Güvenlik Türleri.....12

a. Güvenlik Kavramının Anahtar Terimleri.....12

(1). Tehdit.....12

(2). Caydırıcılık.....15

(3). Şiddet.....17

(4). Çatışma.....18

(5). Savunma.....19

(6). Emniyet.....20

b. Güvenlik Türleri.....21

(1). Ulusal Güvenlik.....21

(2). Bölgesel Güvenlik.....27

(3). Uluslararası Güvenlik.....28

(4). Kolektif Güvenlik ve Kolektif Savunma.....30

(5). İşbirliğine Yönelik Güvenlik.....32

2. Güvenliğin Sınıflandırılma Biçimleri……33

3. Güvenlik Kavramının Temel Özellikleri…….36

a. Güvenliğin Değeri……36

b. Güvenliğin Kavramsal ve Yapısal Özelliği……...39

c. Güvenliğin Zamansal Özelliği……42

d. Güvenlik İkilemi……43

B. Güvenliğin Tarihsel Gelişimi……..44

1. Güvenlik Çalışmalarının Tarihsel Gelişimi…….....48

II. ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNİN GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI……...53

A. Geleneksel Güvenlik Anlayışı…….....54

1. İdealizmin Güvenlik Yaklaşımları……56

2. Realizmin Güvenlik Yaklaşımları……59

a. Realizmin Tarihsel Gelişimi…….59

b. Realizmin Güvenlik Alanındaki Temel Yaklaşımları……63

3. Neorealizmin Güvenlik Yaklaşımları……..68

a. Barry Buzan ve Kopenhag Güvenlik Çalışmaları Okulu……73

(1). Kopenhag Güvenlik Çalışmaları Okulu…….....73

(2). Barry Buzan: Yeni Bir Güvenlik Anlayışının Doğuşu…….....77

B. Yeni Güvenlik Anlayışı…….....83

1. Eleştirel Teorilerin Güvenlik Yaklaşımları……86

2. Konstrüktivist (Yapılandırmacı) Teorilerin Güvenlik Yaklaşımlar…….91

3. Postmodern Teorilerin Güvenlik Yaklaşımları……96

4. Feminist Teorilerin Güvenlik Yaklaşımları…….....101

İKİNCİ BÖLÜM
KÜRESELLEŞME EKSENİNDE GÜVENLİK KAVRAMINDA YAŞANAN DEĞİŞİM SÜRECİ

I. KAVRAMSAL ve TARİHSEL AÇIDAN KÜRESELLEŞME……..104

A. Kavramsal Açıdan Küreselleşme…….....104

B. Küreselleşme Sürecinin Tarihsel Gelişimi…….108

C. Küreselleşme Sürecinin Temel Özellikleri…….....111

D. Olumlu ve Olumsuz Yönleriyle Küreselleşme……..115

1. Küreselleşmenin Olumlu Yönleri……115

2. Küreselleşmenin Olumsuz Yönleri……119

II. KÜRESELLEŞME EKSENİNDE ŞEKİLLENEN YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI……124

A. Yeni Güvenlik Anlayışının Temel Özellikleri……131

B. Yeni Tehdit Algılamalarının Tasnifi ve Temel Özellikleri……135

C. Küreselleşme Sürecinde Ortaya Çıkan "Yeni Güvenlik Alanları" ve "Geleneksel Güvenlik Alanlarının Yaşadığı Değişim Süreci"……140

1. Yeni Tehdit/Güvenlik Alanları……..140

a. Birey Güvenliği…….....142

(1). Grupların ve Azınlıkların Güvenliği……..…...151

(2). Kazalardan Kaynaklanan Bireysel Güvenlik Tehditleri……152

b. Çevresel/Ekolojik Güvenlik……154

(1). Çevre Kirliliği, Küresel Isınma ve İklim Değişiklikleri…..161

(2). Doğal tehditler…….....163

(3). Çevresel/Ekolojik Güvenliğin Temel Özellikleri……166

c. Ekonomi Güvenliği…….....170

d. Sağlık Güvenliği…….....177

e. Demografik Güvenlik…….....183

f. Doğal Kaynakların Güvenliği…….....187

g. Enerji Güvenliği…….189

h. Gıda Güvenliği…….192

ı. Bilgi, Bilişim ve Teknoloji Güvenliği……...194

2. Küreselleşme Sürecinde Geleneksel Tehditlerin Yaşadığı Dönüşüm…….200

a. Savaş…….....202

b. Terörizm……..206

c. Yasadışı Göç……..212

d. Silah(sız)lanma……..217

e. Etnik Sorunlar…….220

f. Organize Suçlar…….....223

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE GÜVENLİK KONUSUNDA GELİNEN SON NOKTA

I. GÜVENLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNME SÜRECİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER…….227

II. YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI İLE GELENEKSEL GÜVENLİK ANLAYIŞININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ……..237

III. YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞININ ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN VE DEVLETLERİN GÜVENLİK ALGILAMALARINA YANSIMALARI: İKİ ÖRNEK…….245

A. BM'nin Güvenlik Anlayışında Yaşanan Değişim Süreci……247

B. ABD'nin Güvenlik Anlayışında Yaşanan Değişim Süreci……255

1. ABD'nin Güvenlik Anlayışında Yaşanan Değişim Sürecinin Nedenleri……..256

a. Soğuk Savaş'ın Sona Ermesi Nedeniyle Yeni Bir Uluslararası Yapının Ortaya Çıkması……..256

b. Küreselleşme Sürecinde Yaşanan Değişimler ve Ortaya Çıkan Yeni Tehditler……259

(1). Birey Güvenliği ve ABD……...262

(2). Çevre Güvenliği ve ABD……..264

(3). Bilgi, Bilişim ve Teknoloji Güvenliği ve ABD……265

(4). Sağlık Güvenliği ve ABD……266

(5). Doğal Kaynakların Güvenliği ve ABD……267

c. 11 Eylül Terör Saldırıları…….....270

d. ABD'nin İç Yapısında Yaşanan Değişimler…….....277

e. Güvenlik Çalışmalarının Etkisi…….282

2. Amerikan Güvenlik Anlayışı Üzerine Genel Bir Değerlendirme…..284

SONUÇ…….....……..288

KAYNAKÇA……...……295

ÖZET……...327

ABSTRACT……329

KISALTMALAR

a. g. e. : Adı Geçen Eser

a. g. m. : Adı Geçen Makale

a. g. k. : Adı Geçen Konferans

AB : Avrupa Birliği (European Union)

ABD : Amerika Birleşik Devletleri (United States of America)

AGİT : Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (Organization for Security and Co-operation in Europe)

AIDS : Acquired Immune Deficiency Syndrome

AKKA : Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Andlaşması (Conventional Forces in Europe)

ASAM : Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi

BDT : Bağımsız Devletler Topluluğu (Commonwealth of Independent States)

BAB : Batı Avrupa Birliği (Western European Union)

BİO : Barış İçin Ortaklık (Partnership for Peace)

BM : Birleşmiş Milletler (United Nations)

bkz. : Bakınız

BP : British Petroleum

CIA : Central Intelligence Agency

CSIS : Center of Strategic and International Studies

Çev. : Çeviren

Der. : Derleyen

EADRCC : Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre

Ed. : Editör

FAO : Food and Agriculture Organization

FBI : Federal Bureau of Investigation

HIV : Human Immunodeficiency Virus

IMF : International Money Fund

MC : Milletler Cemiyeti (League of Nations)

MIT : Massachusetts Institute of Technology

M.Ö. : Milattan Önce

NATO : North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

OCHA : Office for the Coordination of Humanitarian Affairs

PKK : Partiya Karkerên Kurdistan

RAND : Research and Development

s. : Sayfa

SALT : Strategic Arms Limitation Talks

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TESEV :Türkiye Eğitim ve Sosyal Etüdler Vakfı

UK : United Kingdom (Birleşik Devletler -İngiltere-)

UNDCP : United Nations Office on Drugs and Crime

UNDP : United Nations Development Programme

UNEP : United Nations Environment Programme

UNESCO : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

UNFCCC : United Nations Framework Convention on Climate Change

UNFPA **:** United Nations Fund for Population Activities

UNICEF **:** United Nations Children's Fund

UN/ISDR **:** United Nations International Strategy for Disaster Reduction

vb. **:** Ve Bu Gibi

vs. **:** Ve Sair

Vol. **:** Volume

WFO **:** World Food Programme

GİRİŞ

Güvenlik olgusunun Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve küreselleşme sürecinin ivme kazanmasıyla birlikte geleneksel güvenlik anlayışını aşan bir biçimde değişmeye başladığı ve bu nedenle yeni bir güvenlik anlayışı çerçevesinde yeniden düşünülmesi gerektiği bu çalışmada savunulan temel tezi oluşturmaktadır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve küreselleşme sürecinin ivme kazanmasıyla Soğuk Savaş döneminin baskın paradigması olan realizm sarsılmaya başlamıştır. Realizmin uluslararası ilişkileri analiz etmeye yönelik kullandığı; devlet, güç, ulusal çıkar gibi anahtar kavramları uluslararası ilişkilerin değişen dinamiklerini açıklamada yetersiz kalmıştır. Uluslararası veya hükümetler dışı örgütler, ulus-ötesi birimler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası şirketler ve en önemlisi bireylerin uluslararası ilişkiler analizlerine dahil edilmeye başlanmasıyla realist paradigmanın yetersizliği daha net anlaşılmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra uluslararası ilişkiler analizlerine ekonomik, teknolojik, çevresel ve toplumsal süreçlerin ve insan hakları, din, etnik köken gibi normatif olguların daha yoğun bir biçimde dahil edilmesi sonucu yaşanan genişleme realist paradigmanın yetersizliğini iyiden iyiye gün yüzüne çıkarmıştır. Bu durum ise uluslararası ilişkiler alanında geleneksel anlayışları eleştiren yeni yaklaşımların gelişmesinin önünü açmıştır. Yeni güvenlik anlayışı da bu eleştirel yaklaşımlardan biridir.

Uluslararası ilişkilerin küreselleşme ekseninde yaşamış olduğu bu genişleme ve derinleşme süreci doğal olarak güvenlik çalışmalarına da yansımıştır. Örneğin; çevre konusunun uluslararası ilişkiler çalışmalarındaki etkinliğinin artması uluslararası hukukta çevre hukukunun, güvenlik çalışmalarında ise çevre güvenliğinin öneminin artmasını beraberinde getirmiştir. Benzer şekilde uluslararası ilişkiler analizlerinde ekonomik süreçlere daha fazla önem verilmesine paralel olarak güvenlik çalışmalarında

da ekonomi güvenliği kavramı gelişmeye başlamıştır. Kısacası, uluslararası ilişkilerin genelinde yaşanan değişim süreci tüm alt dallarında olduğu gibi güvenlik çalışmalarında da benzer değişimler yaşanmasına ön ayak olmuştur.

Küreselleşme süreci ile birlikte güvenliğe yönelik tehditlerin farklılaşması yeni bir güvenlik tanımlamasını gerekli kılmaktadır. Zira geleneksel tehditlere yönelik mücadele yöntemleri yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizlik yeni bir güvenlik tanımlamasının yanı sıra bu tanımlamadan hareketle yeni mücadele araçlarını devreye sokmayı da gerekli kılmaktadır. Savaş, silahlanma ve askeri güç gibi geleneksel güvenlik anlayışının anahtar kavramları günümüzde de güvenlik çalışmalarının ilgi alanı içindedir. Fakat, güvenlik olgusu artık yalnız bu kavramlarla hareket edemeyecek kadar genişlemiş ve derinleşmiştir. Öncelikle bu olguların geleneksel anlamı değişim yaşamaya başlamış ve bu durum geleneksel güvenlik tehditleri konusunda yeni yaklaşımlar geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Örneğin, geleneksel güvenlik anlayışının özünü oluşturan savaş olgusu günümüzde oldukça farklı formlarda ortaya çıkmaktadır. Siber savaş, ekonomik savaş, terörizmle savaş gibi yeni terimlerle ifade edilen bu genişleme ve dönüşüm, savaş olgusuna yönelik algılamaları değiştirmeye başlamıştır. Geleneksel tehditlerin yaşadığı bu dönüşüme ilaveten küreselleşme süreciyle ortaya çıkmış olan yeni güvenlik ve/veya tehdit alanları kavramın genişlemesi ve derinleşmesine sebep olmuştur. Geleneksel anlayışın nüvesini oluşturan ulusal güvenliğe ek olarak; çevre güvenliği, teknoloji güvenliği, sağlık güvenliği, ekonomi güvenliği, enerji güvenliği ve birey güvenliği gibi yeni güvenlik alanları güvenlik çalışmalarına eklemlenmiştir.

Güvenlik alanında yaşanan değişimleri anlamak için bu değişimin kaynağı olan küreselleşme sürecinin dinamiklerini idrak etmek gerekmektedir. Öncelikli olarak, küreselleşme sürecinin en önemli özelliklerinden biri “birey merkezli” olmasıdır. Küreselleşme sürecinin

beraberinde getirdiği bireyselleşme olgusu hemen hemen tüm sosyal bilim dallarını etkisi altına almıştır. Güvenlik olgusu da küreselleşmeye paralel olarak birey merkezli olmaya başlamıştır. Bu nedenle çalışmada birey güvenliği konusu derinlemesine analiz edilecektir. Fakat, literatürdeki genel eğilimin aksine, birey güvenliği diğer tüm yeni güvenlik alanlarını kapsayıcı bir biçimde değil, bu yeni güvenlik alanlarından biri olarak ele alınacaktır. Bu bağlamda birey güvenliğinin yanı sıra güvenlik kavramının genişlemesi ve derinleşmesi sürecinde ortaya çıkan ekonomi güvenliği, çevre güvenliği, bilişim güvenliği v.b yeni güvenlik alanları da ayrı başlıklar altında ele alınacaktır.

Küreselleşme sürecinde şekillenmeye başlayan yeni güvenlik anlayışının bir diğer özelliği ağırlıklı olarak askeri olmayan güvenlik konularını bünyesinde barındırmasıdır. Çevre güvenliği, grupların güvenliği, bilişim güvenliği, doğal felaketler ve kazalarla mücadele, salgın hastalıklar v.b yeni güvenlik alanları tamamen olmasa dahi genel itibariyle askeri olmayan konulardır ve bu nedenle askeri güvenlik odaklı geleneksel güvenlik anlayışından oldukça farklı yaklaşımlara gereksinim duymaktadırlar. Askeri stratejiler ve araçlar güvenliğin korunması adına temel başvuru kaynakları olsalar da tüm tehditleri bertaraf edecek yeterliliğe sahip değillerdir. Örneğin, Bangladeş'teki sel felaketinin yarattığı yıkım, Etiyopya'daki kuraklığın yol açtığı açlık sonucu yaşanan toplu ölümler, Jamaika'daki kasırgaların savaş benzeri felaketlere yol açması ve Afrika'da her yıl ancak savaşlarda olabilecek şekilde yüz binlerce insanın HIV virüsü nedeniyle ölmesi gibi gerçekler askeri mantık içinde bertaraf edilebilecek güvenlik tehditleri değildir.[1] Bu güvenlik tehditleriyle mücadele konusunda yapılması gereken "askeri olmayan güvenlik" stratejilerinin geliştirilmesidir. Bu gerçeğin ışığında, günümüzde, gerek devletlerin gerekse uluslararası örgütlerin yeni güvenlik

[1] Caroline Thomas, "Third World Security**", International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Ed. Robert J. Art ve Robert Jervis, USA, Longman Publishers, 2003, s.270.

tanımlamaları yaptıkları ve bu tanımlamalar ekseninde yeni önlemlere başvurdukları gözlemlenmektedir.

Bünyesinde küreselleşme ve güvenlik gibi sosyal bilimler alanındaki belki de en muğlak kavramları barındıran bir çalışma yapmak oldukça zordur. Böylesi normatif değerlere, ideolojik tutumlara ve en önemlisi algı farklılıklarına göre değişkenlik gösteren iki kavramla çalışılması, yapılan tespitlerin zamana ve mekana göre uyarlanması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Mekansal değişkenlik konusunda şu örnek verilebilir. Dünyada terör tehdidini en öncelikli ulusal güvenlik sorunu olarak gören Türkiye ve ABD gibi ülkeler olduğu gibi Norveç ve Finlandiya gibi kimi ülkeler için böylesi bir tehdit algılaması neredeyse hiç yoktur. Yine benzer şekilde küresel ısınma sonucu okyanuslardaki su seviyesinin yükselmesini öncelikli güvenlik tehditleri arasında gören Norveç ve İngiltere gibi ülkelerin yanı sıra Afganistan ve Bolivya gibi okyanuslara ya da denizlere sınırları olmayan ve doğal olarak böylesi bir tehdidi hiçbir zaman hissetmeyecek olan ülkeler de vardır. Küreselleşme olgusu da güvenliğe benzer şekilde nereden bakıldığına göre şekillenen bir kavramdır. Örneğin, Batılı ülkelerin küreselleşme sürecine bakışı ile gelişmemiş ülkelerin küreselleşme algılaması arasında çok büyük farklılıklar vardır.

Zamansal değişkenlik konusunda ise şunlar söylenebilir. Güvenlik olgusu durağan bir olgu değildir. Bu bağlamda, güvenlik tehditlerinin ve bu tehditlere karşı alınan önlemlerin tarihsel süreçte tedrici veya ani olarak değişmesi güvenlik algılamaları ve tanımlamalarını da değiştirmektedir. 11 Eylül terör saldırıları öncesinde ve sonrasında ABD'nin terörizm algılamasının yaşadığı değişim güvenliğin zamansal değişimine örnek gösterilebilir. Benzer şekilde küreselleşme olgusu da sürekli bir değişim ve gelişimi bünyesinde barındırmaktadır.

Özetle, bu çalışmada güvenliğin ve küreselleşmenin her birey, grup ve ülke için farklı anlamlar ifade ettiği ön kabulüyle genellemelere gidilmeyecek ve küreselleşme sürecinde ortaya çıkan yeni tehditlerin ve bu minvalde şekillenen yeni güvenlik anlayışının zamana ve mekana göre yorumlanabileceği ön kabulüyle analizler yapılacaktır. Bu iki faktörün yanı sıra güvenlik çalışmaları konusundaki Batılı akademik tekel göz önünde bulundurulacaktır. Bu bağlamda yeni güvenlik anlayışına yönelik Batılı bakış açısının yanı sıra, dünyanın diğer bölge ve ülkelerinin güvenlik algılamaları da ortaya konmaya çalışılacaktır.

Çalışmada "Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek" başlığının kullanılmasının temel sebebi küreselleşme ve güvenlik kavramlarının artık birbirinden ayrı düşünülemeyecek olgular haline geldikleri varsayımıdır. "Yeniden Düşünüş" kavramının kullanılmasının sebebi ise çalışmada geleneksel güvenlik anlayışının tamamen reddedilmeyip, bilimsel ilerlemenin tarihsel ve teorik birikimlerden yararlanarak sağlanabileceği gerçeğinden hareketle, yeniden düşünülmesi gerektiğinin savunulmasıdır.

Çalışma üç temel bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde güvenlik olgusu kavramsal, tarihsel ve teorik açıdan ele alınacaktır. Güvenlik olgusu, kavramsal ve tarihsel olarak irdelendikten sonra geleneksel güvenlik anlayışı ve yeni güvenlik anlayışı uluslararası ilişkiler teorileri ekseninde analiz edilecektir. Bu bağlamda geleneksel anlayış içinde idealizm, realizm ve neorealizm ele alınacaktır. Geleneksel güvenlik anlayışından yeni güvenlik anlayışına geçiş sürecinde en önemli adım olduğuna inanılan Kopenhag Okulu ve Barry Buzan ayrı başlıklar altında incelenecektir. Yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde ise eleştirel, yapılandırmacı, postmodern ve feminist teoriler ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, ilk olarak küreselleşme süreci kavramsal ve tarihsel açıdan irdelenecektir. Bu aşamadan sonra küreselleşme

sürecinde şekillenen yeni güvenlik anlayışı ele alınacaktır. Bu bağlamda, “küreselleşme sürecinde ortaya çıkan yeni tehdit/güvenlik alanları” ve “geleneksel güvenlik konularının yeniden düşünülme süreci” incelenecektir. Çalışmanın özünü bu bölüm oluşturmaktadır.

Çalışmanın son bölümünde ise öncelikli olarak yeni güvenlik anlayışı eleştirel bir bakış açısıyla incelenecektir. Ayrıca, geleneksel güvenlik anlayışı ile yeni güvenlik anlayışının karşılaştırmalı bir analizi yapılacaktır. Nihai aşamada ise küreselleşme sürecinde güvenlik alanında yaşanan değişimlerin somut yansımaları devletler ve uluslararası örgütler aracılığıyla ortaya konmaya çalışılacaktır. Böylesi bir değişimin izlerinin en rahat görülebileceği uluslararası örgüt olarak Birleşmiş Milletler’in, devlet olarak da ABD’nin yeni güvenlik anlayışına yönelik yaklaşımları ve uygulamaları ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL, TARİHSEL ve TEORİK AÇIDAN GÜVENLİK

I. KAVRAMSAL ve TARİHSEL AÇIDAN GÜVENLİK

A. Kavramsal Açıdan Güvenlik

Güvenlik kavramı sözlük anlamı olarak en genel biçimde; tehditlerden, korkulardan ve tehlikelerden uzak olmak anlamına gelmektedir. Bu bağlamda bir kimsenin ya da birimin güvende olması iki koşula bağladır: Eldeki değerlere yönelik bir tehdidin olmaması ve eğer böyle bir tehdit varsa tehdide maruz kalanın rasyonel bir maliyetle bu tehdidi savuşturma kapasitesine sahip olması.[1] Diğer bir anlatımla güvenlik; tehdit veya tehlike durumunun minimum düzeyde olmasıdır. Teorik anlamda "tam güvenlik" hiçbir tehdit veya tehlikenin olmaması durumuna işaret etse de pratikte bu mümkün değildir. Zira tehdit ve tehlikelerle dolu bir dünyada tam güvenlikten bahsetmek ütopik bir yaklaşımdır. Bu nedenle güvenliğe ilişkin tanımlar "tam" ile "hiç" arasında yapılmak zorundadır.[2]

Güvenlik kavramına yönelik tanımlamalara bakıldığında çok farklı yaklaşımların ortaya çıktığı görülmektedir. Böylesi bir farklılaşmanın pek çok nedeni vardır. Bunlar arasında iki ana neden öne çıkmaktadır. Öncelikle kavram, tarihsel süreçte farklı algılamalara sebep olacak şekilde değişkenlik arz etmektedir. Diğer bir anlatımla kavramın statik bir bir yapıya sahip olmaması zaman olgusunun etkisine açık olmasını beraberinde getirmektedir. Diğer neden ise kavramın nereden bakıldığına (ideolojik veya

[1] Benjamin Miller, "The Concept of Security: Should it be Redefined", **Journal of Strategic Studies**, Vol. 24, No. 2, June 2001, s.16.

[2] Graham Evans ve Jeffrey Newnham, **The Penguin Dictionary of International Relations**, London, Penguin Books, 1998, s.490.

teorik bakış açıları, ülkesel farklılıklar, tanımlayanın kişisel görüşleri vb.) bağlı olarak şekillenebilmesidir. Bu iki neden tüm zamanlar için geçerli olabilecek ve hemen herkesin üzerinde uzlaşabileceği bir tanım yapmanın zorluğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle farklı tanımlamalara yer verilerek ortak noktalar bulunmaya çalışılmalıdır. David Baldwin'e göre güvenliğin farklı tanımlamalarının ortaya konması iki açıdan önemlidir. İlk olarak, bir güvenlik politikasının diğeri ile karşılaştırılmasını kolaylaştırarak, rasyonel politika analizine katkıda bulunmaktadır. İkinci olarak, birbirinden farklı görüşlere sahip olanlar arasında ortak bir temel oluşturarak, bilimsel iletişimi kolaylaştırmaktadır.[3] Güvenlik kavramı üzerine pek çok tanımlama yapılmıştır/yapılmaktadır. Burada önemli bazı düşünürlerin tanımlamalarına yer verilecektir:

Arnold Wolfers'a göre güvenlik; objektif anlamda eldeki değerlere yönelik bir tehdidin olmaması, subjektif anlamda ise bu değerlere yönelik bir saldırı olacağı korkusu taşımamaktır.[4]

Carlo Masala'ya göre güvenlik; bir devletin vatandaşlarının hayat standartlarını düşürmeye yönelik tehditler ve hükümetlerin ve hükümet dışı birimlerin karar alma seçeneklerini daraltan tehditlerle mücadeledir.[5]

Richard Ullman'a göre güvenlik; bireylerin, hükümet dışı birimlerin, grupların ya da devletlerin sahip oldukları değerlere ya da yaşam standartlarına yönelik bir saldırı ya da tehdidin olmadığı durumdur.[6]

---

[3] David A. Baldwin, "Güvenlik Kavramı", Çiğdem ŞAHİN (Çev.), **Uluslararası Güvenlik Sorunları**, Kamer Kasım ve Zerrin A. Bakan (Ed.), Ankara, ASAM Yayınları, 2004, s.2.

[4] Barry Buzan, **People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, New York, Harvester Wheatsheaf, 1991, s.17.

[5] Carlo Masala, "Demographic Pressure and Ecological Restraints: The Case of the Mediterranean", **International Security Challenges in a Changing World**, Kurt R. Spillman ve Joachim Krause (Ed.), Bern, Peter Lang, 1999, s.80.

Thomas F. Homer-Dixon'a göre güvenlik; bireylerin fiziksel, sosyal ve ekonomik refahlarının korunmasıdır.[7]

John E. Mraz'a göre güvenlik; zarar verici tehlikelerden göreceli olarak uzak olmaktır.[8]

André Comte-Sponville'e göre güvenlik; her zaman devam edecek ve her zaman yeniden başlayacak bitmeyen bir "savaş"tır. Bu ulaşılabilecek bir amaç değildir.[9]

Muhammed Ayoob'a göre güvenlik; devletlerin sahip olduğu değerlere, ülkesel ve kurumsal yapıya ve rejime yönelik herhangi bir tehdidin olmaması durumudur.[10]

Alanın önde gelen düşünürlerinin güvenlik tanımlamalarına bakıldığında birbirinden farklı yaklaşımların ortaya çıktığı görülmektedir. Böylesi bir farklılaşmanın temel sebebi güvenliğin göreceli bir kavram olmasıdır. Düşünürlerin ideolojik ve bilimsel bakış açıları veya tanımlamanın yapıldığı zaman ve mekan gibi faktörler faklı tanımlamaların ortaya çıkmasına sebep

---

[6] Marc A. Levy, "Is The Environment a National Security Issue?", **International Security**, Vol. 20, No. 2, Fall 2005, s.40.

[7] Thomas F. Homer-Dixon, "On the Threshold -Environmental Changes as Causes of Acute Conflict", **Global Dangers -Changing Dimensions of International Security-**, Sean M. Lynn-Jones ve Steven E. Miller (Ed.), Cambridge-USA, MIT Press, 1995, s.44.

[8] Buzan, **a.g.e.**, s.16.

[9] Mehmet Ali Bal, **Modern Devlet ve Güvenlik**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2003, s.21-22.

[10] Ayoob'a göre bu tanım politik yönü ağır basan bir tanımdır. Fakat, devletlerin politik değerlerinin yanı sıra ekonomik ve çevresel değerleri de vardır ve bu değerler de korunmalıdır. Fakat, genel eğilim ekonomi ve çevre gibi fenomenlerde ortaya çıkan güvenlik tehditlerinin politik ve askeri güvenliği tehdit ettikleri ölçüde güvenlik tehdidi olarak algılanmansıdır. Mohammed Ayoob, "Security in the Third World: Searching fort the Core Variable", **Seeking Security and Development -The Impact of Military Spending and Arms Transfers-**, Norman A. Graham (Ed.), USA, Lynne Rienner Publishers, 1994, ss.15-28, s.15-16.

olmaktadır. Fakat, ne biçimde olursa olsun, nasıl kullanılırsa kullanılsın bir biçimde güvenlik olgusundan söz edilebilmesi için;

1) varlığın korunması ve sürdürülmesi bakımlarından bir ya da birkaç içsel tehdidin,

2) ve/veya dışsal bir ya da birkaç tehdidin

3) ve/veya bu türden algılamaların ve tahminlerin bulunması gerekmektedir.[11]

Arnold Wolfers'ın güvenliği "objektif" ve "subjektif" güvenlik olarak iki ayrı kategoriye ayırması literatürde genel kabul görmüş bir yaklaşımdır. Arnold Wolfers'a göre, objektif güvenlik herhangi bir tehlikenin olmadığı durumdur. Subjektif güvenlik ise herhangi bir tehlike beklentisinin olmadığı yani korku yaşanmayan durumdur.[12] Bu bağlamda güvenlik; tehlikenin olmadığı ya da olabildiğince az olduğu (objektif) ya da tehlike şüphesinin olmadığı veya korkutmayacak kadar az olduğu (subjektif) durumdur.[13] Objektif güvenlik isminden de anlaşılabileceği üzere fiili/görünür olan üzerine inşa edilmişken, subjektif güvenlik psikolojik etkenler sonucu şekillenmektedir.

Bir uluslararası aktörün objektif güvenliği başka bir devlet ya da devlet dışı aktörün o devlete ne kadar zarar verebileceğine veya ne kadar zarar verme niyetinde olduğuna bağlıdır. Burada edilgen bir durum söz konusudur. Diğer bir anlatımla bir devletin objektif güvenliğini içinde bulunduğu uluslararası ortam belirlemektedir.[14] Örneğin, İran'ın nükleer silahlara sahip

[11] Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Derin Yayınları, 2003, s.10.

[12] John Baylis and Steve Smith, **The Globalization of World Politics -An Introduction to International Relations-**, New York, Oxford University Press, 2001, s.255.

[13] Haydar Çakmak, **Avrupa Güvenliği**, Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.26.

olması Türkiye'nin, mevcut güvenlik yapılanmasında bir değişim olmamasına rağmen, güvenlik endişelerini artırır. İran'ın bu silahları kullanma niyetinde olduğu konusunda bir endişe hasıl olursa bu durum Türkiye'nin güvenlik endişelerini biraz daha artırır. Görüleceği gibi burada Türkiye'nin kendi dışında gelişen bir olay nedeniyle güvenlik endişeleri artmaktadır. Uluslararası arenada bir devletin objektif anlamda güvende olmasının üç temel yolu vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1) Bir aktörün hiç kimsenin kendisine saldırmayacağı konusunda güven duyması,

2) Herhangi bir saldırıyı önceden caydırabilecek imkanlara sahip olması,

3) Caydıramadığı bir saldırıyı bertaraf edebilme gücüne sahip olması.[15]

Subjektif güvenlik ise objektif güvenliğe göre daha açık uçlu bir kavramdır. Çünkü insanların kendilerini güvende hissetmelerinin belirli bir limiti yoktur. Ayrıca, insanların kendilerini güvende hissetmeleri zamana ve mekana bağlı göreceli bir durumdur. İnsanların subjektif olarak kendilerini güvende hissetmeleri iki faktöre bağlıdır. Bunlar:

1) Güvende olmayı diğer amaçlarına göre tercih etme oranları,

2) Diğer insanların ne kadar güvende oldukları.[16]

Objektif anlamda tehlikelerin yokluğu mu önemlidir? Yoksa subjektif anlamda korkunun olmaması mı? Bu konuda çok yoğun tartışmalar

---

[14] Alan C. Lamborn ve Joseph Lepgold, **World Politics into the Twenty-First Century**, USA, Pearson, 2003, s.225.

[15] Lamborn ve Lepgold, **a.g.e.**, s.225.

[16] Lamborn ve Lepgold, **a.g.e.**, s.225.

yaşanmıştır/yaşanmaktadır. Fakat denilebilir ki, güvenliğin objektif yönünün ya da subjektif yönünün ağır basması zamana ve mekana ve en önemlisi ilgili olayın kendine özgü koşullarına bağlıdır.[17] Örneğin, Barry Buzan'a göre geçmişten günümüze en önemli güvenlik sorunu "belirsizlik" ve "korku"nun yarattığı güvensizlik hissidir.[18] Diğer bir anlatımla, subjektif güvenlik objektif güvenlikten daha önemlidir. Fakat, bu görüşün doğruluğu tartışmaya açıktır. Zira, kimi zaman "fiili korkular" ön planda iken, kimi zaman da "algılamalar" fiili durumlardan önemli hale gelebilmektedir.

1. Güvenlik Kavramının Anahtar Terimleri ve Güvenlik Türleri

a. Güvenlik Kavramının Anahtar Terimleri

(1). Tehdit

Tehdit; bir devlet, toplum ya da bireyin yaşamına veya sahip olduğu değerlere yönelik olumsuz sonuçlar doğurma potansiyeli olan olaylar ya da olgulardır.[19] Tehditler; kısa-orta-uzun vadeli, doğrudan-dolaylı, ülkesel-bölgesel-küresel, düşük yoğunluklu-hayati, kültürel, askeri, ekonomik vb. farklı şekillerde tasnif edilebilmektedirler. Tehdit genel olarak üç biçimde ortaya çıkar:

1) Eldekini yitirme riski,

---

[17] Dietrich Fischer, **Nonmilitary Aspects of Security -A Systems Approach-**, England, Darmouth Publishing Company, 1993, s.10.

[18] Buzan, **a.g.e.**, s.1.

[19] Elke Krahmann, "From State to Non-State Actors: The Emerge of Security Governance", **New Threats and New Actors in International Security**, Elke Krahmann (Ed.), Palgrave Macmillan, 2005, s.4.

2) Başka bir aktör/aktörlerin elinde ya da etkisinde olanı ele geçirememe ve/veya bir üçüncü güce kaptırma riski,

3) Hiçbir aktörün tek başına neden olmadığı, bir tek aktörden bağımsız ve küresel riskler.

Tehdit tanımlaması, bu türden kademeli gibi görünen tehditlerin bileşkesini almayı gerektirir, çünkü genel olarak söz konusu, üç tehdit türü birbirleri ile ilintilidir. Her ne biçimdeki tehdide göre olursa olsun, her aktör üç halkalı bir güvenlik sistemi kurmaktadır:

1) En iç halka, aktörün kendi iç güvenlik sistemidir. İçten gelebilecek tehlikeleri kapsamaktadır. Bu en sıkı halkadır.

2) İkinci halka, yakın çevre tehlike ve/veya güvenlik halkasıdır. Ülke sınırlarına komşu ya da yakın alanlar ve devletler, bu halka içinde yer alırlar. Bir devletin çıkarlarını genişletmesi için en elverişli coğrafya, yakın coğrafyasıdır ve bu nedenle de ikinci sıkılıktaki güvenlik/tehdit halkası burada oluşturulur.

3) Üçüncü halka, en gevşek olan halkadır ve küresel tehdit alanını oluşturur. İkinci halkanın dışındaki bölgesel savaş ve çatışmalar, küresel savaşlar, küresel ekonomik krizler, doğal çevrenin kirlenmesi, önemli uluslararası ticaret yollarının risk altına girmesi gibi birçok alt başlık bu halkaya dahildir.

İlgili ülkenin koşullarına göre bu halkalar yer değiştirebilmektedir. Örneğin, buzulların erimesi Norveç için ikinci halka ama Kongo için üçüncü halka içinde değerlendirilirken, benzer şekilde terörizm ABD için birinci halka İsviçre için üçüncü halka içinde yer alabilir.[20]

[20] Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.52-54.

Güvenlik tehditleri konusunda bireylerin ve devletlerin harekete geçebilmesi iki aşamalı bir süreç sonunda olmaktadır. Bu aşamalar:

1) Tehdidi kabul etme (Algılama)

2) Tehdide yönelik önlemler alma (Eylem)[21]

David Singer geleneksel anlamı içinde tehdit kavramını şu şekilde formüle etmiştir: "Tehdit = Yapabilirlik/Kapasite X Niyet". Burada yapabilirlik, niyetten daha öncelikli olarak ele alınmalıdır. Zira esas olan yapabilirliktir. Niyetler ise her an değişebilir.[22]

Jon Jovi'ye göre bir tehdidin etkili olabilmesinin beş koşulu vardır. Bu koşullar şu şekilde sıralanabilir:[23]

1) Tehdit, "amaca uygun" olmalıdır.

2) Tehdit, hedefin fark edeceği şekilde yeterince "sert" olmalıdır.

3) Tehdit, "inandırıcı" olmalıdır.

4) Tehdit, "eksiksiz/tam" olmalıdır.

5) Tehdit, yeterince "açık" olmalıdır.

---

[21] Fischer, **a.g.e.**, s.50.

[22] John Jacob Nutter, "Unpacking Threat: A Conceptual and Formal Analysis", **Seeking Security and Development -The Impact of Military Spending and Arms Transfers-**, Norman A. Graham (Ed.), USA, Lynne Rienner Publishers, 1994, s.34-35.

[23] Jon Jovi, **Games, Threats and Traties: Understanding Commitments in International Relations**, Pinter, London, 1998, s.13-18.'den aktaran Tamer Akkan, "21. Yüzyılda Uluslararası Sistemde Değişen Güvenlik Algısı ve Yeni Anlayış İçerisinde Asimetrik Tehditlerin Yer ve Yapısının Analizi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2006, s.17-18.

Antik çağdan günümüze kadar tehdit olgusunun özü değilse de, tanımı yaşanan çağın özelliklerine göre değişmiş ve giderek anlam genişlemesine uğramıştır. Tehdit yaratan olaylar ve aktörler çeşitlenmiş, tehditlerin alanları dünyanın her coğrafyasını etkileyecek boyuta gelmiştir. Bununla birlikte, tehdidin bertaraf edilmesi konusunda bu farklı aktörler arasında, her zaman olduğu gibi gerçek bir konsensus bulunmadığı açıktır. Ayrıca, tehdidin bertaraf edilmesi çoğu zaman tehditten daha büyük bir caydırıcılığı gerektirmektedir. Bu caydırıcılık ise kimi zaman şiddet kullanmayı gerektirir.[24] Bu bağlamda güvenlik alanında öne çıkan diğer kavramlar "caydırıcılık" ve "şiddet"tir.

(2). Caydırıcılık

Ülkeler ulusal güvenliklerini korumak için sahip oldukları askeri gücü; savunma, saldırı, caydırıcılık, zorlayıcı diplomasi ya da zorlayıcı önlemler (Ambargo, abluka vb.)[25] gibi strateji ve yöntemleri devreye sokmak için kullanmaktadır. Bu araçlar arasında caydırıcılığın özel bir önemi vardır. Zira devletlerin en sıklıkla başvurdukları güvenlik mekanizması caydırıcılıktır. Lawrence Freedman'a göre güvenlik; mevcut gücün ne zaman kullanılacağı, ne zaman güç kullanımına son verileceği, ne ölçüde güç kullanımında ısrar edileceği ve çoğunlukla güce dayanarak caydırıcılığın nasıl kullanılacağına ilişkin sorulara verilecek cevaplarla yakından ilgilidir.[26]

Caydırıcılık; bir kişiyi, grubu ya da devleti yapmayı planladıkları zararlı fiilleri yapmadan önce durdurabilme yeteneği şeklinde tanımlanabilir. Diğer bir anlatımla bir A devletinin B devletine X'i yaparsan Y'yi devreye sokarım mesajını vererek bu devleti girişeceği eylemden geri döndürebilmesi

[24] Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.48.

[25] Lamborn ve Lepgold, **a.g.e.**, s.230-233.

[26] Lamborn ve Lepgold, **a.g.e.**, s.229.

anlamına gelmektedir. Önemli olan X tehdidinin Y tehdidini caydıracak güçte olmasıdır. Caydırıcılığın koşulları şunlardır:

1) *İletişim:* A devletinin caydırıcılık gücünden B devleti eyleme geçmeden haberdar olmalıdır.

2) *Kapasite:* A devleti böylesi bir caydırıcılığı uygulamaya koyma ve bunun maliyetine katlanma gücüne sahip olmalıdır.

3) *İnandırıcılık:* A'nın B'ye karşı inandırıcı olması yani blöf yaptığı izlenimi vermemesi gerekir.

4) *Maliyet:* B'nin A'nın Y ile vereceği zararın X ile elde edeceği kardan fazla olduğuna inanması gerekir.[27]

Ulusal güvenliğin sağlam temellere dayanmasının temel faktörlerinden birisi de ilgili devletin caydırıcılığını kullanabilme yeteneğine sahip olmasıdır. Zira bir devlet, ne kadar büyük bir askeri güce sahip olursa olsun, caydırıcı güç sağlayabileceği nükleer silahlar gibi araçlara sahip değilse her an için güvenliği tehlikededir.[28] Günümüzde de devletler arasındaki en önemli caydırıcı güç nükleer silahlardır. Fakat bu caydırıcılık yalnızca devletler arası ilişkiler mantığı içinde anlamlıdır. Zira, terörist saldırılar, etnik ayrımcılık, çevresel tehditler gibi güvenlik konularında nükleer güç caydırıcı bir özellik taşımamaktadır. Nükleer gücün yerini burada teknolojik gelişmişlik düzeyi, ekonomik ve politik yapı gibi unsurlar almaktadır.[29] Bu nedenle caydırıcılık olgusunun da güvenliğe paralel olarak değişim yaşadığı söylenebilir.

---

[27] Michael G. Raskin ve Nicholas O. Berry, **International Relations -The New World of International Relations-**, New York, Pearson, 2005, s.216.

[28] Lamborn ve Lepgold, **a.g.e.**, s.228.

[29] Raskin ve Berry, **a.g.e.**, s.217.

(3). Şiddet

Şiddet dar anlamda; "İnsanın, benzerlerine karşı giriştiği, onlarda önemli hasarlar veya yaralar oluşturan, saldırganlık ve hoyratlık ifade eden hareketler" olarak tanımlanabilir.[30] Kavrama geniş bir perspektiften bakılacak olursa insanların yalnızca benzerlerine değil hayvanlara, bitkilere ve çevreye yönelik saldırgan tutumları şiddet kapsamında değerlendirilebilir. Hatta kimi özel alanlarda mallara/eşyalara karşı uygulanan saldırganlık da şiddet kapsamında değerlendirilebilir. Bu tarz şiddet eylemlerine örnek olarak "Vandalizm" gösterilebilir.

Şiddet, en alt düzeyde bireyler tarafından kullanılabildiği gibi (dayak, yaralama, öldürme, cinsel saldırı) daha üst düzeylerde gruplar, örgütler ve devletler tarafından da (silahlı çatışmalar, terörizm, savaş, soykırım, işkence) kullanılmaktadır. Alt ve üst (mikro-makro) düzeylerdeki şiddet olaylarının birbiriyle bağlantılı olup olmadığı üzerine yapılan araştırmalar, günümüzde birçok sosyal bilimciyi şiddetin "yapısal" olduğu sonucuna getirmiştir. Bu yaklaşıma göre bireysel düzeyden küresel düzeye kadar insan uygarlığının her katmanında şiddet bulunmakta ve toplumsal yapının bir öğesini oluşturmaktadır.[31]

Uluslararası düzeyde, devletlerin güvenliklerini sağlamak amacıyla şiddete ve şiddet araçlarına başvurmaları, şiddet döngüsünün (diğer bir ifadeyle güvenlik ikileminin) küresel boyutlara ulaşmasında en önemli etkendir. Kurulmuş olan güçlü, hiyerarşik, askeri düzenli yapılar, sürekli silahlanma ihtiyacı, caydırma ve misilleme gibi güvenlik politikaları, bir ideolojik dava ya da rejim uğruna canını feda etmeye hazır kitleler ve

---

[30] Gülgün Tuna, **Küresel, Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Tehditler -Yeni Güvenlik-**, Ankara, Nobel Yayınları, 2003, s.29.

[31] Tuna, **a.g.e.**, s.29-30.

canavarlaştırılmış "düşmanlar", şiddet olgusunu uluslararası düzeyde yaygınlaştıran unsurlardır.[32] Şiddet olgusunun günümüzde bu denli yaygın olmasının bir diğer sebebi geniş kesimlerce şiddete başvurabilme gücü ile uluslararası itibar arasında doğrusal bir ilişki olduğu yönündeki varsayımdır. Bu varsayım bireysel düzeyden ulusal düzeye hemen her birimin sesini duyurmak ve uluslararası arenada itibar kazanabilmek adına şiddete başvurmasını doğrulamaktadır. Özellikle terörist grupların şiddet üretebilme ile itibar kazanmanın eş anlamlı olduğuna inanmaları, her geçen gün daha fazla şiddete başvurmalarına sebep olmaktadır.

Şiddet insan doğasında bulunan içgüdüsel bir güçmüdür, yoksa toplumsallaşma sürecinde dayatılan veya öğrenilmiş bir davranış biçimi midir?[33] İşte bu soruya verilen yanıtlar güvenliğe ilişkin teorilerin birbirinden farklılaştığı temel noktadır. Bu konuda verilebilecek en güzel örnek idealizm ve realizmin insan doğasına yönelik yaklaşımlarıdır. Bu iki teorinin insan doğasına yönelik optimist ve pesimist yaklaşımları denilebilir ki tüm teorik çerçevelerinin özünü oluşturmaktadır.

(4). Çatışma

Çatışma en genel anlamıyla; iki veya daha fazla tarafın herhangi bir menfaat kesişmesi sonucu birbirleriyle yürüttükleri mücadele durumudur.[34] Çatışma kavramı, genellikle belli bir insan grubunun yine başka bir topluluğa karşı uzlaştırılamaz nitelikteki çıkarları nedeniyle karşı çıkmasıyla ilgili bir kavramdır. Lewis A. Coser çatışma kavramını; değerler üzerinde, kıt kaynaklar üzerinde ve statü ve güç elde etme gibi faktörler üzerinde

[32] Tuna, **a.g.e.**, s.52.

[33] Tuna, **a.g.e.**, s.30.

[34] Sonia Lucarelli, "Conflict Prevention in Post-Cold War Europe: Lack of Instruments or Lack of Will?", **International Security Challenges in a Changing World**, Kurt R. Spillman ve Joachim Krause (Ed.), Bern, Peter Lang, 1999, s.247.

yürütülen, rakibi etkisiz hale getirmeyi, zarar vermeyi veya ortadan kaldırmayı amaçlayan eylemler olarak tanımlamaktadır.[35]

Michael Haas ise çatışmayı; varlığını korumak veya sistemin yapısını kendi yararına olacak biçimde değiştirmek amacına yönelik davranışlar olarak tanımlamaktadır. Uluslararası alanda da çatışmalar genellikle taraflardan birinin ulusal güvenliğinin veya hayati saydığı çıkarlarının diğer devlet tarafından tehdit edildiğini düşünmeye başlamasıyla, yani özünde varlığını koruma gerekçesiyle veya uluslararası sistemden hoşnut olmadığı ve bunu kendi lehinde yeniden yapılandırmak istediği zaman gündeme gelmektedir.[36]

Tarihsel sürece bakıldığında çatışma olgusunun gerek bireyler ve gruplar gerekse devletler arasında her zaman var olduğu görülmektedir. Bu durum insan doğasının "menfaat elde etme ya da menfaatini koruma" eğiliminde olmasının doğal bir sonucudur. Bu nedenle insanoğlu var olduğu sürece çatışma olgusu da varlığını koruyacaktır.

(5). Savunma

Savunma en genel anlamda; olası bir saldırı ya da tehdidi engelleme ya da ortaya çıkabilecek olası zararları en aza indirme adına alınan önlemler bütünü olarak tanımlanabilir. Güvenlik (Security/Securite) ve savunma (Defense) kavramları birbirleriyle çok yakından ilgilidir. Genelde güvenlik savunma ile elde edilir. Ancak, savunmasız da güvenlik mümkündür. Örneğin, İsviçre gibi tarafsız ülkeler bu durumdadır. Savunmanın temelinde askeri güç vardır ve objektif faktörler üzerine kurulur. Ancak, savunmanın temelinde her ne kadar askeri güç var ise de başka etkenlerin de var

[35] Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2001, s.360.

[36] Arı, **a.g.e.**, s.360.

olduğunu belirtmek gerekir. Örneğin, ekonomik ve politik güç ilişkileri ve diplomasi gibi araçlar olası bir çatışma durumunda ilgili tarafın elini güçlendirmektedir. Güvenlik ise barışı özel çıkar ile ortak çıkarın bütünleşmesi üzerine kurmaktır. Ne çıkar çatışması ne milli duyarlılık ne de ideolojik muhalefet bu bütünlüğü tehdit etmemelidir. Kısacası güvenliği tehdit edecek veya bozacak unsurların olmaması veya uzak olmasıdır.

Savunmanın temeli, askeridir. Yani savunma güç üzerine kurulur, oysa ki güvenlik hayatın bütün alanlarını kaplayan endişelerin göz önünde bulundurmasıdır. Bir başka ifade ile savunma objektif faktörler üzerine (güç üzerine), güvenlik ise daha çok subjektif değerler üzerine kurulur.[37] Özetle, savunmanın güvenliğe göre daha özel bir olgu olduğu, hatta güvenliğin unsurları içinde yer aldığı söylenebilir.

(6). Emniyet

Güvenlik kavramı etimolojik açıdan Latince “securitas” kelimesinden gelmektedir. Bu kelimeden farklı çağrışımları ve anlamları taşıyan kelimeler türetilmiştir. Fransızca sureté (emniyet) ve sécurité (güvenlik) kavramları buna örnek gösterilebilir. Bu iki kavram aynı kökten türemiş olmalarına karşın, zaman içinde birbirlerinden farklılaşmışlardır. Sécurité kavramı; garanti, güven, rahatlık ve huzur, düzen, barış, eminlik, güvenilirlik gibi eş anlamlara sahiptir. Görüleceği gibi bu kavramlar subjektif kavramlardır. Sureté kavramı ise daha çok objektif olay ve olgulara gönderme yapmaktadır. Sureté kelimesinin eski Fransızca’daki kullanımları olan “seurte” ve “seürte” kelime anlamı olarak barınak, sığınak, güvenli yer vb. anlamlara gelmekte ve belirli bir objektif durumu içermektedir. Bu durumda güvenlik kavramının emniyet kavramını da içeren daha geniş bir kavram olduğu söylenebilir.[38]

---

[37] Çakmak, **a.g.e.**, s.28-29.

[38] Bal, **a.g.e.**, s.19-20.

Savunma olgusuna benzer şekilde emniyet de güvenliğin unsurlarından biri olarak görülebilir.

Özetle güvenlik kavramı korkacak bir şeyin olmadığı hissini vurgularken, emniyet kelimesi korkacak bir şeyin olmadığı "durum"ları ifade etmek için kullanılır.[39] Emniyet kavramı somut ve objektif olgulara dayandığından tehditler ve tehditlere karşı alınabilecek tedbirler ortadadır. Güvenlik kavramında ise bireylerin algılamaları ön plandadır ve bu subjektif durum tehdit tanımlamalarını ve bu konuda alınabilecek önlemleri belirsizleştirmektedir.[40] Diğer bir anlatımla belirli bir tehdit karşısında belirli bir birimin ya da mekanın emniyete alınması söz konusu iken, güvenlikte çoğunlukla korunacak birim ya da mekan daha muğlaktır. Ayrıca güvenlikte karşılaşılan tehdit ve bu tehditle mücadele etmek için kullanılacak araçlar da emniyete nazaran daha belirsizdir.

b. Güvenlik Türleri

(1). Ulusal Güvenlik

Geleneksel güvenlik anlayışının özünü/nüvesini ulusal güvenlik kavramı oluşturmaktadır. Geleneksel anlayış içinde fikir yürüten düşünürlerin hemen hemen tamamı güvenlik dendiği zaman ulusal güvenliği, ulusal güvenlik dendiği zaman da askeri güvenliği anlamış ve bu algılayış perspektifinde yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Ayrıca, geleneksel güvenlik anlayışında ulusal güvenlik sorunları büyük ölçüde siyasallaşmıştır ve bu konuda yapılan çalışmalar bilimsel olmaktan çok siyasal amaçlar doğrultusunda kaleme

---

[39] Bill Mcsweeney, **Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations**, UK, Cambridge University Press, 1999, s.17.

[40] Bal, **a.g.e.**, s.21.

alınmıştır.[41] Güvenlik sorunlarının siyasallaştırılmasının temel sebebi ilgili ülkelerin meşruiyetlerini ya da güçlerini pekiştirmek olmuştur.

Bu durumun temel sebebi geleneksel güvenlik anlayışının realist paradigma ekseninde şekillenmiş olmasıdır. Ulusal güvenlik kavramının ilk kez, realizmin kurucu babaları arasında sayılan, Machivelli tarafından kullanılmış olması bu bağlantının önemli bir delilidir.[42] Geleneksel güvenlik çalışmaları, realizmin etkisi altında, devletleri temel alan ve bu bağlamda çıkar ve gücü (özellikle askeri gücü) başlıca referans kaynağı olarak gören bir güvenlik anlayışına sahip olmuşlardır.

Tarihsel süreçte bir ülkenin ulusal gücünün ulusal güvenliğiyle eş anlamlı görüldüğü bir gerçektir. Bu nedenle uluslararası arenada en önemli güvenlik sorunları, ulusal gücünü korumak ya da arttırmak isteyen güçlerin mücadelesinden kaynaklanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'na bakıldığında yaşanan onca savaşın temel sebebinin güç mücadelesi olduğu görülmektedir. Benzer şekilde İkinci Dünya Savaşı da ideolojik kisvelerle kendini gösteren bir güç mücadelesiydi. Soğuk Savaş dönemine gelindiğinde ise güç mücadelesinin savaştan öte propaganda, silahlanma vb. diğer bazı araçlarla da yürütüldüğü bir gerçektir.[43] Görüleceği gibi tarihsel süreçte uluslararası güvenliğin bozulmasının en temel sebeplerinden birisi paylaşım sorunu kaynaklı "güç mücadelesi" olmuştur. Bunun doğal bir sonucu olarak realist yazarlar ulusal güç, ittifak ve güç dengesi gibi kavramsal araçlarla uluslararası güvenliğin mantığını çözmeye çalışmışlardır. Bu saptamanın

---

[41] Stephen M. Walt, "Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-**, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, s.74.

[42] Richard H. Shultz, "Introduction to International Security", **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey's, 1997, s.47.

[43] Hugh Miall, "New Visions, New Voices, Old Power Structures", **New Thinking About Strategy and International Security**, Ken Booth (Ed.), London, HarperCollins Academic, 1991, s.294-295.

doğruluğunu koymak adına çeşitli yazarların ulusal güvenlik tanımlamaları şu şekilde ortaya konabilir:

Helga Haftendorn'a göre ulusal güvenlik: Bir ulusa yönelik askeri tehditlerin yokluğu veya bir ulusun dış tehditlere karşı korunaklı olması durumudur. [44]

Giacomo Luciani'ye göre ulusal güvenlik; dışardan gelebilecek saldırganlıklara dayanabilme gücüdür.[45]

Penelope Hartland'a göre ulusal güvenlik; bir devletin ulusal çıkarlarını dünyanın her yerinde koruyabilmesidir.[46]

Walter Lippman'a göre ulusal güvenlik; bir devletin öz değerlerine yönelik tehditleri savuşturabilmesi, gerektiğinde meydan okuyabilmesi ve olası bir savaşı sürdürebilme yeteneğidir.[47]

Arnold Wolfers'a göre ulusal güvenlik; bir ulusun az ya da çok sahip olduğu ve daha büyük veya az oranda sahip olma gayesinde olduğu bir değerdir.[48]

Beverly Crowford ve Ronnie D. Lipschutz'a göre ulusal güvenlik; bir devletin ülke bütünlüğü ve istikrarına yönelik iç ve dış tehditlerin olmadığı durumdur.[49]

---

[44] Levy, **a.g.m.**, s.40.

[45] Buzan, **a.g.e.**, s.16.

[46] Buzan, **a.g.e.**, s.16.

[47] Buzan, **a.g.e.**, s.17.

[48] Baldwin, **a.g.m.**, s.16.

Frank Trager'a göre ulusal güvenlik; hükümetlerin ulusal çıkarlara yönelik ulusal ve uluslararası saldırılara karşı devleti korumaya dönük politikalarıdır.[50]

Görüleceği gibi yapılan tanımlamaların hepsi "çıkar", "güç", ve/veya "askeri tehdit" kavramları ekseninde şekillenmiştir. Bu bakış açılarının ötesinde en genel anlamda; "devletlerin zararlı tehditlerden uzak kalma özgürlüğü" olarak tanımlanabilecek olan ulusal güvenlik kavramı, bir devletin fiziki güvenliği, toprak bütünlüğü, milli egemenliği ile politik, ekonomik ve sosyal istikrarı gibi öğelere işaret etmektedir. Ulusal güvenlik kavramı ayrıca milli değerlerin, sosyal ilişki kalıplarının ve yaşam biçimlerinin korunması ve sürdürülmesini öngörür.[51]

Ulusal güvenlik, ulusal egemenlik kavramıyla iç içe geçmiş bir olgudur. Ulusal egemenlik perspektifinden bakıldığında ulusal güvenlik; "bir devletin hükümeti, insanları ve ülkesi ile bölünmez bir bütün olarak koruması yani kendi topraklarında tek egemen gücün kendisi olmasıdır" şeklinde de tanımlanabilir. Ulusal güvenliği sağlamak için devletler çeşitli stratejilere başvurmaktadırlar. Bu stratejilerden bazıları şunlardır:

1) *Yaşa ve Yaşat*: Bu strateji komşularla iyi ilişkiler kurarak barış içinde bir arada yaşama stratejisidir. Türk dış politikasının, genelde, bu strateji üzerine oturtulmaya çalışıldığı söylenebilir.

---

[49] Beverly Crowford ve Ronnie D. Lipschutz, "Discourses of War: Security and the Case of Yugoslavia", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, s.151.

[50] Shultz, **a.g.m.**, s.46.

[51] Bülent Çiçekli, "Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Göç: 11 Eylül Sonrası Terör Tehdidi ve Göç Kontrol Politikalarının Terörizmle Mücadelede Kullanımı", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-**, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, s.173.

2) *Güçlüye Entegre Olmak*: Bu strateji zayıf bir devletin güçlü bir devletin idaresine girerek onun liderliği ve korumasını kabul ederek güvenliğini sağlamasıdır. İkinci Dünya Savaşı esnasında Tayland'ın Japonya'ya katılması buna örnektir.

3) *Tarafsızlık*: Daimi veya geçici olarak tarafsızlığını ilan ederek savaşlara ve askeri ittifaklara taraf olmama stratejisidir. İsviçre bunun en önemli örneğidir.

4) *Sorumluluk Teslimi*: Burada devletlerin güçlü bir hegemonu destekleyerek güvenliklerini korumaya çalışmaları söz konusudur. Birinci Körfez Savaşı'nda Suudi Arabistan'ın ABD'ye vermiş olduğu maddi destek bu stratejiye örnek olarak gösterilebilir.

5) *Güç Dengesi*: Ulusal güvenliği korumaya yönelik devletlerin başvurduğu en geleneksel stratejidir. Kurulan güç dengesi sistemiyle devletler arasında göreceli bir denge sağlanmakta ve bu durum olası saldırgan politikaların önüne geçmektedir. Avrupa Ahengi güç dengesi sisteminin en bilinen örneğidir.

6) *Hegemonya*: Güçlü devletlerin ulusal güvenliklerini tehdit eden ya da edebilecek oluşumları ya da devletleri baskın gücünü kullanarak istediği noktaya getirmeye yönelik stratejileridir.[52] ABD'nin Afganistan ve Irak işgali bu strateji çerçevesinde değerlendirilebilir. Fakat, hegemonya her zaman salt askeri güce dayanmamaktadır. Ekonomik, siyasi, kültürel, hukuksal veya diplomatik araçlar kullanılarak da hegemonya siyaseti yürütülebilir.

Devletler güvenliklerini korumak için her zaman savunma stratejileri uygulamayabilirler. Kimi zaman da saldırgan/çatışmacı güvenlik stratejileri

[52] Raskin ve Berry, **a.g.e.**, s.211.

izlemektedirler. Devletlerin böylesi stratejiler izlemelerinin belli başlı sebepleri şu şekilde sıralanabilir:

1) Gücünü korumak ya da artırmak.

2) Önemli ekonomik kaynaklara hakim olmak.

3) Diğer devletlerin aşırı güçlenmesini engellemek.

4) Saldırdığı devlet aracılığıyla diğer devletlere mesaj göndererek caydırıcılığını ve itibarını artırmak.[53]

Tüm bu stratejiler ulusal güvenliği korumaya ya da artırmaya yönelik olarak uygulamaya konmaktadır. Fakat bu stratejiler her zaman yeterli olmamaktadır. Önemli olan, karşılaşılan tehditle ilgili devletin ulusal gücü arasındaki orandır. Bir diğer önemli özellik ulusal güvenlik yapılanmasının "esneklik" düzeyidir. Bir devlet ulusal güvenliğini yalnızca belli yönlerden gelecek tehditlere göre kurmuşsa diğer tehditlerle karşılaştığında güvenlik zaafı yaşayabilir. Bu nedenle güvenlik yapılanmalarının her türlü tehlikeyi bertaraf edecek şekilde oluşturulması esastır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, iki kutuplu sistemde güvenlik yapılanmalarını Soğuk Savaş koşullarına göre şekillendiren devletlerde güvenlik açıklarının doğmasına sebep olmuştur. Gerekli esnekliğe sahip olamayan devletler yeni güvenlik stratejileri geliştirmişlerdir. Hatta kimi ülkeler iki kutuplu sistemin sona ermesinin yarattığı endişeyle kitle imha silahlarına sahip olmaya çalışmışlardır.[54] Bu ülkelerin Soğuk Savaş sonrası dönemde ulusal güvenliklerini sağlamak amacıyla attıkları bu adımların başta ABD

[53] Martin Griffiths ve Terry O'Callaghan, **International Relations -The Key Concepts-**, London, Routledge, 2002, s.290.

[54] Raskin ve Berry, **a.g.e.**, s.210-211.

olmak üzere kimi ülkelerin tepkisini çekmesi, ilgili ülkelerin geçmişe nazaran daha büyük güvenlik tehditleriyle karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur.

(2). Bölgesel Güvenlik

Bölgesel güvenlik, coğrafi esaslar çerçevesinde ortaya çıkmış bir güvenlik düzeyidir. Bölgesel güvenlik ilgili bölgenin güvenliğini genel olarak veya spesifik alanlarda korumak adına atılan adımlar şeklinde tanımlanabilir. Bölgesel güvenliği korumak amacıyla kimi zaman ilgili bölge devletleri arasında andlaşmalar yapılabilmekte kimi zaman da bu konuda bölgesel örgütlenmelere gidilebilmektedir. Bölgesel güvenlik konusundaki örgütlenmeler iki ana başlıkta ele alınabilir: Geniş Bölge Esaslı Örgütlenmeler ve Dar Bölge Esaslı Örgütlenmeler. Geniş bölge esaslı örgütlenmelere örnek olarak NATO ve AGİT verilebilir. Dar bölge esaslı örgütlenmeler konusunda ise; Batı Avrupa Birliği (BAB), Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), GUUAM, Şanghay Altılısı ve Balkan İstikrar Paktı gibi girişimler örnek gösterilebilir.[55]

Bu örneklerin tümünün aynı niteliksel ve niceliksel özelliklere sahip olduğu düşünülmemelidir. Farklı özelliklere sahip bölgesel güvenlik işbirliği girişimlerinin sürdürülmesi ve kendilerini sıklıkla yenilemeleri, kendi başına bir olgu olarak değerlendirilmelidir.[56] Her ne kadar üyelerinin gelişmişlik düzeyleri, karşılıklı bağımlılık oranları, komşuluk ilişkileri ve tarihsel bağları gibi birçok faktör bu örgütlenmeleri birbirinden ayırsa da, esas olarak faaliyetlerinin yürütüldüğü alan dikkate alınmaktadır.[57]

---

[55] Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.231-270.

[56] Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.270.

[57] Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.231.

Bölgesel güvenlik adına alınan önlemler yalnızca bölgesel örgütlenmeye gitmekle sınırlı değildir. Bunun yanı sıra ikili veya çok taraflı anlaşmalar veya bölgesel sözleşmelerle bölgenin genel güvenliğine veya spesifik güvenlik konularına ilişkin düzenlemeler yapılabilmektedir. Örneğin, terörizmle mücadele konusunda pek çok bölgesel sözleşme yapılmıştır. Bunlardan ilki Amerikan Devletleri Örgütü'nün teşvikiyle yapılan 2 Şubat 1971 tarihli Washington Sözleşmesi'dir. Avrupa Konseyi çerçevesinde yapılan 27 Ocak 1977 tarihli Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi, Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü bünyesinde yapılan 4 Kasım 1987 tarihli Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, Arap Ligi çerçevesinde 22-24 Nisan 1998 tarihinde Kahire toplantısında imzalanan Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi, 4 Temmuz 1999 tarihinde BDT bünyesinde imzalanan Minsk Sözleşmesi ve 14 Temmuz 1999'da Afrika Birliği Örgütü tarafından hazırlanan Terörizmin Önlenmesi ve Terörizmle Mücadele Sözleşmesi[58] bu konuda verilebilecek diğer örnek düzenlemelerdir.

(3). Uluslararası Güvenlik

Uluslararası güvenlik, en genel anlamda; devletlerin ve uluslararası örgütlerin karşılıklı barış ve güvenliği sağlamak için aldıkları önlemler bütünü olarak ifade edilebilir. Dar anlamda ise uluslararası sistemin güç kullanımı ve savaş tehdidinden uzak biçimde, küresel çatışmalardan korunması şeklinde tanımlanabilir.[59] Tarihsel süreçte uluslararası barış ve güvenliği korumak ve sağlamlaştırmak amacıyla pek çok adım atılmıştır. Milletler Cemiyeti (MC) ve Birleşmiş Milletler'in (BM) kurulması uluslararası güvenlik alanında atılan en önemli adımlardır.[60] Ayrıca, uluslararası güvenliği korumak adına çeşitli tehdit

[58] Mehmet Emin Çağıran, "Terörizm ve Uluslararası Hukuk", **Terörizm**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2008, s.60-62.

[59] Ahmet Emin Dağ, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**, İstanbul, Anka Yayınları, 2004, s.269.

[60] James Lee Ray ve Juliet Kaarbo, **Global Politics**, Boston-USA, Houghton Mifflin, 2002, s.257-258.

unsurlarını engellemeye veya en azından azaltmaya yönelik pek çok uluslararası düzenleme (konferans, kongre, andlaşma vb.) yapılmıştır. 1815 tarihli Viyana Kongresi, 1899 ve 1907 Lahey Konferansları, 1928 tarihli Briand-Kellogg Paktı gibi genel düzenlemeler ve girişimler ile Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (1951), sivil havacılığa yönelik tehditleri engellemeyi ve cezalandırmayı hedefleyen Tokyo (1963), La Haye (1970) ve Montreal (1971) Sözleşmeleri, apartheid (ırk ayrımı) suçunu ortadan kaldırmaya yönelik uluslararası sözleşme (1973) gibi spesifik alanların düzenlenmesini içeren girişimler uluslararası güvenliğin korunması adına atılmış bazı adımlardır. Ayrıca azınlıklar, mülteciler ve uyruksuzların korunmasına yönelik düzenlemeler; insan haklarının korunmasına, savaş kurallarını düzenlenmeye yönelik andlaşmalar gibi uluslararası güvenliğin korunmasına yönelik pek çok uluslararası düzenleme yapılmıştır.[61]

Uluslararası güvenliğin korunması konusunda değinilmesi gereken bir diğer nokta "silahsızlanma girişimleri"dir. Tarihsel süreçte silahsızlanma konusunda uluslararası düzeyde sayısız girişim yapıldığı görülmektedir. Kimi zaman küresel bir silahsızlanma girişimi söz konusu olmuş (Örnek: 1899 ve 1907 La Haye Konferansları, 1921 tarihli Washington Deniz Silahsızlanma Konferansı), kimi zaman bölgesel düzlemde bir andlaşmayla silahsızlanma sağlanmaya çalışılmış (1990 tarihli Avrupa Konvansiyonel Silahlar Andlaşması -AKKA-), kimi zaman da ikili veya çok taraflı çabalar söz konusu olmuştur (1972 tarihli SALT-1 ve 1979 tarihli SALT-2 andlaşmaları). Fakat, uluslararası güvenliğin korunması konusunda en önemli unsurlardan biri olan silahsızlanma girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlandığı söylenebilir. Zira, uluslararası güvenliğin önündeki en önemli engellerden biri olan silahlanma girişimleri günümüzde de artan bir ivmeyle devam etmekte ve ne savaşların ne de terörizm gibi diğer çatışma türlerinin önüne geçilebilmektedir.

[61] Bu uluslararası düzenlemeler konusunda geniş bilgi için bkz. Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1998.

(4). Kolektif Güvenlik ve Kolektif Savunma

Kolektif güvenlik kavramı ilk kez MC sistemi ile ortaya çıkmıştır. Bu sisteme göre örgüt üyelerinden bir ya da birkaçına yapılmış bir saldırı tüm örgüte yapılmış sayılacak ve saldırgan devlete topyekun bir karşılık verilecektir.[62] Bu bağlamda kolektif güvenlik, sistemdeki ülkeler arasında oluşturulmuş ve uyum içinde çalışması amaçlanan ortak güvenlik sistemine veya rejimine verilen addır. Kolektif güvenlik, uluslararası sistemdeki güvenlik (savaşın olmaması halinin) sağlanması adına düzenlenmiş -kurumsallaşmış veya biçimsel olmayan- gevşek normların/kuralların oluşturduğu bir yapı içinde, devletlerin saldırgan bir devlete karşı güç dengelemesine ve gerektiğinde harekete geçme pratiğine işaret eder. [63]

Kolektif güvenlik anlayışına göre devletler arasında oluşacak belirli normlar ve kurallar ve bunun ötesinde saldırgan bir devleti topyekun durdurabilme olanağı uluslararası güvenliğin maksimum düzeyde korunmasına olanak sağlayacaktır. Aslında bu kavramın temelinde yeni bir fikir yatmamaktadır. Kant, Abbé de Saint-Pierre ve Rousseaue gibi pek çok düşünür benzer fikirler ortaya koymuştur.[64] Fakat, tarihsel süreçte görülmüştür ki bu düşünürlerin idealist teorileri ile fiili gerçekler uyuşmamıştır.

Kolektif güvenlik hangi tür ve nasıl olduğuna bakılmaksızın her türlü saldırıya karşı otomatik olarak karşı koymaya dayanır. Kolektif güvenliğin en zayıf noktası, düşmanın belli olmadığı zamanlarda saldırganın kim olduğunun

---

[62] W.Raymond Duncan, Barbara Jancar-Webster ve Bob Switky, **World Politics in the 21. Century**, USA, Addison Wesley Longman, 2003, s.33.

[63] Tuncay Kardaş, "Güvenlik: Kimin Güvenliği ve Nasıl?", **Uluslararası Politikayı Anlamak 'Ulus-Devlet'ten Küreselleşmeye'**, Zeynep Dağı (Der.), İstanbul, Alfa Yayınevi, 2007, s.139.

[64] Terry Terriff, Stuart Croft, Lucy James ve Patrick M. Morgan, **Security Studies Today**, USA, Polity Press,1999, s.26.

ve hangi tedbirlerin alınması gerektiğinin sisteme dahil ülkeler arasında tartışmalara ve görüş ayrılıklarına neden olabilmesidir.[65]

Kolektif savunma kavramı ise ortak bir düşman veya en azından potansiyel ortak bir düşman varsayımına dayanır (Örnek: NATO)[66]. Bu bağlamda kolektif savunma ile kolektif güvenliği birbirinden ayırmak gerekmektedir. Kolektif savunmada ortak bir düşman tanımlaması söz konusudur. Kolektif güvenlik ise, kolektif savunmanın tersine, topluluğun içinden kaynaklanan saldırılara yöneliktir. (Örnek: BM)[67] Kolektif güvenliği ve kolektif savunmayı sağlamanın üç yolu vardır. Bunlar:

1) Ortak bir örgüt kurmak.

2) Güvensizliği sağlayan nedenleri ortadan kaldırmak.

3) Kolektif garanti.

Ülkeler arasında savaşa yol açacak sorunların zorunlu hakemlik yoluyla çözülmesi, savaşa karşı bir yasa çıkartılması, güvensizliğin en önemli nedenlerinden birisi olan silahlanma yerine silahsızlanmanın sağlanması ve kolektif güvenliğin sağlanması için saldırı savaşlarına karşı ortak garanti sisteminin kurulması gerekir. Bütün bunları organize etmek içinse bir örgüt kurulması zorunludur.[68] Herhangi bir kolektif güvenlik ya da kolektif savunma girişiminin "başarılı" olabilmesi üç koşula dayanır. Bunlar:[69]

---

[65] Çakmak, **a.g.e.**, s.29.

[66] "Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi -İlkeler, Mekanizmalar ve Uygulamalar-", **Parlamenterler İçin El Kitabı**, No.5, İstanbul, TESEV Yayınları, 2003, s.17.

[67] Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi…, **a.g.e.**, s.17.

[68] Çakmak, **a.g.e.**, s.28.

[69] Andrew Heywood, **Siyaset**, Bekir Berat Özipek (Çev.), Buğra Kalkan (Ed.), Ankara, Adres Yayınları, 2007, s.221.

1) Devletler kabaca birbirine eşit olmalıdır veya en azından baskın bir devlet olmamalıdır.

2) Tüm devletler diğer devletleri savunmanın sorumluluklarını taşımaya ve maliyetlerine katlanmaya istekli olmalıdır.

3) Etkin eylemde bulunabilmek için gerekli ahlaki otorite ve askeri yeteneğe sahip bir organ bulunmalıdır.

Bu üç koşul BM örneğinden hareketle daha net irdelenebilir. BM'de her ne kadar Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin veto hakkı bulunsa da ABD'nin baskın gücü hissedilmektedir ve bu durum birinci koşulu geçersiz kılmaktadır. İkinci koşula bakıldığında ise bu kez ABD'nin şikayetçi olduğu bir durum söz konusudur. Zira ABD, başta olmak AB ülkeleri üzere, diğer ülkelerin askeri operasyonların maliyetlerine yeterli düzeyde ortak olmamasını eleştirmektedir. Üçüncü koşula bakıldığında ise bu koşulun ikiye ayrılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Zira, BM'nin Güvenlik Konseyi gibi gerekli askeri yeteneğe sahip bir organı vardır. Fakat, etkin eylemde bulunmak için gerekli "ahlaki otorite"den söz etmek mümkün değildir.

(5). İşbirliğine Yönelik Güvenlik

İşbirliğine yönelik güvenlik, kolektif güvenlik ile güvenliğe dönük kapsamlı yaklaşım arasında bir bağlantı kurar. İşbirliğine dayalı güvenlik; "Caydırmadan çok güven vermeyi vurgulayan; dışlayıcı olmaktan çok kapsayıcı olan; üyelikte kısıtlayıcı davranmayan; çok taraflılığı iki taraflılığa tercih eden; askeri çözümleri askeri olmayanlar karşısında üstün tutmayan; devletlerin güvenlik sistemleri içinde birincil aktör olduklarını ancak devlet dışı aktörlerin de önemli rolleri olabileceğini kabul eden; resmi güvenlik kurumlarının oluşturulmasını tümden reddetmeksizin gerekli de görmeyen ve tüm bunların üzerinde çok taraflılığa dayalı bir diyalog ortamının

yaratılmasının önemini vurgulayan çok boyutlu ve geniş kapsamlı bir yaklaşım" olarak tanımlanır.[70]

Bu sisteme göre hiçbir devlet başkalarının güvenliğini arttırmadan kendi güvenliğini sağlayamamaktadır. Öyle sorunlar bulunmaktadır ki, devletler ortaklaşa hareket etmedikleri takdirde, bu sorunların çözümlenebilmesi ve tehdit olmasının engellenebilmesi olası değildir. Örneğin, endüstrileşmiş ülkelerin yoğun olarak kullandıkları fosil yakıtlar sera etkisi yapmakta, okyanuslar kirlenmekte, nükleer silahların denetimsiz kalması nükleer terörizm tehdidine neden olmaktadır. Ortaya çıkan bu gibi tehditler tek bir ülkeyi değil, birçok ülkeyi aynı anda tehdit ettiğinden, bölgesel veya küresel düzeyde işbirliğinin oluşturulmasına neden olmaktadır.[71] Bu güvenlik anlayışı özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşme sürecinin etkilerine karşı ortak bir akıl oluşturma adına atılmış en önemli adımlardan biridir. Bu anlayış çerçevesinde görülebilecek küresel ve bölgesel işbirliği modelleri ve en önemlisi küresel yönetişim kavramı her geçen gün daha fazla taraftar toplayan bir yaklaşım olmaya başlamıştır.

2. Güvenliğin Sınıflandırılma Biçimleri

Güvenlik olgusuna ilişkin sınıflandırmalar üç temel başlıkta ele alınabilir. Bu sınıflandırmalar; "yapısal sınıflandırma", "analiz düzeyi sınıflandırmaları" ve "sektörel sınıflandırma"dır.

1) *Yapısal Sınıflandırma*: Güvenlik kavramının "katı" ve "yumuşak" olarak ayrımlaştırılması yapısal sınıflandırmaya örnek olarak gösterilebilir. Genel olarak söylemek gerekirse, askeri seçenekleri gerektiren ve savunmaya yönelik güvenlik konuları katı (hard security) olarak kategorize

[70] Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi…, **a.g.e.,** s.17.

[71] Muharrem Gürkaynak, **Avrupa'da Savunma ve Güvenlik**, Ankara, Asil Yayınları, 2004, s.5.

edilirken; askeri olmayan önlemleri gerektirenler ise yumuşak (soft security) olarak değerlendirilmektedir. Yumuşak güvenlik düşüncesi, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonraki dönemde katı güvenlik kavramına karşı ortaya çıkmıştır. Katı güvenlik, geleneksel olarak bir devletin askeri savunmasına işaret etmekte ve güvenlik konularını askeri strateji ve taktikler kadar askeri denge açısından da incelemektedir. Yumuşak güvenlik ise; güvenliğin askeri olmayan mücadele boyutlarına gönderme yapmaktadır. 1996 yılında Danimarka Dışişleri Bakanı olan Niels Helveg Petersen, Avrupa güvenliğini de içine alarak, yumuşak güvenliği şöyle tanımlamıştır: "Yumuşak güvenlik, ulusal toprakların savunmasını da içerecek şekilde askeri operasyonların dışında kalan tüm güvenlik boyutları olarak anlaşılmaktadır."[72]

Küreselleşme süreciyle birlikte güvenliğe yönelik "katı" ve "yumuşak" ayrımlaştırmalarının geçerliliğini yitirmeye başladığı söylenebilir. Zira, küreselleşme sürecinde ortaya çıkan yeni tehditler hem askeri önlemleri hem de askeri olmayanları içeren ve geçmiş dönemlere nazaran daha komplike olan tehditlerdir.

2) *Analiz Düzeyi Sınıflandırmaları*: Güvenliğin analiz düzeyine göre sınıflandırılması konusunda temelde özelden genele doğru yapılan ve beş temel kategori içeren iki ayrı sınıflandırma örnek gösterilebilir. Richard Shultz, Roy Godson ve George Quester'in yapmış oldukları tasnife göre güvenlik beş ayrı düzeyde ele alınmalıdır. Bu düzeyler:

a- Ulusal Güvenlik
b- Uluslararası Güvenlik
c- Bölgesel Güvenlik
d- Ulusötesi Güvenlik

[72] Gürkaynak, **a.g.e.**, s.4.

e- Küresel Güvenlik[73]

John Baylis ve Steve Smith'in yaptığı sınıflandırma ise şu şekildedir:

a- Bireysel Güvenlik
b- Ulusal Güvenlik
c- Bölgesel Güvenlik
d- Uluslararası Güvenlik
e- Küresel Güvenlik[74]

Bu düzeylerden ulusötesi ve küresel güvenlik düzeyleri küreselleşme süreciyle birlikte gün yüzüne çıkmaya başlamış olan düzeylerdir. Devlet-altı ve devlet-ötesi birimlerin uluslararası güvenliği her geçen gün olumlu ya da olumsuz olarak etkilemeye başlaması ulusötesi güvenlik kavramının ortaya çıkmasındaki temel nedendir. Küresel güvenliğin ilgi alanına ise şu güvenlik sorunları girmektedir: İnsan hakları, çevrenin korunması, ekonomik refah, sosyal gelişim vb. Küresel güvenlik kavramı işbirliği, uzlaşma ve barışçıl değişim gibi normatif yönü ağır basan olguları içermektedir.[75] Bu nedenle muğlak ve göreceli bir analiz düzeyidir.

3) *Sektörel Sınıflandırma*: Son yıllarda güvenlik sınıflandırmaları konusunda literatürde en yaygın olarak kullanılanı sektörel sınıflandırmadır. Böylesi bir sınıflandırmayı ilk kez ortaya koyan, yani bu sınıflandırmanın fikir babası Buzan'dır. Buzan'a göre güvenlik beş farklı sektörde ele alınmalıdır. Bu sektörler genel olarak şu şekilde tanımlanabilir:[76]

---

[73] Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester, "Introduction", **Security Studies For The 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey's, 1997, s.2.

[74] Baylis ve Smith, **a.g.e.**, s.254-255.

[75] Shultz, Godson ve Quester, **a.g.m.**, s.2.

[76] Buzan, **a.g.e.**, s.19-20.

a- *Askeri Güvenlik*: En genel anlamıyla devletlerin ofansif ve defansif anlamda askeri yapılanmalarıyla ilgilidir.

b- *Politik Güvenlik*: Devletlerin organizasyonel yapılanmaları ve istikrarları, hükümet sistemleri ve ideolojilerle ilgilidir.

c- *Ekonomik Güvenlik*: Devletlerin sürdürülebilir bir ekonomiye sahip olup olmadıkları, doğal kaynaklar, finans ve pazar gibi olgularla ilgilidir.

d- *Toplumsal Güvenlik*: Dil, din, kültür, ulusal kimlik ve gelenek gibi olguların korunması veya kabul edilebilir değişim süreçleriyle ilgilidir.

e- *Çevresel Güvenlik*: Ülkesel, bölgesel ve evrensel düzlemde insanların bağımlı halde oldukları çevresel koşulların korunmasıyla ilgilidir.

3. Güvenlik Kavramının Temel Özellikleri

Güvenlik olgusu, esnek ve muğlak bir yapıya sahip olmasına ve ortak bir tanımının yapılamamasına rağmen, bir takım ayırt edici özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda güvenliğin temel özellikleri dört ana başlıkta ele alınabilir. Bunlar; "güvenliğin değeri", "güvenliğin kavramsal ve yapısal özelliği", "güvenliğin zamansal ve mekansal özelliği" ve "güvenlik ikilemi".

a. Güvenliğin Değeri

Gerek bireyler gerekse devletler açısından güvende olmak en öncelikli ihtiyaçtır. Güvende olduğunu hissetmek en temel insani değerlerden biridir.[77] Güvenliğe ilişkin herhangi bir tehdit veya tehlike söz konusu olduğunda

[77] Griffiths ve O'Callaghan, **a.g.e.**, s.290.

devletler tüm dikkatlerini bu konuya odaklarlar. Diğer tüm ekonomik, politik veya sosyal sorunlar bu endişenin gölgesinde kalır. Olağan zamanlarda ekonomik veya politik konular kadar önemli görülmeyen güvenlik konusu tehdit veya tehlike anında en önemli konu haline gelir.[78] Böylesi bir gerçeklik güvenliğin değerinin zaman içinde değişebilirliğini ortaya koymaktadır.

Toplumların önem verdiği değerler farklılaşabilir. Kimi toplumlarda sağlık, kimilerinde din, kimilerinde refah, kimilerinde güvenlik…Yine benzer şekilde aynı toplum içindeki farklı gruplar arasında değerler farklılaşabilir. Böylesi farklı algılamalara bir de zaman boyutu eklendiğinde, farklı zamanlarda farklı değerlerin öne çıktığı görülmektedir. Güvenlik hem bu değerlerden biri hem de bu değerlerin muhafızı olarak düşünülebilir. Bu tespitten hareketle, "ne kadar güvenlik yeterlidir?" sorusunun cevabı verilebilir. Bu sorunun cevabı, güvenliğin ne kadarının yeterli olacağının toplumdan topluma ve konjonktürel olarak değişkenlik göstereceğidir. Devletler bütçelerini eğitim, sağlık, güvenlik vb. değerler arasında dengeli bir şekilde dağıtmak zorundadır. Bu değerler arasında ayrım yapmak ise oldukça zor bir iştir.[79] Uluslararası arenaya genel bir biçimde bakıldığında dünyanın büyük güçlerinin pozisyonlarını korumak için, az gelişmiş ülkelerin ise ulusal güvenliklerini korumak amacıyla askeri harcamalara diğer alanlardan daha fazla pay ayırdığı görülmektedir. Fakat, İskandinav ülkelerinde ise eğitim ve sağlık gibi alanlara askeri harcamalardan daha fazla pay ayrıldığı görülmektedir.

Bireyler, gruplar, devletler ve diğer aktörler güvenliğe değer yüklemektedirler; ancak değer yükledikleri tek şey güvenlik değildir ve güvenliğe ulaşmak, diğer değerlerden (refah, otonomi, barış, birlik, ideoloji,

---

[78] Lamborn ve Lepgold, **a.g.e.**, s.228.

[79] Barrie Paskins, "Yeni Çağda Güvenlik", **Güvenlik Alanında Yeni Yaklaşımlar**, Michael Clarke (Ed.), Ankara, Kara Kuvvetleri Basımevi, 2000, s.8-9.

adalet vb.) az ya da çok fedakarlık edilmesini gerektirmektedir.[80] Burada sorulması gereken güvenliğin diğer değerlere oranla ne kadar değerli olduğudur. Bu konuda üç ana yaklaşım vardır; "asli değer yaklaşımı", "öz değer yaklaşımı" ve "marjinal değer yaklaşımı".

1) *Asli Değer Yaklaşımı:* Bu yaklaşım tüm şartlar altında tüm aktörler için güvenliğin diğer değerlerden daha üstün olduğunu savunmaktadır. Örneğin, Thomas Hobbes'a göre güvenlik mutlak bir değerdir ve diğer değerler arasında birincil öneme sahiptir. Hobbes'a benzer şekilde Kenneth Waltz'a göre de uluslararası ilişkilerin anarşik yapısı nedeniyle devletlerin en önemli hedefi güvenliklerini korumaktır.[81] Fakat, günümüz yazarları güvenliğin mutlak bir değer olduğuna ve diğer değerlerin güvenlik uğruna zedelenmesine karşı çıkmaktadırlar. Bu anlayış çerçevesinde özellikle devletlerin askeri harcamalarını azaltması gerektiğini savunmaktadırlar.[82] Ayrıca, devletler veya bireyler milli ve dini değerleri uğruna güvenliklerini tehlikeye atacak riskleri göze alabilirler.

Tarihsel süreçte pratikte en çok destek gören yaklaşımın bu olduğu söylenebilir. Devletlerin güvenlik anlayışları çoğunlukla, politik statükolarının arzu edilen ve "korunması gereken" bir düzen olduğu üzerine kurulu olmuştur. Bu bağlamda "korunması gereken" kutsallaştırılmış, onun uğruna, diğer değerlere yönelik ağır baskılar uygulanabilmiştir.[83]

---

[80] Nutter, **a.g.m.**, s.31.

[81] Evans ve Newnham, **a.g.e.**, s.490.

[82] Richard H. Ullman, "Redefining Security", **Global Dangers -Changing Dimensions Of International Security-**, Sean M. Lynn-Jones ve Steven E. Miller (Ed.), Cambridge-USA, MIT Press, 1995, s.16-18.

[83] Deniz Ülke Arıboğan, "Güvenliksiz Barıştan, Barışsız Güvenliğe", **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Toktamış Ateş (Der.), Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004, s.47.

2) *Öz Değer Yaklaşımı:* Bu yaklaşım güvenliğin çok sayıdaki önemli değerlerden biri olduğunu belirterek, diğer değerleri de göz önüne almaktadır. Öz değer yaklaşımı çerçevesinde "güvenlik nedir?" sorusuna şu cevap verilebilir; güvenlik, bir takım yaşamsal önemde olan değerler arasında olan bir değerdir.[84] Öz değer yaklaşımı muğlak olduğu ve net bir şekilde yaklaşımını ortaya koyamadığı için eleştiriye açıktır.

3) *Marjinal Değer Yaklaşımı:* Bu yaklaşıma göre güvenlik, birçok politika hedefi arasında kıt kaynaklar için rekabet eden ve azalan verimler kanununa tabi olan tek hedeftir. Diğer bir anlatımla marjinal değer yaklaşımı kaynak tahsisi sorununa çözüm üreten tek yaklaşımdır. Ulusal güvenliğin bir ülke için değeri sadece ne kadar güvenliğin gerekli olduğuna değil, aynı zamanda ülkenin o anda ne kadar güvenliğe sahip olduğuna bağlı olarak, ülkeden ülkeye ve bir tarihi ortamdan diğerine çeşitlilik gösterecektir. Rasyonel politika yapıcılar ancak güvenlik için marjinal verim, kaynakların diğer kullanımlarının marjinal veriminden çok olduğu takdirde güvenliğe kaynak tahsis edecektir.[85] Marjinal değer yaklaşımı, mevcut gerçeklerin ışığında daha rasyonel bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle diğer yaklaşımlara nazaran daha tutarlıdır.

b. Güvenliğin Kavramsal ve Yapısal Özelliği

Güvenlik anlaşılması ve tanımlanması zor bir kavramdır. Fakat, sosyal bilimlerdeki barış, güç, adalet, eşitlik, özgürlük vb. temel kavramlar kadar muğlak ve tanımlanması güç değildir. Zira, güvenlik diğer kavramlardan daha az oranda ideolojik etkenleri bünyesinde barındırmakta ve kavrama daha

[84] Paskins, **a.g.m.**, s.7.

[85] Baldwin, **a.g.m.**, s.22-25.

objektif bakış açılarıyla yaklaşılabilmektedir.[86] Fakat güvenlik kavramının üzerinde oydaşmaya varılmış ortak bir tanımı da yoktur. Buzan'a göre politik olarak bu denli güçlü bir kavramın, yeterli kavramsallaştırma düzeyine ulaşamamış olması tehlikeli bir durumdur.[87] Bu durum en önemli güvenlik tehditlerinden birinin, güvenliğin yeterince anlaşılmamış olması sonucunu doğurmaktadır. P. Saravanamuttu'ya göre güvenlik; birey ve devletlerin, ideoloji ve teorilerin bakış açısına, içinde bulunulan zaman ve mekana ve son olarak analiz birimi olarak neyin seçildiğine göre tanımlanmaktadır. Örneğin realist teorisyenler analiz birimi olarak devletleri aldıkları ve uluslararası ortamı anarşik bir yapı içinde varsaydıkları için benzer güvenlik tanımlarına ulaşabilmişlerdir.[88] Fakat, günümüzde analiz birimi olarak devletlerin yanı sıra bireyler, gruplar ve çevre gibi diğer faktörlerin de eklemlenmesi güvenliğin tanımlanmasını oldukça zorlaştırmıştır.

Güvenlik kavramının muğlaklığının bir diğer sebebi bilimsel anlamda nasıl ele alınması gerektiği, diğer bir anlatımla "ne olduğu" konusunda bir uzlaşma olmamasıdır. Güvenlik; bir amaç mıdır? Bir sorun alanı mıdır? Bir araştırma programı mıdır? veya bir disiplin midir?[89] Tüm bu sorular kavramın ne şekilde ele alınacağı konusunda bir uzlaşma olmaması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Fakat, kavramı bu alanlardan birine hapsetmek, kavramın doğasına aykırıdır. Zira, güvenlik olgusu insanoğlu için vazgeçilmez bir gerçekliktir. Bu nedenle kimi zaman bir amaç, kimi zaman bir sorun alanı olarak ele alınabilir. Arnold Wolfers, "Discord and Colloboration" adlı eserinde, ulusal güvenlik kavramından yola çıkarak güvenliğin "muğlak bir sembol" olduğunu ve bu nedenle kesin bir tanımının olmadığını ifade

---

[86] Buzan, **a.g.e.**, s.7.

[87] Buzan, **a.g.e.**, s.5.

[88] Caroline Thomas, "Third World Security", **International Politics -Enduring Concepts And Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, s.265.

[89] Helga Haftendorn, "The Security Puzzle: Theory-Building and Discipline-Building in International Security", **International Studies Quarterly**, Vol. 35, No. 1, March 1991, s. 3.

etmektedir. Alastair Buchan da kavramın bu özelliğini; "Güvenlik pek çok anlamı bünyesinde barındıran bir kavramdır" sözleriyle ortaya koymaktadır.[90]

Güvenlik kavramının bir diğer yapısal özelliği nereden bakıldığına göre şekillenen esnek bir kavram olmasıdır. Bu durum gerek bireyler gerekse devletler açısından tehdit algılamalarının farklılaşmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin, bir devlet için en öncelikli tehdit algılaması terörizm iken bir başka ülke için böyle bir tehdit algılaması hiç yoktur. Yine benzer şekilde etnik ve dini ayrımcılık tehdidi de ülkeden ülkeye değişmektedir. Devletlerin yaşamış oldukları tarihsel tecrübeler, coğrafi konumları, etnik-dinsel-ekonomik-politik ve sosyal koşulları güvenliğin bu farklı algılanış biçimlerinin temelinde yatan etkenlerdir. Bir diğer sebep de "kimin güvenliği?" sorusuna verilen bireylerin, ulusların veya uluslararası sistemin yanıtlarının farklı güvenlik tanımlamalarını beraberinde getirmesidir.[91]

Uluslararası sistemde yer alan tüm aktörler, büyüklük ve amaçlarına göre farklı güvenlik anlayışlarına sahiptirler. Aynı uluslararası konjonktürde bile her aktörün tehdit anlayışı farklı olmakta, güvenlik anlayışı özü bakımından değişmese de güvenliğe ulaşma arayışları farklı özellikler gösterebilmektedir. Bu durum, aktörün uluslararası sistemde taşıdığı ağırlığa, güç ve kapasite büyüklüğüne, içsel dinamiklerine, uluslararası sistemi algılayış biçimine ve kendisine biçtiği role göre değişebilmektedir. Ayrıca, uluslararası sistemdeki gelişmeleri karşılama biçimi, olumsuz olgulardan etkilenme biçimi, dönüşüm ve oluşumları etkileyebilme biçimleri de farklı güvenlik anlayışlarının oluşmasına yol açmaktadır.[92]

---

[90] Haftendorn, **a.g.m.**, s.4.

[91] Levy, **a.g.m.**, s.39.

[92] Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.12.

Güvenliğin bir diğer karakteristik özelliği karşılaşılan tehditlerin niteliğinin ve gücünün her zaman tahmin edilebilir olmamasıdır. Ronald Reagen'ın Amerikan ulusal güvenlik politikasını; "Kendine güven, fakat karşı tarafı doğru analiz et." sözüyle özetlemesi güvenliğin bu özelliğini ortaya koymaktadır.[93] Böylesi bir gerçeklik esnek güvenlik yapılanmalarını teşvik etmektedir.

Güvenliğin yapısal özelliklerinden bir diğeri de oldukça geniş kapsamlı olmasıdır. Uluslararası güvenlik, ulusal güvenlik, askeri güvenlik, çevresel güvenlik, sosyal güvenlik, marka güvenliği, özel güvenlik, kişisel güvenlik vb. yaşamın her alanında kullanılan bir kavramdır. Bu durum oldukça doğaldır, zira güvenlik insanlar için en öncelikli gereksinimlerden biridir.

c. Güvenliğin Zamansal Özelliği

Güvenliğin en önemli özelliklerinden biri durağan/statik bir kavram olmamasıdır.[94] Bu nedenle tarihin tüm dönemleri için geçerli olabilecek bir tanımının yapılması mümkün değildir. Burada yapılması gereken güvenliğin tüm zamanlarda geçerliliğini devam ettiren temel özelliklerini ortaya koymaktır. Bu bağlamda güvenliğin tarihsel süreç içindeki evrimini analiz etmek gerekmektedir. Zira, Thomas Kuhn'un da belirttiği gibi bilimler kümülatif yapılardır ve tarihsel derinlik ve birikimler göz ardı edilerek bir kavramın günümüzdeki anlamı idrak edilemez.[95]

Güvenlik konuları her an için karar alıcıların ya da halkın tüm dikkatlerini yöneltebilecekleri türden olgulardır. Normal zamanlarda ekonomik, politik

---

[93] Lamborn ve Lepgold, **a.g.e.**, s.228.

[94] Fischer, **a.g.e.**, s.7.

[95] Keith Krause ve Michael C. Williams, "From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, s.36.

veya sosyal konulara öncelikli olarak ele alınırken olası bir güvenlik sorununda tüm dikkatler bu konuya yönelmektedir. Ayrıca, bu sorunu çözmek için ekonomi, refah, sosyal adalet veya insan hakları gibi değerler ikinci plana atılabilmektedir. Diğer bir anlatımla normal zamanlarda ülkenin sahip olduğu değerler arasındaki önemi ülkeden ülkeye ve zamansal olarak değişebilen güvenlik alanı olası bir tehditle karşılaşınca en öncelikli değer haline gelebilmektedir.[96]

d. Güvenlik İkilemi

Güvenliğin son ayırt edici özelliği "Güvenlik İkilemi"dir. Soğuk Savaş döneminin güvenlik anlayışı John Herz'in 1950'lerin başlarında ortaya attığı güvenlik ikilemi yaklaşımından oldukça etkilenmiştir.[97] Bu bağlamda realist paradigmanın kullandığı en önemli kavramlardan biri güvenlik ikilemi olmuştur. Herz'e göre, güvende olmak için silahlanmak başka devletlerin güvensizlikleri anlamına geleceği için o devletler de silahlanacaklar ve bu durum güvenlik ikilemini ortaya çıkaracaktır.[98] Soğuk Savaş döneminin önde gelen realistlerinden biri olarak kabul edilen Henry Kissenger da güvenlik ikilemini: "Devletin 'tam güvenliğe' ulaşması başka bir ülkenin 'tam güvensizliği' anlamına gelebilir."[99] sözleriyle yorumlamaktadır.

Devletlerin güvenliklerini tam anlamıyla teminat altına alan bir yasa ya da yasal otorite olmadığı için devletler kendi güvenliklerini kendileri sağlamak zorundadırlar. Böylesi anarşik bir yapıda ittifaklar veya müttefiklikler de her zaman yeterli olmamaktadır. Bu nedenle her devlet kendi ulusal savunmasını

---

[96] Lamborn ve Lepgold, **a.g.e.**, s.227.

[97] Buzan, **a.g.e.**, s.4.

[98] Lamborn ve Lepgold, **a.g.e.**, s.228.

[99] Daniel N. Nelson, "Great Powers and World Peace", **World Security Challenges for a New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, s. 32.

geliştirmelidir. Özetle, güvenlik ikileminde bir devletin güvenliğini sağlamlaştırmak adına attığı silahlanma benzeri adımlar diğer bir devletin güvenliğinin azalması anlamına gelmektedir.[100] Bu nedenle diğer devlet de silahlanma benzeri önlemler almakta ve bu süreç zincirleme şekilde devam etmektedir. Güvenlik ikileminin, güvenlik alanında ortaya çıkan en önemli paradoks olduğu söylenebilir.

B. Güvenliğin Tarihsel Gelişimi

Güvenliğin tarihsel gelişimini analiz edebilmek için insanoğlunun var oluşuna kadar gitmek gerekmektedir. Hatta konuya dinsel perspektiften bakılırsa var oluştan önceki dönemde Adem ile Havva'nın güvenlikli bir alandan (cennetten), güvenliğin hiçbir zaman mutlak anlamda var olamayacağı bir alana (dünyaya) gönderilmeleri güvenlik olgusunun başlangıcı olarak düşünülebilir. Bu bağlamda güvenliğin gerek insanlar, gerek toplumlar gerekse devletler için tarihin her döneminde en temel değerlerden biri olarak kendini gösterdiği rahatlıkla söylenebilir. Tarihsel süreçte güvenliğin devlet davranışlarının özünü, nihai ve temel amacını oluşturduğu bir gerçektir.[101] Hatta devletlerin var oluş sebebinin vatandaşlarının içsel (ayrımcılık, adaletsizlik, zorbalık ve her türlü haksızlık) ve dışsal (başka ırka, dine veya kimliğe sahip insanların saldırıları) tehditlerden korunması adına var edilmiş olan bir olgu olduğu kabul edilebilir. Uluslararası güç mücadelelerinin, savaş ve barış olgularının ve hatta uluslararası hukuk kuralları ve normları ile ekonomik yaklaşımların değişen oranlarda güvenlikle ilişkileri vardır. Bu bağlamda insanlık tarihi bir anlamda güvenlik tarihi olarak düşünülebilir.

---

[100] Bruce Russett, Harvey Star ve David Kinsella, **World Politics -The Menu For Choice-**, California, Wadeworth-Thomson Learning, 2004, s.248.

[101] Evans ve Newnham, **a.g.e.**, s.490.

Bu nedenle güvenliğin tarihsel gelişimini "tüm yönleriyle" analiz edebilmek bilimsel açıdan mümkün değildir. Güvenliğin tarihsel gelişimi, kavramın şekillenmesinde önemli olan kırılma noktalarından hareketle bir nebze de olsa ortaya konabilir. Bu noktalardan birincisi teknolojik gelişmeler sonucu "savaş" olgusunun yaşadığı dönüşüm sürecidir. M.Ö. 1700'lü yıllarda, savaş arabaları savaşlarda belirleyici bir rol oynamaktaydı. Tunçtan yapılma bu savaş arabaları, savaşlarda oldukça etkiliydi. Arabalı birliklerin yarattıkları üstünlükler, 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde tank birliklerinin desteksiz piyade karşısındaki üstünlükleriyle karşılaştırılabilir. Bununla birlikte, M.Ö. 1200'den az sonra, aristokratik savaş arabalarının gücünün dayandığı tunçtan daha ucuz olan yeni bir madenin yaygın bir biçimde kullanılışı, bu askeri dengeyi kökten değiştirdi. Bu yeni madenin adı, demirdi. Sayı çokluğu yeniden savaş alanlarında söz sahibi olmaya başladı. M.Ö. 900'lü yıllardan itibaren ise "süvari birlikleri" önemli bir güç unsuru haline dönüştü.[102] Çinlilerin 904 yılında barutu ilk kez kullanmaları ve İstanbul'un fethi sırasında kullanılan büyük topların en güçlü surları bile yıkabileceğinin görülmesi gibi teknolojik gelişmeler güvenliğin tarihsel gelişimi kadar dünya tarihini de derinden etkilemiştir. Zira, İstanbul'un fethinden sonra bu denli güçlü topların yapılması, Avrupa'daki derebeyliklerin yıkılmasına ve merkeziyetçi krallıkların güçlenmesine neden olmuştur. Yakın tarihte ortaya çıkan en önemli askeri teknoloji ise nükleer silahların ortaya çıkmasıdır. Bu silahlar sahip olanların caydırıcılığını artırırken, diğer devletler için en önemli güvenlik tehditlerinden biri olmuştur. Fakat, her ne kadar caydırıcılık adına önemli olsalar da sahip olanların bile olası bir nükleer tehdidi yakından hissettikleri söylenebilir. Özetle, silah teknolojisindeki gelişmelerin güvenliğin tarihsel gelişimini oldukça etkilediği söylenebilir.

Güvenliğin tarihsel gelişimindeki kırılma noktalarından ikincisi "din" olgusunun savaşların sebebi olmaya başlamasıdır. Tek Tanrılı dinlere geçiş sürecine kadar olan dönemde güvenlik olgusu; "fetih", "ganimet" ve "istila"

[102] William H. Mcneill**, Dünya Tarihi**, Alaeddin Şenel (Çev.), Ankara, İmge Kitabevi, 2002, s.83-88.

gibi kavramlarla iç içe geçmiştir. Tek Tanrılı dinlerin ortaya çıkmasıyla; "Cihat" ve "Haçlı Seferleri" gibi din eksenli güvenlik kavramları ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu durum düşman/öteki anlayışının din olgusu çerçevesinde şekillenmesini beraberinde getirmiştir. Bir yandan dinler arası savaşlar diğer taraftan da özellikle Avrupa'da cereyan eden mezhep savaşları din olgusunu uluslararası güvenliğin önemli bir unsuru haline getirmiştir. Din olgusu, günümüzde de güvenliğin şekillenmesinde etkin bir rol oynamaktadır. En önemli tehdit unsuru olarak dinler arası çatışmayı gören yaklaşımlardan, din adına yürütülen terörizm faaliyetlerine kadar pek çok konuda din olgusu güvenliği şekillendirmektedir.

Güvenliğin tarihsel gelişimi konusunda vurgulanması gereken bir diğer nokta, uygarlıkların gelişmesi ile savaşların daha yıkıcı hale geldiği ve dolayısıyla insanların kendilerini daha az güvende hissettiğidir. Persler, Makedonlar, Romalılar ve Türkler gibi uygarlıklar tarihin farklı dönemlerinde tehdit unsuru olarak görülmüştür. Bunun temel sebebi bu medeniyetlerin yayılmacı bir politika izlemeleriydi. Günümüzde de uluslararası güvenliğin önündeki en önemli engellerden birinin diğer milletlere göre daha gelişmiş bir devlet olan ABD'nin olduğu söylenebilir. Görüleceği gibi tarihsel sürecin hemen her döneminde büyük güçler uluslararası güvenliğin en önemli tehdit unsurlarından biri olmuşlardır.

Güvenliğin tarihsel gelişimine damga vuran bir diğer unsur Batı'nın Coğrafi Keşifler, Reform, Rönesans ve Sanayi Devrimi gibi gelişmeler sonucu yükselen bir toplum haline dönüşmesidir. Batı, sömürgeciliğin başlamasıyla diğer toplumlar için en önemli güvenlik tehdidi haline dönüşmüştür. Batı, bir yandan sömürgeci anlayışıyla Batı dışı toplumları tehdit ederken, diğer taraftan kendi içindeki anlaşmazlıklar nedeniyle sürekli bir çatışma ortamı içinde olmuştur. Batı'nın bu içsel ve dışsal saldırganlığı güvenlik tarihinin şekillenmesinde oldukça önemlidir. Özellikle 1870'de İtalyan, 1871'de Alman birliğinin kurulması uluslararası güvenliğin seyrini değiştiren en önemli kırılma

noktalarından biridir.[103] Birliklerini geç tamamlayan ve bu nedenle sömürgecilik yarışında geri kalan bu iki devlet (özellikle Almanya), Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nı ortaya çıkaran en önemli etken olacaktır. Birinci Dünya Savaşı, o döneme kadar insanoğlunun karşı karşıya kaldığı en yıkıcı savaştı. Bu savaş, uluslararası güvenliğin önündeki en önemli tehdidin savaşlar olduğu ve bu nedenle savaşlar önlenebilirse uluslararası güvenliğin de sağlanabileceği fikrinin gelişmesine sebep oldu. Bu bağlamda, uluslararası örgütler ve uluslararası hukuk aracılığıyla oluşturulacak normlarla savaşların engelleneceği düşüncesi yükselmeye başlamıştır. İdealizm olarak adlandırılan bu düşünce akımı, iki dünya savaşı arası dönemin baskın paradigması olmuş ve MC'nin başarısızlığı ve nihayetinde İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla iflas etmiştir. İdealizmin iflası, realizmin yükselmesine işaret etmekteydi.

İdeolojik fikir akımları güvenliğin tarihsel gelişimini etkileyen bir diğer unsurdur. Bu çerçevede verilecek en önemli örnek Napolyon Savaşları'dır. 1792-1815 yılları arasında cereyan eden Napolyon Savaşları ile ortaya çıkan "Yurttaş Orduları" hem savaşları topyekun hale getirmiş hem de o dönem için güvenlik tehdidi olarak adlandırılabilecek milliyetçiliğin dalga dalga yayılmasına yol açmıştır.[104] Milliyetçiliğin gelişmesi ise Osmanlı ve Avusturya-Macaristan gibi imparatorlukların yıkılmasının en önemli sebebi olmuştur. Bu bağlamda değerlendirilebilecek bir diğer fikir akımı da komünizmdir. Soğuk Savaş döneminde, ABD öncülüğündeki Batı Bloku için uluslararası güvenliğin önündeki en önemli güvenlik tehdidi "Komünizm", SSCB öncülüğündeki Doğu Bloku içinse "Kapitalizm"di. Bu durum ideolojik fikirleri bir tehdit unsuru haline dönüştürmekteydi ve toplumların düşman/öteki tanımlaması ideolojik argümanlarla desteklenmekteydi.

---

[103] Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1985, s.196-206.

[104] Jeremy Black, **Top, Tüfek ve Süngü -Yeniçağda Savaş Sanatı 1453-1815-**, Yavuz Alogan (Çev.), İstanbul, Kitap Yayınevi, 2003, s.76.

Silahlanma yarışı güvenliğin tarihsel gelişimini etkileyen bir diğer unsurdur. Birinci Dünya Savaşı öncesinde hızlanan ve günümüze dek süregelen silahlanma yarışı ve bunun sonucunda ortaya çıkan güvenlik ikilemi uluslararası güvenliğin önündeki en önemli tehdit unsurlarından biri olmuştur.[105] Özellikle, İkinci Dünya Savaşı'nda ABD'nin Japonya'yı dize getirmek adına kullandığı "nükleer silahlar" insanoğlunun karşı karşıya kaldığı en büyük güvenlik tehdidini ortaya çıkarıyordu. Bu olaydan sonra, nükleer silah tehdidi insanoğlunun karşılaştığı en önemli güvenlik tehditlerinden biri olmuştur. Bu nedenle Soğuk Savaş dönemi "Dehşet Dengesi" gibi terimlerle ifade edilmiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması, Varşova Paktı'nın ortadan kalkması, Doğu ve Batı Almanya'nın barışçı bir biçimde birleşmesi ve Avrupa'ya yönelik komünist tehdidin sona ermesi her ne kadar Soğuk Savaş'ın sonunu getirmişse de yeni çatışma ve istikrarsızlık kaynaklarını da ortaya çıkarmıştır.[106] Soğuk Savaş döneminde demokrasi ile diktatörlük arasındaki rekabetin ortaya çıkardığı en önemli tehdit küresel bir nükleer çatışma olasılığıydı. Bugün ise bu çatışma, istikrarsızlık ve tehditler çok farklı alanlarda ortaya çıkmaktadır.[107] Günümüzde güvenliğin şekillenmesindeki en önemli unsurun "küreselleşme süreci" olduğu söylenebilir. Zira, küreselleşme süreci hem yeni tehditleri beraberinde getirmiş hem de geleneksel tehditlerin dönüşüm yaşamasına sebep olmuştur.

1. Güvenlik Çalışmalarının Tarihsel Gelişimi

Uluslararası güvenlik çalışmalarına bakıldığında tarihsel süreçte yalnızca güvenlik çalışmaları yapanların değil pek çok diğer düşünürün de bu

---

[105] Georges Langlois, Jean Boismenu, Luc Lefebvre ve Patrice Regimbald, **20. Yüzyıl Tarihi**, İstanbul, Nehir Yayınları, 2000, s.58.

[106] Oral Sander, **Siyasi Tarih**, Ankara, İmge Kitabevi, 2004, s.585.

[107] Sander, **a.g.e.**, s.590.

alana ilgi duyduğu görülmektedir.[108] Dante, Pierre Du Bois, Emeric Crucé, Duc de Sully, William Penn, Abbé de Saint-Pierre, Rousseau, Bentham ve Kant gibi pek çok düşünürün Avrupa için ya da evrensel olarak geliştirdikleri bir "barış planları" vardır.[109] Bu ve benzeri düşünürler güvenlik çalışmalarının fikirsel arka planının mimarları olarak düşünülebilir. Fakat, güvenlik çalışmaları özerk bir çalışma alanı olarak nispeten yeni oluşmuş bir alandır. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce strateji ve askeri sorunlara olan ilgi, öncelikli olarak profesyonel orduyla sınırlandırılmıştı ve askeri sorunlarla ilgili akademisyenlik askeri ve diplomatik tarihle kısıtlanmıştı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu durum değişmiş ve güvenlik çalışmalarına olan sivil ilgi artmıştır. Güvenlik çalışmalarının bu ilk atılımı 1960'ların ortalarında yerini durgunluğa bırakmıştır. Küba Krizi, Vietnam Savaşı gibi gelişmeler ve en önemlisi Detant Dönemi'nin başlaması güvenlik alanına ilgiyi azaltmıştır. Bir diğer sebep de ilginin uluslararası ekonomi-politiğe kaymış olmasıdır.[110] 1970'lerde ekonomik ve çevresel konulara yönelik artan ilgi güvenlik çalışmalarını da etkilemeye başlamıştır.[111] Bu bağlamda akademisyenler askeri kuvvetlerin yararını sorgulamaya ve ekonomik sorunların rolünü vurgulamaya başlamışlardır. Güvenlik sorunlarına ilgi 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında ABD-Sovyet ilişkilerinin kötüleşmesiyle yeniden canlanmıştır. Yeniden artan ilginin bir diğer sebebi önemli akademik yayınların ortaya çıkmasıdır. Bu yayınlardan bazıları; International Security (1976), Journal of Strategic Studies (1978), Cornell Studies in Security Affairs (1980)'dir.[112] Güvenlikle ilgili konular üzerine yayınlanmış çalışma ve profesyonel faaliyetlerdeki gözle görülür artışa ek olarak, güvenlik çalışmaları

---

[108] Albert Le Gault, "Towards The Twenty-First Century", **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, s.410.

[109] W. Andy Knight ve Mari Yamashita, "The United Nations' Contribution to International Peace and Security, **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, s.284-285.

[110] Walt, **a.g.m.**, s.75-88.

[111] Buzan, **a.g.e.**, s.4.

[112] Walt, **a.g.m.**, s.75-88.

daha özenli ve yöntem bilimsel olarak gelişmiş ve teori ağırlıklı bir çalışma alanı olmaya başlamıştır.[113] 1970'ler ve 1980'lerde strateji ve uluslararası güvenlik alanlarında ortaya atılan bu "yeni" düşünce tüm dünyada ve özellikle Avrupa'da yayılmaya başlamıştır.[114]

1970'li yıllar Detant Dönemi olarak adlandırılan bir döneme denk gelmektedir. Bu dönem uluslararası ilişkiler disiplinine egemen olan yaklaşım, kısmen de olsa uluslararası işbirliği anlayışına dayanmaktadır. Bu işbirliği ortak çıkarlar temelinde oluşturulmuş ve bir grup düşünüre göre karşılıklı ve son derece girift örülmüş bağımlılık ilişkileri zeminine oturmuştur. Dolayısıyla burada zorunluluktan kaynaklanan bir uluslararası güvenlik örgütlenmesinden söz etmek olanaklıdır. Çoğulcu okul üyesi bilim adamlarının çalışmaları farklı noktalardan yola çıksalar da onları bir rejim ve liderlik veya dönemin deyimiyle hegemonya tartışmasına götürmüştür. Askeri güvenlik anlayışının yanı sıra güvenliğin başka boyutları olabileceği de bu dönemde kabul görmeye başlamıştır. Uluslararası ilişkilerde ekonomik unsurların göz ardı edilemeyeceği, yalnızca askeri konular kapsamında bir güvenlik değerlendirmesinin eksik ve tehlikeli olabileceği "Uluslararası Ekonomi Politikası (Ekonomi- Politik)" çalışma alanının ağırlık kazanmasıyla iyiden iyiye kabul görmeye başlamıştır. Uluslararası ilişkilerde tek aktörün ulus devlet ve güvenlikten sorumlu tek birimin devlet olmadığı, ulus devlet dışında da aktörlerin var olduğu, bunların da değişik güvenlik algılamalarının olabileceği ve bu algılamaların da güvenlikle ilişkili politikalara yansımaları olacağının hesaba katılması gerektiği tartışılmaya ve kabul edilmeye başlamıştır.[115]

---

[113] Walt, **a.g.m.**, s.71.

[114] Ken Booth, "Security and Self: Reflections of a Fallen Realist", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, s.85.

[115] Özlen Çelebi, "Güvenlik", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.71-72.

John Herz, Robert Jervis ve Arnold Wolfers Soğuk Savaş döneminde güvenlik alanında çalışmalar yapmış en önemli düşünürlerdir. 1980'lerden sonra ise Hedley Bull, Bernard Brodie, Frank Trager, Frank Simonie gibi düşünürlerin güvenlik alanında önemli çalışmaları olmuştur. Bu yazarlar ya güvenliğin belirli bir boyutu (özellikle askeri boyutu) üzerine eğilmişler ya da ülkesel bazda (özellikle ABD açısından) konuyu ele almaya çalışmışlardır. Soğuk Savaş döneminde güvenliği tüm yönleriyle ele alan yazarlara pek rastlanmamaktadır.[116] Fakat, 1980 yılında Olef Palme başkanlığında oluşturulan Silahsızlanma ve Güvenlik Sorunları Bağımsız Komisyonu (Palme Komisyonu olarak da adlandırılır), Soğuk Savaş döneminde güvenliğin en geniş biçimde ele alındığı platform olmuş ve o dönem akademik camiada büyük yankı uyandırmıştır.[117] Ayrıca, Buzan önderliğindeki Kopenhag Okulu da güvenliği kapsamlı bir biçimde ele almıştır.

Güvenlik kavramının uluslararası ilişkiler disiplininde yeterli şekilde ele alınmamış olmasının en önemli sebeplerinden biri genelde "Strateji Çalışmaları"nın ilgi alanı içinde görülmüş olmasıdır.[118] Soğuk Savaş döneminde güvenlik kavramı strateji çalışmalarının hegemonyası altında kalmıştır. Strateji çalışmaları 1950'lerin başlarında gelişmiştir. Bu çalışmaları yönlendiren temel etkenler "Soğuk Savaş" ve "Nükleer Denge" olguları olmuştur.[119] Güvenlik kavramının uluslararası ilişkiler disiplininde yeterli şekilde ele alınmamış olmasının bir diğer sebebi mantığa aykırı gibi gelse de güvenliğin çoğu bilim adamı için önemli bir analitik kavram olarak algılanmamış olmasıdır. Soğuk Savaş boyunca güvenlik, çoğunlukla devletin askeri tarafıyla ilgilenen bilim adamlarının yaptıkları çalışmalardan ibaret

[116] Buzan, **a.g.e.**, s.4-5.

[117] Bu konuda geniş bilgi için bkz. **Common Security -The Independent Commission on Disarmanent and Security Issues-**, New York, Simon and Schuster, 1982.

[118] Buzan, **a.g.e.**, s.4.

[119] Michael Clarke, "Güvenlik Politikaları ve Hükümet Politikaları", **Güvenlik Alanında Yeni Yaklaşımlar**, Michael Clarke (Ed.), Ankara, Kara Kuvvetleri Basımevi, 2000, s.18.

olmuştur. Askeri kuvvet bir meseleyle ilgili olduğunda, o konu bir güvenlik meselesi olarak düşünülmüş; askeri kuvvetle ilgili olmadığında da mesele ikincil politika (low politics) kategorisine dahil edilmiştir.[120]

Soğuk Savaş döneminde iki süper güç güvenlik politikalarını öncelikli olarak birbirlerine karşı tanımlamışlardır ve aralarındaki rekabet diğer çoğu devletin de politikalarını şekillendirmiştir. Buna göre, Amerikan-Sovyet rekabetinin azalması güvenlik çalışmaları üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Soğuk Savaş'ın bitişiyle hem büyük hem de küçük güçler yeni güvenlik düzenlemelerine ihtiyaç duymuşlardır.[121] Bu bağlamda Soğuk Savaş'ın sona ermesi güvenlik alanındaki tarihsel kırılma noktalarından biri olarak düşünülebilir. Zira gerek devletler arasındaki gerekse devletlerin kendi içlerindeki dondurulmuş sorunlar tekrar ortaya çıkmaya başlamıştır.[122] Güvenlik alanında yaşanan büyük dönüşümün temel tetikleyicisi ise küreselleşme sürecinin artan bir ivmeyle etkilerini her alanda hissettirmeye başlaması olmuştur. Küreselleşme sürecinde güvensizliğin kaynakları konusundaki genişleme ve çeşitlenme devletlerin güvenliği ne kadar sağlayabildikleri sorunsalını ortaya çıkarmıştır. Bu sorunsalın yanı sıra güvenlik nedir, nasıl sağlanmalıdır, güvenliği sağlama sorumluluğu kime aittir, kimin güvenliği vb. sorular ekseninde yeni güvenlik anlayışı şekillenmeye başlamıştır.[123] Bu bağlamda Buzan öncülüğündeki Kopenhag Okulu'nun yapmış olduğu çalışmalarla başlayan ve günümüze değin eleştirel, yapılandırmacı, postmodern ve feminist teorilerin çalışmaları ile gelişen bir "güvenliği yeniden düşünme süreci" ortaya çıkmıştır. Güvenliğin yeniden

---

[120] Baldwin, **a.g.m.**, s.8-9.

[121] Walt, **a.g.m.**, s.96.

[122] G. John Ikenberry, "The Stability of Post-Cold War Order", **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, s.482.

[123] Sarka Waisova, "Human Security -The Contemporary Paradigm?-", **Perspectives Central European Review of International Affairs**, Vol. 20, Summer 2003, s.58.

düşünülme süreci olarak adlandırılan bu süreç bir politika ya da strateji farklılığından öte anlamlar içermekte ve bir anlayış farklılığı yaratmaya çalışmaktadır.

II. ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNİN GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI

Güvenlik çalışmaları, klasik devlet ve askeri alan odaklı (neo)realist görüşlerin farklı varyasyonlarla ifade edildiği *geleneksel güvenlik (daraltmacılar)* ve bu görüşlere tepki olarak ortaya çıkan, Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşme sürecinin etkisi altında çeşitlenen tehdit (algılamaları), aktör ve alanlarla birlikte, metodolojik varyasyonlarla da kendini gösteren *yeni güvenlik (genişlemeciler)* taraflarının tartışmalarıyla oluşan bir alan haline gelmiştir. Güvenlik kavramının doğası, anlamı ve *güvenlik üzerine yeniden düşünüş* olarak da ifade edilen bu zengin süreç kapsamında güvenlik, sadece pratikte değil, kavramsal olarak da tartışılmaya başlanmıştır.[124] Özetle, günümüzde güvenlik alanında yaşanan tartışmaların temelde iki tarafı vardır. Bu taraflardan birincisi, uluslararası ilişkilerin anarşik yapısının Soğuk Savaş sonrasında da temelde değişmediğini savunan ve bu nedenle güvenliğin yeniden düşünülmesi ve genişlemesine karşı olan geleneksel/realist ekoldür. İkincisi ise, dünyanın hem Soğuk Savaş'ın sona ermesi hem de küreselleşme sürecinin etkileri nedeniyle yeniden düşünülmesi gerektiğini savunan "genişlemeciler" ya da "yeni güvenlik anlayışı" olarak isimlendirilen taraftır.[125]

Her ne kadar birbirlerine karşıt yaklaşımlar olsalar da yeni güvenlik anlayışı geleneksel güvenlik anlayıştan bağımsız düşünülemez. Zira,

---

[124] Çiğdem Şahin, "Türkiye İçin Teorik Bir Çerçeve Önerisi: Buzan'ın Güvenlik Kompleksi Teorisi", **IV. Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze Dış Tehditler)**, Elazığ, 16-17 Ekim 2003, Bildiriler, Elazığ, 2004, s.632.

[125] Miller, **a.g.m.**, s.37.

geleneksel anlayışın güvenlik alanına yaptığı bilimsel katkılar reddedilemez. Zaten bu nedenle çalışmada daha önce var olmayan yeni bir alan değil, güvenliğin "yeniden düşünülmesi" şeklinde bir başlık kullanılmıştır. Güvenlik alanındaki bu iki ekolün tarihsel gelişimi ve ortaya attıkları temel görüşler uluslararası ilişkiler teorileri üzerinden daha net okunabilmektedir. Bu nedenle gerek geleneksel güvenlik anlayışı, gerekse yeni güvenlik anlayışı uluslararası ilişkiler teorileri ekseninde irdelenmelidir.

A. GELENEKSEL GÜVENLİK ANLAYIŞI

Geleneksel güvenlik anlayışının temelinde modern ulus devlet sürecinin başlangıcı olarak kabul edilen Westfalya Barışı yatmaktadır. Otuz Yıl Savaşları ve bunun neticesinde 1648 yılında imzalanan Westfalya Antlaşması ile ortaya çıkan değişiklikler, günümüz uluslararası sisteminin temel unsurlarından olan ulus-devlet kavramının temellerini teşkil etmiştir. Öncelikle "*devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde konuşlanmış ve dokunulmaz sınırlarıyla çevrili toprak bütünlüğüne sahip*" bir unsur olarak tanımlanmıştır. İkinci olarak, söz konusu toprak bütünlüğü, "*krala sadık, itaatkar, uzmanlaşmış profesyonel bürokratların*" çalıştığı bir dizi kurum tarafından yönetilmeye başlandı ve bu kurumlar, zaman içinde kralın rasyonel politika kararlarını oluşturmasında ve alınan kararların uygulanmasında etkin olmaya başladılar. Üçüncü olarak, bu toprak bütünlüğü, bir nüfusu içeriyordu ve devlet, yeni bir "*egemenlik*" kavramı ile tanışmıştı.[126] Westfalya Sistemi'nin mantığı içinde devletlerin güvenliği; "devletlerin sınırlarının, toprak bütünlüğünün ve egemenliğinin güvence altında olması ve bunun sağlanabilmesi için de askeri kapasite ve politik gücün maksimum seviyede tutulması" şekilde tanımlanabilir.[127] Geleneksel

[126] Türel Yılmaz, "Westfalya Sisteminin Temelleri", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.244.

[127] Sven Bislev, "Globalization, State Transformation and Public Security", **International Political Science Review**, Vol. 25, No. 3, 2004, s.282.

güvenlik anlayışı içinde güvenlik ve devlet kavramları iç içe geçmiş, adeta biri diğerinin varlık sebebi olmuştur. Diğer bir anlatımla geleneksel güvenlik anlayışında devlet denince güvenlik, güvenlik denince devlet ilk akla gelen kavramlardır.[128] Geleneksel güvenlik anlayışı şu üç temel soruya verdiği cevaplarla kendini özetlemektedir:

Kimin Güvenliği?
-Devletlerin güvenliği.

Nasıl Güvende Olunur?
-Ulusal değerleri koruyarak.

Kime Karşı Güvenlik?
-Düşmana.[129]

Geleneksel güvenlik anlayışına teorik perspektiften bakıldığında ise "güç", "savaş" ve "barış" gibi kavramlar ekseninde şekillendiği görülmektedir.[130] Bunun en önemli sebebi E. H. Carr ve Hans Morgenthau gibi realist yazarların ve onlardan önce idealistlerin uluslararası ilişkiler disiplini üzerindeki etkinlikleridir.[131] Bu bağlamda geleneksel güvenlik anlayışının idealizm ve özellikle realizmin görüşleri ekseninde şekillendiği söylenebilir. Bu iki teorinin yanı sıra neorealizm de geleneksel anlayış içinde yer almaktadır. Fakat, neorealist yazarlardan biri olan Buzan önderliğinde şekillenen Kopenhag Ekolü geleneksel güvenlik anlayışından yeni güvenlik anlayışına geçiş sürecini temsil etmektedir.

---

[128] Pınar Bilgin, "Beyond Statism in Security Studies? Human Agency and Security in the Middle East", **Review of International Affairs**, Vol. 2, Issue: 1, Autumn 2002, s.102.

[129] Tim Dunne ve Nicholas J. Wheeler, " 'We The Peoples': Contending Discourses of Security in Human Rights Theory and Practice", **International Relations**, Vol. 18, No. 1, March 2004, s.11.

[130] Eric M. Blanchard, "Gender, International Relations and the Development of Feminist Security Theory", **Journal of Women in Culture and Society**, Vol. 28, No. 4, 2003, s.1219.

[131] Buzan, **a.g.e.**, s.2.

1. İDEALİZMİN GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI

İdealizmin fikri temellerinin Hugo Grotius, Immanuel Kant, John Lock, Jeremy Bentham ve John Stuart Mill gibi düşünürler tarafından atıldığı söylenebilir.[132] Bu bağlamda idealizm, Edward Carr'ın da belirttiği gibi, 18. yüzyıl Aydınlanma Felsefesi'nin, 19. yüzyıl liberalizminin ve 20. yüzyıl Wilson idealizminin bileşkesi olup onları temsil eden bir olgudur.[133] Bu görüşler etrafında ve Woodrow Wilson'un önderliğinde bir araya gelen idealistler, savaş sonrası sistemin 'akılcı' bir biçimde düzenlenmesini öngörmüş ve yeni bir uluslararası kurumsallaşmayı savunmuşlardır. Bu amaçla Wilson, MC'nin kurulmasına öncülük ederek, "kolektif savunma" yerine "kolektif güvenliğe" dayalı yeni bir kurumsallaşmaya gidilmesini sağlamıştır. Wilson'a göre kolektif güvenliğe dayalı böyle bir sistem; "eski güç dengesi yaklaşımlarını ortadan kaldıracak ve barışçıl bir dünya düzeninin kurulmasına öncülük ederek savaşları imkansız kılacaktır".[134] Fakat, bilindiği gibi bu idealist fikir çok kısa bir sürede geçerliliğini yitirmiştir.

İdealizmin akademik alanda ortaya çıkması ise ilk Uluslararası İlişkiler Kürsüsü'nün, 1919 yılında, Wilson adına İngiltere'de kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Kürsü başkanı Zimmer idealizmin temel prensiplerinin geliştirilmesi sürecini başlatmıştır. Karl Renners, Edvard Beneş, Paul Valery gibi ünlüler ve Quincy Wright ve David Mitrany gibi bilim adamları, idealizmi farklı perspektiflerden savunmuşlardır.[135]

---

[132] Atila Eralp, "Uluslararası İlişkiler Disiplinin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması", **Devlet, Sistem, Kimlik -Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar-**, Atila Eralp (Ed.), İstanbul, İletişim Yayınları, 1997, s.62.

[133] Gökhan Koçer, "Savaş ve Barış: Temel Seçenekler", **Uluslararası Politikayı Anlamak 'Ulus-Devlet'ten Küreselleşmeye'**, Zeynep Dağı (Der.), İstanbul, Alfa Yayınevi, 2007, s.92.

[134] Yücel Bozdağlıoğlu, "İdealizm", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.137.

[135] Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.39.

İdealizme göre insan doğası itibariyle iyi ve dolayısıyla karşılıklı yardıma ve işbirliğine yatkındır. İnsanların kötü davranış göstermesi insanların kötülüğünden kaynaklanmamakta; kötü kurumsal ve yapısal düzenlemeler insanları bencil davranmaya ve diğerlerine zarar vermeye (buna savaş da dahil) itmektedir. İdealizm, çevrenin insanı etkilediği dolayısıyla çevresel koşulların değiştirilmesi durumunda insan davranışının da değişebileceği şeklinde Aydınlanma Dönemi'nin varsayımlarını temel almaktadır.[136] Kurumsal yapılardaki yanlışlıklar, adaletsiz andlaşmalar ve diğer yanlış hukuksal düzenlemeler sonucu insanlar kötü ve çatışmacı bir kimliğe bürünmektedirler. Uluslararası güvenliğin korunmasının en etkili yolu uluslararası hukukun kurumsallaştırılması ve uluslararası örgütlerin kurulmasıdır. Sağlam hukuksal normlar üzerine kurulu uluslararası örgütler uluslararası güvenliğin teminatı olacaktır.[137] İdealistlere göre uluslararası örgütler devletlerin dış politika araçları olarak kalmak zorunda olmayıp, kurulduktan sonra kendi kimliklerini bulur ve üyelerinden ayrı çıkarlara ve amaçlara sahip olabilirler.[138] İdealizmin belki de en büyük yanılgısı uluslararası örgütlerin dönemin büyük güçlerinde bağımsız olarak "kendi kimliklerini" bulacağı noktasında ortaya çıkmaktadır. MC ve BM örnekleri bu yanılgının somut örnekleri olmuşlardır.

İdealizm, demokrasi ve barış kavramları arasında doğrusal bir ilişki olduğunu varsaymaktadır. Bu varsayımdan hareketle demokratik devletlerin güvenliğinin daha sağlam temellerle oturduğunu savunmaktadır. Böylesi bir varsayımın doğal sonucu olarak realizmin her devletin benzer birimler olduğu tezinin aksine devletleri kendine özgü yapıları olan ayrı birimler olarak ele almaktadır. Örneğin idealistler Soğuk Savaş döneminin en önemli güvenlik

---

[136] Arı, **a.g.e.**, s.57.

[137] James E. Dougherty ve Robert L. Pfaltzgraff, **Contending Theories of International Relations**, USA, Longman, 1997, s.60-61.

[138] Haluk Özdemir, "11 Eylül: Post-modern Savaşın Miladı ya da Dış Politika Mücadelelerinin Görünmeyen Boyutu", (Erişim) http://web.ttnet.net.tr/ozdemirler/makale.htm. *Bu makale, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi'nde yayınlanmıştır (Cilt: 7, Sayı: 1, 2002, s. 153-173).*

sorununun Doğu Bloku'nun demokratik olmayan yapıya sahip devletlerden oluşması olduğunu ve bu ülkelerinin demokratik bir yapıya sahip olmasıyla uluslararası güvenlik sorunlarının oldukça azalacağını savunmaktaydılar.[139] İdealistlerin bu tezini çürütecek en somut örnek Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin uyguladığı saldırgan politikalardır. Dünyanın önde gelen demokrasilerinden biri olarak kabul edilen bir devletin Soğuk Savaş sonrası dönemde neredeyse sürekli bir savaş halinde olması, demokrasi ve barış arasında doğrusal bir ilişki olduğu tezini çürütmektedir.

İdealizm konusunda vurgulanması gereken bir diğer nokta, aslında kendisini idealist olarak tanımlayan bir kesimin olmadığı, bu tanımlamanın realist akımın kendi karşıtlarını nitelemek için kullandıkları bir kavram olduğudur. Diğer bir anlatımla, realistler kendi görüşlerini netleştirip, sistematikleştirirken iki dünya savaşı arasındaki dönemin karşıt görüş ve yaklaşımlarını idealizm (moralizm-ütopyacılık) şeklinde nitelemişlerdir.[140]

Özetle, idealizm Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arası dönemde etkin olmuş, MC'nin başarısızlığı ve İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla etkinliğini yitirmiştir.[141] İkinci Dünya Savaşı öncesinde yaşanan süreç (Nazilerin Almanya'da, Faşistlerin İtalya'da iktidara gelmeleri, İtalya'nın Habeşistan'ı işgali, Almanya'nın Versay'ın zincirlerinden tek tek kurtulması ve en önemlisi MC'nin işlevsiz bir örgüt haline dönüşmesi vb.) idealizmin düşüşünü simgelerken realizmin yükselişini de ifade etmekteydi.[142] Realizmin yükselişi idealist yaklaşımları adeta yok etmiş ve Soğuk Savaş dönemine bu yaklaşım egemen olmuştur.

---

[139] Mary Kaldor, "Rethinking Cold War History", **New Thinking About Strategy and International Security**, Ken Booth (Ed.), London, Harper Collins Academic, 1991, s.318-319.

[140] Arı, **a.g.e.**, s.55.

[141] Duncan, Webster ve Switky, **a.g.e.**, s.21.

[142] Arı, **a.g.e.**, s.58.

2. REALİZMİN GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI

a. Realizmin Tarihsel Gelişimi

Realist yaklaşımın kökenleri Yunanlı tarihçi Thucydides'e (M.Ö 460-M.Ö 400) kadar uzanmaktadır. Thucydides'in, savaşın belki de ilk sistematik analizinin yapıldığı, Peloponnesiya Savaşları'nın Tarihi (M.Ö 431) adlı eseri realist yaklaşımın beslendiği en önemli kaynaklardan biridir.[143] Thucydides özellikle Yunan şehir devletleri arasındaki 'göreceli güç' (*relative power*) olgusuna vurgu yapmıştır.[144] Thucydides'e göre Sparta ile Atina arasında 25 yıl süren savaşın nedeni Atina'nın güçlenmesinin Sparta'da yarattığı kuşku ve güvenlik kaygısıydı. Dolayısıyla güç dengesindeki bozulma kuşku ile birleşince savaş için yeterli sebep de oluşmuştu. Sparta, Helen dünyasındaki egemen konumunu kaybetmek endişesine kapılmış ve gücünü arttırmaya ve ittifaklar oluşturmaya dönük karşı önlemlere başvurmuş, Atina da buna aynı şekilde karşılık vermişti. Thucydides'in çalışmasında silahlanma yarışı, ittifak, caydırma, güç dengesi ve strateji gibi alışık olduğumuz pek çok kavramın izlerine rastlamak mümkündür.[145]

Realizmin düşünsel temellerini atan düşünürlerden bir diğeri de Niccolo Machiavelli'dir (1469-1527). Machiavelli'nin Prens (1513) adlı eserinin realist düşünürler üzerinde büyük bir etkisi vardır. Machiavelli, İtalyan prenslere iktidarda kalmak için gerekli politikalar üzerinde yoğunlaşmaları ve her şeyden daha fazla savaşa önem vermeleri gerektiğini salık vermiştir.[146] Machiavelli, siyaseti savaş ve güç için verilen sürekli bir mücadele olarak görmüştür. Bu bağlamda O'na göre bütün siyasal hareketler "güç politikası

---

[143] Dougherty ve Pfaltzgraff, **a.g.e.**, s.63-71.

[144] Yücel Bozdağlıoğlu, "Realizm", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.138-139.

[145] Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2002, s.137.

[146] Bozdağlıoğlu, **a.g.m.**, s.138-139.

(power politics)"dır.[147] Machiavelli, Prens'te realist yaklaşımı şu şekilde dile getirmektedir: "İyi bir askeri gücün olmadığı yerde iyi yasalar olmaz ve iyi bir askeri kuvvetin olduğu yerde mutlaka iyi kanunlar vardır. Böylece, bir prensin savaş ve onun örgütlemesi ile disiplini dışında başka hiçbir amacı; düşüncesi veya üzerinde çalışacağı bir konu olmamalıdır."[148] Machiavelli'nin çalışmasında güç, güç dengesi, ittifak ve karşı ittifak oluşumu ve kent devletleri arasındaki çatışmaların nedenleri üzerine ilginç dersler bulunmaktadır. Machiavelli, prensin iktidarını sürdürebilmek için içten ve dıştan gelecek tehditlere karşı koyabilecek güce sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Devletin güvenliğinin esas alındığı Machiavelli'de, prensin bu konuda öncelikli bir sorumluluk sahibi olduğuna dikkat çekilmektedir. İki tür ahlak anlayışı üzerinde duran Machiavelli'ye göre, biri bireysel ahlak (bu kişinin kendini korumasına yöneliktir ve dinsel bir tarafı bulunmaktadır) diğeri ise prensin devletin çıkarlarını ve ulusal güvenliği korumasına ilişkin ahlaki sorumluluğudur. Bunlar arasında bir çatışma olduğu durumlarda prensin ikinciyi tercih etmesi sorumluluk ahlakının bir gereği olarak düşünülmektedir.[149] Machiavelli'nin bu yaklaşımı kimilerince ahlaksızlığı yücelttiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Fakat, Machiavelli'nin ortaya koymak istediği sorumluluk ahlakının kişisel ahlaktan daha önemli olduğudur. Machiavelli'nin bu yaklaşımının bir benzerini Fatih Sultan Mehmet ortaya koymuştur. Fatih Sultan Mehmet, devletin menfaatleri için kardeş katli vaciptir diyerek normalde ahlaksızlık olarak yorumlanacak bir duruma meşruiyet kazandırma amacı gütmüştür.

Realizmin düşünsel arka planında yer edinen bir diğer düşünür Thomas Hobbes'dur (1588-1679). Hobbes'un en önemli eseri olan Leviathan, İngiltere'de kargaşalı bir sivil savaşı ve I. Charles'ın başının kesilmesini gören

---

[147] J. R. Hale, "Machiavelli ve Bağımsız Devlet", **Siyasi Düşünce Tarihi**, David Thomson (Ed.), İstanbul, Şule Yayınları, 1997, s.33.

[148] Edward Mead Earle, **Modern Stratejinin Yaratıcıları**, Ankara, ASAM Yayınları, 2003, s.3.

[149] Arı, **a.g.e.**, s.138.

bir on yılın sonunda, 1651'de yayınlandı.[150] Hobbes'un Leviathan adlı eserinde özellikle insan doğasına yönelik pesimist yaklaşımları denilebilir ki realizmin en önemli savunularından birisi olmuştur.[151] Leviathan, siyaset alanında ilk genel teori olarak da kabul edilmektedir. Hobbes'a göre insanlar bir toplum haline gelmeden önce doğa durumunda yaşamaktaydı. Doğa durumu herkesin herkesle savaştığı; kuşku, korku ve şiddetin söz konusu olduğu oldukça güvensiz bir ortamdır. Bu durumdan kurtulmak için insanlar her türlü yetkilerinden vazgeçerek bunları Leviathan'a (en üstün yönetici ya da devlet otoritesi) devrederek "commenwealth" oluşturdular. Bir Leviathan'ın, hegemonik bir gücün veya dünya devletinin olmadığı uluslararası ilişkilerde doğa durumu devam etmekte olduğundan anarşi sürmektedir. Hobbes'a göre, düzeni sağlayıcı bir üstün otoritenin söz konusu olmadığı uluslararası ilişkilerde çatışma, kuşku, güvensizlik ve savaş kaçınılmaz olgulardır. Bu nedenle bir toplumsal sözleşmenin olmadığı uluslararası ilişkilerde hiçbir moral veya ahlaki yükümlülüğün devletler arası ilişkilerde istenen düzeni sağlayamayacağını ileri sürmektedir.[152] Hobbes'un bu yaklaşımları çoğu realist düşünürü derinden etkilemiş ve realizm Hobbes bu fikirleri üzerine inşa edilmiştir.

İdealizmin sorgulanmaya başlandığı ve realizmin ilk temellerinin atıldığı iki dünya savaşı arası dönemin en önemli düşünürü hiç şüphesiz Edward Hallet Carr'dır. Carr, idealizmi ütopyacılıkla eş anlamlı görmüş ve bu çerçevede çok sert bir biçimde idealizmi eleştirmiştir.[153] Carr, uluslararası rekabetin aktörleri olarak devletleri tanımlamış ve devletlerin çıkarlarının birbirleri ile uyuşmaz olduğunu savunmuştur. İç ve dış güvenliğin sağlanması amacıyla oluşturulmuş devlet aygıtı, iktidar ve egemenlik olgularının

[150] K. R. Minogue, "Thomas Hobbes ve Mutlakiyetçilik Felsefesi", **Siyasi Düşünce Tarihi**, David Thomson (Ed.), İstanbul, Şule Yayınları, 1997, s.63.

[151] Duncan, Webster ve Switky, **a.g.e.**, s.19-20.

[152] Arı, **a.g.e.**, s.141-142.

[153] Eralp, **a.g.m.**, s.69-70.

pekiştirilmesine hizmet etmekte ve bu haliyle de bizzat çatışmalara, yani güvensiz ortama yol açmaktadır. Hem içte hem de dışta iktidarların çıkarları birbirleriyle uyuşmamaktadır. Aktörler arası bir uyuşma olmadığına göre, idealizmin ileri sürdüğü gibi evrensel bir barış kurulması da olanaklı değildir. Carr'a göre evrensel barış istemek sisteme egemen olanların kendi değerlerini yayma girişiminden başka bir şey değildir. Devletlerin çıkarlarının birbirleriyle uyumlu olduğunu ve bir işbirliği düzeneğinin kurulabileceğini savunan görüşler, başkalarına kendi iradelerini kabul ettirme girişimleri olarak değerlendirilmelidir.[154] Özetle, Carr'a göre "güç olgusu"nu ilgi alanları dışında tutmak idealistlerin en belirgin yanlışlarından biri olmuştur.[155]

Realizmin kurucusu ise Hans Morgenthau'dur (1891-1967).[156] Morgenthau, Hobbes'un fikirlerinden etkilenerek analizlerini insan doğasının temelde "kötü" olduğu varsayımına dayandırmıştır. Morgenthau'ya göre doğası gereği kötü yaratılmış olan insanlar hırslıdır, bencildir ve temel hedefleri güce ulaşmaktır. Devletler de insanlara benzer şekilde güçlerini maksimize etme uğraşı içindedirler. Bu durumun doğal sonucu olarak, bir devlet uluslararası arenada söz sahibi olmak istiyorsa gücünü maksimize etmek zorundadır.[157] Morgenthau'nun bu fikirleri özellikle ABD yönetimi üzerinde etkili olmuş ve Soğuk Savaş döneminde Amerikan dış politikasını şekillendiren temel yaklaşım olmuştur.

Bu düşünürlerin yanı sıra Hegel (1770-1831) ve Max Weber (1864-1920) realizmin etkilendiği düşünürler arasındadır.[158] Realist yaklaşıma

---

[154] Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.38.

[155] Andreas Osiander, "Rereading Earlytwentieth-Century IR Theory: Idealism Revisited", **International Studies Quarterly**, Vol. 42, 1998, s.410.

[156] Duncan, Webster ve Switky, **a.g.e.**, s.19-20.

[157] Lamborn ve Lepgold, **a.g.e.**, s.34.

[158] Dougherty ve Pfaltzgraff, **a.g.e.**, s.63-71.

yalnızca düşünürler değil politikacılar da katkı yapmıştır. Bu politikacılar arasında en bilineni Otto Von Bismark'tır (1815-1898). Bismark realist bir yaklaşımla Alman birliğini sağlamayı başarmıştır.[159] Winston Churchill, George F. Kennan ve Henry Kissenger realist yaklaşımı benimseyen diğer önemli diplomat ve politikacılardır.[160]

b. Realizmin Güvenlik Alanındaki Temel Yaklaşımları

İdealistler açısından güvenliğin sağlanması sorunu, uluslararası hukuk ve uluslararası örgütler aracılığıyla barışın tesis edilmiş olması nedeniyle önemini yitirmektedir. Zira, barış savaşın olmaması durumudur ve eğer savaş yoksa güvenlik zaten büyük ölçüde sağlanmış demektir. Öyleyse güvenliğin sağlanması adına alınacak tek önlem vardır, o da barışın kurulmasıdır.[161] Realizm ise güvende olmayı "barış" olarak nitelendiren idealistlerin aksine barışı yalnızca savaşın olmadığı durum olarak görmekte ve barış = güvenlik anlayışına karşı çıkmaktadır. Realistlere göre barış durumu güvende olmak anlamına gelmemektedir ve devletler her an savaş çıkabilecekmiş gibi hazırlıklı olmak zorundadırlar. Diğer bir anlatımla, realistler barışın nasıl sağlanacağından öte savaşların nasıl engelleneceği konusu üzerine odaklanmışlardır. Realistler ve idealistler arasındaki bu fikir ayrılığı iki yaklaşımın, iyimser ve kötümser olarak, iki zıt bakış açısını benimsemesinden kaynaklanmaktadır. Temel yaklaşımları savaşı engellemek olan realistler; güç, güç dengesi, güvenlik ve çatışma kavramlarını bir arada değerlendirmektedirler. Bunun yanı sıra devletlerin askeri kapasiteleri ve kurdukları ittifak sistemleri aracılığıyla sağladıkları güç dengesi ulusal güvenliklerini korumaları konusunda önemlidir. Realistlere göre uluslararası hukuk ve uluslararası örgütler uluslararası güvenliği

---

[159] Duncan, Webster ve Switky, **a.g.e.**, s.19-20.

[160] Arı, **a.g.e.**, s.122.

[161] Arıboğan, **a.g.m.**, s.39.

sağlayamazlar. Bu nedenle her devletin kendi güvenliğini kendisinin koruması gerekmektedir.[162] Realizmin temel varsayımları şu şekilde sıralanabilir:

1) Uluslararası ilişkilerde temel birim ulus devletlerdir.

2) Uluslararası sistem anarşik bir yapıya sahiptir. Bu çatışmacı ve mücadeleci ortamda devletler hayatta kalabilmek için kendi kendilerini koruyabilecek güce ulaşmalıdırlar.

3) Devletler yekpare bir bütündürler.

4) İç politika ve dış politika birbirinden bağımsız düşünülebilir.

5) Devletler rasyonel karar alıcılar tarafından yönetilmektedirler.

6) Uluslararası ilişkilerde en temel kavram "güç"tür.[163]

Realizm, uluslararası ilişkileri devletler arası ilişkilerden müteşekkil bir devletler sistemi olarak görmektedir. Realist teorisyenler, Hobbes'un insan doğasına yönelik kötümser bakış açısından esinlenmeleri devletler arası ilişkilerde temel belirleyici olarak "güç" olgusunu görmelerini beraberinde getirmiştir. Realistlere göre güç ile güvenlik arasında doğrusal bir ilişki vardır. Diğer bir anlatımla güvenlik gücün bir uzantısıdır.[164] Bu bağlamda realizm, uluslararası politikayı da "bir güç mücadelesi" olarak algılamaktadır.[165] Bir devlet gücünü maksimize ederek güvenlik kaygılarını azaltabilir. Fakat, bir devletin güvenliğini sağlamlaştırmak adına aldığı önlemler diğer bir devletin

[162] Jill Steans, Lloyd Pettiford ve Thomas Diez, **Introduction to International Relations -Perspectives and Themes-**, Essex-England, Pearson, 2005, s.64.

[163] Dougherty ve Pfaltzgraff, **a.g.e.**, s.58.

[164] Çakmak, **a.g.e.**, s.25.

[165] Andrew Emerson, "Conceptualizing Security Exceptions: Legal Doctrine or Political Excuse?", **Journal of International Economic Law**, Vol. 11, No. 1, February 2008, s.139.

güvenlik kaygılarını artırdığı için bu durum diğer devletin de güvenlik önlemlerini artırmasına yol açacaktır. İşte bu noktada "güvenlik ikilemi" ortaya çıkmaktadır.[166] Güvenlik ikilemi realist geleneğin karşılaştığı en önemli güvenlik paradoksudur.

Realistler uluslararası ilişkilerin anarşik yapısının doğal bir sonucu olarak güvenlik ikileminin ortaya çıktığı ve bu durumun engellenemez bir gerçeklik olduğunu savunmaktadırlar.[167] Realistlere göre güvenlik ikilemi engellenemese dahi "güç dengesi" sistemi ile kontrol edilebilir. Güç dengesinde sistem içinde hiçbir gücün çok fazla güçlenmesine izin verilmeyerek güvenlik tehditlerinin oluşmasının önüne geçilecektir.[168] Morgenthau, Kaplan, Haas, Claude ve Rosecrance gibi realistlere göre barış güç dengesinin, savaş ise güç dengesinin bozulmasının doğal bir sonucudur.[169] Bu bağlamda denilebilir ki, realistlere göre uluslararası güvenliğin sağlıklı bir yapıda olabilmesi için en önemli unsurlardan biri "güç dengesi"nin sağlanmasıdır.

Güvenliğe ilişkin realist/geleneksel bakış açısı askeri çerçeve içinde şekillenmiştir. Realist yaklaşımın savaş, yakın savaş durumu ve çatışma gibi kavramlar ekseninde oluşturduğu bir "tehlike" tanımlaması vardır. Bu tanımlama; güç dengesi, ittifak, silahlanma yarışı ve savunma harcamaları gibi konuların geleneksel güvenlik anlayışının temel ilgi alanları olmasını beraberinde getirmiştir.[170] Ayrıca, realizmin güvenlik anlayışına göre önemli olan devletin güvenliğidir. Eğer devlet güvende olursa bireyler de güvenlik içinde bulunacaktır. Bu nedenle realistlere göre ulus devletin güvenliği tüm

---

[166] Peter Hough, **Understanding Global Security**, London, Routledge, 2004, s.3-4.

[167] Jashua S. Goldstein, **International Relations**, USA, Pearson-Longman, 2004, s.91.

[168] Hough, **a.g.e.**, s.3-4.

[169] Nelson, **a.g.m.**, s.29.

[170] Evans ve Newnham, **a.g.e.**, s.490.

ulusun güven içinde olması anlamına gelmektedir.[171] Devletler için en temel değerin ulusal güvenliğini korumak olduğunu savunan realizmde dış politika ile ulusal güvenlik kimi zaman aynı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.[172] Realistlere göre uluslararası ilişkilerin anarşik ortamında hiçbir devlet kendi güvenliğini başka bir devlete emanet edemez. Devletler güvenlik sağlamlaştırmak adına ittifaklar kursalar da bu ittifaklar yeterli bir çözüm değildir. Eğer devletler yok olmak istemiyorlarsa kendi ulusal savunmalarını oluşturmak zorundadırlar.[173] Realizmin bu yaklaşımı devletlerin silahlanmalarını teşvik edici niteliktedir.

Realizm için önemli olan devletin sınırları içinde güvenliğini koruyabilmesidir. Bu algılama devletin dışında gelişen güvenlik tehditlerine gereken ilgiyi göstermemesi anlamına gelmektedir. Örneğin, bir salgın hastalığın Afrika ülkelerini etkilemesi bu tehdit ulusal sınırlardan uzak olduğu için bir Avrupa ülkesini ilgilendirmemektedir. Bu konuya eğer ulusal çıkarları korumak adına müdahil olunması gerekiyorsa müdahil olunmalı yoksa konu ilgi alanına girmemelidir. Zira realizm için önemli olan tek tek bireylerin güvenliğinden öte topyekun olarak devletin güvenliğidir.[174] Bu yaklaşım realizmin etik değerlerden ne kadar uzak bir yaklaşım olduğunu göstermektedir.

Realist teoriyle ilgili vurgulanması gereken son derece önemli bir konu daha vardır. Realizm, karşı tarafın tümden ortadan kaldırılmasına kadar varabilecek bir güvenlik anlayışına sahiptir. Devlet, gücünü sadece korumak değil artırmak için de davrandığından (çünkü devlet halkının artan refah

---

[171] Seyom Brown, "World Interests and the Changing Dimensions of Security", **World Security Challenges for a New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, s.10.

[172] Brown, **a.g.m.**, s.11.

[173] Griffiths ve O'Callaghan, **a.g.e.**, s.290.

[174] Brown, **a.g.m.**, s.12.

taleplerini karşılayacaktır) mutlak biçimde kendisi gibi davranan diğer devletle karşı karşıya gelecektir. Aralarındaki çatışma, birinin ortadan kalkması ile son bulacaksa da, devletler bunu göze alacaklardır. Ancak, var olmak için bu operasyondan kazançlı çıkılması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, bir aktör karşı tarafı ortadan kaldırırken kendini mahvetmemektedir. Yani, birinin mutlak kazancı, diğerinin mutlak kaybına yol açacaktır. Bu sıfır toplamlı oyunda, kaybeden olmamak için "güç" unsurlarının artırılması güvenlik anlayışının temelini oluşturmaktadır.[175] Bu yaklaşıma Machiavelli'de de rastlanmaktadır. Machiavelli de haklı ve haksız savaş gibi kavramlar üzerinde durmamaktadır. Bu kavramlar aynı zamanda saldırı ve saldırgan kavramlarını da kullanmayı gerektirir ki realizm bunun üzerinde durmayı gerekli görmemektedir. Eğer bir savaş, ulusal çıkarın korunması için gerekliyse yapılmalıdır. Kendini savunma kavramı oldukça geniş bir çerçevede ele alındığından realizmde emperyalizme meşruluk tanınmaktadır. Zira, tehdit açıkça algılanabiliyorsa karşının saldırısını beklemeye gerek yoktur ve dolayısıyla böyle bir savaş gereklidir ve meşru kabul edilmelidir.[176] Realistlerin bu yaklaşımları dünyanın bir bütün olarak güvenliğini korumak gibi bir endişelerinin olmadığını ve ulusal güvenliği kutsallaştırdıklarını ortaya koymaktadır.

Realist çözümleme yönteminin politik pratikle mükemmel bir uyum sağlaması, kısa sürede idealist geleneğin izlerinin silinmesine neden olmuş[177] ve yarım yüzyıl boyunca baskın olan geleneksel güvenlik anlayışı, realizmin entelektüel hegemonyası ile bütünleşmiştir.[178] Realizmin güvenliğe belki de gerektiğinden fazla önem veren bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Realistler için askeri güvenlik ve stratejik konular yüksek politika (high

[175] Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.45.

[176] Arı, **a.g.e.**, s.124.

[177] Arıboğan, **a.g.m.**, s.44.

[178] Ken Booth, "Güvenlik ve Özgürleş(tir)me", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-**, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, s.58.

politics) çerçevesinde ele alınırken, sosyal ve ekonomik problemler sıradan ve az önemli düşük politikalar (low politics) olarak görülmektedir.[179] Bu durum ise realistlerin "indirgemeci" ve "dar görüşlü" oldukları konusunda eleştirilmelerinin önünü açmıştır. Realizmin yetersizliklerine paralel olarak geleneksel güvenlik anlayışı da sorgulanmaya başlanmıştır. Denilebilir ki, realizmin Soğuk Savaş sonrası aldığı yoğun eleştiriler geleneksel güvenlik anlayışının da benzer tepkiler görmesine yol açmıştır.[180] Realizmin güvenlik anlayışına yönelik ilk ve en etkili tepki ise Buzan'dan gelmiştir.

3. NEOREALİZMİN GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI

Neorealizmin temel prensipleri, Kenneth Waltz'un 1979 yılında yayınlanan Uluslararası Politika Teorisi (*Theory of International Politics*) adlı yapıtında ortaya konmuştur.[181] Waltz, bu kitabında klasik realizmin eksiklikleri üzerinde durmuş ve daha çok uluslararası politikanın temel aktörleri olan devletler üzerinde yoğunlaşmasını eleştirmiştir. Waltz'a göre herhangi bir uluslararası ilişkiler teorisi sadece devletler değil aynı zamanda sistem üzerinde de yoğunlaşmalıdır. Diğer bir anlatımla, klasik realizm içinde yaşadığımız dünyayı belirsiz ve tehlikeli bir ortamda karar vermek zorunda kalan devlet adamları açısından açıklamaya çalışırken, neorealizm daha çok uluslararası sistemin anarşik yapısı üzerinde durmakta ve bu durumun devletlerin davranışlarını nasıl belirlediğini anlamaya çalışmaktadırlar.[182]

---

[179] Abdullah Kıran, "Felsefi ve Siyasi Bir Paradigma Olarak Realizm", **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 19, 2003-2004, s.98.

[180] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Brown, **a.g.m.**, ss.10-26.

[181] Duncan, Webster ve Switky, **a.g.e.**, s.28.

[182] Yücel Bozdağlıoğlu, "Neorealizm", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.143-144.

Waltz, öncelikle uluslararası ilişkilerde yöntem sorununa eğilmiş ve bilimsel bir uluslararası ilişkiler teorisinin sistemik olması gerektiğini belirtmiştir. Waltz, uluslararası ilişkileri devletlerin içsel özellikleri açısından inceleyen teorileri indirgemeci (*reductionist*) olarak nitelendirmiş ve bu teorilerin devletlerin iç yapılarındaki farklılıklara rağmen niye uluslararası sistemde birbirlerine benzer davranış gösterdiklerini açıklayamadıklarını belirtmiştir. Waltz'a göre, ulusal düzeydeki değişkenler, uluslararası sistemde gözlemlenen sonuçları açıklamada yetersiz kalmaktadır. Sistemik teori ise, indirgemeci teorilerin aksine uluslararası ilişkileri açıklamak için ulusal değil, uluslararası düzeydeki faktörleri göz önünde bulundurmaktadır. Ulusal düzeydeki faktörler, uluslararası olayları açıklayamaz. Waltz'un sistemik teorisi böylece iç politika ile dış politika arasında herhangi bir etkileşimin olmadığını varsaymaktadır.[183]

Neorealizmin (Yapısal Realizm), realizmden (Klasik Realizm) ayrıldığı bir diğer nokta uluslararası sistemde meydana gelen çatışmalarının kaynağına ilişkin yaklaşımıdır. Realizme göre çatışmaların kökeninde insan doğasının bencil, güç tutkunu ve rekabetçi yapısı yatmaktadır.[184] Neorealizm ise daha objektif ve evrensel bir güvenlik tanımlaması yapmaya çalışmıştır. Neorealizme göre uluslararası arenada ortaya çıkan çatışmaların temel sebebi sistemin anarşik yapısıdır.[185] Neorealizmin uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olduğu varsayımı güvenlik kavramını ele alış biçimine şu şekilde yansımıştır:

1) Devletler güvenliğin temel objeleridir.

---

[183] Bozdağlıoğlu, "Neorealizm", **a.g.m.**, s.144-145.

[184] Lamborn ve Lepgold, **a.g.e.**, s.34. Realizm ve neorealimin karşılaştımalı bir analizi için bkz. Jeffrey W. Taliaferro, "Security Seeking Under Anarchy: Defensive Realism Revisited", **International Security**, Vol. 25, No. 3, Winter, 2000-2001, ss.128-161.

[185] Krause ve Williams, **a.g.m.**, s.40-41.

2) Devletler güvenliğin temel objeleri olduğu için ulusal güvenlik oldukça önemlidir.

3) Ulusal güvenlik anlayışı iç güvenlikten ziyade dış güvenlik odaklıdır.

4) Uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olmasının doğal bir sonucu olarak göreceli bir güvenlikten bahsedilebilir. Mutlak güvenlikten söz etmek mümkün değildir.[186]

Uluslararası güvenlik tanımlamaları uzun yıllar uluslararası ortamın "anarşik" bir yapıya sahip olduğu ön kabulü ile yapılmıştır. Bu anlayış geleneksel güvenlik anlayışının temel argümanlarından biri olmuştur. Bu nedenle uluslararası ortamın anarşik yapısının ne anlama geldiğini ortaya koymak gerekmektedir. Neorealist anlamda anarşizm, merkezi bir yönetimin olmadığı uluslararası sisteme tekabül etmektedir.[187] Burada kullanılan anarşiden anlaşılması gereken; topyekun bir savaş hali ya da düzensizlik veya işbirliğinin yokluğu ya da uluslararası norm ve kuralların olmaması durumu değildir. Anarşi; yasaları zorlayıcı üstün bir küresel otoritenin ya da örgütün yokluğudur. Diğer bir anlatımla devletlerin güvenliğini teminat altına alan otomatik bir mekanizmanın yokluğudur. Böylesi bir anarşik yapının güvenlik bağlamında üç önemli sonucu vardır:

1) Anarşik yapı nedeniyle her devlet kendi güvenliğini öncelikli olarak kendisi sağlamak zorundadır. Her devlet böyle düşüneceği için silahlanacak ve bu durum "Güvenlik İkilemi" yaratacaktır.

2) Herhangi bir üstün otorite olmadığı için güçlü devletlerin saldırgan bir politika izleyebilmelerinin önü açıktır.

---

[186] Buzan, **a.g.e.**, s.22-23

[187] Buzan, **a.g.e.**, s.21.

3) Uluslararası örgütler zorlayıcı bir güce sahip olmadıkları için inandırıcı değildirler.[188]

Uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olmasının uluslararası politika açısından en önemli sonucu, devletler arasındaki işbirliği olasılığını azaltmasıdır. Böyle bir sistemde devletler sadece kendilerine güvenmek zorundadır (*self-help system*). Waltz'a göre bu durumun en önemli sebebi, devletlerin herhangi bir işbirliği durumunda mutlak kazançları (*absolute gains*) değil, göreceli kazançları (*relative gains*) ön plana çıkarmalarıdır. Bunun anlamı, devletlerin işbirliğine girişmeden önce kendilerinin ne kadar kazanacağını değil karşı tarafın ne kadar kazanacağını düşünmeleridir. Waltz'a göre, eğer bir devlet işbirliğinden diğerinden daha az kazanacaksa bu işbirliğine girişmemelidir. Çünkü devletler işbirliğinden göreceli olarak daha kazançlı çıkacak devletin, artan kapasitesini gelecekte nasıl kullanacağını hiçbir zaman bilemezler. Dolayısıyla devletler amaçlarına ulaşmak ve güvenliklerini sağlamak için ancak kendi yarattıkları kaynaklara güvenmek ve kendi kendilerine yeterli (*self-sufficient*) olmak zorundadırlar. Devletlerin sistemdeki en önemli amacı güvenliklerini sağlamak ve hayatta kalmak olduğu için, öncelikle güvenliklerini arttırmaya yönelik tedbirler almaya yöneleceklerdir. Ancak, anarşik sistemde devletler birbirlerine güvenmedikleri için, herhangi bir devletin kendi güvenliğini arttırmaya yönelik aldığı tedbirler, diğerleri tarafından kuşkuyla karşılanacak ve onların da aynı tedbirleri almaya başlamasına sebep olacaktır. Güvenlik ikilemi olarak adlandırılan bu durum, neorealistlere göre silahlanmanın temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır.[189]

Waltz'a göre sistemin anarşik bir yapıya sahip olması sonucu, sistemde bir savaş hali (*state of war*) söz konusudur. Fakat bu savaş hali sistemde devamlı olarak savaşların meydana geldiği şeklinde yorumlanmamalıdır. Her

[188] Miller, **a.g.m.**, s.16.

[189] Bozdağlıoğlu, "Neorealizm", **a.g.m.**, s.147-148.

zaman savaş yoktur ancak her zaman bir savaş çıkma olasılığı vardır. Uluslararası sistemi devletlerin kendi iç sistemlerinden ayıran en önemli özellik, şiddetin ya da devamlı şiddet olasılığının var olması değil, böyle bir durumun ortaya çıkması halinde uluslararası sistemde buna müdahale edebilecek bir otoritenin olmamasıdır.[190]

Waltz'a göre uluslararası ortamın en güvende olduğu durum iki kutuplu sistemdir. Çok kutuplu sistem göreceli olarak daha az güvenlik anlamına gelmektedir. Egemen devletlerin uluslararası ilişkilerin anarşik ortamında güvende olma arayışları, çatışmaları ve savaşları kaçınılmaz kılmaktadır. Bunun önüne geçilebilmesinin yegane yolu dehşet dengesi üzerine kurulu caydırıcı bir iki kutuplu sistemin varlığıdır.[191]

Realizmin güvenliği yalnız askeri açıdan ele alması neorealizm ile değişmeye başlamıştır. Neorealizmle beraber güvenlik konusu yalnızca askeri boyut içinde düşünülmemeye başlanmış ve ekonomi-politik de güvenlik çalışmalarına dahil edilerek güvenlik çalışmalarının alanı genişletilmiştir.[192]

Neorealistler için güvenlik oldukça önemli bir konudur. Zira, neorealistlere göre güvenlik bir devletin sahip olabileceği en önemli amaçtır.[193] David Baldwin'e göre hiçbir uluslararası politika teorisi, güvenlik üzerinde onu devletlerin esas motivasyonu sayan neorealizmden çok durmamaktadır. Bu durumu Waltz'un şu sözleri ortaya koymaktadır: "Anarşi ortamında, güvenlik en ulu amaçtır; ancak beka garanti altına alınırsa,

---

[190] Bozdağlıoğlu, "Neorealizm", **a.g.m.**, s.147.

[191] Caroline Kennedy-Pipe, "Security Beyond the Cold War: An Introduction", **International Security in a Global Age -Securing the Twenty-First Century-**, Clive Jones ve Caroline Kennedy-Pipe (Ed.), London, Frank Cass, 2000, s.11.

[192] Hough, **a.g.e.**, s.4

[193] Baldwin, **a.g.m.**, s.10.

devletler sükun, kazanç ve güç gibi diğer amaçlara ulaşmaya çalışabilirler."[194] Waltz'dan sonra neorealist gelenek içinde güvenlik alanında çalışmalar yapmış olan en önemli düşünür Buzan olmuştur. Buzan'ın öncülüğündeki Kopenhag Okulu, "Yeni Güvenlik Anlayışı"na geçişi temsil etmektedir.

a. Barry Buzan ve Kopenhag Güvenlik Çalışmaları Okulu (Kopenhagen School of Security Studies)

(1). Kopenhag Güvenlik Çalışmaları Okulu

Güvenlik çalışmaları geçmişte disiplinler arası etkileşime açık olmayan bir alandı ve yalnızca askeri konulara odaklanma eğilimindeydi. Günümüzde ise ekonomik, sosyal, politik, çevresel ve kültürel süreçler, olgular ve benzeri konularda güvenlik disiplini içinde ele alınmakta ve güvenlikle bağlantılı olarak yeniden yorumlanmaktadır. Özellikle Avrupa merkezli üç okulun çalışmaları geleneksel güvenlik anlayışının yeniden düşünülme ve yorumlanma sürecini başlatmış olduğu söylenebilir. Bu okullar/ekoller; Aberystwyth, Paris ve Kopenhag Okulları'dır.[195]

Bu ekoller arasında Kopenhag Okulu'nun ayrı bir yeri ve önemi vardır. Zira, güvenlik kavramının yeniden düşünülmesi ve kavramsallaştırılması yolundaki en önemli adımı Buzan öncülüğündeki Kopenhag Okulu atmıştır. Kopenhag Okulu; uluslararası göç, ulusötesi suç, devlet dışı birimlerin çatışması, birey güvenliği, çevre güvenliği vb. konuları güvenlik çalışmalarına dahil etmişlerdir. Kopenhag Okulu ayrıca bireyselden küresele uzanan bir düzlemde güvenlik kavramını yeniden tanımlamıştır.[196] Bu bağlamda askeri

---

[194] Baldwin, **a.g.m.**, s.27.

[195] R. B. J. Walker, "Security, Critique, Europe", **Security Dialogue**, Vol. 38, No. 1, March 2007, s.97-98.

olmayan güvenlik çalışmalarının da 1990'larda Kopenhag Okulu'nun öncülüğünde başladığı söylenebilir. Özetle, Kopenhag Okulu bir yandan askeri olmayan güvenlik konularıyla ilgilenirken diğer taraftan geleneksel güvenlik çalışmalarını derinleştirmeye çalışmıştır.[197]

Kopenhag Okulu, güvenlik kavramını evrensel ve çok-düzeyli (multilevel) bir çerçeve içine oturtmaya çalışmıştır. Buzan; "Güvenlik herhangi bir düzeyde ele alınmak üzere izole edilemez." diyerek geleneksel güvenlik anlayışının devlet merkezli bakış açısını eleştirmekte ve Kopenhag Okulu'nun güvenlik yaklaşımının özünü ortaya koymaktadır.[198]

Kopenhag Okulu'nun geleneksel güvenlik anlayışına yönelik bir diğer eleştirisi fazla Batılı bir yaklaşım olması noktasındadır. Bu bağlamda, güvenlik tanımlamalarının Westfalya Sistemi'nin etkisiyle hep Batı merkezli tanımlamalar olmasına karşı çıkmışlar[199] ve yeni güvenlik çalışmalarının temel inceleme birimleri olan devlet, toplum ve kimlik gibi olgulara yönelik Avrupa-Amerika merkezli bakış açısını kırmaya çalışmışlardır.[200] Bu kapsamda Kırgızistan gibi Doğu ülkelerinde incelemelerde bulunmuşlardır.

Kopenhag Okulu özellikle üç kavram üzerinden geleneksel güvenlik anlayışını değiştirmeye ve yeni bir güvenlik anlayışı geliştirmeye çalışmıştır. Bu kavramlardan ilki, Ole Waever tarafından ortaya konan "Güvenlikleştirme"

---

[196] Claire Wilkinson, "The Copenhag School on Tour in Kyrgyzstan: Is Securization Theory Useable Outside Europe?", **Security Dialogue**, Vol. 38, No. 1, 2007, s.6.

[197] Hough, **a.g.e.**, s.8.

[198] Baldwin, **a.g.m.**, s.5.

[199] Wilkinson, **a.g.m.**, s.7.

[200] Wilkinson, **a.g.m.**, s.22.

kavramıdır. İkinci kavram, Buzan'ın ortaya koyduğu "Toplumsal Güvenlik" kavramıdır. Üçüncü ve en güncel kavram ise "Bölgesel Güvenlik"tir.[201]

1) *Güvenlikleştirme:* Waever tarafından ortaya konan güvenlikleştirme kavramı "söylem analizlerine" dayanan bir yaklaşımdır.[202] Bu yaklaşıma göre güvenliğin olması için tehdidin olması gerekmektedir. Bu nedenle kimi zamanlar söylemler aracılığıyla suni tehditler yaratılmaktadır. Diğer bir anlatımla güvenlik alanına girmeyen bir olay, olgu ya da durum güvenlikleştirilmektedir. Böylesi bir davranış politik gereklilikler sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu tarz güvenlikleştirme girişimleri kimi zaman başarıyla kimi zaman da başarısızlıkla sonuçlanmaktadır.[203]

Buzan da Waever'ın bu yaklaşımını desteklemektedir. Buzan'a göre devletlerin varlık sebeplerinden biri vatandaşlarını tehditlere karşı korumak yani güvenliklerini sağlamaktır. Bu nedenle devletler kimi konuları "güvenlikleştirerek" suni tehditler yaratabilmektedirler.[204] Böylesine bir durum gerçek tehdit ve suni tehdit arasındaki ayrım yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

2) *Toplumsal Güvenlik*: Buzan'a göre toplumsal güvenlik; sürdürülebilir ve kabul edilebilir ölçülerde toplumun geleneklerinin, dilinin, dininin ve ulusal kimliğinin korunabilmesidir.[205] Toplumsal güvenlik kavramının

---

[201] Wilkinson, **a.g.m.**, s.7.

[202] Kopenhag Okulu için söylem analizlerinin güvenlik çalışmalarında oldukça önemli bir yeri vardır. Okulun bu yaklaşımı neorealist olmalarının yanı sıra "yapılandırmacı terori" içinde de oldukça önemli bir yerleri olduğunu göstermektedir. Kopenhag Okulu'nun söylem analizlerine yönelik yaklaşımları ve bunun yapılandırmacı teori içindeki rolü konusundaki bir makale için bkz. Holger Stritzel, "Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond", **European Journal of International Relations**, Vol. 13, 2007, s.357-383.

[203] Wilkinson, **a.g.m.**, s.8.

[204] Alex Bellamy ve Matt Mcdonald, "Securing International Society: Towards an English School Discourse of Security", **Australian Journal of Political Science**, Vol. 39, No. 2, July 2004, s.309.

[205] Terriff, Croft, James ve Morgan, **a.g.e.**, s.19.

özünü ise "kimlik güvenliği" oluşturmaktadır. Toplumlar kimliklerine yönelik tehditleri diğer tüm tehditlerin önüne koyabilmektedirler.

Geleneksel olarak kimlik denince "ulusal kimlik" anlaşılmaktaydı. Günümüzde ise etnik, dinsel ya da bölgesel grup kimlikleri ön plana çıkmaya başlamıştır.[206] Kimlik güvenliği olgusu günümüzde belki de en önemli tehdit unsurlarından biri haline gelmiştir. Özellikle Batılı ülkelerin belirli grupların kimlik güvenliklerini korumak adı altında uyguladığı politikalar diğer bir ülke için önemli bir güvenlik zafiyeti doğurmaktadır. Bu konuda verilecek en kayda değer örneklerden biri de maalesef Türkiye'dir.

3) *Bölgesel Güvenlik:* Buzan ve Richard Little'a göre uluslararası ilişkiler disiplini ve bu bağlamda geleneksel güvenlik çalışmaları "Westfalya Deli Gömleği (Straitjacket)"ni giymiştir. Westfalya fenomeni tüm zamanlar ve tüm mekanlar için geçerli bir sistem olarak algılanmıştır. Kopenhag Okulu'nun temel amacı genelde uluslararası ilişkiler disiplinini özelde de güvenlik çalışmalarını bu deli gömleğinden kurtarmaktır. Westfalya fenomeninin deli gömleği olarak adlandırılmasının öncelikli sebebi yalnızca Avrupa merkezli bir bakış açısı olmasıdır. Bu durum güvenlik çalışmalarının dünyanın diğer bölgelerini analiz edememelerine yol açmıştır. İşte bu noktada Kopenhag Okulu, anahtar kavramlarından biri olan "bölgesel güvenlik" kavramını alternatif olarak sunmaktadır.[207] Bu anlayış güvenlik çalışmalarının dünyanın diğer bölgelerini de ilgi alanına sokması ve bölgesel çalışmalara ağırlık verilmesi üzerine kuruludur.

---

[206] Wilkinson, **a.g.m.**, s.9.

[207] Wilkinson, **a.g.m.**, s.7.

(2). Barry Buzan: Yeni Bir Güvenlik Anlayışının Doğuşu

Buzan'ın 1980'lerin başlarında yayınlamış olduğu "People, State and Fear" adlı çalışması güvenlik kavramının genişlemesi ve derinleşmesi yönünde atılan en önemli adım sayılmaktadır.[208] Buzan, bu önemli çalışmasında güvenliğin dar çerçevesinden kurtarılması gerektiğini savunmaktadır. Buzan, ülkelerin yalnız kendi güvenliklerini değil komşularının güvenliğini de düşünmesini gerektiren bir uluslararası konjonktürün oluştuğunu belirtmektedir.[209]

Realistlere göre güç, uluslararası sistemde devletlerin sahip oldukları temel kapasiteleri açıklayan ve aktörlerin davranışlarındaki asıl motivasyonu oluşturan en önemli unsurdur. İdealistlere göre barış, sorunlara bütüncül bir şekilde yaklaşmayı sağlamakta ve asıl sorun olan savaş olgusuna odaklanmayı gerçekleştirmektedir. Buzan'a göre ise, güvenlik kavramı, uluslararası ilişkiler analizleri için "güç" ve "barış" kavramlarından daha elverişli, açıklayıcı ve kullanışlı, temel sorunları anlamayı sağlayıcı bilgi ve bakış açısını daha kapsamlı şekilde bünyesinde barındıran bir kavramdır. Güvenliğin merkeze konulduğu bir yaklaşımla, güç ve barışı bütünleştirmek mümkün olacaktır. Buzan'a göre güvenlik merkezli bir yaklaşım; "Gücün açıkladığından daha farklı bir davranış motivasyonu ortaya koyacağı gibi, barışın sağladığından daha kapsamlı bir perspektif kazandıracaktır."[210] Buzan, bu yaklaşımıyla yalnız güvenlik çalışmalarının değiş uluslararası ilişkiler disiplinin de yeniden düşünülmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

Geleneksel güvenlik anlayışı uluslararası güvenlik dendiği zaman benzere birimler olarak kabul edilen devletlerin aralarındaki ilişkilere

---

[208] Booth, "Security and Self: Reflections of a Fallen Realist", **a.g.m.**, s.86.

[209] Baylis and Smith, **a.g.e.**, s.255.

[210] Şahin, **a.g.m.**, s.635.

bakılması gerektiğini savunmaktaydı. Buzan'a göre bu eksik bir yaklaşımdır. Zira devletlerin iç yapıları ve sosyo-kültürel gelişmeleri de uluslararası güvenliği yakından etkilemektedir.[211] Buzan'a göre devletler meyvelere benzetilebilirler. Bir yandan benzer birimler iken diğer taraftan farklı özellikleri bünyesinde barındıran farklı birimlerdir. Bu nedenle realizmin etkisi altındaki geleneksel güvenlik anlayışının devletlerin benzer birimler olduğu ön kabulüyle yapmış olduğu ulusal güvenlik tanımlamaları kabul edilemez. Ulusal güvenlik kavramı her devletin kendi koşulları içinde değerlendirilmeli ve tanımlanmalıdır.[212]

Buzan'a göre realistlerin güvenlik ve güç arasında doğrusal bir ilişki olduğu varsayımı bir yanılsamadan ibarettir. Zira, Norveç, Hollanda ve Singapur gibi göreceli güçsüz devletler güvenlik anlamında güçlüyken; Rusya, ABD, Çin ve Hindistan gibi göreceli güçlü devletler güvenlik anlamında pek de iyi bir noktada değildirler.[213] Ayrıca, güçlü ve güçsüz devlet ayrımını yapmak da o kadar kolay değildir.[214] Çoğu eski sömürgelerden oluşan gelişmekte olan ülkelerin güçsüz ülkeler oldukları için güvenlik sorunları yaşadıkları sonucuna ulaşılmamalıdır. Bu devletlerin karşı karşıya kaldıkları güvenlik sorunlarının en önemli kaynağı Batılı ülkeler tarafından çizilen yanlış sınırlardır. İkinci bir sebep, bu devletlerin sahip olduğu doğal kaynaklardır. Diğer bir sebep de yaşamakta oldukları dekolonizasyon sürecidir. Bu devletlerin büyük bir kısmı göreceli yeni devletler oldukları için iç yapılanmalarını henüz sağlam temellere oturtamamışlardır. Bu durum iç istikrarsızlıktan iç savaşa kadar pek çok iç güvenlik sorunu yaşamalarını beraberinde getirmektedir.[215]

---

[211] Buzan, **a.g.e.**, s.60.

[212] Buzan, **a.g.e.**, s.96-97.

[213] Buzan, **a.g.e.**, s.98.

[214] Buzan, **a.g.e.**, s.100.

[215] Buzan, **a.g.e.**, s.98-99.

Buzan'a göre güvenliğin kayda değer bir kavramsallaştırma düzeyine ulaşamamasının bazı sebepleri vardır. Realizmin uzun bir dönem uluslararası ilişkilerin temel paradigması olması ve bu paradigmanın güce endeksli güvenlik tanımlamaları, güvenliğin genelde strateji çalışmalarının alt başlığı olarak kabul edilmesi ve genelde askeri terimlerle açıklanmaya çalışılması bu durumun en temel nedenleridir.[216]

Buzan'a göre geleneksel güvenlik anlayışının en önemli eksikliği "devlet" ve "askeri güvenlik" merkezli bir yaklaşımı benimsemesidir. Bu nedenle güvenlik anlayışı revize edilmelidir. Buzan'a göre güvenlik üç düzeyi ve beş ana sektörü içerecek şekilde genişletilmeli ve derinleştirilmelidir. Herhangi bir güvenlik sorununda bu sektörler iç içe geçebilir, önceliği herhangi biri alabilir. Bu düzeyler ve sektörler şunlardır:[217]

Düzeyler

1- Birey Güvenliği
2- Ulusal Güvenlik
3- Uluslararası Güvenlik

Sektörler

1- Askeri Güvenlik
2- Politik Güvenlik
3- Toplumsal Güvenlik
4- Ekonomik Güvenlik
5- Çevresel Güvenlik

[216] Buzan, **a.g.e.**, s.11.

[217] Buzan, **a.g.e.**, s.363.

Soğuk Savaş sonrası tartışmaların yoğun şekilde odaklandığı analiz düzeyi tartışmalarında Buzan'a göre ulusal güvenlik, birey güvenliği ve uluslararası güvenlik düzeylerinden daha baskın olmuştur. Bu normaldir, çünkü diğer iki düzeydeki güvenliği belirleyen koşulların çoğunda baskın olan aktör devlet olmuştur. Tarih, bunu ortaya koyan en önemli kanıttır. Ulusal güvenlik sorunsalını anlamak için yapılması gereken öncelikli iş ise, güvenlik kavramını anlamaktır. Buzan kavramı anlamaktan bahsetmektedir, çünkü düşünüre göre kavram, kullanımda çok zayıf bırakılmış, geliştirilmemiştir; kavram geliştirildiği takdirde, ulusal güvenliğin yeni yapılandırmacı tanımları mümkün olacaktır.[218]

Buzan'a göre güvenlik, devletlerin ve toplumların uluslararası sistemde kendi bağımsız kimliklerini ve fonksiyonel birlikteliklerini sürdürebilme kabiliyetleriyle ilgilidir. Buzan'ın bu tespitine paralel olarak kimi yazarlar SSCB ve Yugoslavya örneklerinden yola çıkarak özellikle AB gibi çok uluslu birlikteliklerin önündeki en önemli güvenlik tehdidinin etnik ayrımcılık olduğunu savunmaktadırlar.[219] Buzan'a göre devletlerin güvenliğine yönelik tehditler üç faklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlar:

1) Devletin fikri yapısına yönelik tehditler.

2) Devletin fiziksel yapısına yönelik tehditler.

3) Devletin kurumsal yapısına yönelik tehditler.[220]

Buzan bu tehditleri beş sektör anlayışı çerçevesinde tasnif etmiştir. Buzan'a göre bu tehdit türleri şu şekilde sınıflandırılabilir: askeri tehditler,

---

[218] Şahin, **a.g.m.**, s.633.

[219] Baylis ve Smith, **a.g.e.**, s.255.

[220] Terriff, Croft, James ve Morgan, **a.g.e.**, s.18.

politik tehditler, ekonomik tehditler, toplumsal tehditler ve çevresel/ekolojik tehditler.[221] Bu tehditlerin önemli bazı özellikleri şunlardır:

1) Bu tehditlerin hepsinin kendine göre çok yıkıcı etkileri vardır ve bu nedenle aralarında bir önem sıralamasına girmek mümkün değildir. Bu tehditler ancak karşılaşılan tehditlerin boyutlarına ve niteliğine göre göreceli bir öncelik kazanabilir.[222] Bu yaklaşım son derece yerindedir. Zira, kimi zaman olası bir çevresel tehdit geleneksel olarak en korkulan tehdit olan savaşlardan daha yıkıcı olabilmektedir.

2) Bu tehditlerin bir diğer özelliği tarihsel süreç içinde sürekli bir değişkenliği bünyesinde barındırmalarıdır. Diğer bir ifadeyle, bugün yoğun olarak hissedilen bir tehdit ilerleyen zamanda önemsiz bir tehdit haline dönüşülebilir ya da tam tersi bugün önemsiz gibi görünen bir tehdit gelecekte en öncelikli tehdit haline gelebilir.[223] Bu konuya örnek olarak kullanılabilir su kaynaklarının azalmaya başlaması gösterilebilir. Günümüzde çoğu birey ve ülke tarafından bir tehdit olarak algılanmayan bu sorun belki de gelecek yıllarda insanoğlunun karşı karşıya kalacağı en büyük tehdit haline dönüşecektir.

3) Bu tehditlerin boyutları, tahrip etkileri, ne zaman ortaya çıkacakları veya sona erebilecekleri konusunda çoğu zaman kesin hükümlere varılamaz. Diğer bir anlatımla bu tehditler "belirsizlik" ve "öngörülemezlik" gibi iki önemli özelliği bünyesinde barındırmaktadır.[224]

Buzan, "Uluslararası Güvenlik Mümkün mü?" başlıklı makalesinde çok temel bir soruya cevap aramaktadır. Buzan'a göre uluslararası sistemin en

[221] Buzan, **a.g.e.**, s.116-134.

[222] Buzan, **a.g.e.**, s.134.

[223] Buzan, **a.g.e.**, s.138.

[224] Buzan, **a.g.e.**, s.141.

temel özelliği anarşik bir yapıya sahip olmasıdır. Buradaki anarşi merkezi bir hükümetin yokluğu anlamında kullanılmaktadır. Daha doğrusu anarşik yapı kendinden başka üstün bir gücün egemenliğini kabul etmeyen ulus-devlet sisteminin doğal sonucudur.[225] Uluslararası sistemin böylesi bir anarşik yapıya sahip olmasının en önemli sonucu, böylesi bir yapıda mutlak güvenliğin asla mümkün olmayacağı ve bu nedenle ancak göreceli bir güvenlikten söz edilebileceğidir.

Günümüz dünyasında mutlak güvenlikten söz edilememesinin bir diğer sebebi küreselleşme süreciyle git gide daha sert bir ekonomik sistem haline gelmeye başlayan kapitalist ekonomidir. Kapitalizmin rekabetçi mantığının hızla yıkıcı bir rekabete dönüşmesi mutlak güvenliği imkansız hale getirmektedir.[226] Mutlak güvenliğin imkansızlığını ortaya koyan üçüncü neden kimi güvenlik sorunlarının önüne geçilemeyeceğidir. Nükleer kazalar, iç savaşlar, etnik ve dini çatışmalar, çevresel sorunlar vb. gerçekler her dönem karşılaşılabilecek türden güvenlik sorunlarıdır. Fakat, uluslararası güvenlik göreceli olarak korunabilir. Uluslararası sistemin anarşik yapısı güvenlik sorunlarının kaynağı olarak değil, bu sorunlara çözüm bulunabilecek bir çerçeve olarak görülmeye başlandıkça uluslararası güvenlik sorunları da göreceli olarak azalacaktır.[227]

Buzan'ın güvenlik anlayışı, 1980'lerden günümüze, pek çok güvenlik uzmanı için esin kaynağı olmuştur. Buzan'ın kurucusu olarak kabul edildiği bu akım "Yeni Güvenlik Anlayışı" olarak adlandırılmaktadır.

---

[225] Barry Buzan, "Is International Security Possible?", **New Thinking About Strategy and International Security**, Ken Booth (Ed.), London, Harpercollins Academic, 1991, s.31-32.

[226] Buzan, **a.g.m.**, s.40-41.

[227] Buzan, **a.g.m.**, s.53.

B. Yeni Güvenlik Anlayışı[228]

Güvenliğe yönelik yaklaşımlardan kimi konularda realist ve neorealistlerin, kimi konularda da idealistlerin yapmış oldukları tespitler oldukça yerindedir. Fakat, her üç teorinin de ortak yanlışı güvenliği yalnızca devletlerin ve devletlerden hareketle uluslararası sistemin güvenliği olarak algılamalarıdır. Realizmin "güç", Neorealizmin "anarşi" ve idealizmin "barış" merkezli bakış açıları eksik ama kayda değer katkılardır. Bu bağlamda, yeni güvenlik anlayışı gelenekselin reddi anlamına gelmemektedir. Günümüz dünyasının karmaşık ve yoğun güvenlik yapısı geçmişin deneyimlerinden yaralanılması ve geçmişin düşünce süzgecinden geçirilip yeniden düşünülmesini gerekli kılmaktadır.[229] Böylesi bir yaklaşımın benimsenmesi güvenlik çalışmalarının bilimsel gelişimi açısından son derece yararlıdır.

Bu ön kabulden sonra yeni güvenlik anlayışının tarihsel gelişimi ortaya konabilir. Geleneksel güvenlik anlayışına ilk tepkiler 1970'lerde gelmeye başlamıştır. Stephen M. Waltz bu döneme "Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı" adını vermiştir.[230] Geleneksel güvenlik anlayışından duyulan hoşnutsuzluk, güvenlik kavramının "genişletilmesi" veya "güncelleştirilmesi" için sık sık yapılan çağrılarda kendini göstermiştir.[231] Güvenliğin genişlemesi ve derinleşmesi konusunda bu dönemde yapılan çalışmalardan öne çıkan bazıları şunlardır: Johan Galtung'un yapısal şiddeti ele alan çalışması, Kenneth Boulding'in istikrar konseptini ortaya attığı çalışma, John Burton'un

---

[228] Devletlerin güvenlik politikaları tarihsel sürecin seyrine göre değişimler yaşamaktadır. Örneğin; Johnson Mektubu ve PKK terörünün ortaya çıkışı sonucu Türkiye'nin, Vietnam Savaşı ve Küba Krizi sonrası ABD'nin güvenlik politikalarında köklü değişimler yaşanmıştır. Fakat, burada güvenlik anlayışları değil güvenlik politikaları değişmiştir. Yeni güvenlik anlayışı ile ortaya konmak istenen ise güvenlik politikalarının dünya genelindeki değişimi değil topyekun olarak güvenlik anlayışının değişimidir. Bu nedenle çalışmada yeni güvenlik politikaları değil yeni güvenlik anlayışı terimi kullanılmıştır.

[229] Rob Mcrae, "Human Security in a Globalized World", **Human Security and the New Diplomacy**, Rob Mcrae ve Don Hubert (Ed.), Canada, Mcgill-Queen's University Press, 2001, s.22.

[230] Dougherty ve Pfaltzgraff, **a.g.e.**, s.559.

[231] Booth, "Güvenlik ve Özgürleş(tir)me", **a.g.m.**, s.58.

bireyselliği devletçiliğe karşı öne çıkardığı çalışması ve Richard Falk'un realist değerlere karşıt olan dünya düzeni tezi.[232]

Her ne kadar yeni güvenlik anlayışının ilk adımları Soğuk Savaş döneminde atılmış olsa da güvenlik kavramının yeniden düşünülmesi ve şekillendirilmesi gerekliliğinin altında, koşullarda köklü bir değişim yaşanmasına neden olan, iki temel etken vardır. Bunlardan birincisi Soğuk Savaş'ın sona ermesi, ikincisi ise küreselleşme sürecinin artan bir ivmeyle uluslararası ilişkilerin hemen her alanını etkisi altına almaya başlamasıdır.

Soğuk Savaş süresince uluslararası güvenlik teori ve pratikleri ABD-SSCB rekabeti ekseninde şekillenmiştir. Daha da önemlisi fiili durumun yanı sıra güvenlik algılamaları da bu rekabet ortamı sonucu oluşmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile beraber böylesi bir güvenlik anlayışı terk edilmeye ve yeni oluşan koşullara uyumlu bir güvenlik anlayışı geliştirilmeye çalışılmıştır/çalışılmaktadır.[233]

Soğuk Savaş'ın bitimi optimist yazarlara göre uluslararası örgütler, ulus-ötesi kapitalizm ve liberal demokrasi üzerine kurulu bir barış ve işbirliği döneminin başlangıcıdır. Pesimist yazarlara göre ise medeniyetler arası ve etnik çatışmaların artacağı, silahlanma sürecinin hızlanacağı ve tamamen kontrol dışına çıkacağı yeni bir anarşik döneme girilmiştir. Güvenliğin yeniden düşünülmesi gerektiğini savunan yazarlar ise bu iki görüş arasındaki bir orta yol olarak düşünülebilir.[234]

---

[232] Booth, "Security and Self: Reflections of a Fallen Realist", **a.g.m.**, s.86.

[233] David Mutimer, "Reimagining Security: A Subaltern Realist Perspective", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, s.187.

[234] Krause ve Williams, **a.g.m.**, s.33.

Güvenliğin yeniden düşünülmesi sürecinin en önemli bileşenlerinin; askeri olmayan, devlet dışı, şiddet içermeyen ve sıfır toplamlı olmayan yeni tehditler ve çözüm önerileri olduğu söylenebilir.[235] Stephen Waltz'a göre, bir bütün olarak düşünüldüğünde, güvenlik çalışmalarının yeniden düşünülmesi uluslararası ilişkilerde değerli bir gelişme olmuştur. Yeni güvenlik problemlerinin ortaya çıkacağı ve bunlarla başa çıkmak için yeni stratejilerin gerekli olacağı bir çağa girilirken, güvenlik çalışmalarının önemi oldukça açıktır.[236]

Yeni güvenlik anlayışının gelişimine en büyük katkıyı uluslararası ilişkiler teorilerinin yaptığı söylenebilir. Bu bağlamda eleştirel, konstükrivist, postmodern ve feminist teorilerin güvenlik yaklaşımlarını incelemek aydınlatıcı olacaktır. Burada hemen belirtmek gerekir ki bu teoriler arasında çok keskin ayrımlar yoktur. Kimi zaman bazı konularda benzer yaklaşımlar ortaya koymaktadırlar. Bunun yanı sıra bu teoriler kendi içinde de farklı yaklaşımlara sahip ekollere ayrılmaktadırlar. Örneğin, tek bir eleştirel teoriden bahsetmek mümkün değildir. Bu teorilerin en belirgin ortak özelliğinin pozitivist bilimsel anlayışa karşı çıkan ve bu anlamda post-pozitivist[237] teoriler olarak adlandırılan teoriler olmasıdır.

---

[235] Bilgin, **a.g.m.**, s.105.

[236] Walt, **a.g.m.**, s.106.

[237] Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan değişim sürecini açıklamak adına uluslararası ilişkiler teorilerinin "post" ile başlayan kavramlara oldukça rağbet ettiği söylenebilir. Post-westpalian, post-hegemonic, post-industirial, post-modern vb. bu kavramlardan bazılarıdır. Fakat, post-pozitivist teoriler de dahil bu teorilerin en önemli ortak özelliği "gelenekselin eleştirisi" üzerine kurulu yeni yaklaşımlar geliştirme çabası içinde olmalarıdır. Edward Newman, "Human Security and Constructivism", **International Studies Perspectives**, Vol. 2, 2001, s.242. (Erişim)http://www.arts.ualberta.ca/~courses/politicalscience/661b1/documents/newmanhumansecurityconstructivism.pdf

1. Eleştirel Teorilerin Güvenlik Yaklaşımları

Eleştirel teorinin kökenleri 1920 ve 1930'larda Frankfurt'ta Sosyal Araştırmalar Enstitüsü etrafında toplanan Max Horkheimer, Theodor Adorno, Herbert Marcuse gibi yazarların önce Almanya'da, daha sonraları ABD'de sürdürdükleri çalışmalardan kaynaklanan Frankfurt Okulu'na dayanır. Eleştirel teori uluslararası ilişkiler disiplinine Robert Cox, Richard Ashley, Andrew Linklater, Mark Hoffman, Jim George, Stephen Gill gibi yazarlar aracılığıyla girmiştir. Başta Ashley olmak üzere James Der Derian, R. B. J. Walker, David Campbell gibi yazarlar da, doğrudan kategorik olarak eleştirel teorisyenler olarak tanımlamak güç olsa da, bu çerçeveyle kesişen ürünler vermiş olan diğer düşünürlerdir.[238]

Eleştirel teoriler içinde yer alan eleştirel güvenlik çalışmaları, uluslararası ilişkiler disiplininde güvenlik ile ilgili eleştirel bilgi üretimi için yapılan olay merkezli çalışmalara verilen genel bir ad olarak değerlendirilebilir. Güvenliğin toplumsal, yani aşağıdan yukarı bireyden en üst insan topluluğuna kadar bir bütün olarak ele alındığı ve teorik ve pratik açılardan değerlendirildiği bir çalışma alanıdır. Buradaki "eleştirel" kelimesi, objektif gerçekliği bulmak yerine hakim yapı, süreç, ideoloji ve ön kabullerin dışında kalarak ön plandaki tavır ve inançlar hakkında daha derin anlayışlar geliştirmeye çalışmak demektir. Özetle, eleştirel güvenlik çalışmalarının temel hedefi, bireyleri ve grupları yapısal ve yerel engellerden ve yanlışlardan kurtarmak, teorik ve politik bir yönelimle daha insancıl bir düzen kurma adına diyaloğu ve özgürleştirici pratikleri geliştirmektir.[239] Eleştirel güvenlik teorisyenleri özellikle "özgürleştirme" olgusu üzerinde durmakta ve yaklaşımlarının özünü bu olgu oluşturmaktadır.

---

[238] İlhan Uzgel, **Ulusal Çıkar ve Dış Politika**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2004, s.41-42.

[239] Kardaş, **a.g.m.**, s.143-144.

Eleştirel teorisyenler kapitalizmi kıyasıya eleştirmektedirler. Hatta çoğu eleştirel teorisyen, barış ve güvenliğin sağlanmasının yegane yolunun kapitalizmin ekonomik mantığının dönüştürülmesi olduğunu savunmaktadır. Eleştirel teorisyenlere göre; kapitalizmin yarattığı ekonomik krizler, istikrarsızlıklar, eşitsiz gelir dağılımı ve doğal kaynakların ticari amaçlarla gerektiğinden fazla tüketilmesi güvenliğin önündeki en önemli tehdit unsurlarıdır.[240] Bu yaklaşım günümüz güvenlik sorunlarının kaynağına inmek için önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Eleştirel teori kapitalizmin eleştirisi üzerine kurulu bu yaklaşımlarının yanı sıra Soğuk Savaş sonrası dönemin önceki dönemlerden tamamen farklı olduğunu ve bu bağlamda güvenlik tehditlerinin de farklılaştığını savunmaktadırlar. Etnik ayrımcılık, hızlı nüfus artışı, göç, refah, küresel ısınma, çevre kirliliği ve doğal kaynakların hızlı ve kontrolsüz tüketimi tüm insanlığın önündeki ortak sorunlardır. Eleştirel teori bu yönüyle realist ve neorealist teorilerin devlet eksenli güvenlik anlayışlarının ötesine geçmekte ve güvenliği daha evrensel bir perspektifte ele almaktadır.[241] Eleştirel teoriye göre geleneksel güvenlik anlayışının en temel eksikliği yalnızca devletlerin ve devletlerin vatandaşlarının güvenliği üzerine odaklanmış olmasıdır. Bu bağlamda, geleneksel güvenlik anlayışına hem güvenlikte olması gereken temel birim, hem de güvenliği sağlayacak yegane birim olarak devletleri görmesi nedeniyle karşı çıkmaktadır.[242] Zira, böylesi bir yaklaşım grupların ve tek tek bireylerin güvenliğini ve en önemlisi bir bütün olarak evrensel güvenliği göz ardı etmekteydi.[243]

---

[240] Steans, Pettiford ve Diez, **a.g.e.**, s.124.

[241] Steans, Pettiford ve Diez, **a.g.e.**, s.125.

[242] Bryan Mabee, "Security Studies and the 'Security State': Provision in Historical Context", **International Relations**, Vol. 17, No. 2, June 2003, s.136.

[243] Ken Booth ve Peter Vale, "Critical Security Studies and Regional Insecurity: The Case of Southern Africa", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, s.334.

Uluslararası ilişkiler alanında Westfalya sisteminin sorgulanmaya başlaması güvenlik alanında da eleştirel teorisyenlerin bu sistemi sorgulamaya başlamasını beraberinde getirmiştir.[244] Eleştirel güvenlik anlayışına göre realizmin devlet merkezciliği yüzünden göremediği ve insanların güvenliğiyle ilgili es geçtiği en hayati nokta şudur: İnsanların en önemli güvenlik ölçütü olan hayat şansını ve kalitesini olumsuz etkileyen faktörler çoğu zaman devlet içinde ve dışında gelişen toplumsal, kültürel ve ekonomik ilişkiler ve kurumlardan kaynaklanmaktadır. İşte bu yapıların hakimiyetinde veya kıskacında onurlu ve sağlıklı yaşama şansını kaçırmak, insanların başına gelebilecek en büyük güvenlik sorunudur. Bu yapılardan dolayı özgürlüğünü kaybeden insanlar doğal olarak güvenli yaşamanın araçlarından da mahrum kalacaktır.[245] Bu bağlamda eleştirel teoriye göre yeni güvenlik anlayışının referans noktası devletler değil bireyler olmalıdır.[246] Güvenlik olgusunun merkezine bireyler konduğu zaman eleştirel teorinin güvenlik tanımlaması; "bireylerin gereksiz yapısal zorlamadan kurtarılması" olarak şekillenmektedir.[247] Bu yaklaşım yeni güvenlik anlayışı içinde oydaşmanın sağlandığı noktalardan biridir. Fakat, birey güvenliğinin tüm güvenlik alanlarını kapsayan bir çerçeve olarak değil, yeni güvenlik alanlarından birisi olarak değerlendirilmesi gereklidir.

Eleştirel güvenlik teorisyenlerine göre toplumların önündeki en önemli güvenlik engeli mevcut kurallar, normlar ve kurumlardır.[248] Geleneksel güvenlik anlayışı devletler, askeri güç ve statükonun korunması üzerine kurulmuşken, eleştirel güvenlik anlayışında "özgürleştirme" temel değerdir ve

---

[244] Mabee, **a.g.m.**, s.137.

[245] Kardaş, **a.g.m.**, s.145.

[246] Dunne ve Wheeler, **a.g.m.**, s.10.

[247] Matt Mcdonald, "Constructing Insecurity: Australian Security Discourse and Policy Post-2001", **International Relations**, Vol. 19., No. 3, 2005, s.299.

[248] Dunne ve Wheeler, **a.g.m.**, s.10.

bu bağlamda birey, adalet ve değişim gibi kavramlara odaklanılmıştır.[249] Eleştirel güvenlik anlayışı, özgürleşme ile güvenliği bir elmanın iki yarısı gibi görür ve güvenliği tehditlerin olmadığı ve özgürleşmenin olduğu toplumsal ve ekonomik şartlarda arar.[250] Diğer bir anlatımla, eleştirel teorinin güvenlik anlayışı şu şekilde formüle edilebilir: Güvenlik = Özgürleştirme.[251]

Eleştirel teorisyenler "Biz İnsanlar" söylemine dayanarak insanların geleneksel vatandaşlık bağlarından öte kendi bireysel kimlikleri olduğunu savunmaktadırlar. Bu bağlamda, "Biz ve Onlar" ayrımına karşı çıkmakta ve daha evrensel bir yaklaşım benimsemektedirler. Bu noktadan hareketle güvenlik çalışmalarında insan hakları konusuna özel bir önem atfetmektedirler.[252] Ötekileştirme olgusu, eleştirel teorisyenler tarafından en çok üzerinde durulan konulardan biridir.

Eleştirel yaklaşımı destekleyen araştırmacılar tarafından güvenlik, sosyal düzenin dayanaklarına ilişkin bir kavram olarak ele alınmıştır. Aktörler arasında iletişimsel sorunlardan kaynaklanan güvenlik sorunlarına da, ancak yeni bir güvenlik kültürü ve güvenlik ağlarının oluşturulması ile sağlıklı çözümler geliştirilebileceği varsayılmıştır. Bu durum eleştirel güvenlik düşüncesinin söylem analizlerine yönelmesine sebep olmuştur.[253] Eleştirel teori geleneksel güvenlik anlayışı çerçevesinde devletlerin ve askeri gücün güvenlik alanındaki rollerini inkar etmemektedir. Fakat geleneksel güvenlik anlayışının propaganda aracılığıyla genel bir kanı oluşturmaya çalışmasına ve ideolojik gereklilikler ekseninde güvenlik söylemleri kullanmasına karşı

---

[249] Booth ve Vale, **a.g.m.**, s.337.

[250] Kardaş, **a.g.m.**, s.145.

[251] Mark Neufeld, "Pittfalls of Emancipation and Discourses of Security: Reflections on Canada's 'Security with a Human Face' ", **International Relations**, Vol. 18, No. 1, March 2004, s.109.

[252] Dunne ve Wheeler, **a.g.m.**, s.10.

[253] Oktay F. Tanrısever, "Güvenlik", **Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, Atila Eralp (Der.), İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, s.120.

çıkmaktadır.[254] Bu yaklaşımda Waever'ın "güvenlikleştirme" tezinin izlerini bulmak mümkündür.

Buzan'ın güvenlik konusundaki yaklaşımları her ne kadar "yeni" bir güvenlik anlayışı olarak ortaya çıksa da temelde neorealist teori içinde yer aldığı için eleştirel teorisyenler Buzan'ın görüşlerini de eleştirmektedirler. Eleştirel teorisyenler de Buzan gibi güvenliğin genişlemesi ve derinleşmesi gerektiğini savunmakta, fakat kullandıkları metodoloji bakımından farklı bir yerde durmaktadırlar.[255] Örneğin, Buzan temel inceleme birimi olarak devletleri ele almaya devam ederken, eleştirel teorisyenler bu önceliği bireylere vermektedir.

Kültürel, milli veya cemaatsel fanatizme karşı "ortak insanlık toplumu"nu ön plana alan eleştirel güvenlik anlayışı, özetle üç temel noktada güvenlikle ilgili yaklaşımını radikalleştirir. Birincisi, güvenlik daha "derin" anlaşılmalıdır: günümüzde realist güvenlik anlayışının yaptığı gibi sadece devlet gibi soyut kurumsal varlıkların güvenliğini sağlamaya çalışmak yerine alternatif ve korunmaya daha muhtaç kişi ve grupları koruma altına almak gerekmektedir. İkincisi, güvenlik daha "geniş" olmalıdır: Askeri kuvvet kullanımı tek veya öncelikli güvenlik kaynağı veya tehdidi olarak algılamak yerine, tehditlerin ve güvenlik arzının çok kaynaklı, iç içe geçmiş ve dışlayıcı siyasi tercihlerin istenmeyen sonucu olarak görmek gerekir. Üçüncüsü, güvenlik "yoğun" olmalıdır: Realizm'in statükoculuğuna karşın, güvenlik teorik ve pratik açıdan olayları "özgürleştirme" kriterlerinden geçirip kültürel farklılıklara duyarlı, pragmatik ama aynı zamanda evrensel bir değiştirme siyaseti olarak anlaşılmalıdır.[256] Eleştirel teorinin bu üç yaklaşımı yeni güvenlik anlayışını oldukça zenginleştirmektedir. Fakat, bu yaklaşımlar daha önce de değinildiği

[254] Booth, "Security and Self: Reflections of a Fallen Realist", **a.g.m.**, s.107.

[255] Booth, "Security and Self: Reflections of a Fallen Realist", **a.g.m.**, s.106.

[256] Kardaş, **a.g.m.**, s.145-146.

gibi mevcut güvenlik sorunlarını derinleştirebilir veya bu güvenlik sorunlarına yenilerinin eklenmesini beraberinde getirebilir.

2. Konstrüktivist (Yapılandırmacı) Teorilerin Güvenlik Yaklaşımları

Sosyal konstrüktivist yaklaşım (*social constructivism*), 1980'li yıllarda realizme alternatif olarak ortaya çıkmış ve son yıllarda uluslararası ilişkiler analizlerinde en çok kullanılan yaklaşımlardan biri olmuştur. Konstrüktivizm inter-disipliner bir yaklaşım olup, psikoloji, siyaset bilimi, sosyal teori ve sosyoloji gibi bilim dallarından büyük ölçüde etkilenmiştir. Konstrüktivistler devletlerin davranışlarını etkileyen faktörlerin sadece anarşi ve güç olmadığını, başka değişkenlerin de devlet davranışlarını etkilemede önemli rol oynadığını savunmuşlardır.[257]

Konstrüktivizm; somut-materyal dünyanın ve uluslararası olguların açıklanmasında insan davranışlarını, karşılıklı etkileşimleri, bunlardan doğan ve değişken olan normları, kuralları ve bilgisel yorumları ön plana alan teorik bir yaklaşımdır.[258] Konstrüktivist teori ayrıca neorealizm gibi yapısalcı (*structural*) ve sistemik bir teoridir ve devletlerin uluslararası sistemin temel aktörleri olduğunu kabul etmektedir. Ancak, konstrüktivistlere göre uluslararası sistemdeki önemli yapılar maddi değil inter-sübjektiftir; devlet kimliği ve çıkarları bu sosyal yapılar tarafından oluşturulmaktadır. Yani devletlerin çıkarları, yapının devletlere dışarıdan empoze ettiği (*exogeneous*) bir durum değil, devletlerin etkileşim sonucu tanımladıkları veya yapılandırdıkları (*construct*) yeni kimliklerin (*identity*) sonucu olarak ortaya çıkan bir olgudur. Ayrıca kontrüktivistler, neorealizmin aksine uluslararası sistemin yapısını, devletlerin üstünde ve devletlerin kontrol edemediği, ancak

---

[257] Bozdağlıoğlu, "Yapılandırmacı Yaklaşım (Konstrüktivizm)", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.149.

[258] Kardaş, **a.g.m.**, s.133.

devletlerin davranışlarını yönlendiren bir güç olarak değil, devletlerle etkileşim içinde ve değişmesi mümkün olan bir olgu olarak görmektedirler. Dolayısıyla, anarşinin bir sabit (*constant*) olmadığını fakat zaman içinde devletlerin davranışlarının bir sonucu olarak ortaya çıktığını savunmaktadırlar. Örneğin, konstrüktivizmin uluslararası ilişkiler disiplinindeki en önemli temsilcilerinden olan Alexander Wendt 1992 yılında yayınlamış olduğu ünlü makalesinde, anarşinin aslında devletlerin yarattıkları bir olgu olduğunu belirtmiştir.[259] Anarşinin dışsal bir zorunluluk olmadığını savunmak, değiştirilebilir bir yapı olduğu anlamına gelmektedir. Bu yaklaşım konstrüktivistlerin realist ve neorealistlerden ayrıldığı noktalardan biridir.

Konstrüktivistleri neorealistlerden ayıran ikinci önemli özellik, devletlerin kimliklerine yaptıkları vurgudur. Neorealistler devletlerin, uluslararası sistemin empoze ettiği bencil kimliklere (*selfish identity*) ve bencil çıkarlara (*self interest*) sahip oldukları savunmaktadırlar. Dolayısıyla, devletlerin hem kimlikleri hem de çıkarları yapı tarafından empoze edilmektedir. Konstrüktivistler göre ise, devletlerin kimlikleri diğerleri ile olan etkileşim sürecinde (*interaction*) belirlenir ve oluşan yeni kimlik, niteliğine bağlı olarak, devletin çıkarını belirler. Bir başka deyişle, devletlerin çıkarlarının temeli aslında, sahip oldukları kimliktir ve bu kimlik yapı tarafından dayatılan bir kimlik değil, etkileşim sonucu ortaya çıkan kimliktir.[260] Bu ikinci yaklaşımlarında da konstrüktivistler, anarşi olgusuna bakış açılarına benzer şekilde, "durağanlığı/sabitliği" reddederek "değişkenliği" ön plana çıkarmaktadır.

Konstrüktivizm özellikle yapı, kimlik ve çıkar üzerine neorealizmden çok farklı bir anlayış geliştirmiştir. Neorealizmin determinist anlayışından farklı olarak konstrüktivistler, uluslararası sistemin yapısının tamamen devletler tarafından belirlendiğini ve bu süreç içinde devletlerin kendilerini ve diğerleri,

[259] Bozdağlıoğlu, "Yapılandırmacı Yaklaşım (Konstrüktivizm)", **a.g.m.**, s.149-150.

[260] Bozdağlıoğlu, "Yapılandırmacı Yaklaşım (Konstrüktivizm)", **a.g.m.**, s.151-152.

sosyal bir ortam içinde kurguladıklarını (*construct*) ve bu kurgulamanın sonucunda yarattıkları kimliklerin son tahlilde çıkarlarını tanımladığını savunmaktadırlar. Bir başka deyişle, yapı ve aktör arasında karşılıklı (*mutual*) bir etkileşim söz konusudur. Böylece, neorealizmde sistem değişikliği kapasitelerdeki değişmelere bağlı olurken, konstrüktivizmde sistem değişikliği devletlerin sosyal kimliklerindeki değişmelere bağlı olarak gerçekleşmektedir.[261]

Konstrüktivizmde, realist yaklaşımın öngördüğü "ulusal güvenlik", "ulusal çıkar" veya salt silahlı kuvvetlerin ve askeri-maddi faktörlerin biçimlendirdiği güvenlik anlayışı terk edilmiştir. Konstrüktivizm, güvenliği insanlar arasında karşılıklı etkileşim sonucu kurulan kültür ve kolektif kimlik (ben-öteki ve dost-düşman) kodlarının ürettiği kavramların ve değerlendirmelerin ışığında tanımlanan, tüketilen olmaktan ziyade üretilen bir olgu olarak kabul eder. Güvenlik sorunlarının ve politikalarının askeri ve maddi bir altyapısı olduğunu kabul eder ama bunların da temelinde yatan asıl şeyin normlar ve değerler gibi ideal-düşünsel faktörler olduğunu savunurlar.[262] Bu normatif bakış açısı konstrüktivistlerin realistlerden ayrıldığı bir başka noktadır.

Konstrüktivistlerin ulusal güvenlik anlayışı muhafazakarlar ve revizyonistlerin bir sentezidir. Konstrüktivistlere göre ulusal güvenlik üç ayrı düzeyde ele alınmalıdır:[263]

1- Yapısal Düzey
2- Rejim Düzeyi
3- Stratejik Düzey

---

[261] Bozdağlıoğlu, "Yapılandırmacı Yaklaşım (Konstrüktivizm)", **a.g.m.**, s.154.

[262] Kardaş, **a.g.m.**, s.134-135.

[263] Nazli Choucri ve Robert C. North, "Population and (In)Security: National Perspectives and Global Imperatives", **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, s.230.

Bu yaklaşıma göre bir devlet ya alttan (yapısal düzey –bireylerin ve grupların rejim üzerindeki baskıları: Devrim, sivil savaş vb.-) ya üstten (rejim düzeyi –hükümetlerin rejimi tehdit etmeleri: Faşizm, diktatörlük vb.-) ya da dıştan (stratejik düzey –başka ülkelerden gelecek saldırılar-) tehdit altında olabilir. Bu üç düzeyden birinin tehdit altında olması diğerlerinde de zafiyete yol açacaktır. Örneğin, rejim güvenliği sarsılan bir devlet ülke içinde karışıklıklar yaşayabileceği gibi dış saldırılara da açık hale gelebilir.[264] Aksine, dış saldırıya maruz kalan bir ülke, içsel tehditlerle de karşı karşıya kalabilir.

Konstrüktivist teori, yeni güvenlik anlayışına dört temel yaklaşımla katkı yapmaktadırlar. Bu yaklaşımlar şu şekilde sıralanabilir:

1) Konstrüktivistler güvenliğin sosyal boyutuna inerek bir ülkenin ulusal güvenlik politikasını belirlerken hangi sosyal dinamiklerden etkilendiğini belirlemeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda temel çıkış noktaları; "Değişim içindeki kültürler güvenliğin yeniden inşasını nasıl etkilemektedir?" sorunsalıdır.

2) İkinci yaklaşım Karl Deutsch'un ortaya attığı "Güvenlik Toplulukları" kavramından esinlenen ve Emanuel Adler ve Michael Barnett'in öncülüğünü yaptığı grubun geliştirdiği yaklaşımdır. Güvenlik Toplulukları bir grup devletin bir araya gelerek topluluk bilinci içinde birbirleri arasında sürekli barışı tesis edecek kurumsal yapıyı oluşturma süreçleridir. Güvenlik Toplulukları'nda yalnızca devletlerin birbirleriyle çatışması değil uzun dönemde toplumların kendi içindeki şiddetin de önüne geçilecektir.[265] Bu bağlamda, Güvenlik Toplulukları; birden fazla

[264] Choucri ve North, **a.g.m.**, s.230-231.

[265] Güvenlik Toplulukları fikri belirli bir zorlama gücüne değil, değerler üzerine kurulu olduğu için evrensel düzeyde gerçekleşme olanağı düşük olan normatif bir teori olarak değerlendirilebilir. Terriff, Croft, James ve Morgan, **a.g.e.**, s.27.

egemen devletin halklarının ortak topluluk duygusunu çeşitli iletişimsel faaliyetler yoluyla geliştirmek ve ortak "biz" etrafında ortaya çıkacak sempati ve bağlılık duygularını zamanla çıkar, talep ve nihayetinde davranış benzeşmesine çevirecek bir topluluğu ifade eder. İkinci Dünya Savaşı sonrası kaotik ve çatışmacı uluslararası sistemde yeni savaşlara engel olmak adına geliştirilen bu kavram, "sınıraşan iletişimler ve hareketlilik" yoluyla gelişecek toplumsal ilişkilerin zamanla karşılıklı bağımlılık ve sorumluluk ilişkileri oluşturacağını varsaymaktadır. Ayrıca bu görüşe göre devletler arası güvenliğin objektif koşulları tek yanlı askeri-stratejik hamleler değil, halklar arası geliştirilecek işbirliği alışkanlıklarının artırılması ve halkların karar alma süreçlerinde birbirleriyle ilgili olumlu algılar çerçevesinde davranması olacaktır.[266]

3) Üçüncü yaklaşım ise konstrüktivistlerin güvenlik kavramını genişletme ve derinleştirme çabalarıdır. Konstrüktivistler güvenliği yalnızca askeri terimlerle açıklamaya çalışan geleneksel yaklaşımlara karşıdırlar. Buzan'ın da etkisiyle konstrüktivistler ekonomik ve sosyal güvenlik konularında çalışmalar yapmaktadırlar. Ayrıca, eleştirel güvenlik çalışmaları ekseninde birey güvenliği konusunu da ilgi alanlarına dahil ederek BM gibi uluslararası örgütleri bu konuda etkilemeye çalışmaktadırlar.[267]

4) Konstrüktivist yaklaşım içinde ele alınan bir diğer kavram da "Stratejik Kültür" kavramıdır. Stratejik kültür çalışmaları, devletlerin stratejik tercihlerinin uyumlu, pasif veya sert, ben-merkezci, şiddet eğilimli ve baskıcı olmasının kaynağını düşünsel-kültürel alanlarda aranması gerektiğini ifade eden çalışmalardır. Bu bakış açısı realist yaklaşımlarla açıkça çatışan bir yaklaşımdır. Zira, realistlere göre devletlerin stratejik tercihleri insan doğasında genel olarak var olan "azami gücü yakalama

[266] Kardaş, **a.g.m.**, s.138.

[267] Steans, Pettiford ve Diez, **a.g.e.**, s.197.

hırsından", "anarşik uluslararası yapının" belirsizliğinden ve askeri-materyal gücün devletler arasında farklı dağılımından kaynaklanır. Stratejik kültür yaklaşımına göre ise stratejik tercihler, devletler arası politikada askeri gücün rolü ve etkinliği ile ilgili kalıcı ve etkili tercihleri belirleyen kültürel-sembolik alternatif yapıların sonucu olarak ortaya çıkarlar.[268] Bu yaklaşım konstrüktivizmin sosyolojik süreçlere olan ilgisini göstermektedir. Fakat, güvenlik sorunlarının kaynağı olarak yalnızca düşünsel-kültürel alanı görmek de eksik bir yaklaşım olacaktır.

3. Postmodern Teorilerin Güvenlik Yaklaşımları

Postmodern yaklaşımın kökeni 1960'lara kadar dayanmaktadır. Önce Fransa'da ortaya çıkan bu entelektüel akım daha sonra ABD'de etkili olmaya başlamıştır. İlk dönemlerde daha çok sanat, edebiyat ve mimari gibi alanlarda etkisini hissettiren postmodern perspektif, 1980'lerin ortasından itibaren ise uluslararası ilişkiler disiplinine girmeye başlamıştır. Günümüzde hakkındaki tüm tartışmalara ve eleştirilere rağmen disiplindeki önemli kuramlardan biri olarak kabul edilmektedir; öyle ki önceki yıllarda realizmle idealizm arasındaki tartışma Birinci Tartışma (*First Debate*), daha sonra ortaya çıkan gelenekselcilik-davranışçılık arasındaki tartışma İkinci Tartışma (*Second Debate*) olarak adlandırılırken, günümüzde Postmodern yaklaşımı da kapsayan post-pozitivist teorilerle birlikte disiplinde ortaya çıkan tartışmalar Üçüncü Tartışma (*Third Debate*) olarak adlandırılmaktadır. Postmodernizmin uluslararası ilişkiler alanındaki önemli temsilcilerinden bazıları; Richard Ashley, James Der Derian, R. B. J. Walker, William Connolly ve David Campbell'dir.[269]

---

[268] Kardaş, **a.g.m.**, s.140.

[269] Birgül Demirtaş Coşkun, "Postmodern Yaklaşım", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.192-193.

Bir sosyal ve siyasi analiz aracı olarak postmodernizm, sanayileşme ve sınıf dayanışmasıyla yapılanan toplumdan gittikçe daha fazla parçalanan, plüralist bir bilgi toplumuna (yani postmodernliğe) doğru bir değişime dikkat çekmektedir. Bu toplumda bireyler üreticiden tüketiciye dönüşmekte ve bireycilik de etnik, dini ve sınıfsal bağlılıkların yerini almaktadır. Bu yaklaşımdan hareketle, marksizm ve liberalizm gibi klasik ideolojiler, modernleşme sürecinde geliştirilmiş geçersiz "meta-anlatılar" olarak görülüp reddedilme eğilimindedir.[270] Bu bağlamda postmodern teorinin temel çıkış noktalarından birinin modernitenin eleştirisi olduğu söylenebilir. Aydınlanma dönemiyle birlikte ortaya çıkan modernleşme argümanı artık rasyonalitenin hakim olmasıyla birlikte sürekli bir gelişmenin yaşanacağını ve insanın doğaya giderek daha fazla hakim olacağını varsaymaktadır. Böylece aydınlanma öncesi dönem adeta karanlık bir sayfa gibi değerlendirilirken, modern düşünce ve yaşamın ortaya çıkması sayesinde beyaz bir sayfanın açıldığı düşünülmektedir. Postmodernizmi savunan kuramcılar modernitenin bu kabullerini kıyasıya eleştirmekte ve doğruluklarını sorgulamaktadır.[271]

Postmodern kuramcıların en çok eleştirdikleri uluslararası ilişkiler teorisi realizmdir. Öncelikli olarak realist kuramın pek çok öğeyi verili olarak (*given*) kabul etmesini kabul etmemektedirler, çünkü onlara göre hiçbir şey aslında verili olarak, bizim algılamalarımızın öncesinde, mevcut değildir. Postmodern kuram, realizmin temel aktör olarak kabul ettiği devlete eleştirel bir şekilde yaklaşmakta ve uluslararası ilişkilerin baskın şekilde devletlerden meydana gelmesini bir gerçeklik olarak değil, oluşturulmuş (*constructed*) bir şey olarak değerlendirmektedir. Başka bir deyişle modernite olarak adlandırılan süreç, devleti yüceltip günümüzde mevcut bulunduğu konuma yükseltmiştir, ama bu durum "doğal" ya da "gerekli", hatta zorunlu bir durum olarak algılanmamalıdır, aksine bu durumun nasıl tersine çevrilebileceği tartışılmalıdır. Postmodern kurama göre devletlerin sahip oldukları konum

[270] Heywood, **a.g.e.**, s.90.

[271] Demirtaş Coşkun, **a.g.m.**, s.193.

sorgulanmalı ve bu durum ortadan kaldırılarak yerine bireylerin temelde olduğu alternatif yaklaşımlar tasarlanmaya çalışılmalıdır. Bu bağlamda postmodern kuramcıların mevcut ulus devlet mantığını baştan aşağı sorguladığı söylenebilir. Postmodern teoride devletin homojenleştirici ve tek tipleştirici rolünü de sorgulamakta ve onun yerine farklılıklar ön plana çıkartılmaya çalışılmaktadır.[272] Eleştirel teorinin "özgürleştirme" eğilimi ile paralel bir yaklaşım ortaya koyan postmodernistler de farklılıkların ön plana çıkması sonucu dünyayı ne gibi güvenlik tehditlerinin beklediği sorgulamamaktadır.

Bunun yanı sıra devletler arasında oluşturulan sınırlar da postmodern düşünürlerin eleştirileri oklarına hedef olmaktadırlar. Onlara göre mevcut sınırlar tartışılmalıdır ve bu nedenle alternatifleri düşünülmelidir, çünkü mevcut bütün sınırlar siyasi kararların sonucu olarak çizilmiştir, o yüzden hiçbiri "masum" değildir.[273] Postmodernistlerin bu yaklaşımları da farklılıkların önünü açılması gibi çok tehlikeli sonuçlar doğurabilecek bir yaklaşımdır.

Postmodern yaklaşım ayrıca evrensel geçerliliği olan açıklamalara inanmamakta, onun yerine yerelliği önemsemektedir. Bu bağlamda postmodern bir kavram olan meta-öyküden (*mega-narrative*) bahsedilmektedir.[274] Postmodernizmin "evrensellik" düşmanı bir yaklaşım olduğu rahatlıkla söylenebilir. Postmodernistlere göre, Aydınlanma'nın doğal ve toplumsal dünyayı rasyonel, bilimsel anlama; ve parçalı bir deneyimden belli evrensel ilkeler çıkarma projesi, sadece bir fantezi değil aynı zamanda tehlikeli bir fantezidir. Bir fantezidir; çünkü dünya, bir tek "tümleştirici" teori altında toplanamayacak kadar karmaşık ve değişiktir. Tehlikelidir, çünkü evrenselcilik; Avrupa-merkezci bir bakış noktasıdır. Avrupalı-Amerikan

[272] Demirtaş Coşkun, **a.g.m.**, s.194.

[273] Demirtaş Coşkun, **a.g.m.**, s.195.

[274] Demirtaş Coşkun, **a.g.m.**, s.196-197.

rasyonellik ve nesnellik düşüncelerini diğer halklara dayatmanın bir aracıdır. Bu bağlamda evrenselcilik ırkçıdır.[275]

Postmodernistler dil, kültür ve söylem olgularıyla ilgilenirler. Bu durum şu anlama gelmektedir. Postmodernistler için insanların ve toplumların ilişkileri dil tarafından oluşturulur ve şekillendirilir. En azından dil, dünya hakkında bilebileceğimiz tek şeydir ve başka bir gerçeğe ulaşamayız.[276] Bu yaklaşım postmodernistlerin konstrüktivistlere benzer şekilde "söylem analizlerine" yönelmesine sebep olmuştur.

Genel olarak bakıldığında pozitivizme karşı çıkan postmodern kuram, insanın algıladığının dışında bir gerçeklik olmadığı görüşünü ifade etmektedir. Postmodern kuramda yorumlama ve satır aralarını okuyabilme çok önemlidir, çünkü bu sayede mevcut güç ilişkilerinin farkına varılabilir ve bu ilişkilerin yapısı çözülerek yerine alternatifleri oluşturulabilir. Öte yandan postmodern yaklaşım, Batı'nın hegemonya sisteminin de bu süreçte ortadan kaldırılması gerektiğini düşünmektedir. Bunun yanında, ulus devlet yaklaşımı sorgulanmalı, onun yerine insanı merkeze alan ve ayrıca güvenliği geniş biçimde yorumlayan ve farklılıkları ön plana çıkartan yapılar kurgulanmalıdır.[277]

Postmedernistler güvenlik çalışmalarını farklı bakış açılarıyla zenginleştirmektedirler. Örneğin, devletlerin "suni" güvenlik endişeleri yarattıklarını savunmaktadırlar. Devletlerin en önemli varlık sebebi geçmişten günümüze vatandaşlarının ve bir bütün olarak ülkenin güvenliğini sağlamak

---

[275] Kenan Malik, "Irkın Aynası: Postmodernizm ve Farklılığın Kutsanması" **Marksizm ve Postmodern Gündem**, Ahmet Fethi (Çev.), Ellen Meiksins Wood ve John Bellamy Foster (Ed.), Ankara, Ütopya Yayınları, 2000, s.102.

[276] Ellen Meiksins Wood, "Postmodern Gündem Nedir?", **Marksizm ve Postmodern Gündem**, Ahmet Fethi (Çev.), Ellen Meiksins Wood ve John Bellamy Foster (Ed.), Ankara, Ütopya Yayınları 2000, s.12.

[277] Demirtaş Coşkun, **a.g.m.**, s.197.

olmuştur. Bu nedenle kimi zaman devletler varlık sebepleriyle doğru orantılı olarak bazı konuları güvenlikleştirmek (securitize) istemektedirler.[278] Devletlerin böylesi bir yola başvurmalarının sebebi bu tarz suni tehdit ve tehlikeler yaratarak ulusal kimliklerini ve toprak bütünlüklerini korumaktır. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB kendi ülkelerini ve bloklarını bir arada tutmak adına birbirlerini olduklarından daha büyük bir tehdit olarak yansıtmaktaydılar. Postmodernistlere göre günümüzde de devletler ülke bütünlüklerini ve kimliklerini korumak adına bu yola başvurmaktadırlar. Özellikle ABD, bu yola sıklıkla başvurmakta, hem halkın devletine sadakatini pekiştirmeye çalışmakta hem de devletin meşruiyet kaynaklarından biri olan "gerekliliği" sağlamlaştırmaktadır. Ayrıca, kendi devletinin ötesinde, Soğuk Savaş mantığına benzer şekilde, güvenlik tehditlerini olduğundan büyük göstererek diğer devletleri psikolojik olarak etkilemektedir.[279]

İleri sürdükleri iddiaların aksine, postmodern yaklaşımlar dünya politikasının anlaşılması için hala çok fazla değer ortaya koymak zorundadırlar. Şu ana kadar bu çalışmalar çoğunlukla eleştiridirler ve çok fazla teorik değildirler. Robert Keohane'nin belirttiği gibi bu yazarlar; "dünya politikasındaki önemli sorunları açıklayabilecek bir araştırma programının taslağını çizene ve gösterene kadar alanın uç sınırlarında kalacaklardır".[280]

Gerek postmodernizm gerekse eleştirel teori ve konstrüktivizm birbirlerine oldukça benzer yaklaşımlar benimsemişlerdir. Yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde kaleme alınan bir düşüncenin bu üç teoriden hangisi içinde değerlendirilebileceği konusunda yaşanan karmaşanın temel sebebi bu yaklaşım benzerliğidir.

---

[278] Bellamy ve Mcdonald, **a.g.m.**, s.309.

[279] Steans, Pettiford ve Diez, **a.g.e.**, s.146-147.

[280] Walt, **a.g.m.**, s.91.

4. Feminist Teorilerin Güvenlik Yaklaşımları

Feminizm, siyaset bilimi içinde oldukça derin bir geçmişe ve anlama sahiptir. Feminist hareketin tarihi 18. yüzyıla kadar uzandırılabilir. Modern anlamda bir felsefe ve bir hareket olarak feminizmin kökeni kadının eğitimi hakkını savunan Lady Mary Wortley Montagu ve Marquis de Condorcet gibi özgür düşünürlerin de içinde yer aldığı Aydınlanma dönemine götürülmektedir. Kadınlar için ilk bilimsel topluluk Hollanda Cumhuriyeti'nin güneyinde yer alan bir şehir olan Middelburg'de 1785 tarihinde kurulmuştur. İngiliz kadın yazar Mary Wollstonecraft'ın feminist olarak adlandırılabilen A Vindication of the Rights of Woman (Kadın Haklarının Bir Müdafaası -1792-) adlı eseri, bu konuda ilk çalışmalardan biridir. Feminizm 19. yüzyılda kadınlarda adaletsiz davranıldığına ilişkin inanç arttıkça organize bir hareket haline geldi. Feminist hareketin kökleri ilerlemeci hareket özellikle de 19. yüzyıldaki reform hareketi içinde yer almaktadır. Harekete féminisme adını veren kişi ütopyacı sosyalist Charles Fourier'dir (1837). Forier, 1808 gibi erken bir tarihte kadın haklarının genişletilmesini tüm toplumsal ilerlemenin genel prensibi olduğunu öne sürmüştür. İlk kadın hakları toplantısı New York, Seneca Falls'da 1848 yılında yapılmıştır.[281] Esasen, 1840'lar ve 1850'lerde kadınların oy hakkı hareketinin "ilk dalga feminizm" adı altında ortaya çıkışına kadar feminist fikirler geniş kitlelere ulaşmış değildi.[282]

Öncelikle yaşam hakkı üzerindeki kısıtlamalar ve ayrımlar üzerinden yola çıkan feminist hareket, daha sonra sosyal ve siyasal haklara uzanan yelpazede ses getirmeye ve siyaset biliminin vazgeçilmez gerçeklerinden biri olmaya başladı. Ancak asıl dönüşümünü 1960'lı yıllardan itibaren, Simone de Beauvoir, Betty Friedan ve Kate Millet gibi isimlerin çalışmaları ile tecrübe eden feminist bakış açısı yadsınamaz bir gerçeklik olarak siyasetin ve siyasal olan her şeyin parçası haline büründü. Feminist yaklaşımın uluslararası

[281] (Erişim) http://www.biyografi.info/bilgi/feminizm

[282] Heywood, **a.g.e.**, s.86.

ilişkiler disiplininin gündeminde anlam ifade etmeye başlaması ise 1990'lı yılların başına tekabül eder.[283] Geleneksel uluslararası ilişkiler çizgisinin dışına çıktığı için postmodernizm ile ilişkilendirilen feminist yaklaşım militarizm, fundamentalizm ve milliyetçiliğin aşırılıklarının disiplinin gelişimini engellediğini savunmaktadır.[284] Görüleceği gibi feministler de diğer post-pozitivist teorilerle benzer yaklaşımlar geliştirmişlerdir.

Feministler güvenlik, insan doğası, jeopolitik gibi olguların "standart algılamaları" sonucunda uluslararası sistemdeki değişim imkanının azaldığını ve bu algıların, ulusal/uluslararası, erkek/kadın, iç/dış gibi bölünmeleri de içselleştirdiğini savlar. Feministler, Kopenhag Okulu'nun güvenlik çalışmalarından da esinlenerek, klasik güvenlik anlayışını şiddetle eleştirmişler ve bu konuda alternatifler geliştirerek güvenlik çalışmalarına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Feministler, güvenliğin sosyal boyutunun da olduğunu ve toplumsal cinsiyet rollerinin bu anlamda analize dahil edilmesinin gerekliliğine inanıyorlar. Güvenlik ve jeopolitik konularında somutlaşmış bazı epistemolojik varsayımları dekonstrüktive etmeye çalışan feminist yaklaşımı sadece kadın hakları savunuculuğuna indirgemek onun etkisini yok saymak demektir. Uluslararası ilişkiler yazımında hakim olan eril politikanın tüm tahakkümüne rağmen feministler, sadece güvenlik, savaş ve barış gibi konularda değil ekonomik kalkınma ve az gelişmişlik konularında da alternatifler geliştirmeye çalışıyorlar. Aşağıdan yukarıya kalkınma modeli ile sosyal eşitlik, sosyal gruplara saygı, adaletin tüm dünyada tesisi gibi unsurları öne çıkarıyorlar. Bu noktada feminist hareket içindeki bölünmelerde kendini gösteriyor. Kimileri anti-Neoliberal bir söylem ve Marksist bir saikle küreselleşmeye karşı dururken kimileri feminizmin liberalizm ile kol kola yürüdüğünü savunuyor. Eril politikanın savaş ile dişil politikanın ise barış ile anıldığını, erkeklerin savaşa ve çatışmaya kadınların barışa ve işbirliğine

---

[283] Erdem Özlük, "Feminist Yaklaşım", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.200.

[284] Özlük, **a.g.m.**, s.202.

meyyal olduğunu savunan "Özcü Feministler (*essentialist*)" ise uluslararası ilişkilerdeki eril egemenliğin bazı kalıpları (savaşa ve çatışmaya dair bazı mitlerin somutlaştırılıp içselleştirildiği) normalleştirdiğini ve bu durumunda dişil politikanın uluslararası ilişkilere dahilini engellediğini savunmaktadırlar.[285]

Feminist güvenlik çalışmaları genel olarak; postmodern ve eleştirel teorilere benzer şekilde realist güvenlik anlayışının eleştirisi üzerine kuruludur. Bu bağlamda feminist güvenlik anlayışının da temelde "güç" kavramını eleştirdiği söylenebilir.[286] Ayrıca, diğer post-pozitivist yazarların büyük bir kısmı gibi kimlik ve kültür olgularının yeni güvenlik tanımlamalarının merkezinde yer alması gerektiğini savunmaktadırlar.[287]

Kadınlara yönelik şiddet, kadınların savaş ve barış süreçlerindeki konumları, cinsiyet ayrımı vb. konular feminist güvenlik anlayışının başlıca ilgi alanlarıdır.[288] Bu çerçevede feminist yazarlar "kadın güvenliği" adı altında yeni bir güvenlik algılaması yaratmaya çalışmaktadır.[289] Zira, feminist düşünürlere göre dünyadaki en önemli güvenlik tehditlerinden biri cinsiyet ayrımına dayalı şiddettir. Feministler uluslararası, ulusal ve aile içi şiddetin birbiriyle bağlantılı olduğunu savunmaktadırlar.

---

[285] Özlük, **a.g.m.**, s.202-203.

[286] Simon Dalby, "Contesting an Essential Concept: Reading the Dilemmas in Contemporary Security Discourse", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, s.7.

[287] Wilkinson, **a.g.m.**, s.6.

[288] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Blanchard, **a.g.m.**, ss.1219-1312.

[289] Bu konudaki bir çalışma için bkz. Charlotte Bunch ve Roxanna Carrillo, "Global Violence Against Women: The Challenge to Human Rights and Development," **World Security Challenges for a New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.256-273.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME EKSENİNDE GÜVENLİK KAVRAMINDA YAŞANAN DEĞİŞİM SÜRECİ

I. KAVRAMSAL ve TARİHSEL AÇIDAN KÜRESELLEŞME

A. Kavramsal Açıdan Küreselleşme

Küreselleşme kavramı ekonomiden siyasete, teknolojiden kültüre hemen her alanda yaşanan değişimleri açıklamak için kullanılan; kimileri için dünyamızı daha yaşanabilir hale getiren yeni bir süreç, kimileri içinse kadim bir düzenin yani emperyalizmin kabuk değiştirmiş yeni çehresi olarak kabul edilmektedir.[1] Küreselleşme sürecine olan bu ilgi sosyal bilimler alanında da kendini göstermektedir. Denilebilir ki sosyal bilimler alanındaki kavramlar arasında en popüler olanı küreselleşmedir. Aslında kavramın bu popülaritesi normaldir. Zira günümüz dünyasında küreselleşmeden etkilenmeyen herhangi bir birey, grup ya da devlet hemen hemen yoktur.[2] Bu bağlamda kavram, sosyal bilimlerin hemen her alanını olduğu gibi uluslararası ilişkileri de etkisi altına almıştır.[3] Günümüzde uluslararası ilişkiler alanında yapılan analizlerde küreselleşme olgusunun etkilerini göz ardı etmek neredeyse olanaksız hale gelmiştir.

Genel olarak bakıldığında küreselleşme; sermayenin, malların, hizmetlerin ve kültür varlıklarının, bilim ve teknoloji imkanlarının sınırları aşan

---

[1] Bilal Karabulut, "Güneş Tanrısı, Müritleri ve İsyankar Kullar", **Küreselleşme Ekseninde Türkiye İçin Stratejik Öngörüler**, Bilal Karabulut (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2005, s.1.

[2] David Robertson, **The Routledge Dictionary of Politics**, London, Routledge, 2004, s.209.

[3] Akmaral Arystanbekova, "Globalization: Objective Logic and New Challenges", **International Affairs**, Vol. 50, No. 4, 2004, s.14.

bir süreci hem de oldukça karışık, karmaşık, inişli-çıkışlı, zaman zaman çelişkili, etkilediği alanlarda ne gibi sonuçlar doğuracağı ve doğacak sonuçlardan bizzat kendisinin nasıl etkileneceği bugünden asla kestirilemeyecek olan bir süreci, yahut süreçler topluluğunu akla getirmektedir[4]. Diğer bir anlatımla küreselleşme; ulaşım, haberleşme ve bilgi işlem teknolojisindeki gelişmelerin, toplumsal (ve kültürel) düzenlemeler üzerinde mekansal uzaklıklardan kaynaklanan farklılıkları ortadan kaldırdığı (toplumsal) bir süreci anlatmak üzere kullanılmaktadır. Toplumsal hayatın başlıca düzenleme alanları ekonomik, politik ve kültürel alanlar olarak düşünüldüğünde, küreselleşme toplumsal hayatın bütün bu alanlarında, geleneksel mekana bağlı koşullardan çözülme sürecini ifade eder. Bu yaklaşımla bakıldığında ekonomik boyutu ile küreselleşme, üretim faktörlerinin, mal ve hizmetlerin, yatırım ve yönetim ile bilgilerin uluslararasında engel tanımadan dolaştıkları bir dünyayı idealize eder. Kültürel anlamda farklı kültürlerin kaynaşması, insanların yaşam tarzlarının, tercihlerinin değer yargılarının giderek birbirine benzemesi anlamına gelir[5]. Küreselleşme kavramının genel-geçer bir tanımı olmadığı için bu konuda çalışmalar yapan yazarların farklı tanımları söz konusudur. Bu tanımlardan önemli bazıları şunlardır:

Antony Giddens'a göre küreselleşme; birbirinden çok uzaktaki bölge insanlarının aralarında kaç mil olursa olsun birbirlerini kolaylıkla etkileyebildiği yoğunlaşmış sosyal ilişkiler sürecidir[6]. Antony Giddens'ın yaptığı diğer bir tanıma göre küreselleşme; bilgi-yoğun sistemlerin gelişmesi sonucu, bu bilgi-

---

[4] Mehmet S. Aydın, "Küreselleşmeye Genel Bir Bakış", **Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme**, Mehmet S. Aydın, Mustafa Erdoğan, Ali Yaşar Sarıbay, Süleyman Hayri Bolay ve Mehmet Altan, İstanbul, Ufuk Kitapları, 2002, s.13.

[5] Gülten Demir, "Küreselleşme Üzerine", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 56, Sayı: 1, Ocak-Mart 2001, s.75.

[6] John Baylis ve Steve Smith, **Globalization Of World Politics -An Introduction to International Relations**, United States, Oxford University Press, 2001, s.15.

yoğun sistemlerin beşeri faaliyetleri koordine ettiği ve bireysel eylemlerin ve bireysel seçimlerin ön plana çıktığı bir süreçtir[7].

Malcolm Waters'a göre küreselleşme; toplumsal ve kültürel düzenlemeler üzerindeki coğrafya ile ilgili sınırların ortadan kalkma süreci ve insanların da bu sürecin farkında olmalarıdır[8].

Immanuel Wallerstein'a göre küreselleşme; kapitalizmin sosyo-ekonomik ilişkiler ağının baskın olduğu bir dünya-sistem sürecidir.[9]

Roland Robertson'a göre küreselleşme; bir yüzünü evrenselin yani küreselin yerelleşmesi, diğer yüzünü ise tikellikler/yerelliklerin evrenselleşmesinin oluşturduğu bir süreçtir.[10]. Diğer bir anlatımla Robertson'a göre küreselleşmenin; "dünyanın 'birleştiği', ancak hiçbir şekilde naif işlevselci bir tarzda bütünleşmediği" bir süreç olarak anlaşılması gerekmektedir[11].

Defarges'e göre küreselleşme; insan gücünün, kapitalin, teknolojinin, hizmetlerin, bilginin ve fikirlerin dünya genelinde daha akışkan hale gelmesidir.[12]

---

[7] Baylis ve Smith, **a.g.e.**, s.10.

[8] Süleyman Hayri Bolay, "Küreselleşme ve Milli Kültürler", **Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme**, Mehmet S. Aydın, Mustafa Erdoğan, Ali Yaşar Sarıbay, Süleyman Hayri Bolay ve Mehmet Altan, İstanbul, Ufuk Kitapları, 2002, s.57.

[9] Wallerstein bu ilişkiler ağına kültürel boyutu da ekleyerek teorisini genişletmiştir. Baylis ve Smith, **a.g.e.**, s.10.

[10] Nalan Yetim, "Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar: Ulusal-Yerel?", **Doğu Batı (Dünya Neyi Tartışıyor? -1- Küreselleşme)**, Sayı: 18, Şubat-Mart-Nisan 2002, s.136.

[11] E. Fuat Keyman, "Kapitalizm-Oryantalizm Ekseninde Küreselleşmeyi Anlamak: 11 Eylül, Modernite, Kalkınma ve Öteki Sorunsalı", **Doğu Batı (Dünya Neyi Tartışıyor? -1- Küreselleşme)**, Sayı: 18, Şubat-Mart-Nisan 2002, s.34.

[12] Arystanbekova, **a.g.m.**, s.8.

Ulrich Beck'e göre küreselleşme; ekonomi, bilgi, teknoloji ve sivil toplum gibi olgular karşısında ulusal sınırların önemsiz hale gelmeye başladığı bir süreçtir.[13]

Martin Albow'a göre küreselleşme, insan yaşamı üzerinde dünya çapında etkiye sahip olan pratikler, değerler ve teknolojinin yayılmasıdır.[14]

Jashua Goldstein'a göre küreselleşme; dünyanın farklı ülkelerindeki insanların sosyal yaşantılarının tüm yönleriyle genişleyerek, derinleşerek ve gitgide hızlanarak birbirlerine eklemlenme sürecidir.[15]

Joseph E. Stiglitz'e göre küreselleşme; temelde, ülkelerin ve dünya halklarının bütünleşmesidir. Ulaşım ve iletişim maliyetlerini inanılmaz ölçüde azaltacağı için ortaya konmuştur. Ayrıca mallar, hizmetler, sermaye, bilgi ve (daha az ölçüde) insanların sınırları aşmasının önündeki yapay engellerin kaldırılması demektir.[16]

Aleksandr Dugin ise küreselleşmenin iki farklı bakış açısına göre şekillenen iki farklı tanımı olduğunu savunmaktadır. Bunlardan birincisi; "gerçek küreselleşme"dir. Gerçek küreselleşme; gerçekte oluşan, dünyanın tüm devletlerine Batıcı ekonomik, siyasi, kültürel, teknolojik ve bilgisel kodunun zorla kabul ettirilmesiyle ilgili bir süreçtir. Bu, sömürgeciliğin yeni bir formudur. Bu tarz küreselleşme "tek kutuplu küreselleşme" olarak da adlandırılmaktadır. İkincisi ise "potansiyel küreselleşme"dir. Bu proje gelişmiş

---

[13] Arystanbekova, **a.g.m.**, s.9.

[14] Mustafa Talas, "Bir Dış Tehdit Unsuru Olarak Küreselleşme-Kültür Etkileşimi ve Türkiye", **IV. Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze Dış Tehditler)**, 16-17 Ekim 2003-Elazığ, Bildiriler, Elazığ, Fırat Üniversitesi Basımevi, 2004, s.711-712.

[15] Jashua S. Goldstein, **International Relations**, USA, Pearson-Longman, 2004, s.307.

[16] Joseph E. Stiglitz, **Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı**, Arzu Taşçıoğlu ve Deniz Vural (Çev.), İstanbul, Plan B Yayınları, 2004, s.31.

ülkelerin hümaniter (çoğu zaman sol, ekolojik, "scientist" vb.) çevrelerinde yaygın olan saf teorik bir projedir. Bu projenin temel savunusu; Batı'nın Batı dışındaki dünyaya tek bir ekonomik, kültürel, siyasi, değersel ve bilgisel bir modeli kabul ettirmesi değil de, "dünya çapındaki bütün tecrübenin alışverişi", muhtelif farklı öznelerin karşılıklı yoğun diyalogu kastediliyor. Bu tip küreselleşme "çok kutuplu küreselleşme" olarak da adlandırılmaktadır.[17] Aslında bu iki tanımlamanın birlikte var olduğu ve rekabet içinde olduğu söylenebilir.

B. Küreselleşme Sürecinin Tarihsel Gelişimi

Küreselleşme sürecinin başlangıcı konusunda pek çok fikir ortaya atılmıştır ve bu tartışmalar halen devam etmektedir. Kimi yazarlar sürecin 20. yüzyılda ortaya çıktığını savunurken kimi yazarlara göre ise süreç 20. yüzyıldan önce başlamıştır. Örneğin, Fransız yazar Phillippe Moreau Defarges'e göre küreselleşme süreci Coğrafi Keşifler'le başlamış, 19. yüzyılda endüstri ve ulaşım alanında yaşanan gelişmeler süreci hızlandırmış ve genişletmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yaşanan dekolonizasyon süreci, kendi kendine yeterlilik anlayışının çökmesi ve nihai aşamada komünizmin iflası küreselleşmenin günümüze değin geçirdiği önemli evrelerdir.[18] Bu bağlamda küreselleşme adı verilen dönemin başlangıcını ya da ilk halkasını 1490'lardaki coğrafi keşiflere kadar götürmek mümkündür, çünkü bu dönemde Avrupa ülkeleri farklı kıtalara yayılarak etki alanlarını genişletmeye çalışmışlardır. 15. yüzyılın ardından 1870'lerde ülkeler arasında ticari ilişkilerin giderek artan bir seviyeye ulaşmasıyla birlikte ikinci küreselleşme halkası geçerli olmaya başlamıştır. 1870-1914 arasında etkili olduğu kabul edilen ikinci halkanın ortaya çıkmasındaki en önemli etken Batı Avrupa ülkelerinin dünyanın geri kalan kısımlarıyla kıyaslandığında

[17] Aleksandr Dugin, **Moskova-Ankara Ekseni "Avrasya Hareketi"nin Temel Görüşleri**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2007, s.162-163.

[18] Arystanbekova, **a.g.m.**, s.8.

sanayileşmede sahip oldukları üstünlüktür. Üçüncü halkanın ise 1990'ların başında iki kutuplu düzenin yıkılmasıyla başladığı kabul edilmektedir.[19]

Gerçekten de küreselleşme kavramının kapsadığı eğilimler son yirmi-otuz yılın ürünü değildir. Ülkeler arası ticaret, ilk çağlardan beri süregelmektedir. Taşımacılığın kolaylaşması ve ucuzlaması birkaç yüz yıldır devam etmektedir. Sermayedarların başka ülkelerde yatırım yapmasının da birkaç yüz yıllık geçmişi vardır. Genel olarak iktisadi alanda küreselleşme kapitalizmin genişleme eğiliminin son yirmi-otuz yılda ivme göstermesinden ibarettir. Öte yandan, uzun mesafelerde iletişim, çok eski zamanlardan beri sürekli kolaylaşmakta ve hızlanmakta ve toplumların fikri, kültürel etkileşimini artırmaktadır. Bu açıdan da küreselleşme diye vasıflandırılan dönemin çok yeni bir yanı yoktur.[20]

Küreselleşme sürecinin uzun bir tarihsel geçmişi olsa da yaygın ve modern anlamda küreselleşme terimi ilk defa 1961'de İtalya'nın otomobile uyguladığı kotayı artırdığını ilan etmesinin ardından Webster Sözlüğü tarafından kullanılmıştır.[21] Akademik anlamda kavramı ilk kullanan ise Thedore Levit'tir. Harvard Business Scholl'da öğretim görevlisi olan Levitt, 1983 yılında Harvard Business Review için kaleme aldığı bir makalede, ilk kez bu kavramı kullanmış ve tanımlamaya çalışmıştır. Levitt'in tanımı pazar ekonomisi ve teknolojik devrim gibi gelişmeleri küreselleşme kapsamında ele alan göreceli olarak dar kapsamlı bir tanımlamaydı. Levitt'le beraber 1980'li yıllarda küreselleşme kavramı sıklıkla kullanılmaya başlamıştır. Özellikle finans ve ekonomi çevreleri içinde kavramın kullanımı hızla yayılmıştır. 20. yüzyılın son on yılında kavram yalnız ekonomi alanında değil tarih, coğrafya,

---

[19] Birgül Demirtaş Coşkun, "Küreselleşme", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.52.

[20] Cem Somel, "Az Gelişmişlik Perspektifinden Küreselleşme", **Doğu Batı (Dünya Neyi Tartışıyor? -1- Küreselleşme)**, Sayı: 18, Şubat-Mart-Nisan 2002, s.141.

[21] Talas, **a.g.m.**, s.710.

politika ve kültür alanlarında da sıklıkla kullanılmaya başlamıştır.[22] Levitt'ten önce Soğuk Savaş döneminde de kavramsal olarak kullanılmasa dahi küreselleşme mantığı ekseninde şekillenen pek çok çalışma yapılmıştır. Cooper'ın 1968'te ortaya attığı "ekonomik bağımlılık" kuramı, Marshall Mc Luchan'ın 1964'te ortaya koyduğu "küresel köy" kavramı, Khoane ve Nye'nin 1971'de ortaya koyduğu uluslar ötesi aktörlerin artan rollerine ilişkin tezleri bu çalışmalara örnek gösterebilir. Bu yazarların tümü değişik açılardan küreselleşme sürecini ortaya koymaya çalışmışlardır.[23]

Özetle denilebilir ki küreselleşme süreci tarihsel derinliği olan ve bu bağlamda Soğuk Savaş'ın bitmesine bağlanamayacak bir olgudur. Fakat, küreselleşme süreci için Soğuk Savaş'ın sona ermesi önemli bir dönüm noktası olmuştur. Zira, küreselleşme süreci Soğuk Savaş sonrası dönemde oldukça ivme kazanmıştır. Bu durumun temel nedeni ise küreselleşmenin Soğuk Savaş'ın bitmesiyle daha geniş bir coğrafyaya yayılma imkanı bulmuş olmasıdır.[24] Ülkeler ve bireyler arası etkileşimin her anlamda daha fazla artması ve karşılıklı ekonomik bağımlılık olgusunun her geçen gün etkisini daha fazla hissettirmeye başlaması sürecin ivme kazanmasına yol açmıştır.[25] Diğer bir anlatımla Demir Perde'nin ortadan kalkması diğer bütün perdeleri de ortadan kaldırmaya başlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi yalnızca küreselleşmenin tarihsel birikimi önündeki bir set olarak düşünülebilir. Bu setin ortadan kalkmasıyla küreselleşme süreci yadsınamaz bir gerçeklik haline dönüşmüştür.

---

[22] Arystanbekova, **a.g.m.**, s.7.

[23] Baylis ve Smith, **a.g.e.**, s.8.

[24] Baylis ve Smith, **a.g.e.**, s.645.

[25] Arystanbekova, **a.g.m.**, s.7.

C. Küreselleşme Sürecinin Temel Özellikleri

Küreselleşme olgusunun üzerinde oydaşmanın sağlandığı genel bir tanımı henüz yapılamasa dahi hemen herkes tarafından kabul edilen bazı yönleri bu süreç içinde öne çıkmaya, kabul edilir olmaya başladı. İlkin bu sürecin nüvesini "bilgi" ve dolayısıyla bilgiyi üreten "birey"in oluşturduğu söylenebilir. İkinci olarak, iletişim devriminin küreselleşmenin itici unsuru olduğu kabul edilebilir. İletişim devrimi, tarihin olmasa bile "coğrafyanın sonunu" getirmektedir. İnsanlar arası her türlü sosyal ilişkiyi giriftleştirmekte, yoğunlaştırmakta; kısacası, dünyayı "küresel bir köy" haline getirmektedir[26]. Bilgi ve iletişim devrimi, bireysellik, insan hakları, demokrasi ve pazar ekonomisi olguları küreselleşme sürecinde öne çıkan kavramlardır.[27] Bu genel ön kabulden sonra küreselleşmenin temel özellikleri şu başlıklar altında özetlenebilir:

1) *Zamansal Özelliği:* Küreselleşmenin zamansal özelliğinin birinci yönü bir "süreç" olmasıdır. Küreselleşme olgusu tek bir boyuta indirgenemeyecek, çok yönlü ve karmaşık dinamiklere sahip bir süreçtir. Süreçtir, çünkü bir kere "küreselleşme" deki –leşme, bir süreç ifade etmektedir[28]. Küreselleşmenin bir süreç olması hem karmaşık yapısından hem de ne zaman başladığı ve ne zaman tamamlanacağı belirsiz olduğundandır. Tarihsel süreçte ortaya çıkan Avrupa Ahengi ve Soğuk Savaş gibi düzenlerin hangi zaman dilimlerini kapsadığı belirgindir. Fakat, küreselleşme konusunda böylesi bir belirginlik söz konusu değildir.

---

[26] Mim Kemal Öke, **Küresel Toplum**, Ankara, ASAM Yayınları, 2001, s.2-3.

[27] Martin Griffiths ve Terry O'Callaghan, **International Relations -The Key Concepts-**, London, Routledge, 2002, s.-127-128.

[28] Somel, **a.g.m.**, s.142.

Küreselleşmenin ikinci zamansal özelliği "hızıdır". Küreselleşme son elli yıl dünyayı da, dünyanın "kaygı gündemini" de, kökten ve hızlı biçimde değiştirmiştir. Ama büyük bir değişim çağı yaşayan ilk kuşak da bu kuşak değildir. Son yılların küreselleşme ekseninde ortaya çıkan sarsıntıları, Hazreti Muhammed'in ölümünü izleyen yüzyıl içinde İslâmiyet'in yükselişinden, 1492'yi izleyen yıllarda Avrupa'nın Amerika'yı sömürgeleştirişinden, on sekizinci yüzyılda Sanayi Devriminin başlayışından, bu yüzyılda çağdaş uluslararası sistemin kuruluşundan o kadar da farklı bir şey değildir. Bununla birlikte, günümüzün değişimiyle daha önceki kuşaklarda yer almış büyük değişimler arasında yine de bir fark vardır. Daha önce değişim hiçbir zaman bu kadar hızlı gelmemiş, bu kadar âni bastırmamış, bu kadar küresel çapta ve küreselliği bu derece gözle görülebilir olmamıştır[29]. Özellikle iletişim alanında yaşanan çarpıcı gelişmeler bu hızın temel tetikleyicisi olmuştur.

2) *Kavramsal Özelliği:* Ulrich Beck'e göre sosyal bilimler alanındaki en muğlak kavramlarından biri küreselleşmedir. Aynı zamanda sosyal bilimler alanında en sık ve yaygın olarak kullanılan kavramdır.[30] Bu bağlamda küreselleşme sürecinin kavramsal açıdan öne çıkan özelliklerinin; "muğlaklık", "popülarite" ve "genellik" olduğu söylenebilir.

3) *Yapısal Özelliği:* Küreselleşme sürecini tüm dünyanın giderek daha entegre hale gelmesi olarak tanımlayanlar vardır. Bu yaklaşım doğru ama eksik bir yaklaşımdır. Zira, küreselleşmenin bir yönü bütünleşmeyi içerirken diğer yanı parçalanma eğilimlerini bünyesinde barındırmaktadır.[31] Örneğin küreselleşme süreci ile kültürler arasındaki

---

[29] **Küresel Komşuluk -Küresel Yönetim Komisyonu'nun Raporu-**, Belkıs Çorakçı Dişbudak (Çev.), İstanbul, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, 1996, s.30.

[30] Arystanbekova, **a.g.m.**, s.9.

[31] Griffiths ve O'Callaghan, **a.g.e.**, s.127.

farklılıklar belirsizleşmeye başlamıştır. İnternet aracılığıyla İngilizcenin gitgide dünya dili haline dönüşmesi, McDonalds ve Coca Cola gibi yemek kültürlerinin yaygınlaşması, MTV gibi kanallar aracıyla müzik kültürlerinin yakın hale gelmeye başlaması bu benzeşmeye örnek olarak gösterilebilir.[32] Bu açıdan bakıldığında Kenneth Waltz'un da belirttiği gibi küreselleşme homojenleşme demektir.[33] Fakat, diğer bir perspektiften bakıldığında Soğuk Savaş sonrasında etnik ayrılıkçı hareketlerin ve dini fanatizmin artması küreselleşmenin parçalayıcı yönünü ortaya koymaktadır.

İkinci olarak küreselleşme yapısal anlamda tek bir süreç değil, karmaşık süreçlerin bir araya geldiği bir olgular kümesidir.[34] Küreselleşme süreci böylesi kompleks bir yapıya sahip olduğu için disiplinler arası yaklaşımlara gerek duymaktadır. Küreselleşme sürecine yönelik bir analiz yapılırken yalnızca uluslararası ilişkiler disiplini içinde konuyu ele almak eksik bir yaklaşım olacaktır. Bu nedenle sürecin ekonomik, sosyal, politik, teknolojik, tarihsel, coğrafi vb. yönleri göz önünde bulundurulmalıdır.[35]

Küreselleşme süreci devletlerin yapısal ve işlevsel olarak değişim yaşamalarını da beraberinde getirmiştir. Her ne kadar devletleri statik birimler olarak gören muhafazakar fikirler günümüzde de var olsa da

---

[32] Griffiths ve O'Callaghan, **a.g.e.**, s.127-128.

[33] Kenneth N. Waltz, "Globalization and Governanace", **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, s. 357.

[34] Anthony Giddens, **Elimizden Kaçıp Giden Dünya**, Osman Akınhay (Çev.), İstanbul, Alfa Yayınevi, 2000, s.25.

[35] Christopher W. Hughes, "Reflections on Globalisation, Security and 9/11", **Cambridge Review of International**, Vol. 15, No. 3, 2002, s.422.

küreselleşme süreciyle yaşanan değişimler inkar edilemez.[36] Bu nedenle küreselleşmenin kendini dönüştürürken doğal olarak devletleri de dönüştürdüğü söylenebilir.

4) *Mekansal Özelliği:* Rob Mcrae, iletişim alanındaki gelişmeler sonucu mekan kavramının yaşadığı değişimi "uzaklığın ölümü" olarak adlandırmaktadır.[37] Gerçekten de küreselleşme süreci ekonomik, askeri ve sosyal alanlarda mekan algısını değiştirmiştir. İnsanların, bilginin ve malların dünyadaki hareketliliği ve hızı artmıştır. Örneğin; 1980 yılında ortalama 1 milyon insan turistik amaçlarla başka ülkelere gitmekteydi. Günümüzde ise yalnızca bir ülke on milyonlarca turist çekebilmektedir.[38] Özellikle finansal alanın tam anlamıyla küreselleştiği söylenebilir. Örneğin, ABD'deki bir likidite saniyeler içinde Türkiye'ye oradan da başka ülkelere akabilmektedir. Benzer şekilde bir ülkedeki sıcak para olası bir istikrarsızlık korkusuyla saatler içinde o ülkeden kaçabilmektedir.

Mekansal anlamda küreselleşme sürecinin bir diğer özelliği tüm bölgeler için aynı anda aynı anlamı ifade etmemesidir. Küreselleşme, tüm dünyayı kapsayıcı bir süreç olmasına rağmen her devletin ya da bireyin küreselleşmeden etkilenme oranı farklılaşmaktadır. Foreign Affairs'ın 2000 yılında yayınladığı küreselleşme indeksine göre İrlanda en çok küreselleşen devlet iken İran ve Kuzey Kore gibi devletler bu listenin en altında yer almaktadırlar.[39] Devletler arası bu farlılığın yanı sıra aynı

---

[36] Bryan Mabee, "Security Studies and the 'Security State': Provision in Historical Context", **International Relations**, Vol. 17, No. 2, June 2003, s.136.

[37] Rob Mcrae, "Human Security in a Globalized World", **Human Security and The New Diplomacy**, Rob Mcrae ve Don Hubert (Ed.), Canada, McGill-Queen's University Press, 2001, s.14.

[38] Griffiths ve O'Callaghan, **a.g.e.**, s.-127-128.

[39] Bruce Russett, Harvey Star ve David Kinsella, **World Politics -The Menu for Choice-**, California, Wadeworth-Thomson Learning, 2004, s.429-430.

devlet içindeki farklı bölgeler de küreselleşme sürecini farklı bir boyutta yaşamaktadır. Örneğin, Güney İtalya ve Kuzey İtalya'nın küreselleşme düzeyleri birbirinden oldukça farklıdır. Benzer şekilde Türkiye'nin doğusu ile batısı da buna örnek gösterilebilir.

5) *Küreselleşmenin Kaynağı:* Küreselleşme gizli bir komplonun, hatta bir planın sonucunda oluşmamıştır. Küreselleşmeye, belirli niyetler doğrultusunda hareket eden -yeni ekonomik fırsatlar arayan, yeni kurumlar yaratan, siyasi ve ekonomik rakiplerine/hasımlarına karşı avantajlar elde etmeye çalışan- insanlar sebep olmuştur. Ancak, küreselleşme yalnızca bu insanların niyetlerinden de kaynaklanmadı; aynı zamanda, "eylemlerinin amaçlamadıkları yan etkilerinden ve karşılıklı etkileşimlerin niyetlerden bağımsız olarak ortaya çıkan sonuçlarından" kaynaklandı[40]. Bu nedenle küreselleşmenin kaynağı olarak bir devleti (özellikle de ABD'yi) ya da diğer bir uluslararası birimi (IMF, Dünya Bankası vb.) düşünmek indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Bu nedenle küreselleşmenin tek bir kaynaktan ziyade pek çok bileşeni bünyesinde barındıran süreçler sonucunda ortaya çıktığı söylenebilir.

D. Olumlu ve Olumsuz Yönleriyle Küreselleşme

1. Küreselleşmenin Olumlu Yönleri

Küreselleşme sürecinin olumlu ve olumsuz yönlerini birbirinden ayırt etmek oldukça zordur. Zira, herhangi bir Batı ülkesinden bakınca olumlu gibi görünen bir gelişme bir Afrika ülkesinden bakınca olumsuz bir durum olarak algılanabilmektedir. Ayrıca, günümüz konjonktüründe olumlu gibi görünen bir

[40] Jeremy Brecher, Tim Costello ve Brendan Smith, **Aşağıdan Küreselleşme Dayanışmanın Gücü**, Berna Kurt, Zeynep Kutluata, Şirin Özgün ve Aysel Yıldırım (Çev.), İstanbul, Aramtoplum Yayıncılık, 2002, s.19-20.

gelişme ilerleyen dönemlerde bir tehdit haline dönüşebilmektedir. Bu nedenle olumlu ve olumsuz yönler ortaya konarken kimi zaman tartışmaya yer bırakmayacak netlikte olanlara yer verilirken, kimi zamansa olumlu gibi görünenin olumsuz ya da olumsuz gibi görünenin olumlu yanlarına değinilecektir. Bu kapsamda küreselleşme sürecinin olumlu yönleri genel bir biçimde şu şekilde sıralanabilir:

1) Küreselleşmenin olumlu yönlerinden biri iletişim maliyetlerini düşürerek insanların birbirleriyle daha kolay haberleşebilmesini sağlamasıdır. Örneğin; 1950'de New York'dan Londra'yı aramanın 3 dakikası 50 dolar iken günümüzde ise yaklaşık 20 centtir. Günümüzde artan rekabet ortamı sonucu bu maliyetler gittikçe azalmaktadır.

2) Teknoloji ve bilgi devrimi insanları bilinçlendirerek dünya politikasına entegre olmasını ve daha aktif bir rol oynamasına sebep olmuştur. Soğuk Savaş'ın bitmesinin en önemli sebeplerinden biri olan Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan demokratik devrimlerin "Televizyon Devrimleri" olarak adlandırılması bunun en güzel örneklerinden biridir. Radyo, televizyon, internet vb. haberleşme araçlarının ve uçak, hızlı tren vb. ulaşım araçlarının hızla gelişmesi sonucu Marshall McLuhan'ın deyimiyle dünya adeta "Küresel Köy" haline gelmiştir.[41] İletişim ve ulaşım araçlarına erişimin geçmişe nazaran oldukça kolaylaşması farklı kültürlerin birbirlerini daha yakından tanımasına fırsat sağlamıştır.

3) Yeni bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojileri, bilgisayarlar, uydu iletişimi, konteynerlerle yapılan gemi taşımacılığı ve gittikçe daha çok kullanılan internet, ekonomik ilişkilerin ve bütünleşme süreçlerinin önünde bir engel olan mesafeyi azalttı[42]. Bu bağlamda dünya ekonomisi daha

[41] Russett, Star ve Kinsella, **a.g.e.**, s.431-433.

[42] Brecher, Costello ve Smith, **a.g.e.**, s.20.

entegre hale geldi. Fakat, belirtmek gerekir ki ekonomik sektörler arasındaki küreselleşme düzeyleri arasında oldukça farklılıklar vardır. Ekonomik alanda tam anlamıyla küreselleşen tek sektörün para piyasaları olduğu söylenebilir.[43]

4) Uluslararası şirketler küreselleşme sürecinde artan rekabetle beraber "karşılaştırmalı üstünlük" yaklaşımından yararlanmaktadır. Daha ucuz işgücü, hammadde, taşımacılık, enerji vb. imkanlardan yararlanmak amacıyla uluslararası şirketler üretim merkezlerini kendi ülkelerinden çok uzaklardaki ülkelere taşıyabilmektedirler.[44] Bu durum yatırım yapılan ülkede istihdam yaratmakta ve bu ülkelere bilgi ve sermaye akışını hızlandırmaktadır. Bu olumlu etkinin yanı sıra ülke piyasalarının yabancı sermayenin eline geçmesi, ilgili ülkelerin ekonomik kriz gibi araçlarla manipüle edilmesini kolaylaştırdığı gerçeği de unutulmamalıdır.

5) Küreselleşme sürecinde oluşan yüksek rekabet ortamı malların ve hizmetlerin fiyatlarının düşmesine, şirketler arasında daha kaliteli ürün yarışına ve tüketicinin alternatiflerinin artmasına sebep olmuştur.[45] Artık devletler bile sanki bir uluslararası şirket gibi davranmaya başlamıştır. Devletlerin ülkelerine daha fazla turist çekmek amacıyla yaptıkları ülke tanıtımları bunun en güzel örneğidir. Bu bağlamda yalnızca şirketlerin değil devletlerin de kalitesini artırmaya çalıştığı söylenebilir.

---

[43] Waltz, **a.g.m.**, s. 357.

[44] Peter F. Drucker, "The Changed World Economy", **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, s.342.

[45] Erich Weede, "Globalization: Creative Destruction and the Prospect of a Capitalist Peace", **Globalization and Armed Conflict**, Gerald Schneider, Katherine Barbieri ve Nils Petter Gleditsch (Ed.), USA, Rowman and Littlefield Publishers, 2003, s.318.

6) Küreselleşme karşıtlarının küreselleşme sürecine ilişkin en önemli eleştirilerinden biri dünyadaki gelir dağılımının her geçen gün daha adaletsiz hale gelmesidir. Bu eleştiri kabul edilebilir bir eleştiri olmasına rağmen küreselleşmeye mal edilemez. Zira, tarihin her döneminde teknolojik gelişmelere ayak uyduramayan, yeni üretim araçları geliştiremeyen devletler geri kalmışlardır. Çağa öncülük eden ya da ayak uydurabilen devletler ise halkını daha fazla refah içinde yaşatabilmiştir.[46] Devletlerden öte bireylere baktığımızda küreselleşmeyle beraber sınıf, ırk, din veya kan bağından kaynaklanan haksız kazançların azalmaya başladığı, kendini yetiştiren insanların ırkı veya dini ne olursa olsun çok yüksek mevkilere yükselebildiği görülmektedir. Kısacası, günümüzde küreselleşmenin en önemli özelliği olan bireyselleşmeye paralel olarak toplumsal katmanlar arası geçişkenlik oldukça kolaylaşmıştır.

7) Joseph E. Stiglitz'e göre küreselleşme, milyonlarca insanın hayat standartlarının yükselmesine sebep olmuştur. Ayrıca, demokrasi ve sivil toplum gibi değerlerin dünya genelinde yayılımını kolaylaştırmıştır.[47] Stiglitz'in bu tespitleri doğru fakat eksik bir yaklaşımdır. Zira, bu yaklaşım küreselleşmeye Batılı ülkelerden bakınca doğru olmakla beraber Irak, Afganistan, Bangladeş vb. ülkelerde hayat standartlarının pek yükselmediği, aksine giderek daha da kötüleştiği söylenebilir. Stiglitz'in ikinci tespiti de Batılı ülkeler açısından doğru bir tespittir. Fakat, diğer bazı ülkelerden bakıldığında demokrasi ve sivil toplum gibi kavramlar ülkelerinin destabilize edilmesine yönelik Batılı ülkelerin kullandığı araçlardan başka bir anlam ifade etmemektedir. Sonuç olarak başlangıçta da söylendiği gibi küreselleşmenin olumlu yönlerini ortaya koymak oldukça risklidir.

---

[46] A. T. Kearney, "Measuring Globalization", **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, s.332.

[47] Arystanbekova, **a.g.m.**, s.13.

2. Küreselleşmenin Olumsuz Yönleri

Küreselleşmenin olumsuz yönlerini ortaya koymak olumlu yönlerine nazaran daha kolaydır. Küreselleşmenin olumsuz yanları ele alınırken göz önünde bulundurulması gereken, küreselleşmenin kendisine değil mevcut küreselleşmenin özel formuna itiraz edilmekte olmasıdır. Dolayısıyla mevcut küreselleşme ile hayal edilen küreselleşme formlarını birbirinden ayırmak gerekir.[48] Bu ön kabulden sonra küreselleşmenin olumsuz yönleri genel hatlarıyla şu şekilde sıralanabilir:

1) Olumsuz görüşlerin çıkış noktası küreselleşmenin emperyalizmin değişik bir versiyonu olduğu yönündedir. Birçok yazara göre emperyalizm olgusu olduğu gibi süregelmektedir; ancak bir çözümleme aracı olarak emperyalizm kavramı ortadan kalkmakta ve yerini "küreselleşme" kavramına bırakmaktadır.[49] Küreselleşmenin emperyalizm olgusu ile örtüşen pek çok yönünün olduğunu kabul etmek gerekir. Fakat, "küreselleşme = emperyalizm" mantığından hareket etmek indirgemeci bir yaklaşım olacaktır.

2) Küreselleşmeye yönelik bir diğer eleştiri noktası da büyük devletlerin kimi konularda tekelleşmesi ve bu tekeller aracılıyla dünyayı sömürmeleri konusundadır. Samir Amin'e göre güçlü ülkeler küreselleşme sürecini "beş tekeli" ellerinde tutarak yönlendirmektedirler. Bu tekeller:[50]

---

[48] Uğur Kömeçoğlu, "Küreselleşme, Modernleşme, Modernlik", **Doğu Batı (Dünya Neyi Tartışıyor? -1- Küreselleşme)**, Sayı: 18, Şubat-Mart-Nisan 2002, s.20.

[49] Korkut Boratav, "Emperyalizm mi? Küreselleşme mi?", **Küreselleşme Yerelcilik İşçi Sınıfı**, E. Ahmet Tonak (Der.), Ankara, İmge Kitabevi, 2000, s.15.

[50] Samir Amin, **Küreselleşme ve Kapitalizm**, Vasıf Erenus (Çev.), İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1999, s.16-18.

a- Teknolojik Tekel.

b- Dünya Finans Pazarlarının Finansal Denetimi.

c- Doğal Kaynakların Tekelci Kullanımı.

d- Medya ve İletişim Tekelleri.

e- Kitlesel Yok Etme Silahları Üzerinde Tekel.

Büyük güçler her ne kadar kimi alanlarda tekelleri kontrol etse de tekelleşme konusunda çok uluslu şirketler de oldukça önemli bir aktör konumuna gelmiştir. Zira, kimi alanlarda çok uluslu şirketlerin devletlerin önüne geçtiği görülmektedir. Özellikle medya alanındaki tekeller buna örnek gösterilebilir.

3) Küreselleşme süreci ile her geçen gün daha fazla kullanılmaya başlanan "Demokrasi" ve "İnsan Hakları" kavramları Batı'nın tarihsel süreçte meşrulaştırma aracı olarak kullandığı "Beyaz Adamın Yükü" ve "Kaçınılmaz Yazgı (Manifest Destiny)" gibi söylemlerle aynı mantığa sahiptir. Demokrasi ve insan hakları kavramları ilgili ülkelerin iç dinamikleri sonucu ortaya çıkmadıklarından ve bu anlamda ithal kavramlar olduklarından işlevsel olmamakta, üstelik azgelişmiş ülkelerde hem azınlıklar ile çoğunluk arasında hem de ülke içindeki gruplar arasında daha fazla çatışmalara yol açmaktadır.

4) Küreselleşme sürecinin temel söylemlerinden biri olan "Yeni Dünya Düzeni" kavramı tam anlamıyla bir düzensizliğin, hatta kaosun ifadesidir. O kadar ki, Yeni Dünya Düzeni'nden çok, "Yeni Dünya Düzensizliği" kavramından söz edilmektedir. 1990'larda uluslararası çatışmaların sayıca artması, nitelikçe ise hızlanması ve vahşileşmesi,

Yeni Dünya Düzeni'nin aslında ne olduğunu fazla söze gerek bırakmadan açıklamaktadır.[51]

5) Küreselleşme sürecinin etkilerinden/sonuçlarından biri de dünyanın farklı bölgelerindeki farklı yaşam tarzlarını ve kimlikleri eritmeye, tek düze hale getirmeye başlamasıdır.[52] Bu durum evrenselleşme adına yerel kültürleri ve hayat tarzlarını yok olmasının önünü açmaktadır.[53] Bu bağlamda kültürel küreselleşme mallar ve düşüncelerin dünya üzerindeki yayılması ve yaygınlaşması sonucunda, kültürün dünya ölçeğinde tekdüzeleşme ve standartlaşma süreci olarak tanımlanabilir. Kültürel küreselleşme internet ve telsiz iletişim ile elektronikteki gelişmelerin de katkısıyla, gelişmiş kapitalizmin yerel ve bölgesel farklılıkları ortadan kaldıracağı ve türdeş bir dünya kültürü yaratacağı varsayımı üzerine kuruludur.[54]

6) Küreselleşme süreci bir yandan evrenselleşme sürecini tetiklerken diğer taraftan yerelleşmeyi körüklemektedir. Yerelleşme ise etnik ve dini fundementalizm şeklinde kendini göstermektedir. Toplumlar küreselleşmeyi "kimliklerine" yönelik bir tehdit olarak algılamakta ve bu durum "öteki" algılamasını keskinleştirmektedir. Yerelleşme süreci toplumların kendi içindeki çatışmaları da tetiklemektedir. Yerel gruplar bir yandan kendi aralarında çatışırken diğer taraftan küreselleşmenin teknolojik nimetlerinden yararlanarak terörist gruplarla işbirliği yapmakta ve illegal faaliyetlerini daha etkin yürütmektedir.[55]

---

[51] Baskın Oran, **Küreselleşme ve Azınlıklar**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2001, s.4.

[52] W. Raymond Duncan, Barbara Jancar Webster ve Bob Switky, **World Politics in the 21. Century**, Longman, USA, 2003, s.658.

[53] Griffiths ve O'Callaghan, **a.g.e.**, s.128.

[54] **Ana Britannica**, Ana Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.198.

[55] Mcrae, **a.g.m.**, s.18.

7) Küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı bir diğer yeni tehdit bilginin akışının kontrol dışına çıkmasıdır. Geçmişte stratejik açıdan önemli olan bilgiler, özellikle silah yapımı konusundaki bilgiler, devlet yetkililerince gizli tutulabiliyordu. Günümüzde ise internet üzerinden bu bilgilere ulaşılabiliyor. Benzer şekilde geçmişte devletler, politik ve sosyal yapısına zarar vereceğini düşündüğü yayınları yasaklayabiliyordu. Fakat, günümüzde her fikir rahatlıkla kitlelere ulaşabiliyor. Bu durum geçmişte istedikleri doğruları yaratan devletlerin işlerini oldukça zorlaştırmakta[56] ve yeni güvenlik tehditlerini beraberinde getirmektedir.

8) Harvard Üniversitesi'nde akademisyenlik yapan Stanley Hoffman'a göre bugün dünyada yaşanan çatışmalarının temelinde yatan en önemli sebep küreselleşmedir. Hoffman, Huntington'ın Medeniyetler Çatışması'na gönderme yaparak asıl çatışmanın "Küreselleşmelerin Çatışması" olduğunu savunmaktadır. Hoffman'a göre ekonomik, politik ve kültürel küreselleşme süreçleri arasında önemli bir çatışma yaşanmaktadır.[57] Bu bakış açısından bakıldığında küreselleşmenin bir bütün olarak olumsuz bir olgu olduğu da söylenebilir.

9) Kenichi Ohmae gibi kimi yazarlara göre küreselleşme süreci devletlerin ekonomi üzerindeki etkisi neredeyse yok etmiştir. Bu görüşlere katılmak mümkün değildir. Fakat, küreselleşme süreci ile birlikte devletlerin ekonomi üzerindeki güçlerinin azaldığı veya bu konudaki işlevlerinin değiştiği söylenebilir. Ohmae'nin bu görüşlerinin aksine "bölgesel devletler" olarak adlandırdığı yaklaşımı daha kabul edilebilirdir. Bu görüşe göre küreselleşme süreci ile birlikte devletlerin ekonomik gücü bir noktada/bölgede toplanmaya başlamıştır. Bu bölgeler çoğu ülkede ülkenin geri kalanından daha fazla artı değer

[56] A. N. Nikolayev, "Globalization and Its Impact on Countries' Military-Political Activity", **Military Thought**, Vol. 13, Issue: 3, 2004, s.26.

[57] Arystanbekova, **a.g.m.**, s.11.

yaratmakta ve ekonomiyi elinde bulundurmaktadır. Çin'in Hong Kong, ABD'nin Silikon Vadisi ve Bay Area bölgesi, Güney Kore'deki Sugan bölgesi ve Almanya'daki Baden-Wurtemberg bölgesi Ohmae'nin bu konudaki örneklerinden bazılarıdır.[58] Böylesi bir yapılanma ilgili ülkelerin ekonomik alanda bölgesel farklılıklarını daha da keskinleştirmekte ve gelir dağılımındaki adaletsizlikler artmaktadır.

10) Küreselleşme süreci ile devletlerin Westfalya mantığına göre en önemli değerleri sayılan sınırları, toprak bütünlüğü ve egemenliği alttan ve üstten tehdit edilmeye başlanmıştır.[59] Örneğin, küreselleşme sürecinde ulusal sınırların geçişkenliğinin artması ve çok uluslu şirketlerin her geçen gün daha da güçlenmesi gibi gelişmeler kimi yazarlarca ulus devlet sürecinin yani Westfalya sisteminin çökmeye başladığı şeklinde yorumlanmaktadır. Fakat, ulus devletler kimi konularda eski güçlerinde olmasalar da halen uluslararası ilişkilerde temel aktörlerdir. Burada bir çöküşten öte bir işlev farklılaşmasından söz edilebilir. Çok uluslu şirketler ise her ne kadar başka ülkelerde üretim yapsalar da bu şirketlerin yönetim kademesi kendi ülkelerinde yaşamaktadır ve bu kişiler ulusal kimliklerine bağlıdırlar. Marksist yazarların da vurguladığı gibi ulus devletler küreselleşme sürecine rağmen halen en önemli uluslararası aktörlerdir fakat uluslararası ekonominin dinamikleri güçlerinin aşınmasına sebep olmaktadır. Ulus devletlerin uluslararası ekonomik gelişmelerin bu yıpratıcı etkisine cevapları ise bölgeselleşme süreçleridir.[60]

11) Küreselleşme sürecinin olumsuz yönleri konusunda son olarak söylenmesi gereken bu süreçle birlikte güvenlik tehditlerinin tarihin hiçbir

[58] Arystanbekova, **a.g.m.**, s.9-10.

[59] Sven Bislev, "Globalization, State Transformation and Public Security", **International Political Science Review**, Vol. 25, No. 3, 2004, s.284.

[60] Robert Jackson ve Georg Sorensen, **Introduction to International Relations -Theories and Approaches-**, New York, Oxford Uniersity Press, 2003, s.216-217.

döneminde olmadığı kadar çeşitlendiği ve yoğunlaştığıdır. Uluslararası terörizm, dini fanatizm, büyük ve dramatik boyutlara ulaşan yoksulluk ve gelir dağılımı dengesizliği, insan neslini tehdit etmeye başlayan sanayi artıkları ve çevre kirliliği, etnik kavgalar, sömürgeci ülkeler tarafından çizilen ülke sınırlarından doğal sınırlara (etnik sınırlar) dönme isteği ve mücadeleleri, nükleer, biyolojik ve kimyasal silahların varlığı, ciddi insan hakları ihlalleri, dikta ve dini rejimler vb. nedenler 21. yüzyılda uluslararası güvenliği tehdit eden ve ciddi krizlere neden olacak unsurlar olarak öne çıkmaktadır.[61] Yeni bir güvenlik anlayışının doğmasının temelinde de küreselleşme süreciyle ortaya çıkan bu ve benzeri tehditlerle mücadele konusunda geleneksel anlayışların ve araçların yetersiz kalması yatmaktadır.

Özetle, küreselleşmenin olumsuz yönleri yeni güvenlik tehditlerini ortaya çıkarmaktadır (Örnek: Küreselleşme süreci ile yaşanan tüketim çılgınlığı hem doğal kaynakların hızla tükenmesine hem de çevre kirliliğine sebep olmaktadır.). Küreselleşmenin olumlu yönleri ise mevcut tehditlerin boyutlarını artırmaktadır. (Örnek: İnsanların ülkeler arasındaki dolaşımının kolaylaşması AIDS'in tüm dünyaya yayılımının önünü açmıştır.)[62] Bu bağlamda denilebilir ki küreselleşme süreci hemen hemen tüm yönleriyle dünyayı daha güvensiz bir yer haline getirmeye başlamıştır.

II. KÜRESELLEŞME EKSENİNDE ŞEKİLLENEN YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI

Güvenlik alanındaki algılamalar uluslararası konjonktüre göre şekillenmektedir. Örneğin, Soğuk Savaş Dönemi'nde Batı Bloku için en

[61] Haydar Çakmak, "Uluslararası Krizler", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.327.

[62] Vladimir Zaemsky, "UN Summit: The Need For Change", **International Affairs**, Vol. 51, No. 5, 2005, s.1.

önemli güvenlik tehdidi komünizmdi[63] ve askeri terimlerle açıklanan ve şekillenen bir ulusal güvenlik anlayışı ön plandaydı. Fakat, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve küreselleşme sürecinin ivme kazanmasıyla birlikte ulusal güvenliğin yanı sıra daha genel ve daha özel alanlara doğru bir genişleme yaşanmıştır. Güvenlik konusu bireysel ve küresel bazda da analiz edilmeye ve askeri perspektifinin yanı sıra askeri olmayan yönleriyle de ele alınmaya başlanmıştır.[64] Denilebilir ki küreselleşme sürecinde ticari, finansal, teknolojik, ekonomik, politik, askeri ve sosyal alanlarda yaşanan değişimlerin her biri ayrı ayrı güvenlik sürecinin yaşadığı değişime katkı yapmıştır.[65] Özellikle küreselleşme süreci ile birlikte güvenliğe yönelik tehditlerin farklılaşması yeni bir güvenlik tanımlamasını gerekli kılmaktadır. Zira, geleneksel tehdit algılamaları ve bu tehditlerle mücadele yöntemleri yeni güvenlik tehditleriyle mücadele konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizlik yeni bir güvenlik tanımlamasının yanı sıra bu tanımlamadan hareketle yeni mücadele araçlarını da devreye sokmayı gerekli kılmaktadır.[66]

Güvenlik kavramının yaşamakta olduğu değişimin iki temel sebebi vardır. Bunlardan birincisi Soğuk Savaş'ın sona ermesi, ikincisi ise yaşanmakta olan küreselleşme sürecidir.[67] Soğuk Savaş'ın sona ermesi küresel güvenlik açısından köklü bir değişimin yaşanmasını beraberinde getirdi. Genellikle iki süper gücün rekabetinden kaynaklanan güvenlik tehditleri ortadan kalktı. Bu tehditlerin yerine hem Soğuk Savaş sürecinde dondurulmuş olan tehditler hem de küreselleşme sürecinin yarattığı ya da

---

[63] David A. Baldwin, "Güvenlik Kavramı", Çiğdem Şahin (Çev.), **Uluslararası Güvenlik Sorunları**, Kamer Kasım ve Zerrin A. Bakan (Ed.), Ankara, ASAM Yayınları, 2004, s.18.

[64] Baylis ve Smith, **a.g.e.**, s.255.

[65] Hugh Dyer, "Environmental Security: The New Agenda", **International Security in a Global Age -Securing the Twenty-first Century-**, Clive Jones ve Caroline Kennedy-Pipe (Ed.), London, Frank Cass, 2000, s.139.

[66] Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas, **World Security Challenges For A New Century**, New York, St. Martin's Press, 1994, s.1.

[67] Mabee, **a.g.m.**, s.135.

farkına varılmasını sağladığı yeni tehditler ortaya çıktı. Bu reel durumun doğal bir sonucu olarak güvenlik algılamaları da küreselleşme süreciyle birlikte değişmeye başladı ve bu durum güvenliğin yeniden düşünülmesi ve şekillendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkardı. Önceki bölümde de değinildiği gibi etnik çatışmalar, silahlanma yarışı, nükleer-biyolojik ve kimyasal silahların yayılması vb. güvenlik tehditleri günümüzde de karşı karşıya olunan geleneksel tehditlerdir.[68] Fakat bu tehditler kabuk değiştirmiş ve yeni formlarla kendini göstermeye başlamıştır. Özetle, küreselleşme sürecinde güvenliğin dört farklı değişim boyutunu bünyesinde barındırdığı söylenebilir:[69]

1) Tehditlerin çeşitlenmesi.

2) Tehditlerin dönüşüm yaşaması.

3) Güvenlik algılamasının genişlemesi.

4) Güvenlik algılamasının derinleşmesi.

Burada vurgulanması gereken önemli bir nokta vardır. Bu nokta güvenlik kavramının genişleme ve derinleşme sürecinin yalnızca Soğuk Savaş'ın sona ermesine ve küreselleşmeye mal edilemeyecek olmasıdır. Zira, güvenliğin yeniden düşünülmesi gerektiği konusunda Soğuk Savaş döneminde de çalışmalar yapıldığı görülmektedir. 1970'lerin sonlarında Batı Almanya Başbakanı Willy Brandt öncülüğünde kurulan Uluslararası Gelişim Tartışmaları Bağımsız Komisyonu'nun güvenlik konusunda yayınladıkları raporda geçen şu ifadeler oldukça önemlidir: "Uluslararası ilişkilerin yeniden yapılandırılabilmesi için güvenlik konusunda yeni ve daha geniş bir bakış açısı geliştirilmelidir. Güvenliğe sadece askeri perspektiften bakmak yetersiz

[68] Terry Terriff, Stuart Croft, Lucy James ve Patrick M. Morgan, **Security Studies Today**, USA, Polity Press, 1999, s.115.

[69] Mabee, **a.g.m.**, s.135.

bir yaklaşımdır. Bizim (insanoğlunun) güvende olması yalnızca askeri dengeye bağlı değildir. Kaynakların eşit dağıtımı üzerine kurulu sürdürülebilir bir biyolojik çevre için küresel işbirliği gereklidir…" Bu rapor yayınlandığı dönemde akademik ve politik çevrelerde yankı bulsa da güvenlik kavramının genişleme ve derinleşme sürecinin 1980'lerin sonunda etkin hale geldiği söylenebilir.[70] Özellikle Buzan'ın öncülüğündeki Kopenhag Okulu bu konuda oldukça etkin adımlar atmıştır. Bu bağlamda küreselleşme, güvenlik alanında yaşanan dönüşümü başlatan değil, gün yüzüne çıkararak hızlandıran bir süreç olarak düşünülmelidir.

Yeni güvenlik anlayışı konusunda vurgulanması gereken bir diğer nokta uluslararası ilişkiler alanında Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile küreselleşme sürecinin ivme kazanmasının güvenlik olgusuna etkilerinin sıklıkla birbirine karıştırılıyor olmasıdır. Örneğin, dünyanın pek çok bölgesinde yaşanan etnik çatışmaların temel sebebi Soğuk Savaş döneminde dondurulmuş olan sorunların gün yüzüne çıkmasıdır. Yine benzer şekilde NATO'nun tehdit tanımlamasından komünizmi çıkarmasının en önemli sebebi Soğuk Savaş'ın sona ermesidir. Fakat, NATO'nun komünizmi başlıca tehdit kaynağı olmaktan çıkarması Soğuk Savaş'ın bitimiyle ilişkili bir durumken, tehdit tanımlamasına "siber terörü" eklemesi büyük ölçüde küreselleşme sürecinde şekillenen yeni güvenlik anlayışının bir sonucudur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik kavramının yeniden düşünülmesi gerektiği konusunda çok sayıda uluslararası kurum ve örgüt görüş belirtmiştir. Bunlardan en önemlisi BM Gelişme Programı "United Nations Development Programme (UNDP)" çerçevesinde 1994 yılında yayınlanan raporda beyan edilen görüştür. "Nükleer Güvenlikten Birey Güvenliğine Geçiş" sloganıyla ifade edilen bu görüşe göre güvenlik; "açlık, salgın hastalıklar, ekonomik krizler vb. kronik tehditler ekseninde yeniden şekillendirilmelidir." Benzer şekilde Uluslararası Küresel Yönetişim

[70] Peter Hough, **Understanding Global Security**, London, Routledge, 2004, s.12.

Komisyonu da güvenliğin yeniden düşünülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Komisyon'un 1995 yılında yayınladığı raporda konu şu şekilde ele alınmıştır: "Geleneksel güvenlik anlayışı yerini küreselleşme sürecini dikkate alan yeni bir güvenlik anlayışına bırakmalıdır. Bu bağlamda devlet güvenliğinden birey güvenliği ve gezegenimizin güvenliğine doğru bir açılım sağlanmalıdır."[71]

İki kutup arasındaki askeri ve ideolojik rekabete odaklanmış olan akademik camianın, bu düzenin sona ermesi ile birlikte diğer konuların tartışılmasına ve geleneksel yaklaşımların sorgulanmasına ortam hazırlayan bir akademik ortamla karşı karşıya kalmaları[72] ve bunun sonucunda son yıllarda uluslararası ilişkiler alanında yaşanan teorik zenginleşme ve gelişme süreci güvenlik alanında da etkilerini hissettirmektedir. Bu bağlamda, uluslararası örgütlerin yanı sıra konuyla ilgilenen pek çok düşünür de küreselleşme sürecinde güvenliğin yeniden düşünülmesi gerektiği konusunda görüş belirtmiştir. Bu düşünürlerden önemli bazılarının küreselleşme ile güvenlik olguları arasındaki etkileşim sürecini ortaya koyan yaklaşımları şunlardır:

Robert C. Johansen'e göre küreselleşme süreci geleneksel güvenlik anlayışının dönüştürülmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Yazara göre, özellikle askeri olmayan güvenlik konularını kapsayan, "Kapsamlı/Çok Yönlü Güvenlik (Comprehensive Security)" anlayışı geleneksel güvenlik anlayışının yerini almalıdır. Zira, hükümetlerin birincil görevi vatandaşlarını her anlamda tehlikelere karşı korumak olduğuna göre yalnızca askeri tehditlere karşı değil

[71] Benjamin Miller, "The Concept of Security: Should it be Redefined", **Journal of Strategic Studies**, Vol. 24, No. 2, June 2001, s.13.

[72] Thomas F. Homer-Dixon, "On the Threshold -Environmental Changes as Causes of Acute Conflict-", **Global Dangers -Changing Dimensions of International Security-**, Sean M. Lynn-Jones ve Steven E. Miller (Ed.), Cambridge-USA, MIT Press, 1995, s.46.

ekonomik, çevresel, sosyal ve politik tehditlere karşı da vatandaşlarını korumak zorundadırlar.[73]

Buzan'a göre küreselleşme süreciyle devletler arasındaki karşılıklı bağımlılığın her geçen gün artması uluslararası güvenliği oldukça etkilemektedir.[74]

Ian Clark'a göre küreselleşme süreci yalnızca devletlerin güvenlik yapılanmalarını ve çevrelerini değil bizatihi kendilerini dönüştürmeye başlamıştır.[75]

Jessica T. Matthews'e göre küreselleşme süreci güvenliğin genişlemesi ve derinleşmesi gerekliliğinin altında yatan en önemli sebeptir.[76]

Tüm bu görüşlere rağmen küreselleşme ile güvenlik arasındaki etkileşimleri ele alan çalışmalar sosyal bilimlerin diğer temel kavramlarına göre yeterli düzeyde değildir. Örneğin, küreselleşme sürecinin ekonomi ile ilişkisi, küreselleşmenin güvenlikle ilişkisine nazaran daha fazla ilgi duyulmuş bir konudur.[77] Benzer şekilde küreselleşme sürecinin politik ve kültürel

---

[73] Robert C. Johansen, "Building World Security: The Need for Strengthened International Institutions", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, s.375.

[74] Barry Buzan, "Is International Security Possible?", **New Thinking About Strategy and International Security**, Ken Booth (Ed.), London, HarperCollins Academic, 1991, s.43-44.

[75] Pınar Bilgin, "Turkey's Changing Security Discourses: The Challenge of Globalisation", **European Journal of Political Research**, Vol. 44, Issue: 1, January 2005, s.178.

[76] C. C. Pentland, "European Security after the Cold War: Issues and Institutions", **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, s.59.

[77] Bunun temel sebebi ekonomik gelişmelerin "gözle görülebilir" ve "ölçülebilir" olgular olmalarıdır. Küreselleşme sürecinin güvenlik alanına etkisinin yeterince incelenmemiş olmasının sebebi ise güvenlik alanında meydana gelen gelişmelerin "belirsiz" ve "ölçülemeyen" nitelikte olmasıdır. Küreselleşme ile güvenlik alanları arasındaki etkileşimin yeterince incelenmemesinin bir diğer sebebi Soğuk Savaş'ın sona ermesi sonucu güvenlik alanında ortaya çıkan değişimlerin genelde Soğuk

alanlarla olan etkileşimi konusunda daha fazla çalışma yapıldığı görülmektedir.

Küreselleşme sürecinin güvenlik alanına etkilerinin yeterli düzeyde ele alınmamış olması bu iki olgunun yoğun bir etkileşim içinde olmadığı anlamına gelmemelidir. Küreselleşme ve güvenlik kavramları teorik analiz düzeylerinde çok derin ilişki içindedirler. Küreselleşme çalışmaları için tercih edilen müstakil bir analiz düzeyi olamaz; çünkü bu fenomen fiilen her düzeyde ve doğrusal olmayan değişik biçimlerde ortaya çıkar. Bundan dolayı küreselleşme ve güvenlik arasındaki etkileşimleri düşünürken, uluslararası ilişkiler çalışmaları üzerindeki kısıtlayıcı etkisi olan geleneksel, devlet-merkezli paradigmanın doğal bir sonucu olan iç-dış ayrımını azaltmak mümkündür. Geleneksel güvenlik konuları büyük ölçüde dış tehditlerle meşgul olmuşken, küreselleşmenin gelişmesiyle güvenlik konuları ve sorunları artan bir şekilde uluslar-ötesi/uluslar-altı ve çok boyutlu olmuştur.[78]

Küreselleşmenin güvenlik alanına etkileriyle ilgili olarak temelde üç farklı yaklaşım vardır. Bunlardan ilki küreselleşmeyi geleneksel devlet merkezli dünya meselelerinin bir ürünü olarak görmektedir. Küreselleşme, devlet merkezli dünya ile bağlaştırılabilecek ve bu dünya içine dahil edilebilecek bir şey olarak değerlendirilmektedir. Bu anlayıştan çıkabilecek temel sonuç ise devlet güvenliğinin toplum ve çevre gibi diğer güvenlik çalışmaları referans noktaları karşısındaki önceliğini ve belirleyiciliğini korumasıdır.

İkinci yaklaşıma göre yeni bir çok merkezli dünya ortaya çıkmakta ve devlet merkezli dünya aleyhine kuvvetlenmektedir. Devletin uluslararası ilişkilerdeki lider pozisyonunu kaybettiği düşünülmektedir. Yeni güvenlik

---

Savaş'ın bitmesine bağlanmasıdır. Victor D. Cha, "Globalization and the Study of International Security**", Journal of Peace Research**, Vol. 37, No. 3, May 2000, s.393.

[78] Ersel Aydınlı, "Küreselleşme ve Güvenlik: Teorik Yaklaşımlar", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-**, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, s.39.

sorunları devlet güvenliğinden daha öncelikli hale gelmiş görülür. Örneğin, bu anlayışa göre, birey güvenliği devlet güvenliğinden daha önemlidir ve daha belirleyici ve kapsayıcıdır. Yani diğer topluluk çeşitlerinin yükselişi vurgulanırken devlet düşüşte görülür. Küreselleşme nedeniyle hiçbir şey sadece ulusal veya yerel görülmez. "Ulus devlet" veya "ulusal güvenlik" gibi kavramlara modası geçmiş muamelesi yapılır.

Bu iki bakış açısı arasında üçüncü, çifte yapılı dünya görüşü gelişmiştir. Bu perspektifte devlet merkezli ve çok merkezli dünyalar bir arada var olup birbirlerini etkilemektedirler. Yeni ve eski güvenlik gündemleri bazen tamamlayıcı bazen çatışan şekilde iç içe geçer ve sonuç olarak yeni ve eski dünya gündemleri arasında birbiriyle çekişen ilişkiler ortaya çıktığı görülür.[79] Bu çalışmada benimsenen yapı üçüncü yapıdır. Zira güvenliğin yeniden düşünülme süreci geleneksel güvenlik anlayışının reddi değil yeni güvenlik anlayışı içinde genişletilmesi ve derinleştirilmesidir.

A. Yeni Güvenlik Anlayışının Temel Özellikleri

Yeni güvenlik anlayışının ortaya çıkışı sadece idealist dürtülerin şekillendirdiği bir süreç değildir. Kuşkusuz bu yaklaşımın şekillenmesinde idealizmin bir nebze rolü olmuştur -idealler olmadan pek az gelişme ve yenilenme olur- ancak duvarların yıkılmasıyla küreselleşmenin ivme kazanması, yani nesnel koşulların değişmesi daha da büyük rol oynamıştır. Çünkü küreselleşme, cevaplarını bildiğimizi sandığımız bazı sorular üzerinde yeniden düşünmeyi zorunlu hale getirmiştir.[80] Güvenlik kavramına yönelik ontolojik sorular bu süreçle birlikte yeniden cevaplandırılmak amacıyla

[79] Aydınlı, **a.g.m.**, s.48-49.

[80] Pınar Bilgin, "Soğuk Savaş Sonrası Dünya Güvenlik Gündeminde Değişim Eğilimleri", **Güvenlik Sektöründe Demokratik Açılımlar: Türkiye ve Avrupa Güvenlik Sektörü Yönetişimi Konferansı**, TESEV, Ankara, 2005. (Erişim) http://www.tesev.org.tr/etkinlik/conf_3feb_pbilgin.php

tartışmaya açılmıştır. Kimin güvenliği; "devletin mi? bireylerin mi? çevrenin mi?", "güvenlik nedir?", "nasıl sağlanır/sağlanmalıdır?", vb. sorulara verilen yanıtlar Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı yeni koşullarda değişmeye başlamıştır.[81] Bu bağlamda güvende olmak ne demektir? Güvenlik tehditleri nelerdir? Kimin güvenliği? gibi sorulara verilecek cevaplar yeni güvenlik anlayışını ortaya koymaktadır. Geleneksel güvenlik yaklaşımları bu sorulara devlet merkezli yanıtlar vermektedir. Diğer bir anlatımla güvenliğin dar olarak tanımlanması maddi kapasiteye ve devletler tarafından askeri gücün kullanımına odaklanma eğilimindedir. Oysa bu yaklaşım askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel güvenlik tehditleri arasındaki farkı görmemektir. Bu nedenle güvenliğin günümüzde ne anlam ifade ettiğine yönelik anlayış ile ilgili yaşanan değişim askeri, siyasal, ekonomik, toplumsal ve çevresel olmak üzere beş temel sektörde güvenlik dinamiklerini tartışmaya yoğunlaşmış daha geniş bir yaklaşımı teşvik etmektedir.[82] Geleneksel güvenlik anlayışı somut, caydırılabilir ya da caydırılamazsa karşılık verilebilir tehditler üzerine kuruludur. Yeni güvenlik anlayışının tehdit algılamaları ise daha belirsiz, caydırılma olasılığı oldukça düşük ve sonuçları tahmin edilebilirlikten uzak türden tehditler olduğu içi geleneksel yaklaşımdan farklılaşmaktadır.[83]

Küreselleşme süreciyle birlikte insanlığın bir bölümü hayatlarını büyük ölçüde kolaylaştıran, teknolojiyle desteklenen bir refah ortamına kavuşurken, gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkelerde yaşayan ve dünya nüfusunun çoğunluğunu oluşturan insanlar ise giderek artan olumsuzluklarla, açlık, salgın hastalık, eğitimsizlik, çevre felaketleri vb. sorunlarla karşı karşıya kalmaya başlamışlardır. Öte yandan küreselleşmeyle birlikte, terörizm, kitle

---

[81] Oliver Richmond ve Jason Franks, "Human Security and the War on Terror", **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, s.28. Pınar Bilgin, **a.g.k.**

[82] Muharrem Gürkaynak, **Avrupa'da Savunma ve Güvenlik**, Ankara, Asil Yayınları, 2004, s.3.

[83] Dyer, **a.g.m.**, s.151.

imha silahlarının yayılması ve uluslararası örgütlü suçlar başta olmak üzere tüm insanlığı tehdit eden ve kullandıkları gelişmiş yöntemlerle her geçen gün daha da tehlikeli hale gelen riskler ön plana çıkmıştır.[84]

Devletler bugün düşmanlardan ziyade riskler ve tehlikelerle karşı karşıyadır.[85] Bu da ulusal güvenlik anlayışlarının risk[86] kavramı ekseninde yeniden şekillenmek zorunda olduğu anlamına geliyor. Riskle tehlikeyi birbirinden ayırmak gerekmektedir. Risk gelecekteki olasılıklar düşünülerek etkin bir biçimde değerlendirilen tehlikeleri anlatır. Risk geleceğe yönelik olduğu için azaltılabilir ya da tersine artırılabilir.[87] Örneğin, AIDS riski korunma yoluyla, kanser riski sigarayı bırakarak azaltılabilmektedir. İşte günümüz dünyasında devletlerin yapması gereken riskleri ortadan kaldıramasa dahi en azından azaltabilmektir. Riskin önüne geçebilmenin en etkili yolu ise "tedbir" almaktır.[88] Tedbir kavramı da geleneksel "savunma" mantığından farklı anlamlar ifade etmektedir.

Günümüz güvenlik anlayışının temeline risk kavramının yerleştirilmesi doğaldır. Zira küreselleşme süreci tehdit ve tehlikeleri belirsizleştirmiştir. Bu durum birçok bilinmeyeni içeren risk kavramını seçmeyi rasyonel kılmaktadır. Çağımız eski kuşaklara kıyasla daha tehlikeli (daha riskli) değildir, ama risk-tehlike dengesi değişmiştir. Artık insanoğlu kendi yarattığı risklerin dışarıdan gelenler kadar (hatta daha fazla) tehlikeli olduğu bir dünyada yaşamaktadır.

---

[84] Çağrı Erhan, "Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele". (Erişim) http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/makale_01.html.

[85] Giddens, **a.g.e.**, s. 30.

[86] Risk kavramının ortaya çıkışı on altıncı ve on yedinci yüzyıllara denk gelir ve ilk defa dünyanın dört bir tarafına gitmekte olan Batılı kaşifler tarafından bulunmuştur. Kelime anlamı olarak "bilinmeyen sulara yelken açmak" anlamında kullanılmıştır. Yani köken anlamı itibariyle "mekan"a yönelik bir sözcüktür. Daha sonra, bankacılık ve yatırım alanına girerek, borç ve hesaplanmasını yansıtan bir yorumla "zaman" düzlemine taşınmış, belli bir süreç sonunda belirsizlik gösteren diğer durumları da içeren bir kapsama sahip olmuştur. Giddens, **a.g.e.**, s. 36.

[87] Giddens, **a.g.e.**, s.37.

[88] Giddens, **a.g.e.**, s.45.

Üstelik bu risklerin bir kısmı, küresel ekolojik risk, nükleer tırmanma ya da dünya ekonomisinin çökmesi gibi hakikaten felaketlere yol açabilecek niteliktedir.[89]

Küreselleşme süreci ile iç güvenlik ve dış güvenlik alanlarının birbirinden bağımsız düşünülmesi olanaksız hale gelmiştir. Bu durum literatürde "intermestic security" teriminin doğmasına sebep olmuştur. Intermestic terimi "international" ve "domestic" kelimelerinin birleştirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda kavram, iç ve dış güvenlik kaygılarının birlikte düşünülmesi anlamına gelmektedir.[90]

Küreselleşme ekseninde şekillenen yeni güvenlik anlayışının bir diğer özelliği "fiziksel olmayan güvenlik" olgusunun ortaya çıkmış olmasıdır. Bilgi ve teknoloji güvenliği konuları fiziksel olmayan güvenlik olgusuna örnek gösterilebilir.[91] Fiziksel olmayan güvenlik olgusunun gelecekte uluslararası güvenliği en fazla etkileyen unsurlardan biri olacağı söylenebilir. Bu bağlamda belki de askerlerden öte mühendisler güvenliğin korunması konusunda öne çıkacaklardır.

Dünyada ve özellikle Avrupa'da ekonomik kaygıların askeri kaygıların önüne geçmesi çoğu ülkenin savunma harcamalarını gözden geçirmesine sebep olmuştur. Küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı yeni tehditler sonucunda devletler nicelik olarak yüksek sayılarda ordular bulundurmak yerine niteliksel açıdan daha mobilize ve daha küçük askeri birimler oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bu küçük ve haraket kabiliyeti yüksek birimler teknolojik araçlarla desteklenmekte ve yeni güvenlik anlayışıyla uyumlu hale

[89] Giddens, **a.g.e.**, s. 46-47.

[90] Cha, **a.g.m.**, s.397.

[91] Cha, **a.g.m.**, s.395.

getirilmeye çalışılmaktadır.[92] Ayrıca, bu bağlamda güvenlik ittifakları ve ulusal güvenlik anlayışları sorgulanmaya başlanmış ve güvenlik kavramı değişen uluslararası konjonktüre göre yeniden düşünülmeye başlanmıştır.[93] Küreselleşme sürecinde uluslararası sistem, yapısal olarak çok kutupluluk eğilimindedir. Çok kutuplu sistemin temel özelliği devletler arasında kurulan ittifakların her an değişebilir olmasıdır. Diğer bir anlatımla, bugünün dostunun yarının düşmanı olabilmesi riski git gide artmaktadır.[94] Bu durum, güvenlik alanında yeni tarz ortaklıklar kurulmasını teşvik etmektedir. Uluslararası güvenlik kuruluşları ve modern ordular kendi hükümetlerinin diğer organları, uluslararası organizasyonlar, hükümet dışı örgütler, vakıflar vb. birimlerle işbirliği yapmakta ve çok uluslu, müşterek, birleşik, koalisyon ve savaş dışı askeri operasyonlar icra etmektedir.[95] Böylesi bir gelişme devletlerin güvenliği sağlama tekelini bir nebze de olsa kırmıştır. Yalnızca askeri alanda değil, askeri olmayan güvenlik tehditleriyle mücadele konusunda da devlet dışı birimlerin etkisi artmıştır. Örneğin, çevresel tehditlerle mücadele konusunda sivil toplum örgütlerinin oldukça etkin faaliyetler yürüttükleri görülmektedir.

B. Yeni Tehdit Algılamalarının Tasnifi ve Temel Özellikleri

Geleneksel bakış açısı; güvenlik tehditlerini "ağır tehditler" ve "hafif tehditler", güvenliği de bu tehditlerden hareketle "sıkı güvenlik (hard security)"

---

[92] Nikolayev, **a.g.m.**, s.27.

[93] Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester, "Introduction", **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Brassey's, Virginia-USA, 1997, s.7.

[94] Peter Liberman, "Trading With the Enemy -Security and Relative Economic Gains-", **International Security**, Vol. 21, No. 1, Summer 1996, s.153.

[95] Hüseyin Bayazıt, "Teknolojik Küreselleşmenin Güvenlik ve Strateji Alanındaki Gelişmelere, Uluslararası Güvenlik ve Strateji Kurulaşlarının İşlevine ve Yapılanmasına Etkisi", **Gelişen Bilgi Teknolojisi ile Güvenlik Politikası ve Stratejiler Arasında Etkileşim ve Yönlendirme Sempozyumu**, 10-11 Mart 2005, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 2005, s.21.

ve “yumuşak güvenlik (soft security)” olarak sınıflandırmaktaydı. Yeni güvenlik anlayışı ise böylesi bir sınıflandırmayı reddetmektedir. Ayrıca, günümüzde yeni tehditler, geleneksel güvenlik anlayışının etkisiyle, kimi yazar ve politikacılar tarafından yumuşak güvenlik kategorisinde görülmektedir. Bu yeni tehditlerin “yumuşak” olarak nitelendirilmesi yanıltıcıdır. Bunun iki temel sebebi vardır:[96]

1) Yeni tehditlerin insan hayatına olan etkileri son derece serttir. Bu nedenle bu tehditlerden hafif tehditler olarak bahsedilmesi yanlış bir algılama oluşturmaktadır. Örneğin, AIDS gibi salgın hastalıklar ya da kasırgalar gibi doğal tehditler insanoğluna savaşlardan ya da terörist faaliyetlerden daha fazla zarar verebilmektedir.

2) Sert/yumuşak güvenlik terimlerinin iki tehdit grubu arasında hiyerarşik bir sıralama oluşturmaktadır. Bu ise askeri tehditlerin daha önemli olduğu ve öncelikli ele alınması gerektiği yönünde zaten var olan eğilimi pekiştirmektedir.

Bu bağlamda günümüz tehditleri yumuşak ve sert güvenlik alanları içinde ağır ve hafif tehditler olarak değil, John Kirton’un yaptığı sınıflandırmadan yola çıkarak, üç ana kategoriye ayrılarak sınıflandırılmalıdır. Bunlar;

a- Geleneksel Tehditler (Geçmişten günümüze süregelen tehditler).

b- Yeni Tehditler (Küreselleşme süreci ile yeni ortaya çıkan ya da gün yüzüne çıkan tehditler).

[96] Bilgin, **a.g.k.**

c- Acil Tehditler (Acilen çözüm bulunması gereken tehditler).[97]

Günümüz tehditleri alınacak önlemler ve yürütülecek mücadele bağlamında da sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Bu çerçevede tehditler temelde üç ana başlıkta sınıflandırılabilir:[98]

a- Askeri Tehditler

b- Yarı-Askeri Tehditler

c- Askeri Olmayan Tehditler

Bu tarz sınıflandırmalar kavramın bilimsel gelişimi açısından önemlidir fakat küreselleşme sürecinde güvenlik tehditleri komplike hale gelmiş ve herhangi bir sınıflandırma yapmayı oldukça zorlaştırmıştır.[99] Zira, kısa dönemde etkileri çok fazla hissedilmeyen fakat uzun vadede belki de insanoğlunun karşı karşıya kalacağı en önemli tehdit unsuru olabilecek türden tehditler (Örnek: küresel ısınma) böylesi bir sınıflandırmayı zorlaştırmaktadır. Ya da terörizm tehdidi yalnızca askeri güvenlik alanında mücadele edilecek türden bir tehdit değildir. Askeri olmayan tedbirler kimi zaman askeri tedbirlerden daha yararlı olabilmektedir. Bu bağlamda küreselleşme süreci ile ortaya çıkan yeni güvenlik tehditleri belli bir sınıflandırmaya tabi tutulamaz. Bu nedenle yapılması gereken böylesi bir sınıflandırma yerine bu tehditlerin temel bazı özelliklerini ortaya koymaktır. Yeni tehditlerin ayırt edici özellikleri şu şekilde sıralabilir:

---

[97] John Kirton, "The Seven-Power Summit as a New Security Institution", **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, s.340.

[98] Donald M. Snow, **National Security for a New Era -Globalization and Geopolitics-**, USA, Pearson-Longman, 2004, s.158.

[99] David Hannay, "A More Secure World: Our Shared Responsibility -Report of the UN Secretary-General's High Level Panel on Threats, Challenges and Change", **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, s.9.

1) Yeni tehditler genelde askeri olmayan ve bu nedenle askeri güçle karşılık verilemeyecek türden tehditlerdir.

2) Yeni tehditlerin orijini/çıkış noktası genelde belli değildir. Nerede, ne zaman ortaya çıkacakları ve nereyi, ne zaman etkileyecekleri genelde önceden kestirilememektedir.

3) Yeni tehditler genel olarak etkileri uzun vadede ortaya çıkabilecek türden tehditlerdir. Bu yeni tehditlere örnek olarak kültürel güvenlik alanında değerlendirilen linguistik tehditler gösterilebilir. Özellikle İngilizce farklı toplumların dil yapılarını bozmaktadır. Fakat bu tehdit etkilerini kısa vadede göstermediği için çoğu ülke bunu bir tehdit olarak görmemektedir.[100] Yine benzer şekilde küresel ısınma, çevre kirliliği, teknolojik saldırılar gibi tehditler etkileri uzun vadede hissedilebilecek türden tehditlere örnek gösterilebilir.

4) Yeni tehditler, iç ve dış tehdit ayrımını ortadan kaldırmaya başlamıştır. Bu bağlamda yeni tehditlerle mücadele konusunda istihbarat birimleri, polis kurumları, gümrük yetkilileri, sivil toplum örgütleri, medya kuruluşları vb. birimlerin koordinasyonu daha önemli hale gelmekte ve bu çerçevede daha sıkı bir ulusal ve uluslararası işbirliğine gereksinim duyulmaktadır.[101]

5) Günümüz tehditlerinden bir kısmı ve özellikle çevresel tehditler "ulus-ötesi" niteliktedir. Ulus-ötesi kavramı devletlerin sınırları içinde kontrol edemeyeceği olay ve olgulara dönük olarak kullanılmaktadır. Çevresel

[100] Kirton, **a.g.m.**, s.341.

[101] Joseph S. Nye, **Understanding International Conflicts**, USA, 2003, s.250.

tehditlerin yanı sıra uyuşturucu ticareti, yasadışı göçler, terörizm, çocuk ve kadın ticareti bu kapsamda değerlendirilebilecek tehditlerdir. Bu tehditlerin bir diğer özelliği uygulama birimlerinin küreselleşmiş olmasıdır. Örneğin, 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirilen militanlar İran, Libya, Mısır, Suudi Arabistan, Afganistan vb. ülkelerin vatandaşlarıdır.[102] Yine benzer şekilde organize suç örgütleri aralarında ortaklıklar kurabilmektedir. Özetle, hem tehditler hem de bu tehditleri ortaya çıkan birimler git gide ulus-ötesi bir içeriğe bürünmeye başlamıştır.

6) Küreselleşme süreci ile ortaya çıkan yeni tehditlerin bir diğer özelliği mücadele yöntemleriyle ilgilidir. Bu tehditlerin bir kısmı uluslararası veya bölgesel işbirliğini gerekli kılmakta iken diğer bazı tehditler konusunda her devlet kendi güvenliğini kendi sağlamak zorundadır.[103] Fischer'a göre tehditlere yönelik mücadele ilgili tehdidin özelliğine göre şu beş düzeyin birinde veya birkaçında yürütülmelidir: 1- Bireysel Önlemler 2- Yerel/Lokal Önlemler 3- Ulusal önlemler 4- Bölgesel Önlemler 5- Küresel Önlemler.[104] Bu ayrım kesin olmamakla beraber şu örneklerle somutlaştırılabilir. Küresel ısınmayla mücadele-küresel işbirliğini, sınıraşan suların kirlenmesini önleme-bölgesel işbirliğini, orman alanlarının kundaklanmasının engellenmesi-ülkesel önlemleri gerekli kılmaktadır.

---

[102] Duncan, Webster ve Switky, **a.g.e.**, s.8-11.

[103] Trevor C. Salmon, "The Nature of International Security", **International Security in the Modern World**, Roger Carey ve Traver C. Salmon (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1992, s.11.

[104] Dietrich Fischer, **Nonmilitary Aspects of Security -A Systems Approach-**, England, Darmouth Publishing Company, 1993, s.85.

C. Küreselleşme Sürecinde Ortaya Çıkan "Yeni Güvenlik Alanları" ve "Geleneksel Güvenlik Alanlarının Yaşadığı Değişim Süreci"

Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşme sürecinin etkisi altında en az eski tehditler kadar yıkıcı yeni tehditler ortaya çıkmaya başladı. Bu durum, güvenlik, çatışma ve barış hakkında yeni düşünme tarzlarının ortaya çıkmasına yol açtı.[105] Bu yeni dönem kimi eski korkuları anlamsız hale getirirken (Örnek: Komünizm tehdidi) kimi geleneksel tehditleri de dönüştürmüştür (Örnek: Terörizmin kullandığı yeni araçlar). Ayrıca, daha önce hiç hissedilmeyen korkuları gün yüzüne çıkarmış (Örnek: Küresel Isınma) veya yeni tehdit türlerinin doğmasına yol açmıştır (Örnek: Siber Terörizm).[106] Bu bağlamda güvenliği yeniden düşünme süreci iki ana başlıkta ele alınmalıdır. Bunlardan birincisi: *"Küreselleşme Sürecinde Ortaya Çıkan Yeni Tehdit/Güvenlik Alanları"* ve *"Küreselleşme Sürecinde Geleneksel Tehditlerin Yaşadığı Dönüşüm"*dür. Birinci başlık "yeni tehditler" çerçevesinde şekillenen güvenlik alanlarını içerirken, ikinci başlık geleneksel tehditlerin "dönüşümüne" işaret etmektedir.

1. Yeni Tehdit/Güvenlik Alanları

Geleneksel güvenlik çalışmalarında temel aktör olarak devlet, temel sektör olarak ise askeri ve politik konular görülmektedir. Tehdit, özellikle ve ağırlıklı olarak askeridir ve devletlere yöneliktir; (dar) güvenlik gündemi bu konulardan oluşmaktadır. Ancak yeni güvenlik çalışmalarında, gündem askeri konuların ötesinde unsurları içerdiği gibi, temel analiz birimi de sadece (ve hatta öncelikle) devlet değildir. Birey/kişi güvenliğinden küresel güvenliğe kadar uzanan geniş bir yelpazede, askeri ve politik alanların ötesinde çevresel, ekonomik ve toplumsal alanlarda ortaya çıkan tehditlerin kapsama

---

[105] "Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi -İlkeler, mekanizmalar ve uygulamalar-", **Parlamenterler İçin El Kitabı**, No.5, İstanbul, TESEV Yayınları, 2003, s.15.

[106] Pentland, **a.g.m.**, s.67.

alındığı bu genişletmeci perspektife göre; göç, ulus aşırı suçlar (terör, mafya, organize suçlar, insan ve değerli madde kaçakçılığı, biyolojik madde kaçakçılığı ve kara paranın aklanması gibi)[107], salgın hastalıklar (AIDS gibi), çevre kirliliği, kıt kaynaklar, aşırı nüfus artışı, ekonomik dengesizlikler ve daha birçok konu güvenliğin asıl gündemini oluşturmaktadır.[108] Bu bağlamda yeni tehditler/tehdit algılamaları sonucu şekillenen yeni güvenlik alanları şu şekilde sıralanabilir:

a- Birey Güvenliği

b- Çevresel/Ekolojik Güvenlik

c- Ekonomi Güvenliği

d- Sağlık Güvenliği

e- Demografik Güvenlik

f- Doğal Kaynakların Güvenliği

g- Enerji Güvenliği

h- Gıda Güvenliği

ı- Bilgi, Bilişim ve Teknoloji Güvenliği

Burada hemen belirtmek gerekir ki ekonomi güvenliği, çevre güvenliği, gıda güvenliği vb. yeni güvenlik alanları birbirinden tamamen bağımsız olarak düşünülmemeli, bir bütünün parçaları olarak algılanmalıdır.[109] Zira,

---

[107] Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Derin Yayınları, 2003, s.27.

[108] Çiğdem Şahin, "Türkiye İçin Teorik Bir Çerçeve Önerisi: Buzan'ın Güvenlik Kompleksi Teorisi", **IV. Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze Dış Tehditler)**, Elazığ, 16-17 Ekim 2003, Bildiriler, Elazığ, 2004, s.632.

[109] Baldwin, **a.g.m.**, s.31.

küreselleşme sürecinde ortaya çıkan bu yeni güvenlik alanlarının birbirleri arasındaki bağlantı çok güçlüdür. Bu tehditler birbirini besleyebilmekte veya birleşerek yeni bir tehdit ortaya çıkarabilmektedirler.[110] Örneğin, küresel ısınma sonucu yaşanabilecek olası bir kuraklık yüz binlerce insanın ölümüne yol açabilir ya da ilgili ülkede yağmalama, iç savaş gibi gelişmeler yaşanmasına sebep olabilir. Bu durum ise toplu göçlere sebep olarak diğer ülkeleri çok yönlü güvenlik tehditleriyle karşı karşıya bırakabilir.

Günümüzde bir devletin toplumsal ve kültürel yapısını bozmaya yönelik eylemler de güvenlik tehdidi olarak görülmektedir.[111] Örneğin, Fransa için en önemli güvenlik tehditlerinden biri Amerikan kültürünün tüm dünyayı etkisi altına almaya başlamasıdır. Kültürel güvenliğin yanı sıra kimlik güvenliği, uzay güvenliği[112], politik güvenlik[113] gibi yeni kavramların güvenlik literatürüne girdiği görülmektedir. Bu yeni kavramlar hem genel kabul görmemeleri hem de göreceli olarak güvenlik alanı dışında görülebilecek konular oldukları için bu çalışmada yeni güvenlik alanları dokuz ana başlık altında incelenecektir.

a. Birey Güvenliği

Küreselleşme olgusunun en belirgin özelliklerinden biri "birey merkezli" bir süreç olmasıdır. Bireyin ön plana çıkmasına paralel olarak, uluslararası

---

[110] Fischer, **a.g.e.**, s.62.

[111] Terriff, Croft, James ve Morgan, **a.g.e.**, s.166.

[112] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Grigorii Khozin, "Outer Space and International Security", **International Security**, Vol. 46, No. 1, 2000, ss.82-92.

[113] Politik güvenlik kavramı Batılı ülkelerin demokrasinin olmadığı hiçbir devletin kalmaması konusunda geliştirdikleri ideolojik kavramlardan biridir. Bu nedenle bilimsellikten uzak ve Batı'nın geçmişten günümüze süregelen "uygarlaştırma" misyonunun bir uzantısı niteliğinde olan bu kavram yeni güvenlik alanları içinde sayılmamalıdır. Matthew Weissberg, "Conceptualizing Human Security", s.9. (Erişim) http://www.american.edu/sis/students/sword/Back_Issues/1.pdf

ilişkilerin hemen her alanındaki çalışmaların temel inceleme birimlerinden biri olarak bireyleri de göz önünde bulundurulmaya başladığı görülmektedir.[114] Bu gelişmeler sonucu güvenlik alanında yapılan çalışmalarda analiz birimi olarak bireyler de ele alınmaya başlanmıştır. Diğer bir anlatımla, geleneksel güvenlik çalışmaları devletlerin güvenliği konusuna odaklanırken günümüzde "birey güvenliği" de güvenlik çalışmalarının önemli ilgi alanlarından biri haline gelmiştir.

Günümüz güvenlik çalışmalarında saygın bir yeri olan Ken Booth'a göre de güvenlik çalışmalarının merkezine devletler değil bireyler konmalıdır. Diğer bir anlatımla yeni güvenlik anlayışı birey merkezli olmalıdır.[115] Zira, devletlerin temel görevi vatandaşlarının hayatlarını korumak ve karşılaşabilecekleri güvenlik risklerini en aza indirmektir. Bu nedenle devletlerin güvenliğinin yanı sıra birey güvenliği de önemli bir konudur.[116] Paul Bacon da Booth'a benzer şekilde günümüz güvenlik anlayışının geleneksel anlayışın devlet merkezli (state-centric) bakış açısından kurtulması ve bunun yerine birey merkezli (human-centric) bir anlayışa sahip olması gerektiğinin altını çizmektedir. Zira, günümüz tehditlerinin büyük bir kısmı devletlerden öte doğrudan doğruya bireyleri hedef alan tehditlerdir (Çevresel bozulma, politik ve toplumsal şiddet, terörizm, uyuşturucu, ayrımcılık vb.).[117] Michael Sheehan ise birey güvenliğinin önemini şu ifadelerle ortaya koymaktadır: "Milyarlarca sıradan insan her gün yaşam mücadelesi vermektedir. Bu mücadele sağlık, refah, insan hakları, çevresel bozulma ve diğer birçok alanda ortaya çıkan kaygılar sonucu

[114] Richmond ve Franks, **a.g.m.**, s.28.

[115] Terriff, Croft, James ve Morgan, **a.g.e.**, s.19.

[116] Dennis Altman, "AIDS and Security", **International Relations**, Vol. 17, No. 4, December 2003, s.417.

[117] Paul Bacon, "Community, Solidarity and Late-Westphalian International Relations", **United States and Human Security**, Edward Newman ve Oliver P. Ricmond (Ed.), New York, Palgrave, 2001, s.84.

şekillenmektedir ve mücadelelerin hiçbirine geleneksel güvenlik anlayışında yer yoktur."[118]

Bir maddenin güvenliğini tanımlamak kolayken, bireylerin güvenliğini tanımlamak oldukça zor bir iştir. Zira birey güvenliği dendiği zaman fiziksel güvenliğin yanı sıra psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve politik beklentiler ve kaygılar da göz önünde tutulmak zorundadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak birey güvenliği dendiği zaman göreceli bir durumdan söz etmek kaçınılmaz olacaktır.[119] Bu zorluğa rağmen birey güvenliği belirgin bazı özellikleri de bünyesinde barındırmaktadır.

Birey güvenliği öncelikli olarak insanların yaşama, barınma, gıda ve giyinme gibi temel insani ihtiyaçlara sahip olabilmesi anlamına gelmektedir. İkinci aşamada insan haklarıyla güvenliğin etkileşimi sonucu "şiddetin" önlenmesini içermektedir. Üçüncü olarak ise sivil ve politik hakların korunmasını içerir.[120] Böylesi bir hiyerarşik sınıflandırmaya gidilmesinin temel sebebi insanlar arasındaki ekonomik, sosyal, kültürel ve politik farklılıklardır. Kimi insanlar için güvenlik birinci aşamadaki yaşamsal koşulların sağlanması iken (Örnek: Afrika ülkelerinin büyük bir kısmı), kimi insanların güvenlik algılamalarını ise son aşamada hayat standartlarına ilişkin unsurlar belirlemektedir. Bu konuda verilecek en güzel örnek ise İskandinav ülkeleridir.

Bireylere yönelik tehditler/zararlı faaliyetler farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Bunlardan bazıları; askeri-askeri olmayan, ulusal-ulus ötesi,

---

[118] Michael Sheehan**, International Security: An Analytical Survey**, USA, Lynne Rienner, 2005, s.57.'den aktaran David Roberts, "Empowering the Human Security Debate: Making it Coherent and Meaningful", **International Journal of on World Peace**, Vol. XXII, No. 4, December 2005, s.3.

[119] Barry Buzan, **People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, New York, Harvester Wheatsheaf, 1991, s.36.

[120] Tim Dunne ve Nicholas J. Wheeler, " 'We the Peoples': Contending Discourses of Security in Human Rights Theory and Practice", **International Relations**, Vol. 18, No. 1, March 2004, s.18.

kişisel-toplumsal vb. tarzlardaki sınıflandırmalardır.[121] Fakat böylesi sınıflandırmalara gitmek birey güvenliğinin doğasına aykırıdır. Çünkü, bireylerin karşılaştıkları herhangi bir sorun aynı anda hem askeri hem de askeri olmayan, hem kişisel hem de toplumsal yönleri bünyesinde barındırabilir.

Aslında bireylerin güvenliğine verilen önem 19. yüzyılda Kızılhaç'ın kurulmasına, 1899 ve 1907 Lahey Konferansları'na ve 1946 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmeleri'ne dayanmaktadır.[122] Ayrıca, Avrupa, Amerika ve Afrika İnsan Hakları Sözleşmeleri ve BM İnsan Hakları Beyannamesi de bu kapsamda değerlendirilebilecek diğer gelişmelerdir. Yeni olan birey güvenliği kavramının güvenlik alanı içindeki müstakil bir çalışma sahası olarak kabul edilmeye başlanmasıdır. Birey güvenliği kavramının 1994 yılında yayınlanan UNDP çerçevesinde yayınlanan Gelişme Raporu'yla ortaya çıktığı söylenebilir.[123]

Birey güvenliği kavramı denilebilir ki tüm güvenlik alanlarını kapsamaktadır. Rob Mcrae'ye göre birey güvenliğinin bu kadar geniş ve muğlak olmasının temel sebebi kavramın göreceli olarak yeni olmasıdır. Zamanla çerçevesi çizilecek ve belirli konulara odaklanılacaktır.[124] UNDP'ye göre birey güvenliği yedi ayrı güvenlik boyutunu içermektedir. Bunlar:[125]

a- Ekonomi Güvenliği

b- Gıda Güvenliği

---

[121] Dunne ve Wheeler, **a.g.m.**, s.18.

[122] Mcrae, **a.g.m.**, s.16.

[123] Bu rapor çalışmanın üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

[124] Mcrae, **a.g.m.**, s.24.

[125] Dan Henk, "Human Security: Relevance and Implications", **Parameters**, Summer 2005, s.93.

c- Sağlık Güvenliği

d- Çevre Güvenliği

e- Bireysel Güvenlik

f- Grupların Güvenliği

g- Politik Güvenlik

Jose Nef bu boyutlara ilave olarak "Fiziksel Güvenlik"ten, Laura Reed ve Majid Tehranian ise "Psikolojik Güvenlik"ten bahsetmektedirler.[126] Böylesi bir sınıflandırma göstermektedir ki kimi yazarlar birey güvenliğini yeni güvenlik alanlarının tamamını kapsayan genel bir çerçeve olarak görmektedirler. Fakat, bu yazarların yaklaşımları birey güvenliğini "çok geniş" ve "belirsiz" bir kavram haline dönüştürmesi nedeniyle eleştirilmektedir. Özellikle post-yapısalcılar birey güvenliğine yönelik eleştirilerde bulunmaktadırlar.[127] Alanın bu kadar geniş bir biçimde yayılma eğiliminde olmasını bilimsel açıdan yanlış bulmaktadırlar.

Bireylerin güvende olmaktan anladıkları yalnızca fiziksel güvenliklerinin korunması değildir. Bunun yanı sıra sahip olduğu malların güvenliği, sağlıklarının güvende olması, yaşam tarzlarının korunması, inandıkları değerlerin güvende olması vb. güvenlik ihtiyaçları vardır.[128] Seyom Brown'a göre birey güvenliğinin sağlanması konusunda alınması gereken tedbirler genel hatlarıyla şu şekilde ortaya konabilir:[129]

---

[126] Roland Paris, "Human Security -Paradigm Shift or Hot Air?-", **International Security**, Vol. 26, No. 2, Fall 2001, s.91.

[127] Phillip Darby, "Security, Spatiality and Social Suffering", **Alternatives**, Vol. 31, 2006, s.454.

[128] Seyom Brown, "World Interests and the Changing Dimensions of Security", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, s.17.

1) Yaşam alanlarının korunması.

2) Ölümlerin ve işkence, tecavüz, psikolojik baskı gibi kötü muamelelerin azaltılması.

3) Vatandaşlık haklarının korunması.

4) Kültürel çeşitliliğin korunması.

5) Ekolojik dengenin ve çevrenin korunması.

6) Devletlerin birey güvenliği konusundaki duyarlılığını ve ilgisinin artırılması.

7) Toplumsal düzenin korunması.

8) Bireylerin sağlık hizmetlerinden yararlanma imkanının olması.

9) Ekonomik olarak belirli bir seviyenin altında yaşamalarının engellenmesi.

Buzan'a göre birey güvenliği konusunda devletlerin iki yönlü olarak önemli bir rol oynadıkları görülmektedir. Öncelikli olarak devletler bireylerin güvenliğini koruma konusunda en yetkili birimlerdir. Fakat, aynı zamanda devletler ironik olarak bireyler açısından en önemli güvenlik tehditlerinden biri haline dönüşebilmektedir.[130] Diğer bir anlatımla devletler bireylerin güvenliğini hem pozitif hem de negatif olarak etkilemektedir.[131] Devletin temel görevlerinden biri vatandaşlarını tehlikelere karşı korumak olmasına rağmen, kimi zaman devletlerin vatandaşlarının güvenliklerini tehdit eden bir unsur haline dönüşmesi birey güvenliğine ilişkin çalışmaların temel uğraş

---

[129] Brown, **a.g.m.**, s.19-25.

[130] Buzan, **a.g.e.**, s.35.

[131] Buzan, **a.g.e.**, s.54.

alanlarından biridir. Soğuk Savaş sonrası dönemde insan hakları ihlalleri, ayrımcılık, işkence vb. tehditlerle karşı karşıya kalan insanların güvenliklerini sağlamak adına insani müdahalelerde bulunulmaya başlanması birey güvenliğinin öneminin artmaya başladığının en somut göstergesidir.[132]

Güvenlik, birey düzeyinde düşünüldüğünde hiç kuşkusuz insan hakları konusu da gündeme gelmektedir.[133] İnsan hakları iki yönlü olarak güvenlik tehdidi yaratmaktadır. Bunlardan birincisi bir devletin vatandaşlarına insanlık dışı davranışları sonucu ortaya çıkan geleneksel insan hakları ihlalleridir. İkincisi ise literatüre yeni yeni girmeye başlayan başka bir ülkenin iç işlerine müdahale etmek amacıyla insan haklarının bir araç olarak kullanılması sonucu müdahale edilen ülkenin karşı karşıya kaldığı güvenlik problemleridir.[134] Birey güvenliği içinde değerlendirilen insan hakları konusundaki en önemli handikaplardan biri çoğu ülkenin insan hakları söylemlerini inandırıcı bulmamasıdır. Bunun sebebi ise çoğu Batılı ülkenin insan hakları söylemini misyonerlik faaliyetleri, iç işlerine müdahale veya ulusal çıkarlarını korumak adına kullanmasıdır.[135] Özellikle ABD'de, kimi ülkeleri uyarmak adına, belirli periyotlarla düzenli olarak yayınlanan insan hakları raporları artık çoğu kimse için inandırıcılığını yitirmiştir.

İnsan hakları dışında; kara mayınlarının temizlenmesi,[136] İnsani müdahale, insani hukuk[137] ve bu bağlamda barışı koruma, barışı kurma gibi

---

[132] Chris Brown, **Understanding International Relations**, London, Macmillan Press, 1997, s.229.

[133] Fischer, **a.g.e.**, s.11.

[134] Soğuk Savaş sonrası dönemde insan haklarının uluslararası güvenlikteki yeri konusunda geniş bilgi için bkz. Jack Donnelly, "International Human Rights after the Cold War", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.236-255.

[135] Dunne ve Wheeler, **a.g.m.**, s.15.

[136] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mark Gwozdecky ve Jill Sinclair, "Landmines and Human Security", **Human Security and The New Diplomacy**, Rob Mcrae ve Don Hubert (Ed.), Canada, McGill-Queen's University Press, 2001, ss.28-41.

faaliyetler,[138] birey güvenliği kapsamında değerlendirilmektedir. Özellikle insani müdahale/insani hukuk gibi kavramlar birey güvenliği ile iç içe geçmiş, birbirini tamamlayan kavramlardır. Soğuk Savaş sonrası dönemde dünya genelinde yaklaşık 100 adet silahlı çatışma yaşanmıştır. Bu çatışmaların büyük çoğunluğu iç savaşlardır. Hükümetlerin kendi vatandaşlarıyla çatışması devletlerin güvenliğinin yanı sıra birey güvenliğini ön plana çıkarmış ve bu bağlamda insani müdahaleler yapılmıştır.[139] Bunun yanı sıra devletler ya da etnik gruplar arası savaşlarda da insani müdahale ve insani hukuk gibi olgular ön plana çıkmaya başlamıştır.

Birey güvenliğine yönelik en önemli tehdit ise dünya genelindeki eşitsiz ekonomik dağılım olarak değerlendirilmektedir. Zira, gelişmiş ülkelerin kişi başına düşen milli gelirleri tedricen artarken, geri kalmış ülkelerde şartlar her geçen gün ağırlaşmaktadır. Gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen milli gelirin 20.000 dolardan 20.100 dolara çıkması insanların hayat standartları üzerinde bile önemli bir değişim yaratmazken, geri kalmış bir ülkede kişi başına düşen milli gelirin 300 dolardan 400 dolara çıkması belki de binlerce insanın hayatını kurtarmaktadır.[140]

Birey güvenliği kavramının en çok benimsendiği ülkeler Kanada ve Norveç gibi gelişmiş Batılı ülkelerdir. Örneğin, bu iki ülke arasında birey güvenliği alanındaki işbirliğini geliştirmek adına "Birey güvenliği Network"u

---

[137] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Darryl Robinson ve Valerie Oostrerveld, "The Evolution of International Humanitarian Law", **Human Security and The New Diplomacy**, Rob Mcrae ve Don Hubert (Ed.), Canada, McGill-Queen's University Press, 2001, ss.161-170.

[138] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Patricia Fortier, "The Evolution of Peacekeeping", **Human Security and The New Diplomacy**, Rob Mcrae ve Don Hubert (Ed.), Canada, McGill-Queen's University Press, 2001, ss.41-55. Don Hubert ve Michael Bonser, "Humanitarian Military Intervation", **Human Security and The New Diplomacy**, Rob Mcrae ve Don Hubert (Ed.), Canada, McGill-Queen's University Press, 2001, ss.111-122.

[139] Jessica T. Wathews, "Power Shift", **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, s.540.

[140] Fischer, **a.g.e.**, s.7.

kurulmuştur. Bu örnek göstermektedir ki birey güvenliği askeri tehditlerden uzak olan ve belirli bir ekonomik düzeye ulaşmış ülkelerin ilgi alanına girmektedir. Zira, terörizm veya etnik ayrımcılık gibi tehditlerle uğraşmak zorunda ülkelerin güvenlik algılamaları bu sorunlarla uğraşmaktan dolayı başka alanlara yönelememektedir.[141] Diğer bir anlatımla, salt askeri tehditlerle uğraşan devletlerde birey güvenliği gibi bir algılama henüz oluşmamıştır.

Birey güvenliği mutlak anlamda sağlamak hiçbir zaman mümkün olmayacaktır. Bireyler yüzlerce tehditle doğrudan ya da dolaylı olarak karşı karşıyadır ve bu nedenle bu tehditlerin tamamıyla mücadele edilebilmesi mümkün değildir. Burada yapılması gereken bireylerin etki-tepki etkileşimi sonucu karşı karşıya kaldığı işsizlik gibi sorunlarla uğraşmaktan öte, salgın hastalıklarla veya açlıkla mücadele gibi daha önemli tehditlere yönelinmesidir.[142] Böylesi bir yaklaşım alanın bilimsel sınırlarının çizilebilmesi için oldukça yararlıdır.

Bunun yanı sıra vurgulanması gereken bir diğer nokta, birey güvenliğinin nereden bakıldığına göre şekillenen bir kavram olmasıdır. Zira, insan hayatının değeri zamana ve mekana göre değişebilmektedir. Örneğin, günümüzde Irak'ta bir insanın yaşamı bir kaza kurşununa ya da bulabileceği bir ilaca bağlıyken, İsviçre'de yaşayan bir insan herhangi bir firmadan aldığı ürünün sağlığına zarar verdiğini ispatlarsa yüklü miktarlarda tazminat alabilmektedir. Yine benzer şekilde bir ülkede ilaç bulunamadığı için her gün yüzlerce kişi ölmekteyken bir başka ülkede yüzlerce doktor seferber olup iyileşmesi güç olan bir hastayı iyileştirebilmektedir. Bu nedenle insanların güvenlikten beklentileri, yani güvenlik algılamaları zamana ve mekana göre farklılık göstermektedir.

---

[141] Paris, **a.g.m.**, s.87.

[142] Buzan, **a.g.e.**, s.36-37.

Bu çalışmada, literatürdeki kimi eğilimlerin aksine, birey güvenliği diğer tüm güvenlik alanlarını kapsayan bir olgu olarak değerlendirilmeyecektir. Birey güvenliği, güvenlik alanındaki alt dallardan biri olarak kabul edilecektir. Böylesi bir yaklaşım kavramın bilimsel açıdan gelişebilmesi için oldukça önemlidir. Çünkü diğer türlü bir yaklaşım kavramı muğlaklaştırıp, sınırları belirsiz bir alan haline dönüştürecektir. Bu bağlamda yalnızca "grupların ve azınlıkların güvenliği" ile "kazalardan kaynaklanan bireysel güvenlik tehditleri" birey güvenliğinin alt başlıkları olarak değerlendirilecektir.

(1). Grupların ve Azınlıkların Güvenliği

Kopenhag Okulu ile birlikte gruplara yönelik tehdit algılamaları güvenlik alanı içinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Cinsel ayrımcılık, cinsel şiddet, kadınları ve özellikle küçük kız çocuklarının cinsel tehditlere karşı korunması, ideolojik ayrımcılık, engellilerin korunması, göçmenlerin korunması, bir ülke vatandaşlığını sonradan kazanan gruplara yönelik ayrımcılık (Örneğin: Almanya'daki Türk vatandaşları) gibi pek çok yeni konu bu kapsamda ele alınmaya başlanmıştır.[143]

Gruplara yönelik cinsel istismar ve ayrımcılık konusu son yıllarda özellikle Batılı ülkeler tarafından yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Çocuklara yönelik cinsel tehditlerle mücadele konusunda özellikle ABD'de çok önemli tedbirler alınmaktadır. Ayrıca, savaşlarda ve iç çatışmalarda kadınlara yönelik cinsel tehditler de giderek daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. 1994 yılında Ruanda'daki iç savaşta yaklaşık 250.000, Bosna Hersek'e yönelik Sırp saldırılarında ise yaklaşık 20.000 kadına tecavüz edilmiş olması konunun hassasiyetini ve önemini ortaya koymaktadır.[144]

---

[143] Hough, **a.g.e.**, s.106-119.

[144] Hough, **a.g.e.**, s.113.

Azınlıkların güvenliği ise geleneksel olarak azınlıkların korunması yönündeki yaklaşım ve uygulamaların güvenlik alanı içine eklemlenmesi sürecidir. Bu bağlamda azınlıklara yönelik; ayrımcılık, şiddet, soykırım, kültürel hakların ihlali vb. pek çok tehdit azınlık güvenliği kapsamında değerlendirilmektedir.

(2). Kazalardan Kaynaklanan Bireysel Güvenlik Tehditleri

Dünyada her yıl yüz binlerce insan çeşitli kazalar sonucu hayatını kaybetmektedir. Bu durum özünde insanoğlunun her türlü tehdide karşı korunması gerekliliğini barındıran güvenlik alanının bu konuyu bünyesine katmasını gerekli kılmıştır. Kazalardan kaynaklanan başlıca güvenlik tehditleri şu şekilde sıralanabilir: Ulaşım kazaları (gemi-uçak-kara taşıtı), yangın, endüstriyel kazalar (maden göçüğü, petrol tesisi patlaması vb.), kişisel kazalar (trafik kazası, iş kazası, zehirlenme vb.). Bu kazalar iki şekilde tasnif edilebilir: Doğal kazalar ve insan hatası sonucu ortaya çıkan kazalar.[145]

Kazalardan kaynaklanan güvenlik tehditlerinin boyutlarını ortaya koymak amacıyla şu örnekler verilebilir:[146]

1942	Çin	Maden Patlaması	1549 ölü
1984	Hindistan	Kimyasal Sızıntı	2500 ölü
1987	Filipinler	Gemi Batması	4386 ölü
1989	SSCB	Çernobil Nükleer Kazası	607 ölü

[145] Hough, **a.g.e.**, s.200-205.

[146] Hough, **a.g.e.**, s.200-202.

1990	Suudi Arabistan	Tünel Çökmesi	1426 ölü
1994	Estonya	Gemi Batması	909 ölü
1998	Nijerya	Petrol Boru Hattı Yangını	1082 ölü

Bu listeye yüzlerce ve hatta binlerce kaza eklenebilir. Bu liste ile anlatılmak istenen büyük kazaların olduğu ülkelerin içinde Batılı ülkelerin olmamasıdır. Bu durum Batılı ülkelerin kazalardan kaynaklanabilecek güvenlik tehditleri konusunda daha duyarlı ve bilinçli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kazaların ötesinde en önemli kayıplar trafik kazalarından kaynaklanmaktadır. Trafik kazaları sonucu dünyada her yıl milyonlarca insan hayatını kaybetmektedir. Batılı ülkeler diğer kazalara benzer şekilde trafik kazalarında da daha bilinçlidir.

Uluslararası örgütlerin kazalardan kaynaklanan güvenlik tehditleriyle mücadele amacıyla attıkları önemli adımlar vardır. Örneğin BM, 2000 yılında, kazalardan kaynaklanan tehditlerle mücadele amacıyla Endüstriyel Kazaların Sınır Ötesi Etkilerine İlişkin Konvansiyon'u kabul etmiştir. Ayrıca BM'ye bağlı bir kuruluş olan ILO (International Labour Organization) iş kazalarını azaltmak adına faaliyetlerde bulunmaktadır. BM'ye benzer şekilde AB de kazaları önemli bir güvenlik tehdidi olarak algılamaktadır. Bu bağlamda 1996'da AB Kaza Rapor Sistemi'ni (MARS Major Accident Report System) kurmuşlardır. MARS, AB Komisyonu'na bağlı olarak İtalya'da faaliyetlerini sürdürmektedir.[147]

Kazalar, insanoğlu var oldukça karşılaşacakları türden tehditlerdir. Önemli olan, kazalardan kaynaklanan tahribatın en asgari seviyelere indirilmesidir. Bu ise ilgili ülkenin ve vatandaşlarının bu konuda daha bilinçli

[147] Hough, **a.g.e.**, s.208-209.

olmalarına bağlıdır. Ayrıca, ülkelerin ve bireylerin ekonomik durumları ile kazalar arasında doğrusal olmayan bir ilişkisi olduğu söylenebilir. Özetle, bir ülkede insana verilen değer arttıkça kazalardan doğan tehditler minimum seviyelere indirilebilmektedir.

b. Çevresel/Ekolojik Güvenlik

Çevre, dar anlamda, insanoğlunun içinde yaşadığı fiziksel ve biyolojik sisteme tekabül eder. Geniş anlamda ise her türlü canlının içinde yaşadığı ekolojik sistemi ifade etmektedir.[148] Ekoloji[149] bilimi 19. yüzyılda doğmuştur. Çevrenin politik olarak ele alınması ilk kez George Perkins Marsh'ın 1864'de yayınladığı "İnsan ve Doğa" adlı kitabıyla olmuştur. Ekoloji kavramı ise ilk kez 1873'te Ernest Heackel tarafından kullanılmıştır.[150] 1889 yılında ise çevre güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek ilk uluslararası girişim olan üzüm bağlarının salgın hastalıklara karşı korunması konusunda uluslararası bir konvansiyon yapılmıştır.

Soğuk Savaş döneminde çevre güvenliği konusunda çok sayıda uluslararası konferans düzenlenmiştir. 1962 yılında ABD ve Batı Avrupa ülkeleri arasında, 1972'de ise BM öncülüğünde Stocholm'de çevre konferansları düzenlenmiştir. Stockholm'de düzenlenen konferans sonucu BM Çevre Programı "United Nations Environment Programme (UNEP)" kurulmuştur. Bu konferansın en önemli özelliği ilk kez bu denli geniş katılımlı bir çevre konferansı düzenlenmiş olmasıdır. Konferansa 113 devlet

---

[148] Marc A. Levy, "Is The Environment a National Security Issue?", **International Security**, Vol. 20, No. 2, Fall 2005, s.37-38.

[149] Ekoloji, Yunanca "oikos" ve "logos"tan gelir. Etimolojik anlamı; ev hakkında çalışmadır. Andrew Heywood, **Siyaset**, Bekir Berat Özipek (Çev.), Buğra Kalkan (Ed.), Ankara, Adres Yayınları, 2007, s.87.

[150] Heywood, **a.g.e.**, s.87.

katılmıştır.[151] Soğuk Savaş döneminde çevre güvenliği alanında atılan diğer önemli küresel adımlar; 1985 tarihli "Ozan Tabakası'nın Korunmasına İlişkin Viyana Konvansiyonu"[152] ve 1987 tarihli "Montreal Protokolü" dür.[153] Fakat, bu girişimlere rağmen çevre güvenliği akademik ve politik camianın ilgisi dışında kalan bir alan olmuştur.

Soğuk Savaş döneminde güvenlik algılamalarının iki ayrı dönemde farklılaştığı görülmektedir. 1950'li ve 1960'lı yıllarda daha çok askeri terimlerle ifadesini bulan potansiyel bir "Doğu-Batı" çatışması en önemli uluslararası güvenlik sorunu olarak ortaya konmuştur. 1970'li ve 1980'li yıllarda ise daha çok ekonomik ifadelerle ifade edilen potansiyel bir "Kuzey-Güney" çatışması en önemli uluslararası güvenlik sorunu olarak ortaya konmuştur. 1990'lardan sonra ise küreselleşme sürecinin etkisiyle uluslararası güvenlik sorunları arasında "çevresel güvenlik" sorunları öne çıkmaya başlamıştır.[154] Soğuk Savaş sonrası dönemde bu konudaki en etkili adımlardan biri 1992 yılında düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı ile atılmıştır. Bu konferans 170 devletin en üst düzeyde temsil edildiği ve devletlerin yanı sıra 1400'e yakın baskı grubunun katıldığı tam anlamıyla küresel bir konferans olmuştur.[155] Yine 1992 yılında Rio de Janerio'da 160'tan fazla ülkenin katılımının ardından imzalanan İklim Değişimi Çerçeve Konvansiyonu "United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)" ile hükümetlerin küresel sorunlar üzerinde çözüm üretme ve işbirliği yapmasına fırsat sağlanmıştır.[156]

---

[151] Hough, **a.g.e.**, s.134-136.

[152] Caroline Thomas, "Third World Security", **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, s.271.

[153] Griffiths ve O'Callaghan, **a.g.e.**, s.130-131.

[154] Dennis Pirages, "Demographic Change and Ecological Insecurity", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, s.315.

[155] Hough, **a.g.e.**, s.141.

UNFCCC çerçevesinde çevre güvenliği konusunda atılan bir diğer adım da 1997 tarihinde imzalanan Kyoto Protokolü'dür.[157] Kyoto Protokolü olarak bilinen III. Taraflar Konferansı (COP3), 1997 yılında Japonya'nın Kyoto şehrinde düzenlenmiştir. Katılan ülkeler daha ayrıntılı bir şekilde iklim değişikliklerine yol açan ve sera etkisi yapan karbondioksit, metan, kloroflorokarbon, hidroflororkarbon, asitoksit gibi gazların emisyonlarının (salım) azaltılmasına yönelik yükümlülükler ve uygulanabilecek mekanizmaları belirleyen protokolü imzalamışlardır. Kyoto Protokolü'nün yürürlüğe girebilmesi için, gaz emisyonunun en az %55'inden sorumlu olan ülkeler tarafından onaylanması gerekmektedir. AB'nin pazarlıkları sonucunda Rusya 2004 sonunda protokolü onaylamış, %55'lik oran tutturulduğu için Şubat 2005'ten itibaren Kyoto Protokolü yürürlüğe girmiştir. Öte yandan, atmosferdeki emisyon gazlarının tek başına % 36.1'ini üreten ABD ise hala bu protokolü imzalamamıştır. 2005 yılı itibariyle emisyon gazı oranları açısından diğer ülkeler şöyledir: Rusya %17.4, Japonya %8.5, Almanya %7.4, İngiltere %4.3, Fransa %2.7, İtalya %3.1, Kanada %3.3, Avustralya %2.1'dir. Tam olarak bilinmemekle beraber, GSMH açısından dünya üçüncülüğüne çıkan Çin'in emisyon gazı oranının yüksek olduğu tahmin edilmektedir. ABD ve Avustralya Kyoto Protokolü'nü imzalamayan ülkelerdendir.[158] Ayrıca, Çin ve Hindistan anlaşmaya imza atsalar bile karbon salınımlarını azaltmak zorunda değillerdir. Türkiye ise Kyoto Protokolü'nü 5 Şubat 2009 tarihinde imzalamıştır.

2006 yılına kadar çevrenin korunması adına yaklaşık 900 tane uluslararası anlaşma yapılmıştır. Fakat, bu durum göstermektedir ki bu

---

[156] Celalettin Yavuz, "Küresel Felaket-Enerji Güvenliği İkilemi ve Milli Güvenlik", **2023 Dergisi**, Sayı: 71, Mart-2007.
(Erişim)http://www.turkocagi.org.tr/modules.php?name=Makale&pa=showpage&pid=39

[157] Griffiths ve O'Callaghan, **a.g.e.**, s.130-131.
[158] Yavuz, **a.g.m.**

konudaki anlaşmaların neredeyse tamamı kağıt üzerinde kalmıştır.[159] Özellikle, ABD ve Çin gibi büyük devletlerin bu konudaki isteksiz tutumları çevre güvenliği konusunda önemli bir gelişme sağlanamamasının en önemli nedenidir. ABD ve Çin'in böylesi bir tutum sergilemelerinin en önemli sebebi ekonomik kaygılardır. Örneğin, Dünya Bankası'nın yaptığı araştırmaya göre Çin'in ülkesindeki hava ve su kirliliğini önlemek için yılda 54 milyar dolar harcaması gerekmektedir.[160] Çin'in böylesi bir maliyete katlanmak istememesi nedeniyle çevresel konularda çok fazla çaba sarf etmediği görülmektedir.

Çevresel tehditler Soğuk Savaş'ın sona ermesi ya da küreselleşme sürecinin ivme kazanması sonucu ortaya çıkmış tehditler değildirler. Yalnızca bu tehditler ya varlıklarını daha güçlü hissettirmeye başlamış ya da yeni bazı tehditler ortaya çıkmıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak yadsınamaz bir gerçeklik haline dönüşmüşlerdir.[161] Bu bağlamda küreselleşme sürecinin çevre güvenliği konusuna iki temel etkisi olduğu söylenebilir. İlk olarak küreselleşme süreci bu konuda bilinçlenme düzeyini yükseltmiştir. Bu durum çevre güvenliğine ilişkin çalışmaları ve tartışmaları genişletmiştir. Böylesi bir gelişme küreselleşmenin çevresel güvenlik alanına yapmış olduğu olumlu katkıdır. İkinci olarak küreselleşme süreciyle birlikte çevresel tehditler ve bu tehditlerin yıkıcı etkileri artmıştır.[162] Bu gelişme ise küreselleşmenin çevresel güvenlik alanına yapmış olduğu olumsuz etkidir.

---

[159] Ruth Greenspan Bell, "What to Do About Climate Change", **Foreign Affairs**, Vol. 85, No. 3, May/June 2006, s.107.

[160] John Mickletwait ve Adrian Wooldridge, "Why the Globalization Backlash is Stupid", **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, s.505.

[161] Terriff, Croft, James ve Morgan, **a.g.e.**, s.117.

[162] Robert J. Art ve Robert Jervis, **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, s.390-391.

Bu iki etkiden ikincisinin daha ağır bastığı yönündeki inanç daha kuvvetlidir. Fakat, her ne kadar küreselleşme süreci çevresel tehditlerin tahribatını artırsa ve dünya geneline yayılımını kolaylaştırsa da bu tehditleri önleyebilme konusunda kimi zaman küreselleşme sürecinin nimetlerinden yararlanıldığı söylenebilir. Örneğin, küreselleşme sürecinde yaşanan teknolojik devrimin çevre güvenliğine katkıları da vardır. Son yıllarda kirlenmeyi önlemeye yönelik araçlar geliştiren şirketlerin sayısı hızla artmaktadır. Bu firmalar geliştirdikleri filtre benzeri araçlarla hava kirliliğini azaltma konusunda olumlu katkılar yapmaktadırlar.[163] Yine firmalar petrol yerine elektrik veya başka enerji kaynaklarıyla çalışan araçlar geliştirmeye çalışmaktadırlar.

Çevre güvenliğinin uluslararası güvenlik çalışmalarına eklemlenmesi iki yönlü bir bakış açısının yansıması sonucu olmuştur. Bu bakış açılarından birincisi yukarıda da vurgulandığı gibi çevre güvenliğine yönelik tehditlerin giderek yoğunlaşması ve çeşitlenmesiyle ilgilidir. İkinci bakış açısı ise devletlerin güvenliklerini korumak adına aldıkları önlemlerin ya da uygulamaların çevreye verdiği zararlarla ilgilidir. Bu bakış açıları şu iki örnekle somutlaştırılabilir. Türkiye'nin Boğazların trafiğini düzenleme gayretleri çevresel güvenliğini korumak istemesi bağlamında değerlendirilmeli ve çevrenin güvenlik alanına dahil edildiği bir konu olarak düşünülmelidir. İkinci bakış açısına ise Birinci Körfez Savaşı'nda Irak güçlerinin Kuveyt petrollerinin bir kısmını yakması ve bir kısmını da denize dökmesi sonucu yaratılan çevre kirliliği örnek gösterilebilir. Devletlerin aldıkları güvenlik önlemlerinin çevre güvenliğini tehdit etmesinin en önemli örneklerinden biri de nükleer tesislerde oluşabilecek olası kazaların çevreye vereceği zararlardır.[164]

---

[163] Mickletwait ve Wooldridge, **a.g.m.**, s.505.

[164] Goldstein, **a.g.m.**, s.437-438.

Jessica Tuchman Mathews ve Norman Myers'a göre çevre bir ülkenin sahip olduğu ulusal değerler arasındadır. Bu nedenle bir ülkeye yönelik çevresel tehditler de ulusal güvenlik alanı içinde değerlendirilmelidir.[165] Richard Ullman'a göre ise çevresel tehditlerin tamamı ulusal güvenlik alanı içinde düşünülmemelidir. Zira, kimi çevresel tehditler çok uzun bir zaman sürecine yayılmış olma, evrensellik ve belirli bir hedefle mücadele sonucu çözülemeyecek olma özellikleri taşımaktadır. Örneğin; küresel ısınma olgusu ulusal güvenlik anlayışı içinde çözümlenebilecek bir tehdit değilken, doğal kaynakların korunması belirli bir zaman ve hedef boyutu içerdiği için ulusal güvenlik alanı içinde değerlendirilebilecek olgulardır.[166]

Küreselleşme sürecinde gün yüzüne çıkan çevresel tehditler şu an için tüm insanlığın eşzamanlı olarak hissetmediği fakat uzun vadede hemen her insanın hissedeceği türden tehditlerdir. Bu tehditler genel hatlarıyla şu şekilde sıralanabilir:

1) *İnsan Kaynaklı Tehditler:*

a- Denizlerde ve içme suyu kaynaklarında kirlenme ve demografik baskılar ve bilinçsiz kullanım sonucu azalma.

b- Kimyasal, biyolojik ve nükleer atıklardan doğan sorunlar.

c- İklim değişikliği ve küresel ısınma.

---

[165] Levy, **a.g.m.**, s.36.

[166] Carlo Masala, "Demographic Pressure and Ecological Restraints: The Case of the Mediterranean", **International Security Challenges in a Changing World**, Kurt R. Spillman ve Joachim Krause (Ed.), Bern, Peter Lang, 1999, s.81. Çevresel güvenliğin "güvenlikleştirilmesi" yani güvenlik alanına dahil edilmesi sürecini ele alan bir çalışma için bkz. Nina Graeger, "Environmental Security?", **Journal of Peace Research**, Vol. 33, No. 1, February 1996, ss. 109-116.

d- Erozyon ve bilinçsiz kullanım nedeniyle ekilebilir alanların azalması.[167]

e- Tarımsal alanların bozulmaya başlaması.

f- Ormanların sabotaj ve ticari amaçlı kesimi nedeniyle azalması.[168]

g- Çevre kirliliği.

2) *Doğal Tehditler:*

a- Deprem.

b- Sel.

c- Hortum, kasırga, fırtına vb.

d- Tsunami.

e- Doğal yangın vb. tehditler.[169]

Çevresel tehditler üç farklı düzeyde ele alınabilir: Küresel, Bölgesel/İki Taraflı ve Çok Taraflı.[170] Çevresel tehditler sonuçları bakımından ele alındıklarında ise dolaylı ve dolaysız tehditler olarak ikiye ayrılabilir.[171] Çevresel tehditlere yönelik mücadele ise su kalitesi ve miktarının korunması, toprakların verimsizleşmesinin önüne geçilmesi, çevre kirliliğinin azaltılması

[167] Erhan, **a.g.m.**

[168] Thomas F. Homer-Dixon, "Environmental Scarcities and Violent Conflict", **Global Dangers - Changing Dimensions of International Security-**, Sean M. Lynn-Jones ve Steven E. Miller (Ed.), Cambridge-USA, MIT Press, 1995, s.145.

[169] Igor Kravchenko, "Global Climate Changes", **International Affairs**, Vol. 47, No. 1, 2001, s.107.

[170] Rowland T. Maddock, "Environmental Security", **Security Issues in the Post-Cold War World**, M. Jone Davis (Ed.), UK, Edward Elgar, 1996, s.171.

[171] Terry Terriff, "Environmental Degradation and Security", **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey's, 1997, s.260-264.

vb. önlemleri içermektedir.[172] Çevresel tehditlerin tamamına burada yer vermeye imkan yoktur. Bu nedenle tehditler arasında etkileri bakımından en yıkıcı ve genel olanları ele alınacaktır. Bunlar: "Çevre Kirliliği, Küresel Isınma, ve İklim Değişikliği" ve "Doğal Tehditler"dir.

(1). Çevre Kirliliği, Küresel Isınma ve İklim Değişikliği

Üç farklı tehdidin tek bir başlık altında ele alınmasının temel sebebi bu tehditlerin birbirleriyle sıkı bir sebep-sonuç ilişkisi içinde olmasıdır. Bu sebep sonuç ilişkisi şu şekildedir:

Çevre Kirliliği→Küresel Isınma→İklim Değişikliği→Diğer tehditler.

Rowland Maddock'a göre iklim değişikliğinin doğurabileceği diğer tehditler de zincirleme bir etki-tepki süreci sonunda ortaya çıkacaktır. Diğer bir anlatımla Maddock, yukarıdaki sebep-sonuç ilişkisi daha da geliştirmektedir. Bu kapsamda süreç şu şekilde formüle edilebilir:

İklim Değişikliği → Ekolojik Dengenin Bozulması → Ekonominin Sarsılması → Politik İstikrarsızlık/İç Karışıklık veya Dış Tehdit → Güvenlik Açığı.[173]

Çevrenin nitelik yitirmesi sonucu oluşan sorunlar, çok çeşitli olmakla birlikte, tüm sorunları küresel olarak değerlendirmek doğru olmayabilir.

---

[172] Gregory D. Foster, "A New Security Paradigm", **World Watch**, Vol. 18, January/February 2005, s.37.
[173] Maddock, **a.g.m.**, s.172.

Sorunların oldukça geniş olarak nitelendirilebilecek bölgelere yansıması, küresel bir ilgi uyandırmaktadır. Ancak, yeryüzünün bütününü doğrudan ilgilendiren ve etkileyen, sözcüğün tam anlamıyla küresel olan sorun, "küresel ısınma"dır.[174] Küresel ısınma hem tüm dünyayı ilgilendirmesi hem de olası yıkıcı etkilerinin büyüklüğü nedeniyle dünya kamuoyunda en çok tartışılan çevresel tehdittir.

Küreselleşme süreci ile ivme kazanan yüksek nüfus artışı, artan kentleşme ve sanayileşme atmosfere bırakılan kirleticilerin oranını hızla yükseltmiştir. "İnsanoğlu tarafından doğrudan veya dolaylı olarak, insan sağlığını tehlikeye sokan, canlı kaynaklara, ekosistemlere ve maddi varlığa zarar verici ve çevrenin yasal kullanımını tehlikeye düşürücü veya bunlara engel olucu zararlı etkilere sahip maddelerin veya enerjinin havaya dahil edilmesi" sürecini anlatan hava kirliliği, küreselleşme süreci ile yoğun bir şekilde artmış ve atmosferin hava dengesi bozulmuştur.[175] Küreselleşme süreciyle ivme kazanan sanayileşmeyle birlikte aşırı biçimde ortaya çıkan karbondioksit gazının etkileri sonucunda atmosferdeki ozon tabakası incelmiş, artan çevre kirliliği sonucu ozon tabakasında oluşan hasarlar "sera etkisi" adı verilen bir etki doğurmuş ve güneş ışınları tam anlamıyla filtre edilmeden dünyaya ulaşmaya başlamıştır. Bu durum dünyanın sera benzeri bir ısınmayla karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur/olmaktadır.[176] Son yüz yıl içinde Kuzey Kutbu bölgesindeki ortalama hava sıcaklığı 5 derece artmıştır. Önümüzdeki 100 yıl içinde dünyanın ortalama hava sıcaklığının 1.4 ila 5.8 derece oranında artacağı hesaplanmaktadır. Küresel ısınma sonucunda büyük buzullar hızla erimeye başlamış, bu ise şiddetli yağışlar, sel felaketleri, büyük tayfunlar (El Nino vb.) büyük miktarda erozyon ve kıyıya

---

[174] Hürkan Çelebi, "Çevre Sorunları", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.338.

[175] Mehmet Özel, "Çağımız Çevre Sorunlarının Düşünsel Temelleri Üzerine Bir Yaklaşım", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 1, s.210.

[176] Jessica Tuchman Mathews, "The Environment and International Security", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.274-289.

yakın bölgelerin sular altında kalması gibi tehlikeler doğurmuştur. Küresel ısınmanın ayrıca dünyadaki bitki ve hayvan türleri üzerinde de olumsuz etkileri ortaya çıkmış ve gelecekte yaşanabilecek küresel gıda bunalımlarına zemin oluşmaya başlamıştır.[177] Kısacası, bu çevresel tehdit yaşamın her alanını olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır.

Ozon tabakasının delinmesinin bir diğer olumsuz sonucu da güneşin yaydığı radyasyonun insan sağlığını olumsuz yönde etkilemesi olmuştur.[178] Özellikle kanser hastalığının başlıca sebeplerinden biri olarak güneşin yaydığı radyasyonun ozon tabakası tarafından gerektiği şekilde süzülememesi gösterilmektedir.

Kimi yazarlara göre insanoğlunun önündeki en önemli güvenlik tehdidi küresel ısınmadır.[179] Zira küresel ısınma, iklim değişikliği ve ekolojik bozulma gibi olguların en önemli özelliği belirli bir aşamadan sonra bu tehditlerin bertaraf edilemez hale dönüşmeleridir.[180] Fakat, bu tehdidin her geçen gün büyüdüğü ortadadır. Zira, yukarıda da belirtildiği gibi küresel ısınmanın temel sebebi insan aktiviteleri sonucu atmosferdeki karbondioksit, metan vb. zararlı gazların oranının artması ve bunun sonucu atmosferin sera benzeri bir işlev görmesidir. Özellikle atmosferdeki karbondioksit oranı oldukça yükselmiştir. Bunun sebebi egzoz dumanı, filtresiz bacalar, parfüm vb. zararlı gazlardır. İnsanları böylesi zararlı aktivitelerinden vazgeçirmek oldukça zordur ve hatta her geçen zararlı gazların kullanım oranları artmaktadır. Örneğin, dünyada genelindeki motorlu taşıtların sayısı her yıl insan nüfusuna göre üç kat daha hızlı artmaktadır. Bu nedenle atmosferdeki karbondioksit oranını düşürmek

---

[177] Erhan, **a.g.m.**

[178] Mathews, **a.g.m.**, ss.274-289.
[179] Art ve Jervis, **a.g.m.**, s.390-391.

[180] Bell, **a.g.m.**, s.106.

oldukça zor ve uzun vadeli bir mücadeleyi gerekli kılmaktadır.[181] Yine benzer şekilde insanlar her geçen gün daha fazla tüketime yönelmekte ve bu durum hem doğal dengeyi bozmakta hem de çevre kirliliğini artırmaktadır. Kapitalizmin egemen olduğu bir dünya sisteminde tüketimi kontrol altına almak ise neredeyse imkansız hale gelmiştir.

(2). Doğal tehditler

Çevre güvenliği kapsamında ele alınabilecek başlıca doğal tehditler şu şekilde sıralanabilir: Fırtına/Kasırga/Hortum, Sel, Deprem, Heyelan, Aşırı sıcaklık ya da soğukluk, Tsunami, Volkanik patlamalar ve orman yangınları.[182] Mikdat Kadıoğlu ise bu tehditlere eklenebilecek kimi tehditleri şu şekilde sıralamaktadır: Kuraklık, tropikal siklon, volkan, orta enlem fırtınaları, deniz seviye değişimleri, çığ, toprak çökmesi, çamur ve dağ döküntüsü akışı.[183]

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, ortaya çıkan doğal felaketler sonucu her yıl dünyada ortalama 150 bin kişi hayatını kaybetmektedir. Doğal tehditlerin boyutlarını ortaya koymak amacıyla dünyada sadece 2005 yılında meydana gelen olaylar şu şekilde sıralanabilir:

-Pakistan (Deprem): 73.338 kişi
-Guatemala (Stan Kasırgası): 1513
-ABD (Katrina Kasırgası): 1322
-Hindistan (Deprem): 1309

---

[181] Kravchenko, **a.g.m.**, s.107-110.
[182] Hough, **a.g.e.**, s.181.

[183] Önay Yılmaz ve Fatih Türkmenoğlu, "Dünya Ülkeleri Afetleri Azaltmak İçin Birleşiyor". (Erişim) http://www.milliyet.com/2006/02/23/guncel/agun.html

-Hindistan (Sel Felaketi): 1200
-Endonezya (Deprem): 915
-Çin (Sel Felaketi): 771
-İran (Deprem): 612
-Pakistan (Sel Felaketi): 520

Bu örnekler gerçeğin yalnızca bir parçasını ortaya koymaktadır. Zira, 2005 yılında dünyada 360 doğal felaket yaşanmıştır. Bu felaketlerden zarar gören insan sayısı yaklaşık 157 milyondur. Bu felaketlerin ortaya çıkardığı maddi hasar ise 159 milyar dolardır.[184]

Doğal felaketlerle mücadele konusunda her devletin farklı önlemlere başvurduğu görülmektedir. Özellikle doğal felaketlerle sık sık karşılaşan ülkelerde (Örnek: ABD) bu tehditlerle mücadele konusunda daha duyarlı olunduğu görülmektedir. Fakat, bu durumun gelişmişlik düzeyiyle çok yakından ilişkisi vardır. Zira, Bangladeş gibi kimi ülkeler hemen her yıl bu tür tehditlere maruz kaldıkları halde ekonomik sebeplerle gereken önlemleri alamamaktadırlar. Konuya uluslararası örgütler açısından bakıldığında BM'nin bu konuda oldukça aktif olduğu söylenebilir. BM'nin doğal afetlerin azaltılması için çalışan birimi United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UN/ISDR)'dir. Ayrıca BM'ye bağlı İnsani İlişkiler Koordinasyon Merkezi (Office for the Coordination of Humanitarian Affairs -OCHA-) birimi de bu konuda faaliyetlerde bulunmaktadır. Yine BM, doğal felaketlerle mücadele etmek amacıyla 1998 yılında Küresel Felaket Bilgi Ağı'nı kurmuştur.

Doğal tehditlerle mücadele konusunda BM'nin yanı sıra NATO ve AB gibi uluslararası örgütlerin de aktif olduğu söylenebilir. NATO, 1998 yılında Brüksel'de, yeniden yapılanma sürecinin doğal bir uzantısı olarak, doğal tehditlerle ve salgın hastalıklarla mücadele için çalışacak bir merkez

[184] Yılmaz ve Türkmenoğlu, "Dünya ülkeleri…".

kurmuştur. Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre (EADRCC), Avrupa-Atlantik İşbirliği Konseyi'nin bir alt birimi olarak göreve başlamıştır. EADRCC'nin BM'ye bağlı OCHA ile işbirliği içinde çalışması öngörülmüştür. EADRCC, Ukrayna'daki sel felaketinden Amerika'daki hortum felaketlerine kadar pek çok doğal tehditle mücadelede aktif rol oynamıştır. Ayrıca OCHA'nın NATO üyesi ülkeler ve Barış İçin Ortaklık (BİO) ülkelerine yönelik faaliyetlerinde lojistik destek, ilaç ve araç temini gibi konularda destek vermektedir. AB Komisyonu da doğal felaketlerle mücadele amacıyla 1997 yılında Doğal ve Çevresel Felaketler Bilgi Değişim Sistemi (Natural and Environmental Disaster Information Exchange System -NEDIES-) kurmuştur.[185]

Doğal felaketler devletler için önemli bir tehdit kaynağı olmakla beraber aynı zamanda güvenlik sorunları yaşanan ülkelerle yakınlaşmak için de kimi zaman bir fırsat olabilmektedir. 1999 Depremi sonrasında yaşanan Türk-Yunan yakınlaşması buna örnek gösterilebilir.[186] Yine benzer şekilde 2007 yılında Yunanistan'da yaşanan orman yangınlarında Türkiye Yunanistan'a yardım etmiştir. Böylesi doğal afetler sonrası yapılan yardımlar ilgili ülke halkları arasındaki buzları bir nebze olsa da eritmekte ve hükümetlerin dostça ilişkiler geliştirebilmesinin önünü açmaktadır.

(3). Çevresel/Ekolojik Güvenliğin Temel Özellikleri

Günümüz güvenlik anlayışı içinde önemli bir yeri olan çevresel güvenlik alanının spesifik özellikleri şu şekilde özetlenebilir:[187]

[185] Hough, **a.g.e.**, s.193-196.
[186] Hough, **a.g.e.**, s.194

[187] Hough, **a.g.e.**, s.134 ve 184. Çevresel güvenliğin özelliklerine ilişkin maddelerden sonunda herhangi bir dipnot olmayanları bu dipnot içinde değerlendirilmelidir.

1) Çevre güvenliğine ilişkin tehditlerin öngörülebilirlikleri oldukça düşüktür. Bu nedenle gerek devlet düzeyinde gerekse bireysel olarak "tedbir" olgusu ön plana çıkmaktadır. Bu tehditler her an ortaya çıkabilecek tehditlerdir ve bu nedenle önceden tedbir alınması tehditlerin tahribatını azaltmaktadır.

2) Çevre güvenliğine yönelik tehditlerin çoğuyla ancak küresel işbirliği sayesinde mücadele edilebilir. Çevresel güvenlik konusunda üzerinde uzlaşmaya varılan bir nokta vardır. Bu nokta, küresel ısınma gibi ekolojik güvenlik tehditlerinin ülkelerin tek başına alacakları önlemlerle çözülemeyecek türden küresel güvenlik tehditleri olduğudur. Barry Buzan gibi düşünürler bu tarz güvenlik tehditleriyle mücadelenin ancak "küresel yönetişim" ile yürütülebileceğini savunmaktadır.[188] Çevre güvenliği konusunda hiçbir ülkenin ne kadar güçlü olursa olsun, tek başına hareket edemeyeceği gerçeği ortadayken, Batılı ülkelerin gelişmemiş ülkeleri görmezden gelmesi giderek olanaksızlaşmaktadır.[189]

3) Çevre güvenliğini korumak oldukça maliyetlidir. Bu bağlamda çevre güvenliğinin önündeki en önemli engellerden birinin ekonomik kaygılar olduğu söylenebilir.[190]

---

[188] Graham Evans ve Jeffrey Newnham, **The Penguin Dictionary of International Relations**, London, Penguin Books, 1998, s.491.

[189] Caroline Thomas, "New Directions in Thinking About Security in the Third World", **New Thinking About Strategy and International Security**, Ken Booth (Ed.), London, HarperCollins Academic, 1991, s.283.

[190] Ekonomi güvenliği ile çevresel güvenlik arasındaki bu paradoks "sürdürülebilir gelişme" anlayışı ile aşılmaya çalışılmaktadır. Sürdürülebilir gelişme olgusu en genel anlamıyla ekonomik gelişmelerin çevre ile uyumlu olabileceği, diğer bir anlatımla çevreye zarar vermeden de ekonomik ilerlemenin sağlanabileceği anlayışı üzerine kuruludur. Sanjeev Khagram, William C. Clark ve Dana Firas Raad, "From the Environment and Human Security to Sustainable Security and Development", **Journal of Human Development**, Vol. 4, No. 2, July 2003, s.296-297.

4) Çevresel güvenlik tehditleri kısa vadeli önlemlerle mücadele edilebilecek türden tehditler değildir. Diğer güvenlik tehditlerine nazaran daha uzun vadede oluşabilecek tehditleri içerir. Bu nedenle, bu tehditlere yönelik uzun soluklu bir mücadele süreci benimsenmelidir.[191]

5) Çevre güvenliği diğer güvenlik alanlarına nazaran daha çok sivil toplum örgütlerinin savunuculuğunu yaptığı bir alandır. Bu konuda verilebilecek en önemli örgüt "Greenpeace (Yeşil Barış)"tir. Greenpeace'in çevre güvenliği konusunda devletlerden çok daha aktif söylenebilir.

6) Geleneksel güvenlik tehditleri devletlere ya da ittifaklara yöneliktir. Çevresel tehditler ise tüm insanoğlunu ilgilendiren tehditlerdir. Bu farklılık, güvenlik yapılanmalarını geleneksel anlayışa göre oluşturmuş devletlerin çevresel tehditlere yönelik önlemler almasını güçleştirmektedir.[192]

7) Çevresel tehditler yalnızca kendi içinde değerlendirilmemelidir. Zira çevresel sektörde ortaya çıkan bir tehdit, diğer sektörlerde de etkilerini hissettirebilmektedir. Örneğin, olası bir kuraklık yalnızca çevresel bir tehdit olarak değil, ilgili ülke açısından ekonomik ya da toplumsal güvenliğine yönelik bir tehdit olarak da algılanmalıdır. Yine benzer şekilde, kuraklığın üç-dört yıl sürmesi çevresel göç olgusunu tetikleyerek ilgili ülkenin ya da çevre ülkelerin iç istikrarsızlık yaşamasının önünü açabilir.[193] Bunun ötesinde su kaynaklarının hızla tükenmesi kimi yazarlara göre ileride "su savaşları"nın yaşanmasına

---

[191] Ken Booth, "War, Security and Strategy: Towards a Doctrine for Stable Peace", **New Thinking About Strategy and International Security**, Ken Booth (Ed.), London, HarperCollins Academic, 1991, s.339.
[192] Jackson ve Sorensen, **a.g.e.**, s.272.

[193] Homer-Dixon, "On the Threshold…", **a.g.m.**, s.64.

sebep olacaktır.[194] Özellikle su gibi yenilenemeyen doğal kaynakların hızla tükenmeye başlaması olası sorunların temel kaynağı olacaktır.[195] Bu örnekler göstermektedir ki çevresel tehditler zincirleme bir reaksiyon sonucu birçok sorunu tetikleyebilir. Çevresel tehditler göz önünde bulundurulurken bu "dolaylı etki" özelliği göz önünde bulundurulmalıdır.[196]

8) Geleneksel güvenlik anlayışında insan topluluklarının oluşturdukları birimlerin (devletler ve uluslararası örgütler) korunması esastı. Fakat, yeni güvenlik anlayışı kapsamında ortaya çıkan çevre güvenliği alanı insan dışı canlı ve cansız varlıkların (hayvanlar, bitkiler, hava vb.) korunmasını da içermektedir.

9) Devletlerin ve bireylerin kendilerine ait olan şeyleri korumakta diğer insanlarla veya devletlerle paylaştıkları şeylere nazaran daha hassas oldukları görülmektedir. Örneğin hava ve uluslararası sular gibi ortak kullanıma açık şeyleri koruma konusunda gerek devletlerin gerekse bireylerin daha bilinçsiz oldukları görülmektedir.[197] Bu durum çevresel tehditleri tetiklemektedir.

10) Çevresel güvenlik algılamaları ülkelerin içinde bulundukları coğrafi, ekonomik, politik ve sosyal koşullara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Çevre güvenliği, çevresel etkilere daha açık olan ülkeleri özellikle ilgilendirmektedir. Örneğin, küresel ısınma sonucu suların yükselecek olması İngiltere ve Endonezya gibi ülkeleri yakından ilgilendirmektedir. Yine küresel ısınma sonucu yaşanan kuraklık

---

[194] Terriff, Croft, James ve Morgan, **a.g.e.**, s.118-119.

[195] Terriff, **a.g.m.**, s.254.

[196] Terriff, Croft, James ve Morgan, **a.g.e.**, s.122-123.
[197] Mickletwait ve Wooldridge, **a.g.m.**, s.505.

ekonomileri tarıma dayalı ülkeleri sanayi ülkelerine nazaran daha yakından ilgilendirmektedir. Thomas Homer-Dixon'a göre, gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere nazaran çevresel tehditlerden daha fazla etkilenmektedirler. Zira, ekonomik gücü gelişmiş ülkelere nazaran daha az olan gelişmekte olan ülkeler karşılaşılan çevresel tehditlerle gerekli şekilde mücadele edememektedir. Olası bir kuraklık sonrası yaşanabilecek kıtlık gelişmiş ülkelerin ithalata yönelerek bertaraf edebilecekleri bir tehditken, gelişmekte olan ülkelerde bu tehdit oldukça yıkıcı etkiler yapabilmektedir.[198] Yine benzer şekilde çevresel bir tehdit nedeniyle ortaya çıkabilecek olası bir salgın hastalıkla Batılı ülkeler az gelişmiş ülkelere nazaran daha güçlü bir şekilde mücadele edebilecektir.

c. Ekonomi Güvenliği

Tarihsel süreçte gerek bireyler ve gruplar, gerekse devletler arasındaki çatışmaların büyük bir kısmı ekonomik paylaşım sorunundan kaynaklanmıştır. Böylesi bir gerçeklik, ekonomi ve güvenlik arasındaki bağlantıyı çok net bir biçimde ortaya koymaktadır.[199] Lawrence Krause ve Joseph Nye ekonomi ile güvenlik arasındaki bağlantıyı şu şekilde dile getirmektedir: "Eğer güvenlik insanların hayatta kalmaları için gerekli olan temel mallara ulaşabilmesi önündeki tehditlerin bertaraf edilmesi şeklinde tanımlanırsa, ekonomik güç bir taraftan bu tehditlere kaynaklık edebilecek bir unsur diğer taraftan da bu mallara ulaşabilmenin aracı olarak çok önemli bir rol oynamaktadır."[200] Yazarların bu tespiti ekonomik güç ile güvenlik arasında doğrusal bir ilişki olduğu varsayımına dayanmaktadır.

---

[198] Homer-Dixon, "On the Threshold…", **a.g.m.**, s.45.
[199] Terriff, Croft, James ve Morgan, **a.g.e.**, s.138-141.

[200] Ian Wing, "Refocusing Concepts of Security: The Convergence of Military and Non-military Tasks", **Working Paper**, Land Warfare Studies Centre, Australia, No. 111, s.44.
(Erişim) http://www.defence.gov.au/army/lwsc/docs/wp111.pdf

Ekonomik kabiliyetler her zaman ulusal güç unsurlarından biri olarak kabul edilmesine rağmen güvenlik çalışmalarının ilgi alanı dışında olmuştur.[201] Fakat, küreselleşme sürecinin ivme kazanmasıyla bu durum değişmeye başlamıştır. Zira, geçmişten günümüze ulusal güvenliğin nüvesini oluşturan ekonomi, küreselleşme süreci ile beraber bu konumunu daha da güçlendirmiştir. Küreselleşme süreci ile beraber devletler arasında artan karşılıklı bağımlılık olgusu bunun en temel sebebidir.[202] Ayrıca, uluslararası ilişkilerin alt disiplinleri olan uluslararası politika, uluslararası ekonomi ve uluslararası güvenlik küreselleşme sürecinin etkisiyle birbirleriyle iç içe geçmeye başlamıştır. Disiplinler arası etkileşimin artması yeni kavramları da ortaya çıkarmıştır. Bu kavramlardan biri de "ekonomi güvenliği"dir.[203] Ekonomi güvenliği; "ekonomik kaygılar ve tehditlerin güvenlik alanı içinde yorumlanması sonucu ekonomi ve güvenliğin eklemlenmesi süreci"[204] olarak tanımlanabilir.

Ekonomi güvenliği bireysel, toplumsal, ülkesel, bölgesel ve uluslararası düzeyde ele alınmaktadır. Bireysel anlamda düşünüldüğünde en genel anlamıyla bireylerin temel insani ihtiyaçları (gıda, su, barınma, eğitim vb.) elde edebilmesidir. Bunun bir adım ötesinde belirli bir işe ve gelir düzeyine sahip olabilmesidir. Ekonomi güvenliği eğer devletler açısından ele alınıyorsa ulusal güvenlik alanı içinde değerlendirilmekte ve ulusal gücün en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Uluslararası sistem açısından ele alındığında ise sistemin geneline yönelik tehditler göz önünde bulundurulmaktadır. Bu konuda iki önemli tehdit ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, uluslararası alanda malların, sermayenin, yatırımların ve

[201] Wing, **a.g.e.**, s.44.

[202] Bu konuda geniş bilgi için bkz: Richard Rosecrance, "Economics and National Security: The Ecolutionary Process", **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey's, 1997, ss.209-252.

[203] Goldstein, **a.g.m.**, s.5.

[204] Terriff, Croft, James ve Morgan, **a.g.e.**, s.165.

bireylerin akışının engellenmesidir. İkincisi ise devletlerin iç istikrarsızlıklarıdır.[205] Zira bir ülkedeki iç istikrarsızlık zincirleme olarak bölge ekonomisini ve bir sonraki aşamada uluslararası ekonomik sistemi etkileyebilmektedir. Uluslararası sistem açısından ekonomi güvenliğinin ilgi alanına giren diğer belli başlı tehditler şunlardır: yıkıcı/aşırı rekabet, düzensiz/dengesiz ekonomik gelişme, ekolojik dengeye yönelik zararlar,[206]hızlı nüfus artışı ve kaynakların hızla tükenmesi.[207]

Ekonomi güvenliği olgusu temelde dört farklı şekilde algılanmakta ve tanımlanmaktadır. Birinci bakış açısı, ekonomi güvenliğini teknoloji yoğun silahlara sahip olabilme gücü, diğer bir anlatımla askeri araçlarla ulusal güvenliği sağlamlaştırma unsuru olarak algılamaktadır. Bu bağlamda, ekonomi güvenliği askeri güvenliği pekiştiren bir olgu olarak idrak edilmektedir. İkinci bakış açısına göre ekonomi güvenliği, ilgili ülkenin petrol, doğalgaz vb. stratejik hammaddelere ulaşabilme gücü ve ticari faaliyetlerinin aksamasına sebep olan tehditlerin ortadan kaldırılması ile ilintili bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda "enerji güvenliği" ve "ticaret serbestisi" ekonomi güvenliğinin nüvesini oluşturmaktadır. Üçüncü bakış açısı ise ekonomi güvenliğine daha evrensel bir perspektiften yaklaşmaktadır. Bu yaklaşıma göre ekonomi güvenliği; küresel ekonomik, sosyal ve çevresel tehditlerin önüne geçilebilmesi ile ilintili bir olgudur. Diğer bir anlatımla güçlü bir ekonomik yapı diğer güvenlik alanlarında ortaya çıkan tehditlerle mücadele konusunda son derece önemlidir. Dördüncü ve son bakış açısına göre ise ekonomi güvenliği bizatihi ekonomik tehditlerle alakalı bir alandır. Bu bağlamda ekonomi güvenliğinin çalışma sahasına giren esas konu illegal ticari faaliyetlerle (Örnek: insan, organ vb. her türlü kaçakçılık, uluslararası suç kartelleri, pornografi ticareti, uyuşturucu ticareti, taklit

---

[205] Buzan, **a.g.e.**, s.237-250.

[206] Buzan, **a.g.e.**, s.254-261.

[207] Baylis ve Smith, **a.g.e.**, s.255.

ürünler, kara para aklama vb.) mücadeledir.[208] Özetle, ekonomi güvenliğinin iki temel boyutu vardır. Birinci boyut ekonomik gelişmeler dolayısıyla ortaya çıkan tehditler nedeniyle oluşan güvenlik açıklarını içerirken, ikinci boyut ise bizatihi ekonominin çeşitli tehditlere karşı korunmasıyla ilgilidir.

Aslında ekonomi güvenliği alanındaki tehditlerin büyük bir kısmı kapitalizmin rekabetçi yapısından kaynaklanmaktadır.[209] Zira, kapitalizm için en temel değer kar maksimizasyonu olduğu için etik değerlerden uzak bir ekonomik düzen söz konusudur. Bu durum uluslararası ekonominin eşitsiz bir yapıya sahip olmasını beraberinde getirmektedir. Örneğin, Mary Kaldor ve Donald Snow gibi yazarlara göre uluslararası güvenliğin önündeki en önemli tehdit unsuru eşitsiz uluslararası ekonomidir.[210] Robert Gilpin gibi kimi realist yazarlara göre de uluslararası güvenliğin karşı karşıya olduğu tehditlerin kökeninde eşitsiz ekonomik dağılım yatmaktadır.[211] Güvenlik alanında çalışmalar yapan önemli düşünürlerden biri olan Wolfers'a göre ideal güvenliğe ulaşmanın tek yolu kaynakların devletler arasındaki eşit dağılımıdır. Diğer bir anlatımla, devletler arasındaki eşitsiz ekonomik dağılım güvenlik sorunlarının en temel kaynağıdır.[212] Gerçekten de ister geleneksel güvenlik anlayışı, ister yeni güvenlik anlayışı perspektifinden bakılsın değişmeyen gerçeklerden biri budur. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de daha güvenli bir dünyanın önündeki en önemli engelin eşitsiz ekonomik dağılım olduğu söylenebilir.

Eşitsiz ekonomik dağılımın ortaya çıkardığı en önemli tehdit kaynağı "yoksulluk"tur. Yoksulluk sonucu ortaya çıkan olumsuzluklar dünyadaki

---

[208] Vincent Cable, "What is International Economic Security?", **International Affairs**, Vol. 71, No. 2, April 1995, s.306-307.

[209] Buzan, **a.g.e.**, s.235.

[210] Caroline Kennedy-Pipe, "Security Beyond the Cold War: An Introduction", **International Security in a Global Age -Securing the Twenty-first Century-**, Clive Jones ve Caroline Kennedy-Pipe (Ed.), London, Frank Cass, 2000, s.16-17.

[211] Terriff, Croft, James ve Morgan, **a.g.e.**, s.21.

[212] Miller, **a.g.m.**, s.18.

ölümlerin en önemli sebeplerinden biridir. Beslenme, barınma, eğitim ve sağlığın yoksulluk nedeniyle yetersiz olması küreselleşme sürecinde çoğu ülkenin karşı karşıya olduğu ekonomik güvenlik tehditleridir. Peter Hough'a göre de dünyanın en yoksul insanları aynı zamanda en az güvende olan insanlardır.[213]

BM İnsani Gelişim Raporu'nun 2005 yılı verilerine göre dünyadaki en zengin 500 kişinin geliri, dünyadaki en fakir 416 milyon kişinin gelirinin toplamından fazladır. Bu uç noktaların ötesinde, dünya nüfusunun % 40'ını oluşturan ve global gelirin sadece % 5'ine sahip 2.5 milyar insan ise, günde 2 dolardan az parayla geçinmektedir.[214] Fakat böylesi ekonomik şartlar yalnızca fakir insanları tehdit etmemektedir. Yoksulluk, gelişmekte olan ülkeler kadar, gelişmiş ülkeler için de önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Bu durum geçmişte bu konuda oldukça duyarsız olan Batılı ülkelerinin bilinçlenme düzeylerini yükseltmeye başlamıştır. Çünkü, artık uluslararası platformdaki yeni tehditleri ve riskleri oluşturan terörizm, yasadığı göç, uyuşturucu ticareti ve diğer örgütlü suçlar, ayrımcılık, yolsuzluk, ölümcül ve bulaşıcı hastalıklar vb. tehditlerin önlenmesi, büyük ölçüde yoksulluğun ortadan kaldırılmasına bağlıdır.[215] Bu nedenle, Batılı ülkeler bumerang benzeri bir etkiye maruz kalmamak adına yoksullukla mücadele konusunu derinlemesine tartışmaya başlamıştır.

Ekonomi güvenliği konusunda vurgulanması gereken bir diğer nokta, bu olguya yönelik bakış açısının ülkeden ülkeye değişmesidir. Bu bağlamda gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin ekonomi güvenliğine bakış açısının birbirinden farklı olduğu söylenebilir.

---

[213] Hough, **a.g.e.**, s.84.

[214] Esra Çayhan, "Yoksulluk", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.353.

[215] Çayhan, **a.g.m.**, s.353.

Ekonomi güvenliği özellikle gelişmiş ülkelerde tartışılmaktadır. Diğer ülkelerde ekonomik, sosyal ve politik nedenlerle ekonomi güvenliği konusunu pek tartışılamamaktadır. Ekonomi güvenliği konusu gelişmiş ülkeler tarafından tartışıldığı için tartışmalar genellikle "arz yanlısı" bir içeriktedir. En önemli kaygı ekonomik gücün monopoller kurulması gibi yöntemlerle "kötü niyetli" güçlerin eline geçmesidir. Görüleceği gibi bu tartışma Batılı ülkelerin ideolojik bakış açıları üzerine bina edilmiştir. Eğer böyle olmasaydı ekonomi güvenliğini asıl tehdit eden olgu olan eşitsiz ekonomik dağılım nedeniyle ortaya çıkan güvenlik tehditleri daha fazla ele alınırdı.[216]

Gelişmiş ülkeler açısından ekonomi güvenliğinin en önemli yönlerinden biri ticari güvenliktir. Ticari güvenlik olgusu yeni değildir. Tarihsel süreçte ticari tehditler ve bunun sonucunda ortaya çıkan kaygılar hep var olmuştur.[217] Denizlerde korsanların yarattığı tehditler, haydutlar, eşkıyalar vb. tehditlerin hemen hepsinin temelinde ticari güvenlik olgusu yatar. Ticari güvenliğin bir diğer öğesi de ticari serbestliğin önündeki güvenlik tehditlerinin ortadan kaldırılmasıdır. Özellikle ABD'nin ticaret serbestisini en çok önemseyen ülke olduğu söylenebilir. Monroe Doktrini ve Wilson İlkeleri gibi Amerikan menşeili belgelere bakıldığında özellikle uluslararası denizlerin serbestliğinin oldukça önemsenen bir konu olduğu görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde ekonomi ve güvenlik arasındaki ilişkiye artan bir ilgi olmasının bir diğer sebebi askeri harcamalar ve ekonomik performans arasındaki bağdır.[218] Devletlerin askeri gücünü artırmak amacıyla kaynaklarının büyük bir kısmını askeri harcamalara ayırması çoğu zaman diğer alanlardaki (ekonomik, sosyal, politik, çevresel) güvenlik tehditlerini

---

[216] Evans ve Newnham**, a.g.e.**, s.490.

[217] Hilary Benn, "Trade and Security in an Interconnected World", **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pıppard (Ed.), London, Earthscan, 2005, s. 93.

[218] Stephen M. Walt, "Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-**, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, s.98.

ihmal etmeleri sonucunu doğurmaktadır. Devletlerin gerektiğinden fazla askeri harcamalara yönelmeleri diğer tehdit unsurlarını tetikleyebilmekte ve hatta SSCB örneğinde olduğu gibi devletlerin çökmesine bile sebep olabilmektedir.[219] Çoğu Avrupa ülkesinin Soğuk Savaş sonrası dönemde SSCB tehdidinin ortadan kalkması ve kamuoyu baskısının büyük etkisiyle savunma harcamalarını kıstıkları görülmektedir.

Konuya gelişmekte olan ülkeler perspektifinden bakıldığında, en önemli sorunun küreselleşme süreciyle artan karşılıklı bağımlılık olgusu sonucu ortaya çıkan "ekonomik kriz" tehdidi olduğu görülmektedir. Zira, küreselleşme yoksulluğu azaltmayı beceremediği gibi istikrarı sağlamayı da başaramamıştır. Günümüzde dünyanın dört bir tarafına yayılacak ekonomik kriz salgını korkuları yaşanmakta, gelişen bir piyasada yaşanan çöküşün diğerlerinin de çökeceği anlamına gelmesinden korkulmaktadır.[220] Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik krizlerin "güvenlik krizi" olarak algılanmakta olduğu görülmektedir.[221] Türkiye, Güney Kore, Brezilya, Meksika, Endonezya gibi orta büyüklükteki devletler açısından ülkelerinde yaşanabilecek ekonomik krizler, ekonomi güvenliği alanında değerlendirilebilecek en öncelikli tehditlerdir.

Az gelişmiş ülkelere bakıldığında ise bu ülkelerde ekonomi güvenliğinin gelişmiş ülkelere göre çok farklı anlamlar ifade etmekte olduğu görülmektedir. Bu ülkeler için ekonomi güvenliği gelişmiş ülkelerde olduğu gibi yaşam standartların düşmesine yönelik tehdit algılamalarından öte anlamlar taşımaktadır. Zira bu ülkelerin ekonomik güçsüzlükleri vatandaşlarının sağlık, gıda, iş, vb. alanlardaki güvenliklerini doğrudan etkilemektedir. Düşük gelir düzeyi ile güvenlik arasındaki ilişkiyi ortaya koymak adına Dünya Sağlık

---

[219] Buzan, **a.g.e.**, s.273.
[220] Stiglitz, **a.g.e.**, s.28.

[221] Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.110

Örgütü ve Dünya Bankası'nın 2003 yılında yaptıkları bir ortak çalışma örnek gösterilebilir. Bu çalışmaya göre kişi başına düşen milli gelirleri ortalama 28000 dolar olan İsviçre ve Norveç gibi ülkelerde ortalama yaşam süresi 71 yıl iken, kişi başına düşen yıllık gelirleri 700 doların altında olan Burundi ve Tanzanya gibi ülkelerde ortalama yaşam süresi yalnızca 35'dir. Bu istatistiği etkileyen başka unsurlar olsa da temel etken aradaki gelir farklılığıdır.[222]

Az gelişmiş ülkeler açısından ekonomi güvenliği alanında ortaya çıkan en önemli tehditlerinden biri "açlık/kıtlık"tır. Örneğin, 1995 yılında Kuzey Kore'de 2 milyon insan açlıktan ölmüştür. Kuzey Kore'de yaşanan açlığın temel sebebi kuraklığın tarımsal ürünlere verdiği zarardı. Fakat, sebep doğal bir felaket olsa da bu konudaki asıl sorumlu Kuzey Kore yönetimidir. Kuzey Kore'nin içe kapanık bir ekonomik yapıya sahip olması ve bunun sonucunda ekonomik olarak oldukça geri olması bu felaketi çok daha düşük bir zararla kapatmasını engellemiştir.[223]

Ekonomi güvenliği konusunda özet olarak vurgulanması gereken nokta, devletlerin ekonomik performansları ve güvenlikleri arasında doğrusal bir ilişki olduğudur. Ekonomi güvenliğinin diğer tüm güvenlik alanlarının üstünde olduğu söylenebilir. Zira günümüzde devletler, vatandaşlarını çeşitlenmiş ve çok boyutlu hale gelmiş pek çok tehdide karşı korumak zorundadır. Devletlerin vatandaşlarının güvenliklerini ne ölçüde koruyabildikleri, tehditlerden korunmak amacıyla hükümet bütçesinden ne kadar pay ayırdıkları ile doğru orantılıdır.[224]

d. Sağlık Güvenliği

---

[222] Hough, **a.g.e.**, s.84.
[223] Hough, **a.g.e.**, s.85-87.

[224] Khozin, **a.g.m.**, s.87.

Çevresel sorunlar, insanlarda beslenme ve solunum bozuklukları, kanser, akciğer ve kemik hastalıkları başta olmak üzere bazı hastalıkların yayılmasında da etkili olmaktadır. Yine benzer şekilde ekonomi güvenliği alanında ortaya çıkan tehditler insanların sağlığını doğrudan etkilemektedir. Ayrıca, teknolojik alanda ortaya çıkan gelişmeler sonucu tüm dünyada insanlar arasında etkileşimin hızla artması salgın hastalıkların dünya geneline yayılımını oldukça kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır. Bu bağlamda sağlık güvenliğinin diğer güvenlik alanlarında ortaya çıkan zaaflar sonucu şekillenen bir alan olduğu söylenebilir. Sağlık güvenliği genel hatlarıyla; kıtlık ve açlıkla mücadele, çevre kirlenmesinin insan sağlığına olumsuz etkilerinin azaltılması, salgın hastalıklarla mücadele, çocuk ölümlerinin azaltılması, insanların temiz su imkanlarının artırılması vb.[225] alanları kapsamaktadır.

Küreselleşme süreciyle beraber hem salgın hastalık çeşitlerinde bir artış olmuş hem de bu hastalıkların dünya genelindeki yayılımı kolaylaşmış ve hızlanmıştır. Bunun en önemli sebebi küreselleşme süreci ile ulaşım maliyetlerinin düşmesi ve ulaşım araçlarının teknolojik anlamda hızla gelişmesi sonucu insanlar arasındaki etkileşimin artmış olmasıdır.[226] Küreselleşme sürecinin bu ve benzeri olumsuz etkileri sonucu ortaya çıkan sağlık tehditleri tüm dünyada hissedilmekte, çevre güvenliğinde olduğu gelişmişlik düzeyi daha güvende olmak anlamına gelmemektedir. Sağlık güvenliği alanında gelişmiş ülkeler ile diğer ülkeler arasındaki en önemli farklılığın karşılaşılan tehditler olduğu söylenebilir. Zira, AIDS ve kanser gibi ölümcül hastalıklar konusunda gelişmiş ülkeler de bir şey yapamamaktadır. Örneğin, AIDS artık yalnızca Afrika ülkeleri için değil Asya, Latin Amerika, Rusya ve Doğu Avrupa gibi virüsün yayıldığı bölgeler için de önemli bir tehdit

---

[225] Christine K. Durbak ve Claudia M. Strauss, "Securing a Healtier World", **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, s.128.

[226] Hough, **a.g.e.**, s.176.

haline gelmiştir.[227] Stefan Elbe, AIDS nedeniyle dünyada her gün 11 Eylül saldırılarında ölenlerin üç katı insanın hayatını kaybettiğine işaret ederek[228] tehdidin boyutlarını ortaya koymaya çalışmaktadır.

Gelişmiş ülkeler, genel olarak salgın hastalıklara karşı sınırların korunması, halkın bilinçlendirilmesi gibi önlemlere yoğunlaşmışken az gelişmiş ülkeler açlıkla mücadele, temiz su kaynaklarına ulaşım, ilaç tedariki gibi gelişmiş ülkelerin yıllar önce aşmış oldukları sorunlarla uğraşmaktadırlar. Karşılaşılan tehditler ve bu konuda alınan önlemler ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, sağlık güvenliği konusu küreselleşme sürecinin etkisiyle tüm dünya ülkeleri için her geçen gün artan öneme sahip bir güvenlik alanı haline gelmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre dünya genelinde ölümlerin başlıca sebepleri genel hatlarıyla şunlardır:[229]

Hastalıklar	% 91
Çeşitli Kazalar	% 4.1
Trafik Kazaları	% 2.1
İntihar	% 1.5
Cinayet	% 0.9
Toplu Şiddet	% 0.4

Bu istatiksel veriler ortaya koymaktadır ki sağlık güvenliği tüm insanlığı ilgilendiren oldukça önemli bir güvenlik alanıdır. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2002 yılında yayınladığı Sağlık ve Şiddet Dünya Raporu'na göre İkinci Dünya

---

[227] Stefan Elbe, "AIDS, Security, Biopolitics", **International Relations**, Vol. 19, No. 4, December 2005, s.403.

[228] Elbe, **a.g.m.**, s.403.
[229] Hough, **a.g.e.**, s.15-16.

Savaşı'ndan 2002 yılına kadar 191 milyon insan savaş dışı şiddet eylemleri ve savaşlar sonucu ortaya çıkan olumsuz sağlık koşulları nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Bu istatistik, savaş kadar savaş öncesi ve savaş sonrası süreçlerin de güvenlik analizlerine dahil edilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.[230]

Özellikle savaş öncesi veya sonrası dönemde ilgili ülkeye uygulanan yaptırımlar sonucu ortaya çıkan olumsuz koşullar nedeniyle milyonlarca insan, sağlık sorunları nedeniyle hayatlarını kaybetmiştir. Bu sorun, I. ve II. Körfez Savaşları arası dönemde Irak'a uygulanan yaptırımlar sonucu Irak halkının karşılaştığı sağlık tehditleri ortaya konarak somutlaştırılabilir.

Irak Sağlık Bakanı Umid Midhat Mubarek'in Eylül 1993'de yaptığı açıklamaya göre ilaç bulunamadığı için beş yaş altı 4000 çocuk yaşamını yitirmiştir. Ayrıca, yaptırımlar sonucu sağlık sektörünün yediği darbe nedeniyle 300.000 Iraklı ölmüştür. Bu rakam 1994 yılında 400.000 kişiye ulaşmıştır. İnsancıl amaçlı faaliyetlerde bulunan kuruluşların yaptıkları araştırmalar da bu durumu ortaya koymaktadır. Körfez Savaşı öncesi Irak'ın yıllık ortalama 500 milyon dolarlık bir sağlık malzemesi ithalatı vardı. Bu rakam, 1994 yılında 130 milyon dolara düşmüştür. UNICEF'in 1995 yılında yayınlamış olduğu rapora göre; Irak halkının %15'i, yani 3.3 milyon Iraklı, yetersiz beslenme ve salgın hastalık sorunlarıyla karşı karşıyaydı. Yaptırımların, sağlık sektörüne vurduğu bir diğer darbe de, 1994 yılı rakamlarına göre, bu sektörde çalışanların sayısının %50 oranında azalmış olmasıdır. Bu azalma bir yandan kişi başına düşen doktor, hemşire vb. sağlık personeli sayısını oldukça düşürürken diğer taraftan bu sektörde çalışan binlerce insanın işsiz kalmasını beraberinde getirmiştir[231].

---

[230] Zaryab Iqbal, "Health Impact of Violent Conflict", **International Studies Quarterly**, Vol. 50, No. 3, September 2006, s.631.

[231] Anthony H. Cordesman ve Ahmed S. Hashim, **Iraq -Sanctions and Beyond-**, USA, Westview Press, 1997, s.142-145.

Yaptırımların zararları konusunda çalışmalar yapan Kolombiya Üniversitesi akademisyenlerinden Richard Garfield'e göre 1990-1998 yılları arasında beş yaşın altında toplam 225.000 Irak'lı çocuk Irak'a karşı uygulanan ambargoların olumsuz etkileri nedeniyle ölmüştür. Gıda ve Tarım Organizasyonu'nun 1997'de yaptığı bir araştırmaya göre yaptırımlar sonucu Irak halkının kronik yetersiz beslenme oranı %27 artmıştır. Yine, Kızılhaç'ın yayınladığı rapora göre 1990'dan 1998'e kadar normal kilonun altında doğan çocuk sayısı %25 artmıştır.[232] BM, her ne kadar gıda ve ilaç karşılığı petrol satımına izin vermiş olsa da yukarıda istatiksel veriler bunun yeterli olmadığını ortaya koymaktadır.

Sağlık güvenliğinin önemi gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler açısından farklı örneklerle daha da netleştirilebilir. Böylesi bir ayrıma gidilmesinin temel sebebi sağlık güvenliği alanında karşılaşılan sorunların gelişmişlik düzeyine göre farklılaşmasıdır. Gelişmiş ülkeler açısından bakıldığında şu örnekler verilebilir:

-2000 yılı rakamlarına göre, dünyada 24.8 milyon insan AIDS nedeniyle ölmüştür. Ölen insanların % 90'nının gelişmiş ülke vatandaşları olması ise oldukça düşündürücüdür.[233] Ayrıca, BM'nin 2001'de yayınladığı bir rapora göre dünyada yaklaşık 40 milyon kişi HIV virüsü taşımakta[234] ve her yıl ortalama 3 milyon insan AIDS nedeniyle ölmektedir.[235] Bu kişilerin çoğu gelişmiş ülkelerin vatandaşlarıdır. Örneğin, Afrika kıtasındaki en gelişmiş ülke olan Güney Afrika'da 2002 yılı verilerine göre 5 milyon kişi HIV virüsü taşımaktadır. Bu rakam Güney Afrika nüfusunun yaklaşık % 11'ine tekabül

---

[232] Joy Gordon, "Sanctions As Siege Warfare", **Nation**, Vol. 268, 1999, s.18.
[233] Dunne ve Wheeler, **a.g.m.**, s.16.

[234] Goldstein, **a.g.e.**, s.444.

[235] Hough, **a.g.e.**, s.168.

etmektedir. Bu tabloya rağmen 2002 yılında Güney Afrika hükümetinin AIDS'le mücadeleye ayırdığı kaynak 1 milyar dolarken, savunma harcamalarına ayırdığı kaynak 21 milyar dolardır. Bu durum göstermektedir ki çoğu ülke geleneksel güvenlik anlayışından kopamamıştır.[236]

Artık günümüzde AIDS bir sağlık sorunu olarak değil, önemli bir uluslararası güvenlik tehdidi olarak algılanmaktadır. BM Güvenlik Konseyi'nin 10 Ocak 2000'de yaptığı toplantının gündem maddesi AIDS olmuştur. Bu toplantıda AIDS'in bir uluslararası güvenlik tehdidi olduğu resmi olarak da kabul edilmiştir. Ayrıca, Dünya Bankası da resmi olarak AIDS'i bir uluslararası güvenlik tehdidi olarak tanımlamıştır.[237]

Az gelişmiş ülkeler açısından ise şu örnekler verilebilir:

Dünyada her yıl ortalama 11 milyon çocuk "önlenebilir/tedavi edilebilir" hastalıklar nedeniyle yaşamını yitirmektedir. Diğer bir anlatımla dünyada her gün ortalama 30 bin çocuk farklı sebeplerle sağlık ihtiyaçları giderilemediği için ölmektedir. Dünyada her yıl ortalama 500 bin kadın doğum sırasındaki yetersiz cerrahi müdahaleler ya da çocuk yaşta doğum nedeniyle yaşamını yitirmektedir.[238] Bunun yanı sıra tahminlere göre dünyada her yıl ortalama 3.4 milyon insan suyla ilişkili hastalıklardan dolayı ölmektedir.[239] Bu insanların hemen hemen tamamı az gelişmiş ülkelerde yaşamaktadır.

Küreselleşme süreciyle ülkeler arasında artan bağımlılık ve karşılıklı etkileşim ülkelerden birinde ortaya çıkan bir güvenlik tehdidinin kısa sürede

---

[236] Hough, **a.g.e.**, s.15
[237] Elbe, **a.g.m.**, s.403-404.

[238] Dunne ve Wheeler, **a.g.m.**, s.16. Jeremy Youde, "Enter the Fourth Horseman: Health Security and International Relations Theory" **The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations**, Vol. VI, No. 1, ss.193.

[239] Durbak ve Strauss, **a.g.m.**, s.28.

diğer ülkelere yayılmasına sebep olmaktadır. Geleneksel güvenlik anlayışında sınırların ayrı bir önemi vardır. Sınırlar bir ülkenin dış tehditlere karşı güvende olması için oldukça önemliydi. Fakat, günümüzde sınırlar geleneksel işlevlerini kaybetmeye başlamıştır. Özellikle başka ülkelerde ortaya çıkan salgın hastalıklar hızla başka ülkeleri de etkileyebilmektedir.[240] Artık ülkeler sınırlarını salgın hastalıklara karşı da korumak zorundadır. Zira bu hastalıklar savaş benzeri yıkıcı etkilere sebep olabilmektedir.[241]

Burada hemen belirtmek gerekir ki her salgın hastalık, sağlık güvenliği kapsamında değerlendirilmemelidir. Zira, olası bir grip salgınını tehdit olarak tanımlamak sağlık güvenliği kavramını sınırları belirsiz ve bilimsel anlamda yetersiz bir kavram haline dönüştürecektir. Sağlık güvenliğinde önemli olan tehdidin boyutu ve ortaya çıkardığı tahribattır. Bu nedenle yalnızca AIDS, Kuş Gribi vb. salgın hastalıklar sağlık güvenliği alanında değerlendirilmelidir.

Küreselleşme süreci sağlık güvenliği alanında çeşitli avantajlar da ortaya çıkarmıştır. İleri teknoloji sayesinde enformasyon araçlarının gelişmesi insanların sağlık konusunda bilinçlenme düzeylerini oldukça artırmıştır. İkinci olarak, ilaç firmaları artan rekabet ortamında üretim kalitelerini artırmışlardır.[242] Fakat, yukarıda da değinildiği gibi küreselleşme sürecinin sağladığı bu imkanlardan yalnızca gelişmiş ülkelerin vatandaşları yararlanmakta, dünyanın geri kalanı ise her geçen gün daha da yoğunlaşan sağlık tehditleriyle karşı karşıya kalmaktadır.

e. Demografik Güvenlik

---

[240] Altman, **a.g.m.**, s.418-419.

[241] Durbak ve Strauss, **a.g.m.**, s.131.

[242] Hough, **a.g.e.**, s.177.

Gıda, toprak, çevre ve doğal kaynaklar üzerindeki demografik baskının her geçen gün artması yeni güvenlik tehditlerinden biri olarak kabul edilmektedir.[243] Hızlı nüfuz artışı sonucu ortaya çıkan demografik dengesizlikler diğer tehdit türlerini tetikleyen bir olgu olarak değerlendirilmelidir. Örneğin, dünya nüfusunun hızla artması ve dünya ekonomi hacminin her geçen gün genişlemesi çevresel sorunların da hızla büyümesine sebep olmaktadır.[244] Ayrıca, her geçen gün artan dünya nüfusu ilerleyen yıllarda doğal kaynakların (yenilenemeyen kaynaklar olmasının doğal bir sonucu) olarak hızla tükenmesine ve kıtlık benzeri tehditlerle karşı karşıya kalınmasına sebep olacaktır.[245]

İnsanoğlunun dünyadaki varlığının başlangıcından nüfus kayıtlarının tutulmaya başlandığı 1800'lü yıllara kadar (1804) yeryüzü nüfusu 1 milyara ulaşmıştı. 1925'te dünya nüfusu 2 milyara, 1960'ta 3 milyara, 1974'te 4 milyara, 1987'de 5 milyara, 1999'da 6 milyara ulaşmıştır;[246] 2009'da ise bu rakam 7 milyara yaklaşmıştır. Bir başka İstatiksel veriye göre dünya nüfusu son 20 yıl içinde yüzde 34 büyüyerek 6.7 milyara ulaşmıştır.[247] Görüleceği gibi tarihsel süreçte yaşanan savaşlar, doğal felaketler, salgın hastalıklar vb. olumsuz gelişmelere rağmen dünyamız üzerindeki demografik baskı her geçen gün artmaktadır.

---

[243] David Dewitt, "The New Global Order and the Challenges of International Relations", **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, s.9.

[244] Thomas Homer-Dixon, "Environmental Scarcity and Intergroup Conflict", Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), **World Security Challenges For A New Century**, New York, St. Martin's Press, 1994, s.290-291.

[245] Mathews, **a.g.m.**, s.276.

[246] Çelebi, **a.g.m.**, s.338. Bu rakamlar, ortalama rakamlardır.

[247] (Erişim) http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=236978

2100 yılında dünya nüfusunun bugüne oranla 5 ya da 6 milyar daha artacağı tahmin edilmektedir. Daha net bir rakam vermek gerekirse BM'nin yapmış olduğu öngörüye göre 2050 yılında dünya nüfusu 8.9 milyar kişi olacaktır.[248] Bu durum ise "gerçek" bir paylaşım sorunu doğuracak, diğer bir anlatımla demografik baskılar en önemli güvenlik tehditlerinden biri haline dönüşecektir.

Böylesi bir demografik eğilim özellikle Batılı ülkeler için çok önemli güvenlik problemleri doğuracaktır. Bunun nedeni Batılı ülkelerde nüfus artışı neredeyse sıfıra yakınken Afrika, Asya ve Uzakdoğu ülkelerinde %2 ila %5 arasında olmasıdır.[249] Gelişmeler göstermektedir ki, gelecekte dünya nüfusunun artışının % 95'i Güney ülkelerinde, sadece % 5'i de Kuzey'de olacaktır.[250] Diğer bir anlatımla, Avrupa'daki nüfus artışı çok az ve hatta kimi ülkelerde eksi yöndeyken (depopulation), diğer bölgelerde ve özellikle Asya'da bunun tam tersine fazla artan bir nüfus eğilimi (overpopulation) söz konusudur.[251] Bu durum Batılı ülkeler için önemli bir göç sorunu ortaya çıkaracaktır. Bunun yanı sıra kendi ülkelerindeki yabancı uyruklu vatandaşların nüfusları artarken kendi ırkından olan vatandaşlarının sayısının sabit kalması ülke içinde çok çeşitli güvenlik problemlerinin ortaya çıkmasını beraberinde getirecektir.[252] Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında nüfus artışı konusundaki bu demografik dengesizliğin ilerleyen yıllarda en önemli uluslararası güvenlik sorunlarından biri olacağı açıktır.

---

[248] James Lee Ray ve Juliet Kaarbo, **Global Politics**, Boston-USA, Houghton Mifflin, 2002, s.415.

[249] Mathews, **a.g.m.**, s.274-276.

[250] Elif Çolakoğlu, "Çevresel Kıtlık ve Çatışma Gizili", **EKEV Akademi Dergisi**, Sayı: 28, Yaz 2006, s.311.

[251] A. Bashford, "World Population, World Helath and Security: 20th Century Trends", **Journal of Epidemiology and Community Health**, Vol. 62, 2008, s.187.

[252] Pirages, **a.g.m.**, s.314.

Batılı ülkeler böylesi bir demografik eğilimin ileride doğuracağı olumsuz sonuçları bertaraf edebilmek adına nüfus artışı yüksek olan ülkelerde "misyonerlik" benzeri faaliyetlerde bulunmakta ve ilgili ülke vatandaşlarını daha az çocuk yapmaları konusunda yönlendirmeye çalışmaktadır. Fakat, Batılı ülkelerin bu politikaları hedefledikleri amaca ulaşmalarını sağlamamaktadır. Böylesi bir eğilimin düzeltilebilmesi için Batı'nın "haksız üstünlüğünü", "karşılıklı ve adaletli paylaşıma" dönüştürmesi gerekmektedir.

Nüfus arttıkça, doğal kaynaklar ve biyolojik kaynaklar üzerindeki baskı da artmaktadır. Bu ise, daha fazla tüketim ve çevre sorunları demektir. Dolayısıyla, ekonomik büyüme ile çevre kalitesinin geliştirilmesinin uzlaşmazlığı ve ekonomik gelişmenin doğal sonucu olarak, doğal kaynakların kullanımının artmasının çevresel gerilemeye önderlik ettiği tartışılmaktadır. Bu *Maltuscu Görüş*, çevre ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. Thomas Robert Malthus (1766-1834), 1798'de yayımlanan Nüfusun İlkeleri (*Principles of Population*) adlı çalışmasıyla adını duyuran bir nüfusbilimcidir. Malthus, insan nüfusunun sürekli artmasının korkunç ekolojik sonuçlar yaratacağını belirtmiştir (*The Malthusian Hypothesis*). O'na göre, insan nüfusu geometrik bir ilerlemeye tabi iken; doğal kaynakların artışı ise, aritmetik bir ilerlemeye sahiptir. Malthus, doğurganlıktan ziyade, yoğun tarıma geçilmesiyle birlikte, bu artışın yaşanacağını söylemiştir. Şayet, nüfusun devamlı ve hızlı artması önlenemezse, gıda maddeleri yeterli gelmeyecek ve kıtlık, işsizlik ve sefalet baş gösterecektir. Verimli toprakların miktarını çoğaltmak mümkün olmadığına göre, nüfusun sonsuz artışı önlenmelidir.[253]

Malthus'un bu tespitleri doğru fakat eksik bir yaklaşımdır. Zira, doğal kaynakların hızla tükenmesinin tek sebebi nüfusun hızla artması değildir. Nüfus artışının yanı sıra Batı'da yaşanan tüketim çılgınlığı doğal kaynaklar üzerinde demografik baskı benzeri etkiler yapmaktadır. Örneğin, dünya

[253] Çolakoğlu, **a.g.m.**, s.314.

nüfusunun dörtte biri, tüm dünya kaynaklarının dörtte üçünü tüketmektedir. Kuzey'de yaşayan azınlık, dünya enerji kaynaklarının % 75'ini, kerestenin % 90'ını, kağıdın % 81'ini, demir ve çeliğin % 80'ini, süt ve etin % 70'ini tüketmektedir.[254]

Nüfuz artış hızının yüksek olduğu ülkelerde nüfusun büyük bir bölümünü çocuklar ve gençler oluşturmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde artan nüfus, ekolojik kıtlıklarla ve ekonomik dengesizliklerle birleşerek bir çatışma potansiyeli oluşturacaktır. Az gelişmiş ülkelerde daha genç, hızla büyüyen, radikal görüşlü bir nüfus, Kuzeyde ise yaşlı, tutucu ve sayıları azalan toplumlar olacaktır.[255] Böylesi bir demografik eğilim ilerleyen yıllarda Kuzey-Güney ülkeleri arasındaki çatışmaları körükleyecek bir diğer unsur olacaktır.

f. Doğal Kaynakların Güvenliği

Küreselleşme sürecinin özelliklerinden birisi dünya genelinde ortaya çıkarmış olduğu tüketim çılgınlığıdır. İlerleyen yıllarda doğal kaynakların, yaşanan tüketim çılgınlığı ve her gün artmakta olan dünya nüfusu nedeniyle hızla tükeneceği ve bunun sonucunda "kaynak savaşlarının" önemli bir uluslararası güvenlik tehdidi olarak ortaya çıkacağı öngörülmektedir.[256] Homer-Dixon, gelecek 50 yılda, gezegende nüfusun artışına bağlı olarak kalitesi yüksek tarımsal alanların azalacağını, sulak alanların, nehirlerin ve diğer su kaynaklarını bozulacağını, balık türlerinin azalacağını, iklimin değişeceğini, kısacası, kaynakların kıtlaşacağına dikkat çekmektedir.[257]

---

[254] Gülgün Tuna, **Küresel, Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Tehditler -Yeni Güvenlik-**, Ankara, Nobel Yayınları, 2003, s.15.
[255] Tuna, **a.g.e.**, s.24.

[256] Richard H. Ullman, "Redefining Security", **Global Dangers -Changing Dimensions of International Security-**, Sean M. Lynn-Jones ve Steven E. Miller (Ed.), Cambridge-USA, MIT Press, 1995, s.26.

Doğal kaynakların güvenliği konusunda öne çıkan en önemli tehdit su kaynaklarının her geçen gün azalmasıdır. Temiz/kullanılabilir su kaynaklarının varlığı insan yaşamı için en vazgeçilmez unsurdur. Fakat, su kaynakları hızlı nüfus artışı, hayat standartlarının yükselmesi, endüstriyel gelişim, bilinçsiz kullanım, küresel ısınma vb. nedenlerle her geçen gün azalmaktadır.[258] Bu durum gelecekte çoğu ülke için en önemli ulusal güvenlik sorununun "su sorunu" olmasını beraberinde getirecektir.[259] Su sorunu iki ya da daha fazla ülkeyi karşı karşıya getirebileceği gibi bir ülkenin kendi içinde sorunlar yaşamasına da sebep olabilir. Zira, su sıkıntısı nedeniyle tarım arazilerinin yeterli oranda sulanamaması ülkede kıtlık yaşanmasına ya da kıtlık yaşanmasa dahi tarımsal ürün fiyatlarının astronomik rakamlara ulaşmasına ve halkın ekonomik olarak sarsılmasına yol açabilir. Ayrıca, iç savaşa kadar götürebilecek bir dizi sorunu da tetikleyebilir.

Su kaynakları kısıtlı olan devletler için su her zaman ulusal güvenlik alanı içinde değerlendirmiştir. Suriye, İsrail, Irak, İran gibi Ortadoğu ülkeleri ve çoğu Afrika ülkesi için su her zaman ulusal güvenlik sorunu olarak algılanmıştır. Bu nedenle suyun güvenlik alanına dahil edilmesi yeni değildir. Yeni olan bu sorunun boyutlarının artmaya başlaması sonucu tehlikeli bir hal almaya başlamasıdır.[260] 20. yüzyıldaki çatışma ve savaşların büyük bir kısmı petrol nedeniyle çıkmış olan "petrol savaşları"dır. Gelecekte ise petrolün yerine kimi yazarlarca "Beyaz Petrol" olarak adlandırılan suyun alacağı düşünülmektedir. Gelecekte su kaynaklarına sahip olabilmek adına

---

[257] Elif Çolakoğlu, "Thomas F. Homer Dixon: Çevresel Çatışma Olasılıkları", **EKEV Akademi Dergisi**, Sayı: 31, Bahar 2007, s.309.

[258] Peter H. Gleick, "Water and Conflict -Fresh Water Resources and International Security-", **International Security**, Vol. 18, No. 1, Summer 1993, s.79.

[259] Mathews, **a.g.m.**, s.278.
[260] Gleick, **a.g.m.**, s.79.

çatışmaya girecek devletler olabileceği gibi bu kaynağı bir silah olarak kullanacak devletler de olacaktır.[261]

Küreselleşme olgusu, doğal kaynakların kullanım ve dağılımını yeniden değerlendirmeyi gerektirmiştir. Çünkü, dünyada doğal kaynak dağılımı bölgeden bölgeye ve ülkeden ülkeye farklılıklar taşımaktadır. Sahip olunan kaynakların kıtlığı ve ticaretin küreselleşmesi ile birlikte ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılık artmış, dünya nüfusunun hızla artması ve küresel ısınma gibi çevresel nedenlerle kaynakların etkin kullanımı son derece önemli bir konu haline gelmiştir.[262] Massachusets Institute of Technology (MIT)'ye göre, hammadde ve üretimindeki büyüme devam ettiği takdirde, dünya demir stoku 93 yıl sonra, nikel 53 yıl sonra, boksit 31 yıl sonra, kurşun ve bakır 21 yıl sonra, çinko 18 yıl sonra ve kalay 15 yıl sonra tükenecektir.[263] Bu rakamlar göstermektedir ki doğal kaynakların hızla tükenmesi, gelecekte en önemli güvenlik sorunlarından biri haline gelecektir.

g. Enerji Güvenliği[264]

Enerji, en genel anlamda; "İş yapma kapasitesi veya kabiliyeti" olarak tanımlanabilir. Enerji, farklı formlarda ortaya çıkar. Isı enerjisi, ışık (radyant) enerji, mekanik enerji, elektrik enerjisi, kimyasal enerji ve nükleer enerji gibi farklı türlerde enerji kaynakları vardır. Enerji, "yenilenebilir" ve "tükenebilir ya da yenilenemez" enerji gibi iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Yenilenebilir enerji, tekrar kullanılabilen enerjidir. Güneş enerjisi bunun tipik bir örneğidir.

---

[261] Gleick, **a.g.m.**, s.111.

[262] Ünal Acar ve Ömer Urhal, **Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terörizm**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2007, s.179.

[263] Çolakoğlu, "Çevresel Kıtlık…", **a.g.m.**, s.311.

[264] Enerji kaynakları da genelde doğal kaynak kategorisindedir. Fakat, hem enerji alanının önemi hem de tüm enerji kaynaklarının "doğal kaynak" olmaması nedeniyle enerji güvenliği ayrı bir alan olarak değerlendirilmelidir.

Güneş ışınlarından alınır ve elektrik ya da ısı enerjisine dönüştürülebilir. Rüzgar enerjisi, jeotermal kaynaklardan çıkan sıcak sulardan elde edilen ısı enerjisi, bitkilerden elde edilen biyokütle ve sudan hidrolik güç santralleri ile elde edilen enerji, bu yenilenebilir enerji grubuna aittir. Yenilenebilir enerji, kısa sürede yerine konulan enerjidir. İnsanların ihtiyaç duyduğu enerjinin büyük bir kısmını kapsayan enerji ise yenilenemeyen enerji kaynaklarından karşılanmaktadır. Yenilenemeyen enerji ise, kaynakları kullanıldıktan sonra kısa bir zaman aralığında yaratılamayan enerji olarak tanımlanır. Bunlar genel olarak fosil yakıtlar diye bilinen petrol, doğal gaz ve kömür gibi kaynaklardır. Bu kaynaklar, yaşamları milyonlarca yıl önce sona ermiş bitki ve hayvan kalıntılarının yerkürenin içinden gelen ısı ve kalıntıların üzerinde bulunan kayaçlardan basınç altında fosilleşmesiyle meydana gelmektedir.[265] İşte enerji güvenliği olgusu da bu yenilenemeyen enerji kaynakları çerçevesinde ortaya çıkmış bir güvenlik alanıdır.

Enerji kaynaklarına olan bağımlılıkları her geçen gün daha da artan gelişmiş ülkelerde "enerji güvenliği"ne olan ilgi bir hayli yoğundur. Gelişmiş ülkelerin küreselleşme sürecinin etkisiyle ekonomik ve sosyal açıdan enerji bağımlılığının her geçen gün artması böylesi bir kavramın ortaya çıkmasının temel sebeplerinden biridir. Örneğin, dünya nüfusunun 20/1'ine tekabül eden bir nüfusa sahip olan ABD, dünya petrolünün 4/1'ini tüketmektedir. Ayrıca, tükettiği petrolün % 60'ını ithal etmektedir. Bu durum ABD'nin petrole olan bağımlılığını ortaya koymaktadır. Bush yönetiminin 2006 yılında kullandığı; "ABD, petrole bağımlıdır." söylemi de bu gerçeği ortaya koymaktadır. Japonya'nın petrole olan bağımlılığı ise ABD'den daha fazladır. Japonya tükettiği petrolün %90'ını ithal etmektedir. Çin de gitgide petrole daha bağımlı bir ülke haline gelmeye başlamıştır. Örneğin, tahminlere göre 2010 yılında

---

[265] Yavuz, **a.g.m.**

Çin'de 50 milyon otomobil yollarda olacaktır.[266] AB ülkeleri de bu üç ülke gibi petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarına bağımlı ülkelerdir. Aslında enerji güvenliği 1973'deki Petrol Krizi nedeniyle Batılı ülkelerin önem verdiği bir konu olmuştur. Fakat, enerjinin güvenlik alanı içinde düşünülmeye başlanması yeni bir süreçtir.

Enerji güvenliği, her bir ülkenin ekonomisi ve refahı için gerekli enerji kaynaklarının kesintisiz ve güven içinde, istenilen yere zamanında ulaştırılmasının sağlanmasıdır. Enerji güvenliğinde ülke dışından yapılan hammadde tedarikinin devamlılığı, hem çok taraflı bağlantılar, hem de bu bağlantı hatlarının kesintisiz akışının emniyetle sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Enerji güvenliğinde yurt içindeki ulaşım imkanlarının varlığı da önemli rol oynamaktadır. Keza, dünyada çıkabilecek kısa ve orta süreli krizlerde yurt dışından enerji hammaddesi akışının kesintiye uğraması hallerinde, ekonomi çarkının ve günlük yaşamın zarar görmemesi için yurt içi stoklarından kullanım da büyük önem kazanmaktadır. Bu nedenledir ki, enerji güvenliğine önem veren ülkelerin enerji hammaddesi depolama kapasiteleri oldukça yüksektir. Enerji güvenliğini dikkate alan ülkelerden ABD'de 417 adet doğal gaz deposu mevcut olup, toplam tüketiminin %18'ini bu depolarla sağlamaktadır. Dünyanın bir numaralı doğalgaz üreticisi Rusya'da bile 23 adet büyük doğalgaz deposu bulunmaktadır ve tüketiminin %27'sini depolardan karşılama imkanına sahiptir. Bu oranlar Ukrayna'da doğalgazın %49'unu, Almanya'da %19'unu, İtalya'da ise %30'unu depolayacak şekildedir.[267]

Bir ülkenin enerji güvenliğini sağlamak amacıyla izlemesi gereken stratejinin üç önemli bileşeni vardır: düşük maliyet, arz çeşitliliği ve azaltılmış karbondioksit salınımları. Bu stratejinin işlerlik kazanması ise yeni

[266] W. J. Nuttall ve D. L. Manz, "A New Energy Security Paradigm for the Twenty-First Century", **Technological Forecasting and Social Change**, 2008, s.2-7.
[267] Yavuz, **a.g.m.**

teknolojilere yatırım, dış politika seçeneklerinin genişletilmesi, ekonomik güç, iç istikrar vb. olguları gerekli kılmaktadır. Kömürün sıvıya dönüştürülmesi, katranlı toprak kullanımı ve fosil temelli olmayan yakıtların artması önemli enerji teknolojileridir. Düşük maliyetli güneş enerjisi, sıfır emisyonlu kömür bazlı teknolojiler ve güvenli nükleer enerji ülkelere enerji güvenliği kapsamında fevkalade büyük avantajlar sağlamaktadır. Ayrıca, alternatif enerji kaynakları enerji güvenliğinin önemli unsurlarıdır. Rüzgar santralleri, hidroelektrik santralleri ve güneş panelleri[268] bu alternatif enerji kaynaklarından bazılarıdır.

Enerji güvenliği, ekonomi güvenliği ve ulusal güvenlik birbirinden ayrılmaz kavramlardır. Bu kavramlar bir "bütünsellik" içerisinde değerlendirilmelidir. Dünyada yeni bir enerji kaynağı keşfedilmediği sürece, petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynakları önemini korumaya devam edecektir. Bu kapsamda, enerji kaynaklarına sahip ülkeler ile bu enerji kaynağının ulaşım yollarını kontrol eden ülkelerin de jeopolitik ve jeostratejik önemleri sürecektir.[269] Bu ülkelerin enerji kaynakları konusundaki bu avantajları ise ironik şekilde güvenlik tehditlerine daha açık hale gelmelerine sebep olacaktır. Zira, küresel güçlerin oyun alanı genelde böylesi jeopolitik ve jeostratejik öneme sahip olan bölgelerdir. Özetle, enerji kaynaklarına sahip olmak ya da enerji kaynaklarını kontrol eden bir coğrafi konuma sahip olmak ülkelerin güvenliklerini pekiştirmemekte, aksine tehditlere daha açık hale gelmelerine sebep olmaktadır.

h. Gıda Güvenliği

[268] Jeffrey D. Sachs, "Enerji Güvenliğini Irak Savaşı Değil, Bilim Getirebilir". (Erişim) http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=200542

[269] Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın "Güvenliğin Yeni Boyutları ve Uluslararası Örgütler" Konulu Uluslararası Sempozyum Açış Konuşması. (Erişim)http://www.tsk.mil.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2007/konusma_sempozyum31052007.htm

Gıda güvenliğini ortaya çıkaran en önemli tehdit hızlı nüfus artışının ve ekonomik sorunların doğurduğu açlık problemidir. Bugün dünyada milyonlarca kişi açlık sınırının altında yaşamaktadır.[270] BM'ye bağlı bir kuruluş olan Gıda ve Tarım Organizasyonu (Foood and Agriculture Organization -FAO-)'nun yaptığı araştırmaya göre 2005 yılı verilerine göre, dünyada 23'ü Afrika ülkesi olmak üzere 36 ülke gıda sıkıntısı çekmektedir.[271] Ayrıca geleceğe ilişkin öngörülerde 2010 ve 2030 yılları arasında 1 milyar insanın açlıktan öleceği tahmin edilmektedir.[272]

Geçmişten günümüze coğrafi bölgelerde kıtlık nedeniyle oluşan açlık, bugün ekonomik entegrasyon sonucunda, yetersiz üretim ve yetersiz gelirden kaynaklanmaktadır. Kırsal alanda tarım yapanlar, yeterli yiyecek yetiştirememekte, şehirlerde yaşayanların da kazancı, yiyecek almaya yetmemektedir. Eskiden gözle görülür biçimde belirgin olan ve sadece bazı bölgelerde ortaya çıkan açlık, bugün kötü ve yetersiz beslenme şeklinde (daha doğrusu, satın alma gücünün yokluğundan) çok daha geniş coğrafi alanlara yayılmış, gizli bir açlıktır.[273] Bu bağlamda bir ülkede açlık sonucu ölümlerin yaşanmasının temel sebepleri şu şekilde ortaya konabilir:[274]

1) Ekonomik gelişmişlik düzeyinin düşük olması.

2) Kuraklık, sel, kasırga vb. doğal felaketler.

---

[270] Joseph Collins, "World Hunger: A Scarcity of Democracy?", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, s.368.

[271] Henrique B. Cavalcanti, "Food Security", **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, s.156.

[272] Kravchenko, **a.g.m.**, s.111.
[273] Çolakoğlu, "Çevresel Kıtlık…", **a.g.m.**, s.316.

[274] Hough, **a.g.e.**, s.84-88.

3) Aşırı nüfus.

4) Ekonomik yaptırımlar.

5) Savaş.

Gıda güvenliğiyle mücadele konusunda en etkili uluslararası birimin BM olduğu söylenebilir. BM'nin gıda güvenliğine ilişkin çalışmalarının, 1945 yılında kurulan, FAO ile başladığı söylenebilir.[275] BM gıda güvenliği konusundaki faaliyetlerini FAO bünyesindeki Dünya Gıda Programı ve Dünya Sağlık Örgütü aracılığıyla yürütmektedir. Dünya Gıda Programı için BM'nin "Gıda Ordusu" tabiri kullanılmaktadır. Dünya Gıda Programı, nedeni ister iç savaş isterse doğal felaketler olsun dünyanın her bölgesinde açlıkla mücadele etmektedir.

Dünya Gıda Programı'nın 2002 yılında yaptığı bir araştırmaya göre dünya genelinde her yıl ortalama 24.000 insan açlıktan ölmektedir. Dünya genelinde 800 milyon insan ise açlık sınırının altında yaşamaktadır.[276] FAO, 2015 yılına kadar dünyada açlık sorunu olan kişi sayısının 800 milyondan 400 milyona indirmek için 24 milyar dolara ihtiyacı olduğunu belirtmektedir.[277] Bu istatiksel veri göstermektedir ki gıda güvenliğini sağlamak diğer güvenlik tehditleriyle mücadeleye göre daha az maliyetlidir.

Yiyecek fiyatlarındaki hızlı artış ve temel gıda maddelerinin sağlanamaması, başta Afrika ülkeleri olmak üzere, Orta Doğu ve Güney Asya'daki gelişmemiş veya az gelişmiş ülkeleri olumsuz etkilemektedir. Söz konusu ülkelerde ekonomik, sosyal ve siyasal krizler ile temel gıda maddelerine ulaşılabilirlik arasında bir ilişki vardır. Örneğin, bu yüzden Mart

[275] Cavalcanti, **a.g.m.**, s.152.
[276] Hough, **a.g.e.**, s.89-90.

[277] Özel, **a.g.m.**, s.211.

2008'de, birçok Afrika ülkesinde can kayıplarının da olduğu çatışmalar yaşanmıştır.[278] Günümüz şartlarında insanların bir kısmının en temel insani ihtiyaçları olan gıdaya bile ulaşamamaları, Batı'nın modernleşme ideolojisinin başarısızlığını ortaya koymaktadır.

I. Bilgi, Bilişim ve Teknoloji Güvenliği[279]

Günümüzde bilgi ve bilgi teknolojileri en değerli güç unsurlarından biridir. Gerek bireyler gerekse devletler yoğun bir bilgi transferinin içindedir. Teknoloji ve bilgi, geleneksel kuramın karşısında yeni bir versiyon olarak değerlendirilmektedir. Bilgi ve teknoloji önemli bir güç çarpanı olarak insan, malzeme ve finanstan daha önemli bir stratejik kaynak olarak değerlendirilmektedir.[280] Bilgi ve teknoloji böylesine bir çarpan etkisi yapmasının yanı sıra bir takım tehditleri de körüklemektedir. Bilgi ve teknolojinin her geçen gün daha önemli hale gelmesi "Bilgi Terörizmi veya Siber[281] Terör (Örnek: Hackerlık)", "Bilgi Silahları (Melisa, Ebolo, Trojan vb. binlerce bilgisayar virüsü)" ve "Bilgi Savaşı[282] veya Siber Savaş" gibi yeni kavramların güvenlik literatürüne girmesine sebep olmuştur.[283] Ayrıca, ticari bilgiler, gizlilik derecesi yüksek olan bilgiler, kitle imha silahlarının yapımına ilişkin bilgiler vb. korunması gereken bilgiler olarak güvenlik alanı içinde

---

[278] Halil İbrahim Bahar, "Yiyecek Krizi".
(Erişim) http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?type=6&id=966

[279] Bilgi, bilişim ve teknoloji güvenliği birbirleriyle iç içe geçmiş alanlardır. Bu bağlamda bu üç güvenlik alanı tek başlık altında incelenmektedir.

[280] Bayazıt, **a.g.m.**, s.20.

[281] "Siber" kelime anlamı olarak; bilgisayar kullanımı aracılığıyla demektir. Bünyamin Atıcı, "Cyber Terror: New Trends and Opportunities", **İstanbul Conference on Democracy and Global Security**, İstanbul, 2005, s.791.

[282] Bilgi savaşları konusunda geniş bilgi için bkz: Elisabeth Hauschild, "Modern and Information Warfare: A Conceptual Approach", **International Security Challenges in a Changing World**, Kurt R. Spillman ve Joachim Krause (Ed.), Bern, Peter Lang, 1999, ss.199-209.

[283] Kevin A. O'Brien, "Information Age Terrorism and Warfare", **Globalisation and the New Terror -The Asia Pacific Dimension-**, David Martin Jones (Ed.), England, Edward Elgar, 2004, s.132.

değerlendirilmeye başlanmıştır.[284] Bu bağlamda, özellikle internet güvenliğinin bu kapsamda değerlendirilen en önemli konu olduğu söylenebilir. Zira, bütün devletler idari ve mali işlerini bilgisayarlar üzerinden yapmaktadır. İlgili devletlerin vatandaşları milyarlarca dolar hacimlere varan finansal işlemlerini internet aracılığıyla yapmaktadır.[285] Devletlerin ve bireylerin her geçen gün internete daha bağımlı hale gelmesi bu alanda yeni güvenlik tehditlerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Siber terör; belirli bir politik ve sosyal amaca ulaşabilmek için bilgisayar veya bilgisayar sistemlerinin bireylere ve mallara karşı bir hükümeti veya toplumu yıldırma, baskı altında tutma amacıyla kullanılmasıdır.[286] Siber terör, yeni yüzyılda terörizmin yeni yüzü olarak yansıyacaktır ki teröristlerin elektronik bir saldırı yaparak bir barajın kapaklarını açabilecekleri, ordunun haberleşmesine girip yanıltıcı bilgiler bırakabilecekleri, kentin bütün trafik ışıklarını durdurabilecekleri, telefonları felç edebilecekleri, elektrik ve doğalgazı kapatabilecekleri, bilgisayar sistemlerini karmakarışık hale getirebilecekleri, ulaşım ve su sistemlerini allak bullak edebilecekleri, bankacılık ve finans sektörünü çökertebilecekleri, acil yardım, polis, hastaneler ve itfaiyelerin çalışmasını engelleyebilecekleri, hükümet kurumlarını alt üst edebilecekleri, sistemin birden durmasına neden olabilecekleri ihtimaller dahilindedir.[287] Devletlerin en önemli kurumlarının internet sitelerinin hackerlar ve siber teröristler tarafından çökertilmesi 21.

---

[284] Andrei Krutskikh ve Aleksandr Fedorov, "International Information Security", **International Affairs**, Vol. 46, No. 2, 2000, s.170.

[285] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Krutskikh ve Fedorov, **a.g.m.**, ss.170-182.

[286] Mehmet Özcan, "Yeni Milenyumda Yeni Tehdit: Siber Terör".
(Erişim) http://www.usakgundem.com/makale.php?id=42

[287] Mehmet Özcan, "Siber Terörizm ve Ulusal Güvenliğe Tehdit Boyutu".
(Erişim) http://www.usakgundem.com/makale.php?id=114

yüzyılda bilişim suçlarının, ulusal güvenliği tehdit eden en önemli tehditlerden biri olacağının önemli bir kanıtı olmuştur. [288]

Bilişim güvenliğinin sağlanamaması özellikle terör grupları, kriminal suç örgütleri ve bireysel suçluları daha tehlikeli hale getirmektedir. Bu gruplar ve bireyler klasik yöntemler yerine maliyeti daha az olan veya daha fazla ses getiren eylemler yapabilmektedirler.[289] Örneğin; geçmişte bir bankanın soyulması için fiziksel bir organizasyon gerekirken günümüzde bilgisayar korsanları evlerinden banka soygunu yapabilmektedir.

Spesifik bir düşmanın amaçlarını engellemek için kriz ve çatışma sırasında icra edilen bilgi operasyonları olarak tanımlanan bilgi savaşı[290] ise kimi yazarlara göre gelecekteki savaş türlerinden biri olacaktır. Bilgi savaşında, bir ülkenin kendi bilgi alt yapısını koruyarak düşman birliklerinin bilgi sistemlerinin imha edilmesine yönelik eylemlerde bulunulur. Teknolojilerin konuştuğu bu savaşta hedef; "düşman birliklerinin askeri, siyasi, sosyal ve ekonomik altyapılarını çökertmek için düşmanın bilgi tabanlı faaliyetlerine bilgi tabanlı saldırılar gerçekleştirerek, düşman gücünü ve zayıf noktalarını nispeten anlamaya çalışacak faaliyetlerde bulunmak" olarak ifade edilmektedir.[291] Özellikle teknolojiye bağımlı olan ülkelerin bu tehditlere daha açık olduğu söylenebilir.[292]

Günümüz konjoktüründe ulusal güvenlik yapılanmasının olmazsa olmaz koşulu teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmesidir. Olası bir tehditten

---

[288] Mehmet Özcan, "Yeni Milenyumda…".

[289] Krutskikh ve Fedorov, **a.g.m.**, s.171.

[290] Nazife Baykal, "Bilgi Teknolojisinin, Ulusal Güvenlik ve Ulusal Güvenlik Stratejisi ile İlgili Boyutu", **Gelişen Bilgi Teknolojisi ile Güvenlik Politikası ve Stratejiler Arasında Etkileşim ve Yönlendirme Sempozyumu**, 10-11 Mart 2005, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 2005, s.109.

[291] Barış Gürsoy, "Uluslararası Güvenliğin Bir Boyutu Olarak Askeri Alanda Devrim Tartışması", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-**, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, s.139.

[292] Krutskikh ve Fedorov, **a.g.m.**, s.177-179.

önceden haberdar olunması konusunda erken uyarı sistemleri, uydu takip sistemleri ve teknolojik istihbarat araçları oldukça önemlidir. Ayrıca teknoloji, günümüzde başlı başına bir tehdit unsuru haline dönüşmüştür. Teknoloji alanında önümüzdeki yıllarda meydana gelecek yeni atılımlar bir yandan uluslararası ticaretin kolaylaşmasını sağlarken, diğer yandan da bazı devletlerin, teröristlerin ve uluslararası suç örgütlerinin söz konusu ortamı kendi eylemleri için kullanmalarına neden olacaktır.[293] Teknolojik araçlarla desteklenen tehditlere karşı hazırlıklı olmanın yolu, teknolojik bilgiye sahip olmaktır.[294] Diğer bir anlatımla, askeri olmayan bu tehditle mücadele, askeri olmayan araçları gerekli kılmaktadır.

Teknolojik küreselleşmenin oluşturduğu yeni güç kuramı ile yeni demokratik değer yargıları ve yeni egemenlik anlayışı ortaya çıkmıştır. Yeni güç kuramı genelde uluslararası güvenlik kuruluşlarının, ulus devletlerin ve özelde güvenlik ve strateji kurumlarının yeniden yapılanmasını talep etmektedir. Yeniden yapılanma veya dönüşüm için de ekonomik, siyasi, sosyal, askeri alanlarda yeni konseptlerin, doktrinlerin, stratejilerin, transformasyon ve teknoloji yol haritalarının üretilmesini zorunlu kılmaktadır. Tüm ulusal/örgütsel güç unsurlarının teknolojik yeteneklerle tek bir platformda şebekelendirilmesi ve örgütlenmesi sonucu elde edilen “Bilgi Üstünlüğü”, modern orduların yeni muharebe ve harekat konseptlerinin işlemesini sağlamaktadır. Bilgi hakimiyeti geleceğin savaş alanı olarak nitelenmektedir. Bilgi hakimiyetini gerçekleştirmek maksadıyla “ağ destekli” yetenekleri ve etki odaklı harekat unsurlarını da bünyesinde barındırarak, bilgi savaşı icra etme yeteneklerine sahip olmak, tüm modern ordular ve NATO gibi kimi uluslararası örgütler için ana hedef olmuştur.[295]

---

[293] Erhan, **a.g.m.**

[294] Michael G. Raskin ve Nicholas O. Berry, **International Relations -The New World of International Relations-**, New York, Pearson, 2005, s.212.

[295] Bayazıt, **a.g.m.**, s.21.

Bilginin güç ile eş anlamlı hale gelmeye başlaması ve bilgi çağı örgütlenmesi ile dönüşüm içine giren sosyal, ekonomik ve siyasi kurumlar arasında ordular da yer almaktadır. Artık, bilginin paylaşımı, ulaştırılması ve korunması, düşman bilgi sisteminin yok edilmesi, düşman derinliğini görebilme, ateş gücü, hareket kabiliyeti, elastikiyet, hafiflik gibi özellikler birlikte ele alınmakta; gerek teşkilat yapısında, gerek silah teçhizat sistemlerinde hepsinin bir arada bulunmasına özen gösterilmektedir.[296] Bu bağlamda, küreselleşme sürecinin temel dinamiklerinden biri olan teknolojik devrimin ülkelerin askeri yapılanmalarını yeniden gözden geçirmelerine sebep olduğu söylenebilir.[297] Artık günümüzde devletler daha güçlü ve etkili ordular için bilimi itici kuvvet olarak kullanmaktadırlar.[298] Ayrıca, yaşanan teknolojik devrim yalnızca ülkelerin askeri yapılanmalarını etkilemekle kalmamış, hem yeni güvenlik tehditleri ortaya çıkarmış hem de var olan tehditlerin boyutlarını artırmıştır.[299]

Küreselleşme sürecinde yaşanan teknolojik devrim NATO gibi uluslararası örgütlerinin yapılanmalarında değişim yaşamalarını beraberinde getirmiştir. Teknolojik küreselleşmenin NATO'nun yapılanması ve işlevi üzerindeki etkisi, NATO'nun transformasyon stratejisi ile ilişkilendirilebilir. NATO'nun transformasyon stratejisinin ilk hedefi Bilgi/Karar Üstünlüğü'dür ve 3 boyutludur. Birinci boyut, NATO savunmasının güvenlikteki rolünün dönüştürülmesidir. İkinci boyut genelde NATO savunmasının tüm birimlerindeki günlük işlerinin ve diğer idari işlerinin yönetimidir. Üçüncü boyut ise kuvvetlerin dönüşümü, yani nasıl muharebe icra edileceğidir. Bunun için

---

[296] Gürsoy, **a.g.m.**, s.138.

[297] Robert L. Pfaltzgrarf, "Future Use of Military Power", Richard H. SHULTZ, **Security Studies for the 21. Century**, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey's, 1997, s.183-184.

[298] Gürsoy, **a.g.m.**, s.127-128.

[299] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Andrew L. Ross, "The Dynamics of Military Tecnology", **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, ss.106-140.

NATO; ağ destekli muharebe, ağ destekli operasyon, etki odaklı operasyon, bilgi savaşı ve harekatı konseptlerini bünyesine almış ve bu yetenekleri gerçekleştirmek maksadıyla NATO Ağ Destekli Yetenek Programı'nı Türkiye dahil on ülkede başlatmıştır.[300]

Günümüzde ulusal güvenlik ancak; çok hızlı cevap veren, adapte olma yeteneği yüksek, esnek, tam ve doğru bir bilgi gücüne sahip olmakla sağlanır. Bunun için ise her ulusun kendi siyasi, coğrafi, askeri, ekonomik ve politik yapısına göre bilgi öğelerini belirlemesi ve bu öğelere uygun teknoloji geliştirme ve kullanma stratejilerini oluşturması gerekmektedir.[301] Yalnız ulusal güvenlik alanında değil, bireyselden küresele uzanan geniş bir düzlemde bilgi, bilişim ve teknoloji güvenliği ön plana çıkmaktadır. Unutulmaması gereken bir nokta vardır ki o da bugün teknolojik devriminin başlangıç ya da orta dönemlerinin yaşanmakta olduğudur. Bu nedenle teknolojik devrimin olası yıkıcı etkileri tam anlamıyla kendini göstermemiştir. Yıllar geçtikçe bu tehditlerin boyutları daha net ortaya çıkacaktır.[302]

Teknolojinin hızla gelişmesi devletler dışındaki kimi birimleri güvenliğin korunması anlamında öne çıkarmaktadır. Günümüzde modern iletişim araçlarının[303] güvenlik sorunları üzerinde oldukça önemli etkileri vardır. Bu bağlamda teknolojinin gelişmesine paralel olarak özellikle medyanın hemen her alanda olduğu gibi güvenlik alanında da etkileme gücü artmaktadır. Medya belirli tehditlere dikkat çekerek alınabilecek önlemler konusunda

---

[300] Bayazıt, **a.g.m.**, s.26.

[301] Fatoş Tünay Yarman-Vural, "Bilgi Teknolojisindeki Gelişmenin Yarattığı Uluslararası Yeni Güvenlik Ortamı", **Gelişen Bilgi Teknolojisi ile Güvenlik Politikası ve Stratejiler Arasında Etkileşim ve Yönlendirme Sempozyumu**, 10-11 Mart 2005, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 2005, s.43.

[302] Duncan, Webster ve Switky, **a.g.e.**, s.7-8.

[303] İletişim araçlarının güvenlik sorunları üzerindeki etkileri konusunda geniş bilgi için bkz. David V. J. Bell, "Global Communications, Culture and Values: Implications for Global Security", **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, ss.159-184.

bireyleri ve devlet adamlarını bilinçlendirebilmektedir. Bunun aksine medya başka bir tehdit konusunda, bilinçli veya bilinçsiz olarak, insanları yanlış yönlendirerek olayı saptırabilmektedir. Bu nedenle medyanın yeni güvenlik anlayışı içinde, daha yoğun bir şekilde güvenlik analizlerine dahil edilmesi gerekmektedir.

2. Küreselleşme Sürecinde Geleneksel Tehditlerin Yaşadığı Dönüşüm

Küreselleşme sürecinin güvenlik alanına etkisi genellikle küreselleşmenin ortaya çıkarmış olduğu yeni tehditler üzerine odaklanılarak ele alınmıştır.[304] Bu yaklaşım doğru olmakla birlikte eksik bir yaklaşımdır. Zira küreselleşmenin ortaya çıkardığı yeni tehditler konunun yalnızca bir yönünü temsil etmektedir. Bu bağlamda küreselleşme ekseninde güvenliği yeniden düşünme sürecinin ilk boyutu; ortaya çıkan yeni tehditler veya önceden var olan fakat güvenlik alanında düşünülmeyen tehditlerin güvenlik alanına eklemlenme sürecidir. İkinci boyut ise geleneksel güvenlik tehditlerinin küreselleşmenin etkisi altında yeniden düşünülmesi sürecidir. Küreselleşme süreci nasıl ki insanların, malların, bilginin ve sermayenin ulus ötesi akışını kolaylaştırmış ve hızlandırmışsa buna paralel olarak terörizmin, silahların, salgın hastalıkların, uyuşturucunun, yıkıcı veya sapkın fikir akımlarının, organize suç örgütlerinin de ulus ötesi akışını kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır. Bu bağlamda geleneksel güvenlik tehditleri de dönüşmeye başlamıştır. Bu dönüşüm süreci devletlerin bu tehditlerle mücadele adına yürüttükleri faaliyetleri revize etmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Dietrich Fischer'a göre geleneksel güvenlik tehditlerinden etnik savaş, sivil savaş, terörizm ve ülke içi şiddetle geleneksel olmayan güvenlik

---

[304] Laurent Goetschel, "Global Society", **Journal of Interdisciplinary International Relations**, Vol. 14, Issue: 2, April 2000, s.259.

araçlarıyla mücadele edilmelidir. Örneğin, çoğu ülke açısından ülke içi şiddet olaylarının her geçen gün artması olası bir savaştan daha büyük bir güvenlik tehdidi olarak görülmektedir. Zira, böylesi bir tehdidi askeri güç ile bertaraf etmek mümkün değildir. Eğitim standartlarının yükseltilmesi, işsizliğin önlenmesi, uyuşturucuyla mücadele, ekonomik standartların yükseltilmesi vb. bir dizi önlemlerin alınmasını gerekli kılan bu tehdit, her geçen gün ülke güvenliklerini etkilemektedir.[305] Bu tehdit gelişmiş bir ekonomiye sahip olmakla çözümlenebilecek bir sorun değildir. Zira gelişmiş Batılı ülkelerde de ülke içi şiddet olayları her geçen gün artmaktadır.

Geleneksel güvenlik tehditleri küreselleşme süreciyle farklı anlamlara bürünerek yeni yüzlerini göstermeye başlamışlardır. Örneğin, savaş olgusu geleneksel anlamı içinde yalnızca devletler arasında meydana gelen bir olgu olarak ele alınırken günümüzde siber savaş, terörizmle savaş, ekonomi savaşı ve bilgi savaşı gibi yeni terimler bu olguya eklemlenmiştir. Bu durum geleneksel güvenlik tehditlerini yeniden düşünmeyi gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda ele alınabilecek geleneksel güvenlik tehditleri şunlardır: Savaş, terörizm, yasadışı göç, silah(sız)lanma, etnik sorunlar ve organize suçlar.

a. Savaş

Savaş, en basit tanımıyla belli amaçların elde edilmesi için tarafların birbirleri üzerine güç ve şiddet kullanmaları halidir. Taraflar bir devlet veya devletler topluluğu olabileceği gibi, farklı niteliklerde örgütlü gruplar da olabilir. İşin özü, bir iradenin diğer tarafın iradesine hakim kılınabilmesi veya böyle bir girişimin önlenebilmesidir.[306] Bu nedenle kimi zaman "sınıf savaşı" ve "Soğuk Savaş" gibi mecazi anlamlarda da kullanılmaktadır. Zira mecazi

[305] Fischer, **a.g.e.**, s.18-19.
[306] Mehmet Tanju Akad, **Stratejik, Taktik, Teknolojik ve Jeopolitik Yönleriyle 20. Yüzyıl Savaşları**, Cilt: 1, İstanbul, Kastaş Yayınları, 1992, s.21.

anlamlarında da temel çıkış noktası "iradenin üstünlüğü ve hakim kılınması"dır.[307]

Savaş, dış politikanın gerçekleştirilmesinin araçlarından biri olarak kabul edilmekle beraber bunlar arasında en son başvurulması gereken araç olarak görülmektedir. Fakat, pratikte kimi zaman savaşın en kısa, en kestirme ve doğrudan sonuç almaya yönelik bir araç olarak düşünüldüğü ve bu nedenle öncelikli olarak kullanıldığı görülmektedir.[308]

Savaş, uluslararası ilişkiler ve güvenlik analizlerinin ilk ve en klasikleşmiş konusudur.[309] Çıkar, güç, dış politika kavramlarıyla yakından bağlantılı, hatta örtüşük olarak kabul edilen savaş olgusu, sistemsel, toplumsal hatta bireysel dönüşümlere karşılık gelmektedir. Uluslararası sistemin yapısına, oyuncuların niteliklerine, kullanılan araçlara göre içeriği farklı biçimlerde doldurulabilecek olan savaş kavramı, uluslararası ilişkiler disiplininin birincil inceleme alanı olmuştur. 3500 yıllık insanlık tarihinde, savaşsız geçen yılların 275 ile sınırlı olduğu ve bu yılların da birbirini izlemediği düşünülürse, kavrama atfedilen önem daha net anlaşılabilmektedir.[310] Savaş olgusu bu konumunu gelecekte de koruyacaktır. Zira devletler olduğu sürece savaş olasılığı her zaman var olacaktır. Fakat, savaş olgusu dönüşüm yaşamaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan savaşların büyük bir kısmı devlet dışı birimler arasında cereyan etmiştir. Bu durum, savaşı devletler

---

[307] Heywood, **a.g.e.**, s.534.

[308] Gökhan Koçer, "Savaş ve Barış: Temel Seçenekler", **Uluslararası Politikayı Anlamak 'Ulus-Devlet'ten Küreselleşmeye'**, Zeynep Dağı (Der.), İstanbul, Alfa Yayınevi, 2007, s.87.

[309] Fred Halliday, **2000'lerde Dünya**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002, s.77.

[310] Beril Dedeoğlu, "Savaş", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.25.

arası bir mücadele ve çatışma türü olarak görme eğiliminde olan geleneksel güvenlik anlayışının indirgermeci bir yaklaşım olarak nitelendirilmesini beraberinde getirmiştir. Etnik savaşlar, dini savaşlar ve sivil savaşlar savaşın yalnızca devletler arasında ortaya çıkan bir olgu olmadığını bir kez daha ortaya koymuş ve savaş kavramı alt birimleri de kapsayacak şekilde genişlemeye başlamıştır. Burada hemen belirtmek gerekir ki bu savaşlar tarihsel süreçte de ortaya çıkmıştı fakat geleneksel anlayış bu durumu göz ardı etmişti.[311]

Geleneksel anlamı içinde başlıca savaş türleri şunlardır: Sınırlı savaş, topyekun savaş, iç savaş veya düşük yoğunluklu savaş, gerilla savaşı, konvansiyonel savaş vb.[312] Günümüzde ise yeni savaş türleri ortaya çıkmıştır. Savaş kavramının geleneksel anlamının değişmesine sebep olan en önemli etken ise küreselleşme sürecinde devlet-altı birimlerin ulusal ve uluslararası güvenlikteki artan rolüdür. Geleneksel olarak devletler arasında cereyan eden bir olgu olarak görülen savaş, devlet dışı birimlerin müdahil olduğu düşük yoğunluklu savaş ve terörizmle savaş gibi yeni türleriyle içerik olarak değişim yaşamaya başlamıştır.[313] John Herz'in belirttiği gibi küreselleşme süreci ile birlikte "uyuşturucuyla savaş", "terörizmle savaş" gibi yeni kavramlar güvenlik literatürüne girmiştir.[314]

Savaş teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerin, insan kayıplarını kat kat artıracak kapasiteye erişmesi nedeniyle, devletlerin doğrudan doğruya birbirleri ile savaşa girişmelerinin taşıdığı riskler geçmişe nazaran çok daha fazladır. Savaş teknolojilerindeki gelişmeler, her iki dünya savaşından beri bu yönde bir endişeye neden oluyordu, ancak özellikle kimyasal silahların

---

[311] James E. Dougherty ve Robert L. Pfaltzgraff, **Contending Theories of International Relations**, USA, Longman, 1997, s.562.

[312] Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2001, s.443-453.
[313] Shultz, Godson ve Quester, **a.g.m.**, s.7.

[314] John H. Herz, "The Security Dilemma in International Relations: Background and Present Problems", **International Relations**, Vol. 17, No. 4, December 2003, s.415.

gittikçe yaygınlaşması ve nükleer silahlara sahip olan ülkelerin sayılarının da artmasıyla birlikte savaşın yol açabileceği tehlikeler çok daha farklı boyutlara taşındı. Bu nedenle, çağımızda ülkelerin birbirleriyle doğrudan savaşa girmekten mümkün olduğunca kaçınmaya çalıştıkları ileri sürebilir. Bu sav, yüksek teknolojiye dayalı silahların caydırıcılığı ile ilgili tezlerle de örtüşüyor. Ancak caydırıcı silahların yaygınlaşması, tabii ki savaşların sonu anlamına gelmiyor.[315] Ayrıca, geleceğin savaşlarında bilgisayar sistemleri, robotlar, kitle iletişim araçları, geliştirilmiş uzaktan kontrol ve imha araçları kullanılacağı ve ileri teknolojilere sahip olan tarafların üstünlük sağlayacağı öngörülmektedir.[316] Bu tarz teknolojik gelişmeler nedeniyle yıkıcılığın artması, maliyetlerin yükselmesi, dünya kamuoyunun daha duyarlı hale gelmesi gibi bir dizi nedenden ötürü savaş artık başvurulması oldukça zorlaşmış bir araç haline dönüşmüştür.

Küreselleşme sürecinde güvenlik çalışmalarının devletlerin yanı sıra bireylerin güvenliği de etkin bir şekilde ele almaya başlaması, dünyada yaşanan değişimlerin doğal bir sonucudur. Devletler de bu değişim sürecine ayak uydurarak birey güvenliğinin korunması konusunda etkin adımlar atamaya başlamışlardır. Bireylerin beklentilerine cevap verebilmek yani iç kamuoyunun sesine kulak vermek hükümetlerin kaderleri açısından oldukça önemli hale gelmeye başlamıştır. Bu durum devletlerin güvenlik algılamalarını vatandaşlarının güvenlik algılamaları ekseninde şekillendirmeye başlamasına sebep olmaktadır. AB, 2000 yılında, vatandaşlarının güvenlik tehditleri konusundaki algılamalarını anlayabilmek adına 15900 kişinin katıldığı bir anket çalışması yaptırmıştır. Bu ankette deneklere: "Sizin için en büyük korku kaynakları aşağıdakilerden hangileridir?" diye sorulmuştur. Cevapların dağılımı şu şekilde olmuştur:[317]

---

[315] Haluk Özdemir, "11 Eylül: Post-Modern Savaşın Miladı ya da Dış Politika Mücadelelerinin Görünmeyen Boyutu", (Erişim) http://web.ttnet.net.tr/ozdemirler/makale.htm. *Bu makale, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi'nde yayınlanmıştır (cilt: 7, sayı: 1, 2002, s. 153-173).*

[316] Acar ve Urhal, **a.g.e.**, s.185.
[317] Hough, **a.g.m.**, s.10.

Organize Suçlar	% 77
Nükleer Kazalar	% 75
Terörizm	% 74
Etnik Çatışma	% 65
Kitle İmha Silahlarının Yayılması	% 62
Salgın Hastalıklar	% 57
Dünya Savaşı	% 45
Konvansiyonel Savaş	% 45
Nükleer Savaş	% 44

Bu anket göstermektedir ki bireylerin tehdit algılamaları geçmiş dönemlere nazaran oldukça farklılaşmıştır. Savaşların anketteki korku sıralamasının sonlarında yer alması bunun en somut örneğidir. Bireyler artık klasik savaşları olasılığı düşük bir tehdit olarak algılamaktadırlar. Bu nedenle de korktukları tehditler içinde savaşlar son sıralarda yer almaktadır.

Savaş olgusu ulusal güvenliğe yönelik önemli bir tehdit unsuru olmaya devam etmekle beraber kimi diğer tehditler daha önemli hale gelmiştir. Etnik ve dini ayrılık hareketleri, doğal kaynakların güvenliği ve ekonomi güvenliği vb. konular, ülkeden ülkeye değişmekle beraber, önemli tehdit unsurları olarak öne çıkmaya başlamıştır.[318] Bu bağlamda, geleneksel olarak en öncelikli güvenlik tehdidi olarak algılanan savaşın, bu yerini kimi diğer tehditlere bıraktığı söylenebilir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak ülkeler, geçmiş dönemlerin aksine, ulusal güvenlik tehditlerini olası savaş durumlarıyla sınırlandırmamakta ve yeni tehditleri de güvenlik gündemlerine dahil etmektedirler.[319]

[318] Raskin ve Berry, **a.g.e.**, s.211.

[319] Alan C. Lamborn ve Joseph Lepgold, **World Politics into the Twenty-First Century**, USA, Pearson, 2003, s.248.

b. Terörizm

Latince “terrere” sözcüğünden türetilmiş olan ve “korkutmak” anlamına gelen terör, Fransızca’da “terreur”, İngilizce’de ise “terror” olarak yer alarak bütün dünya dillerine okunuşuyla girmiştir. Terörün Türkçe karşılığı “tedhiş”, “yıldırma” ve “korkutma”dır. Ancak bilindiği gibi Türkçe’de de diğer dillerde olduğu gibi terör sözcüğü kullanılmaktadır.[320]

Değişik şekillerde tanımlanan terörizm, korku ve panik havası oluşturmak amacıyla bir veya birden fazla kişi tarafından zor ve şiddete başvurma eylemidir. Diğer bir tanım itibariyle de terörizm, diğer birey ve gruplara karşı belli politik hedefler doğrultusunda şiddet kullanarak veya şiddet kullanma tehdidinde bulunarak yıldırma ve korkutma eylemidir. Teröristler amaçlarını ve taleplerini dramatize ederek dile getirmek için zor ve şiddet yöntemini kullanmakta[321] ve bu şiddet eylemlerini genellikle önemli sembolleri hedef alarak gerçekleştirmektedirler.[322] 11 Eylül saldırıları, teröristlerin belirli sembolleri hedef alarak mesajlarını daha güçlü iletmek istediklerinin somut bir örneğidir.

Terörizm, M.Ö. 73-66’da Roma’lılara karşı Sicarii’lerin mücadelesine, Selçuklu döneminde terörü "sistemli bir araç" haline getiren Hasan Sabbah’a (1094-1134) kadar geri götürülür. Ancak, esas olarak Fransız Devrimi sonrasında kurulan ve Robespierre ile kimlik bulan dönemin “Terör Rejimi” (1793-1794) olarak adlandırılmasıyla 1795’den itibaren kullanıla

---

[320] Haydar Çakmak, “Kavramsal Olarak Terör”, **Terörizm**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2008, s.29.

[321] Arı, **a.g.e.**, s.484.

[322] Daniel M. Schwartz, “Environmental Terrorism: Analyzing the Concept”, **Journal of Peace Research**, Vol. 35, No. 4. July 1998, s.485.

gelmektedir.[323] Kısacası varlığı çok eski tarihlere uzanan terörizm, geçmişten günümüze en önemli tehditlerden biri olarak varlığını devam ettirmektedir. Günümüzde de devletler açısından en önde gelen tehditlerden biri olarak algılanan terörizm, gelişen ve değişen küresel koşullara bağlı olarak yeni olanaklar elde etmektedir. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle dünyada barış ortamının egemen olması beklenirken, farklı bölgelerde yaşanan yıkıcı terör olayları beklentilerin tam tersi bir ortamın doğmasına yol açmıştır. Pek çok kişi, 21. yüzyılda dünyanın karşı karşıya kaldığı en büyük tehdit olarak terörizmi görmektedir.[324] Geçmişte, bireylerin ve devletlerin en çok korktukları güvenlik tehdidi savaş iken, günümüzde terörizm de en az savaş kadar korkulan bir tehdit haline gelmiştir.

Küreselleşme dönemindeki terör eylemlerinin önceki dönemlerden en büyük farklılığı kullanılan yöntemlerdeki evrimdir. 1980'lerde Tokyo'daki sarin gazı saldırısı, 11 Eylül'de yolcu uçaklarının bomba gibi kullanılması gibi göstergeler, geleneksel anlamdaki yöntemlerin dışında akla hayale gelmeyen yöntemlerin bundan böyle terör örgütleri tarafından kullanılacaklarının kanıtıdır. Tabii bu durumda, geleneksel terörle mücadele yöntemleri de aciz kalmaktadır. Evrim geçirmiş bu yeni tehdit biçimi, "asimetrik tehdit" olarak adlandırılmaktadır.[325]

Asimetrik tehdit kavramının temelinde saldırganın, muhatabı karşısındaki zayıflığına karşılık göreceli biçimde üstünlüklere sahip olması yatmaktadır. Asimetrik saldırılar genellikle muhatabın zaaflarından yararlanılarak gerçekleştirilmektedir. Sivil halkın korkularını kullanarak yönetim unsurlarına olan desteğini azaltmayı hedefleyen bu yolla muhatabında siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar yaratmayı hedefleyen

---

[323] Beril Dedeoğlu, "Uluslararası Terörizm", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.315-316.

[324] Hakan Ardor, "Terör ve Ekonomi", **Terörizm**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2008, s.99.

[325] Erhan, **a.g.m.**

asimetrik saldırılarda, küreselleşmeyle birlikte kolay erişim imkanı bulan kitle imha silahları da kullanılabilir. Yine, bilişim teknolojilerinin de yardımıyla, çok küçük terörist grupların, boylarıyla ölçülmeyecek kadar büyük tahribata yol açan saldırılar gerçekleştirmesi mümkün olabilir.[326]

Asimetrik savaş kavramı, taraflar arasındaki hem güç farkını, hem de yapısal bazı farklılıkları vurguluyor. Taraflardan birinin bu savaşı ordularıyla yürütürken diğerinin böyle bir orduya sahip olmamasının yanı sıra taraflardan biri (devlet) uluslararası hukukun genel kural ve ilkeleriyle bağlı olduğu halde diğeri (terörist grup) hiçbir kural veya ilke ile bağlı değildir. Ünlü Alman devlet adamı Otto Von Bismarck, "zayıfın güçlü, güçlünün ahlaki tereddütleri nedeniyle zayıf olduğu şaşırtıcı bir dönemde yaşıyoruz ve zayıf olan taraf, kural tanımazlığı yüzünden güçleniyor" derken aslında sanki içinde yaşadığımız dönemleri anlatıyordu. Terörizm de hiçbir ahlaki kural veya ilkeye sahip olmaksızın yürütülen şiddete dayalı siyasal bir yöntem olarak kendini göstermektedir.[327] Özellikle sivil halkın hedef alındığı terör saldırılarının her geçen gün artması (Örnek: Metro, işlek cadde ve pazar yeri gibi alanlara konan bombalar ya da intihar saldırıları) tehdidin vehametini artırmaktadır.

Terörizm kavramının yaşadığı değişimin önemli sebeplerinden biri 11 Eylül 2001'de ABD'ye yönelik terörist saldırılardır.[328] 11 Eylül 2001'de New York ve Washington'daki hedeflere yönelik düzenlenen terörist eylemler, hem terörizmi destekleyenler ve uygulayanlar hem de terörizme maruz kalanlar açısından bir milat olarak değerlendirilmektedir. Zira, bu saldırılarla terörist örgütlerin teknolojiyi kullanarak çok daha fazla zarar verme olanaklarına

---

[326] Erhan, **a.g.m.**

[327] Özdemir, **a.g.m.**

[328] Hughes, **a.g.m.**, s.421.

sahip oldukları görüldü.[329] Ayrıca, dünyadaki hiçbir birey ya da devletin "vurulamaz" olmadığı ortaya çıktı.

11 Eylül saldırılarından sonra Batılı toplumlarda korku ve buna bağlı olarak yabancı düşmanlığı artmıştır.[330] Bunun sebebi Batılı ülkelerin ve özellikle ABD'nin terörizmin bu "yeni yüzüyle" karşılaşmış olmasıdır. Zira, 11 Eylül saldırıları tam anlamıyla küresel bir terör hareketidir. Kullanılan metotlar küreselleşme sürecinde ortaya teknolojik dönüşümden yoğun şekilde yararlanıldığı ortaya koymaktaydı. Teröristlerin hiçbir istihbarat birimine yakalanmadan her biri farklı bölgelerde olmalarına rağmen haberleşebilmeleri ve planlarını kusursuza yakın bir biçimde yapabilmeleri küreselleşme sürecinde ortaya çıkan teknolojik devrimin sonucudur. Ayrıca, saldırıyı düzenleyen kişilerin farklı milletlerden olması olaya küresellik kazandıran bir diğer özelliktir.

11 Eylül saldırıları göstermiştir ki bir devlet askeri açıdan ne kadar kuvvetli olursa olsun bu durum o ülkenin güvende olduğu anlamına gelmemektedir. Bu durum askeri güç ile güvenlik arasında doğrusal bir ilişki olduğunu varsayan geleneksel güvenlik anlayışının iflası anlamına gelmektedir.[331] Bugün artık her devlet aynı ölçüde saldırıya açık ve vurulabilir bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle devletlerin güvenlik algılamalarında terörizmin artık önemli ölçüde yer alacağı söylenebilir.[332]

11 Eylül saldırılarının bir diğer sonucu genelde küreselleşmenin aydınlık yüzünü gören dünyanın, bu sürecin karanlık yüzünü bu netlikte görebildiği ilk

---

[329] Arı, **a.g.e.,**, s.501.

[330] Darby, **a.g.m.**, s.454.

[331] Mark Beeson ve Alex J. Bellamy, "Globalisation, Security and International Order After 11 September", **Australian Journal of Politics and History**, Vol. 49, No. 3, 2003, s.354.

[332] Arı, **a.g.e.**, s.501.

olay olmasıdır. Gerçekten de küreselleşme süreci hakkında yapılan tanımlamalara bakıldığında ortak noktanın; malların, insanların, paranın ve bilginin zaman-mekan kıskacından kurtulması olduğu görülmektedir. Fakat, akış serbestisinin teröristlerin de daha rahat hareket edebilmesi anlamına geldiği ilk kez 11 Eylül saldırıları ile bu denli net görülebilmiştir.[333]

Küreselleşme süreci ile yaşanan değişim süreci teröristlerin kullandığı araçları dönüştürmeye başlamıştır. Örneğin, günümüzde terörist gruplar küreselleşmeyle yaşanan teknolojik devrim aracılığıyla, militanlarıyla internet üzerinden haberleşebilmekte ve hatta militanlarına internet üzerinden eğitim verebilmektedir. Ayrıca, terörist gruplar kurdukları internet siteleri aracılığıyla propagandalarını daha etkin ve yaygın biçimde yapabilmektedirler (Örnek: www.pkk.org, www.ibda-c.org, www.hizb-ut-tahrir.org vb. yüzlercesi).

İnternet, terör örgütleri için kolay erişim ve hızlı bilgi akışı sağlanması konusunda ideal bir platformdur. Ayrıca; psikolojik savaş, propaganda, veri madenciliği, finansman sağlanması, terör elemanlarının hareketliliğinin sağlanması vb. konularda terör örgütleri interneti yoğun bir biçimde kullanmaktadır.[334] Bu bağlamda terörizmle mücadelenin askeri güvenlik içinde yer alıp almadığı günümüzde tartışmalı hale gelmiştir. Zira, geleneksel askeri araçlar uluslararası terörist gruplar gibi devlet dışı birimlerle mücadelede yetersiz kalmaktadır.[335] Bu araçlar yerine daha bilgi ve teknoloji yoğun araçlar kullanılmalı ve özellikle istihbarat önlemlerine ağırlık verilmelidir.[336] Ayrıca, askeri önlemlerin yanı sıra ekonomik, politik, ve psikolojik mücadele araçları da devreye sokulmalıdır.

---

[333] Douglas Kellner, "Theorizing Globalization", **Sociological Theory**, Vol. 20, No. 3, November 2002, s.290-291.
[334] Atıcı, **a.g.m.**, s.791.

[335] Altman, **a.g.m.**, s.418.

[336] Snow, **a.g.e.**, s.29.

Bunun yanı sıra terörizmin geleneksel formunun dışında farklı türlerinin çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda; çevresel terörizm/çevre terörü ve siber terörizm gibi yeni terörizm çeşitleri literatüre eklemlenmeye başlamıştır. Siber terörizm daha önce de bahsedildiği gibi internet üzerinden yapılan terörist saldırıları içermektedir. Çevresel terörizm kavramı ise New York Times (26 Ocak 1991), Newsweek (4 Şubat 1991), EPA Journal and the Congressional Quarterly Weekly Report, Journal International Wildlife gibi gazete ve dergilerde ilk kez kullanmış ve bu yolla literatüre girmiştir. Bu yayınlardan sonra Bush ve Clinton yönetimleri de Saddam Hüseyin'in kimi eylemleri (özellikle petrol kuyularını yakması) için "çevresel terörizm" kavramını kullanmışlardır.[337] Çevresel terörizm kavramı Türkiye'de de kullanılan bir kavramdır. Özellikle PKK'lı teröristlerin yaz aylarında orman yangınları çıkarması devletin 1995 yılında bu suçu terörizm kapsamı içine almasına sebep olmuştur.

Küreselleşme süreci ile devlet dışı aktörlerin ve özellikle de terörist grupların devlet desteğine gereksinimlerinin git gide azaldığını savunan yazarlar vardır. Bu yazarlardan biri olan Herfried Münkler'e göre teröristler artık kendi kendilerini finanse edebilmekte ve küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı ekonomik fırsatları değerlendirmektedirler. Müller'e göre teröristlerin devlet desteğine ihtiyacının azalmasının bir diğer sebebi gelişen bilimsel ve teknolojik imkanlar sayesinde kullandığı yöntemlerin maliyetlerinin azalmasıdır.[338] Müller'in tespitleri son derece yerindedir. Fakat, terör örgütlerinin devletlere olan ihtiyacının azalmış olması, devletlerden destek almaya devam ettiği gerçeğini değiştirmemektedir.

---

[337] Schwartz, **a.g.m.**, s.484.
[338] Michael Brzoska, " 'New Wars' Discourse in Germany", **Journal of Peace Research**, Vol. 41, No. 1, January 2004, s.110-112.

Küreselleşme sosyal bölünmeleri ve çatışmaları körüklemekte, giderek artan gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksullaşma nedeniyle çaresizlik, kin, nefret ve şiddet gibi duyguları güçlendirmektedir. Terörizmin küreselleşme süreciyle birlikte giderek büyüyen ve güçlenen bir tehdit haline gelmesinin altında yatan en önemli sebep budur. Ayrıca, bilginin ve teknolojinin yayılması, uluslararası ekonomik etkileşimlerin artması, insanların uluslararası dolaşımının kolaylaşması, küresel finans ağlarının herkes tarafından kullanılabilmesi, terörist grupların şiddet eylemlerini daha etkin ve geniş boyutlu bir hale getirmektedir.[339] Bunun yanı sıra medya araçlarının küreselleşme süreci ile birlikte etkinliğinin artması teröristleri teşvik eden bir diğer unsurdur.

c. Yasadışı Göç

İnsanlık tarihi bir anlamda göç hareketlerinin ve bunların yarattığı etkilerin tarihi olarak da kabul edilebilir. İlkel insan mevsimsel ve iklimsel değişimlere göre, daha zengin yiyecek kaynaklarına ulaşabilmek, daha korunaklı barınaklar bulabilmek ve/veya tehlikeden uzaklaşabilmek için göç edip durmuştur. Böylece diğer gruplarla karşılaşmış, onlarla rekabete girişmiş ve bu arada birbirlerinden pek çok şey öğrenmişlerdir. İnsanoğlunun yerleşik bir düzene geçmesiyle birlikte göç hareketlerinin yoğunluğu ve alanı da değişime uğramıştır. Ama, temel bir özellik olarak, göç insan hayatında yerini ve önemini korumaya devam etmiştir.[340] Günümüzde ise gerek insanlar arasındaki gelir adaletsizliği ve politik baskılar gibi etmenler gerekse yasadışı ticari beklentiler nedeniyle yasadışı göç olgusu kimi devletler için en öncelikli güvenlik tehditlerinden biri olarak zikredilmeye başlanmıştır.

---

[339] Acar ve Urhal, **a.g.e.**, s.180.
[340] Özlen Çelebi, "Uluslararası Göçler", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.358.

Yasadışı göç tehdidi, doğası gereği, özellikle gelişmiş ülkelerin karşı karşıya olduğu bir güvenlik sorunudur. 2002 yılında BM'nin yaptığı bir araştırmaya göre dünyada her yıl ortalama 175 milyon yasadışı göç vakası olmaktadır. Bu durum göç edilen ülkelerin toplumsal, ekonomik ve kültürel yapılarını etkilemekte ve vatandaşlarının güvenliklerini tehdit etmektedir.[341] Örneğin; son 20 yılda Bangladeş'ten Hindistan'ın Bangladeş sınırındaki Assam kentine yaklaşık 15 milyon Bangladeşli göçmüştür. Çoğu yasadışı yollarla Hindistan'a giren bu göçmenlerle Hintliler arasında sorunlar çıkmaya başlamış ve bu durum Hindistan-Bangladeş ilişkilerindeki en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. 22 milyon nüfuslu bir Hindistan kentinde 15 milyon Bangladeşli'nin yaşaması bu kentteki Hintlileri adeta azınlık konumuna sokmuş ve Hindistan hükümeti için önemli bir güvenlik problemi haline gelmiştir.[342] Benzer sorunlar ABD, Fransa, Almanya vb. ülkelerde de yaşanmaktadır.

Yeni tehditler arasında zikredilen göç tehdidi Türkiye örneğinden hareketle de ortaya konabilir. Son 25 yıllık süreçte Türkiye'ye; 650 bin Iraklı (Çoğunluğu Kürt kökenli), 310 bin Bulgaristan Türkü, 30 bin Boşnak, 20 bin Kosovalı, 10 bin İranlı ve 30 bin civarında çeşitli ülkelerden (Etiyopya, Gana, Nijerya, Sudan, Afganistan vb.) insanlar göç etmiştir.[343] Bu rakamlar, resmi rakamlar olmaları nedeniyle gerçeğin yalnızca belli bir kısmını yansıtmaktadır. Uzmanlara göre gerçek rakam resmi olandan kat kat fazladır. Bu istatistik Türkiye gibi ülkelerin göç olgusunu bir tehdit olarak görmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Göç tehdidi konusunda Türkiye'yi ilgilendiren bir başka durum da Türkiye'nin bu konuda geçiş ülkeleri arasında

---

[341] Devyani Gupta, "Migration, Development and Security", **Human and Environmental Security - An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, s.115.

[342] Baylis ve Smith, **a.g.e.**, s.256.

[343] Ahmet İçduygu ve E. Fuat Keyman, "Globalization, Security and Migration: The Case of Turkey", **Global Governance**, Vol. 6, Jul-Sep 2000, s.386.

zikredilmesidir. Bu durum nedeniyle çoğu zaman Türkiye yasadışı göçmen sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalmaktadır.

Birey güvenliği ile ulusal ve uluslararası güvenlik alanlarının kesişme noktasında yer alan ve günümüzün en büyük sorunlarından birisi olan insan ticareti ve insan kaçakçılığı göç konusuna yeni bir boyut eklerken, aynı zamanda bu sorunun güvenlik alanına dahil edilmesini de beraberinde getirmiştir.[344] Yasadışı göçmenler çoğu zaman belirli grupların tuzağına düşmekte; organ ticareti, kadın ticareti, çocuk ticareti gibi yasadışı eylemlerin hedefi haline gelmektedirler. Ayrıca, çoğu zaman elverişsiz taşıma koşulları nedeniyle hayatlarını kaybetmektedirler. Bu insani tehdidin vahameti ulaşım esnasında ölen kaçak göçmenler örneği üzerinden verilebilir. Sadece Türkiye'yle sınırlı olmak üzere bu konudaki bazı örnekler şunlardır:[345]

-1990 yazında Kuşadası açıklarında 20 kişi.
-Eylül 1991'de aynı yerde 6 kişi.
-Eylül 1992'de Çeşme açıklarında 29 kişi.
-Ekim 1992'de yine Çeşme açıklarında 14 kişi.
-Kasım 1994'te Bodrum açıklarında 27 kişi.
-Mayıs 1996'da Gümüldür sahillerinde 24 kişi.
-Temmuz 1997'de Çeşme açıklarında 16 kişi.
-Ağustos 2003'te Altınoluk açıklarında 19 kişi.
-Kasım 2004'te Seferihisar açıklarında 11 kişi.
-Kasım 2005'te Çeşme açıklarında 10 kişi.
-Nisan 2007'de Kuşadası Güzelçamlı'da 6 kişi.
-Mayıs 2007'de yine Güzelçamlı'da 17 kişi.
-Ağustos 2007'de Urla Zeytineli açıklarında 6 kişi.
-Aralık 2007'de İzmir açıklarında 53 kişi

[344] Çelebi, **a.g.m.**, s.73.

[345] (Erişim) http://www.milliyet.com/2007/12/11/yasam/ayas.html

Yasadışı göç konusunda oldukça sıkıntılı olan bir başka ülke ABD'dir. ABD, bu tehdidi en öncelikli ulusal güvenlik tehditlerinden biri olarak kabul etmektedir. ABD'de, özellikle 11 Eylül olayları sonrasında, göç ve güvenlik kavramları arasındaki ilişki yeniden önem kazanmıştır. 11 Eylül olaylarına karışan teröristlerin yabancı uyruklu olması, hudutların güvenliği ve göç kontrol sistemlerinin etkinliği konusunda kafalarda soru işaretleri oluşturmuştur. Bunun doğal bir sonucu olarak, ABD'nin uluslararası terörizmle mücadelede hudut güvenliğini artırmak ve göç kontrol sistemlerini kuvvetlendirmek amacıyla bir dizi tedbir aldığı gözlemlenmiştir.[346]

Yasadışı göç tehdidinin en önemli sebebi, diğer tehdit türlerinde olduğu gibi, dünya üzerindeki eşitsiz ekonomik dağılımdır. Bu nedenle göç problemi ile ilgili alınacak önlemlerin çoğu bu gerçeklik göz önünde bulundurulmazsa geçici ve suni önlemler olarak kalacaktır.[347] Eşitsiz ekonomik dağılımın yanı sıra diğer bazı sebeplerde yasadışı göç tehdidini körükleyebilecek niteliktedir. Örneğin, kimi yazarlara göre yaşanan çevresel bozulma, bölgesel ve uluslararası güç dengelerinde değişimlere sebep olacaktır. İstikrarsızlıklar yaşanmasına ve hatta savaşlara yol açacaktır. Bu tarz gelişmelerin ise yoğun bir "çevresel göçü" beraberinde getirmesi beklenmektedir.[348]

Yasadışı göç tehdidini körükleyen bir diğer gelişme ise dünya üzerindeki demografik baskının her geçen gün daha da artmasıdır. 2000 itibariyle 6 milyar 100 milyon olan dünya nüfusunun 2015 yılında 7 milyar 200 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu artışın %95'i gelişmekte olan ülkelerde görülecek, açlık ve işsizlik gibi saiklerle kırsal kesimden kentlere göç edecek olan nüfus, gelişmekte olan ülkelerdeki kentlerin yaşam şartlarını

---

[346] Bülent Çiçekli, "Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Göç: 11 Eylül Sonrası Terör Tehdidi ve Göç Kontrol Politikalarının Terörizmle Mücadelede Kullanımı", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-**, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, s.170.

[347] Gupta, **a.g.m.**, s.117.

[348] Homer-Dixon, "On the Threshold…", **a.g.m.**, s.44.

kötüleştirecek ve siyasal-ekonomik istikrarsızlıkların ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu ülkelerden gelişmiş ülkelere sürmekte olan kitlesel göçlerin, önümüzdeki dönemde artarak devam edeceği tahmin edilmektedir. Öte yandan gelişmiş ülkelerdeki doğum oranlarındaki düşüş ve iyi yaşam koşullarına bağlı olarak ölüm yaşının yükselmesi, bir yandan işgücünde krizlere yol açacak, bir yandan da çalışan nüfusun emekli nüfusu finanse etmek istememesi gibi sosyal ve ekonomik sorunlara yol açacaktır.[349]

2007 yılı rakamlarına göre anavatanları dışında yaşayan insanların sayısı 200 milyondur. Bu sayı, dünyanın beşinci büyük devleti olan Brezilya'nın nüfusuna eşittir. Gelecekte, dünyanın yeni ve çok daha karmaşık göç ve yerinden edilme biçimleriyle karşılaşacağı kesin görünüyor. Küreselleşme sürecinin kazananları ve kaybedenleri arasındaki uçurum, milyonlarca insanın daha geleceklerini kendi ülkelerinin dışında aramasına yol açıyor. Bu gelişmeler sonucunda, uluslararası toplumun yüzleşmesi gereken bazı önemli sorunlar ortaya çıkıyor.[350]

d. Silah(sız)lanma

Silahsızlanma kavram olarak, savaş materyallerinin sınırlanması, denetlenmesi, azaltılması ya da tamamen ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir.[351] Geçmişten günümüze uluslararası güvenliğin korunması adına girişilen en önemli faaliyetlerden biri "silahsızlanma çabaları" olmuştur.[352] 1899 ve 1907'de toplanan Birinci ve İkinci La Haye Konferansları'nda gündeme gelen silahsızlanma kavramı, silahların niteliğine (konvansiyonel, nükleer, kimyasal…) ve silahsızlanmanın kapsadığı alana (küresel, bölgesel) göre sınıflandırılabilmektedir.[353]

---

[349] Erhan, **a.g.m.**

[350] Antonio Guterres (Birlemiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri), "Göç Halindeki İnsanlık". (Erişim) http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=241043

[351] Arı, **a.g.e.**, s.509.

[352] Fischer, **a.g.e.**, s.9.

Silahlanma yarışı birbirlerine askeri bakımdan avantaj sağlamak isteyen karşı güçler arasında başvurulan temel araçlardan birisidir. Silahlanma yarışı yeni bir olgu olmayıp, geçmişten günümüze uluslararası güvenliğin önemli bir gerçeği olmuştur. Bununla beraber özellikle teknolojik gelişmelerin etkisiyle silahlanma yarışı niceliksel olmaktan ziyade niteliksel bir yarışa dönüşmüştür.[354] Bu yarışta rakibi geçmek için sahip olunması gereken temel üstünlük teknoloji olmaya başlamıştır.

Küreselleşme süreci silahsızlanma girişimlerini oldukça zorlaştırmıştır. Bunun iki temel nedeni vardır. İlk olarak küreselleşme sürecinde teknoloji, iletişim ve ulaşım alanlarında sağlanan gelişmeler silahların dünya geneline yayılımını oldukça kolaylaştırmıştır. Önceleri iki veya daha fazla ülke karşılıklı olarak silah indirimine gidebilirken günümüzde tehditler çeşitlendiği için böylesi bir girişim yapılamamaktadır. Örneğin, hiçbir devlet terörist gruplarla karşılıklı olarak silah indirimine gitme konusunda anlaşamaz. İkinci neden ise küreselleşmenin motoru olan kapitalizmin silahsızlanma olgusunu gittikçe zorlaştırmasıdır. Zira, silah firmaları her geçen gün daha da güçlenmekte ve hükümetler üzerindeki baskılarını artırmaktadır.

İletişim devrimi sonucu bilginin daha rahat elde edilebilir olması ve uluslararası akış hızının artması kimyasal, biyolojik ve nükleer silah yapma bilgisinin de istenmeyen grupların veya devletlerin eline geçmesini kolaylaştırmıştır.[355] İlk kez SSCB'nin yıkılmasından sonra bu silahların istenmeyen grupların ya da ülkelerin eline geçme olasılığı gündeme gelmiştir. Günümüzde ise nükleer silahlara sahip olma konusunda kimi ülkelerin ya da grupların çabaları ABD gibi kimi Batılı ülkelerin güvenlik gündemlerinin ilk

---

[353] Faruk Sönmezoğlu (Der.), **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, İstanbul, Der Yayınları, 2000, s.617.

[354] Arı, **a.g.e.**, s.503.
[355] Lamborn ve Lepgold, **a.g.e.**, s.244-248.

sıralarında yer almaktadır.[356] Diğer bir anlatımla, gelişmiş Batılı ülkeler için bu silahların istenmeyen grup ya da devletlerin eline geçmesi korkulu bir rüya haline gelmiştir.

Silahlanma konusuna üçüncü dünya ülkeleri açısından bakıldığında ise bu devletlerin dış güvenlikten öte iç güvenlik adına silahlandıkları görülmektedir. Bu tarz bir silahlanmanın amacı halkın güvenliğinin korunmasından öte "rejim güvenliği" ya da "elitlerin güvenliği" adına yapılmaktadır. Bu nedenle çoğu üçüncü dünya ülkesi karşı karşıya olduğu ya da olabileceği güvenlik tehditleriyle orantılı olmayan bir silahlanmaya gitmektedir.[357] Böylesi bir durum silah ihraç eden ülkeleri memnun ederken, ilgili ülke insanları sefaletle pençeleşmektedir.

Soğuk Savaş döneminde uluslararası güvenlik açısından en önemli tehdit unsuru olarak SSCB ve ABD arasındaki olası bir nükleer savaş görülmekteydi. Bu bağlamda nükleer silahların azaltılması konusu Soğuk Savaş döneminde uluslararası gündemi sürekli meşgul etmiştir. Günümüzde ise böylesi bir tehdit, Soğuk Savaş dönemine kıyasla neredeyse hiç gündeme gelmemektedir. Oysa ki ABD ve Rusya halen 7000-8000 civarında nükleer başlığa sahiptirler.[358] Böylesi bir tehdidin gündemden düşmesinin pek çok nedeni vardır. Fakat, bu nedenler arasında en öne çıkanı tehdit algılamalarının farklılaştırılmasıdır. ABD, tehdit algılamalarını Soğuk Savaş'ın

---

[356] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Allan S. Krass, "The Second Nuclear Era: Nuclear Weapons in a Transformed World", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.85-105. Zachary S. Davis, "Nuclear Proliferation and Nonproliferation Policy in the 1990s", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.106-133.

[357] Nicole Ball, "Demilitarizing the Third World", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.216-235.

[358] Elke Krahmann, "From State to Non-State Actors: The Emerge of Security Governance", **New Threats and New Actors in International Security**, Elke Krahmann (Ed.), Palgrave Macmillan, 2005, s.5.

hemen ertesinde Irak'a yaptığı müdahale ile "haydut devletler" söylemiyle, 11 Eylül sonrasında ise islami terör söylemiyle yeniden şekillendirmeye çalışmaktadır. Bu söylemler aracılığıyla uluslararası kamuoyunun dikkatleri işaret edilen tehditlere çekilmektedir.

Silah teknolojisinin ürkütücü boyutlara gelmesi ve tüm dünyaya yayılması sadece Soğuk Savaş'ın değil, yüzyıllardır sürmekte olan geleneksel güvenlik anlayışının sonucudur. Tarih boyunca izlenmiş olan güç dengesi politikaları, "caydırma" yoluyla karşıtlarını engelleme, silah yarışlarıyla üstünlük sağlama gibi yöntemler, sonunda insanlığı küresel silahlanma noktasına getirmiştir. Soğuk Savaş'ın etkisi, silah yarışlarına Doğu-Batı çelişmesi çerçevesinde büyük bir motivasyon, hız ve ivme kazandırmış olmasıdır. Bu dönemde silahların sınırlanması için anlaşmalar yapılmış fakat bu anlaşmaların başlıca etkisi genellikle silah üretimini bir alandan diğerine kaydırmak olmuştur. Soğuk Savaş boyunca silah araştırma-geliştirme çalışmalarına büyük önem verilmiş ve yatırımlar yapılmıştır. Bu sırada kazanılan teknolojik momentum ile günümüze değin yeni silah sistemleri birbirini izlemiştir.[359] Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşme süreciyle yakalanan teknolojik ivme ise silahlanma sorununu içinden çıkılmaz bir tehdit haline dönüştürmüştür.

Soğuk Savaş yıllarında olağanüstü bir ivme kazanan silahlanma yarışı, Soğuk Savaş sonrasında "silahlandırma yarışı" olarak devam etmiştir. Bu silahlandırma sadece silah satışları ile değil, bazen silah teknolojilerinin transferi ile bazen de ortak üretim tesisleri kurularak yerel ve bölgesel ihtiyaçlar (!) için silah üretimi yaparak yürütülmüştür.[360] Bu konuda öne çıkan iki ülke Rusya ve Çin olmuştur.

[359] Tuna, **a.g.e.**, s.155.
[360] Tuna, **a.g.e.**, s.171.

Nükleer, biyolojik, kimyasal silahlar ile konvansiyonel kitle imha silahlarındaki gelişmeler ve üretim hızı ve bu silahların dünya üzerinde yayılması, ileride çıkabilecek savaşları ortak bir özelliğe doğru itmektedir. Dünyanın neresinde olursa olsun, bu silahların tahrip ve etki alanı çok geniş ve yıkım gücü çok yüksek olduğu için sivil ölüm oranı eskisine göre çok artacak, ayrıca savaşların çevresel etkileri de eski savaşların etkisinden çok daha ağır olacaktır.[361] Bu bağlamda "dehşet dengesi"nin bir adım ötesine geçildiği söylenebilir. Zira, dehşet dengesinde iki blok arasında bir denge durumu söz konusuydu. Günümüzde ise böyle bir denge unsuru ortadan kalkmıştır.

e. Etnik Sorunlar

Soğuk Savaş'ın bitmesinin ve küreselleşme sürecinin ivme kazanmasının en önemli gerçeklerinden ya da sonuçlarından biri, uluslararası güvenlikte meydana gelen gelişmelerdir. Bu dönemde, uluslararası güvenlik yumuşamamış, daha gergin hale gelmiş, uluslararası krizler ve çatışmalar, daha önce rastlanmadık biçimde artmıştır. Bu durum, Soğuk Savaş sonrasına ilişkin barış beklentilerini önemli derecede ortadan kaldırmıştır. Şiddet, hem çeşitlilik hem de uygulanma yoğunluluğu açısından son derece yüksek düzeyde olmuştur. Bu ortamda, ön plana çıkan çatışma türlerinden biri, taraflarının etnik gruplar olduğu çatışmalar, dolayısıyla *etnik*[362] ***çatışmalar***dır.[363]

---

[361] Tuna, **a.g.e.**, s.174.

[362] Etnik sözcüğü etimolojik olarak Yunanca ethnos'a (ethnikos) dayanır. İlk kullanımındaki anlamı, putperest'tir. S. Halit Kakınç, "Kavramlar Açıklayıcılığını Yitirirken Küreselleşme Amerikanlaşma İlişkisi", **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Toktamış Ateş (Der.), Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004, s.27.

[363] Gökhan Koçer, "Etnik Çatışmalar", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.349.

Etnik grup kavramı, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde, uluslararası ilişkiler çalışmalarında önemli yer tutmaya başlamıştır. Zira, Soğuk Savaş sonrası dönemde, uluslararası ortamda tarafları etnik gruplar olan çatışmaların sayısı artmış, bu çatışmalar birçok savaşın da tetikleyicisi olmuştur. Bu nedenle, etnik gruplar, uluslararası ilişkilerin önemli bir konusu, hatta aktörü haline gelmiştir. Yugoslavya'nın parçalanma sürecinde yaşananları anlatmak için kullanılan *etnik temizlik,* köktenci ulusçuluk anlayışını yansıtan *etno-ulusçuluk* (etnik/mikro milliyetçilik) ve bugünün dünyasında, hemen her coğrafyada yaşanan gruplar arası çatışmaları tanımlamakta kullanılan *etnik çatışma* gibi kavramlar da, bu dönemde ortaya çıkmış ve güncellik kazanmışlardır.[364]

Sorun olma niteliğini, aslında ulus devletlerin doğuşuyla kazanan etnik olgusu,[365] günümüzde de kimi devletler için en öncelikli güvenlik tehditleridir. Türkiye'nin karşı karşıya olduğu PKK eksenli Kürt ayrılıkçı hareketi, benzer şekilde İran ve Irak'ın toprak bütünlüklerini de tehdit etmektedir. Üç ülke açısından, tehdidin algılanış biçimi farklı olsa da, ortak nokta toprak bütünlüklerinin tehdit altında olmasıdır. Sri Lanka'daki Tamil, Kanada'daki Quebec, İspanya'daki Bask ve Fransa'daki Korsika ayrılıkçı hareketleri devletlerin toprak bütünlüğüne yönelik bu tehditlere örnek gösterilebilir.[366] Ayrıca, mevcut ayrılıkçı hareketlerin yanı sıra ilerleyen yıllarda bunlara yenilerinin eklenmesi muhtemeldir. Zira, etnik kimlikler her geçen gün, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, daha fazla ön plana çıkarılmaktadır.

Etnik ve dinsel ayrımcılık ve ayrılıkçılık nedeniyle oluşan güvenlik tehditleri iki boyutludur. Bu tehditlerin birinci yönü devletlerin maruz kaldığı

---

[364] Gökhan Koçer, "Etnik Gruplar", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.107.

[365] Koçer, "Etnik Gruplar", **a.g.m.**, s.107.

[366] Duncan, Webster ve Switky, **a.g.e.**, s.15.

etnik ve dinsel ayrılıkçılık ve iç çatışma/savaş nedeniyle oluşan güvenlik tehdididir. İkinci yönü ise devletlerin gruplara, azınlıklara ve belli bireylere yönelik şiddet ve ayrımcılık eylemleridir. Devletlere yönelik tehditlere örnek olarak etnik kökenli terörizm gösterilebilir. Gruplara yönelik tehditlere de soykırım ve ırk ayrımı örnek gösterilebilir. Devletlerin kendi vatandaşı olan gruplara ve bireylere yönelik tehditlerini engelleme konusunda Soğuk Savaş sonrası dönemde en çok başvurulan yöntem "insani müdahale"dir. Geçmişten günümüze yaklaşık yirmi iki insani müdahalede bulunulmuştur. Bu müdahaleler kimi zaman yalnız bir devlet veya devletler grubu tarafından (Örnek: ABD'nin 1965 yılında Dominik Cumhuriyeti'ne yaptığı insani müdahale) çoğu zaman da uluslararası örgütler aracılığıyla (Örnek: BM'nin Somali'ye yapmış olduğu müdahale) yapılmıştır.[367]

Küreselleşme sürecinin etnik sorunları da etkisi altına almakta olduğu söylenebilir. Zira etnik kökenli ayrılıkçı hareketler küreselleşmenin etkisi altında kendilerini dönüştürmektedirler. Bu ayrılıkçı hareketler günümüzde iletişim teknolojisinin avantajlarından daha fazla yararlanabilmektedirler. Para transferi, bilgi akışı, propaganda gibi faaliyetlerini bu araçlar vasıtasıyla daha kolay yapabilmektedirler.

Etnik bağlılık duygularının çok derin olması, bunların temel bir ihtiyaca cevap verdiğini gösterir. Küreselleşme süreci gibi hızlı değişim dönemlerinde veya siyasal sistem değişikliklerinde, etnik bağlar insanların ihtiyaç duyduğu güven ve istikrarı sağlayabilirler. Fakat, bu etnik duyguların diğer etnik kimliklere karşı kışkırtılması başlangıçta anlaşılabilecek bu grup psikolojisini en önemli güvenlik tehditlerinden biri haline dönüştürebilmektedir. Ekonomik, sosyolojik, siyasi etkenlere bir de dış güçlerin müdahaleleri eklenince etnik çatışmalar çağımızın en "vahşi" görüntülerine sahne olmaktadır. Etnik grupların (özellikle Ruanda'daki Hutularla Tutsiler ve Liberya'daki Krahn-

---

[367] Hough, **a.g.e.**, s.118-119.

Manolarla Giolar) birbirlerini silahla vurmak yerine yakması, kesmesi, parçalaması bu vahşiliğin en önemli örnekleridir.[368]

f. Organize Suçlar (Bireysel ve Örgütlü Suçlardan Kaynaklanan Güvenlik Tehditleri)

Suç olgusu tarih boyunca insanoğlunun en çok korku duyduğu güvenlik tehditlerinden biri olmuştur. Yalnız bireyler için değil, devletler için de önemli bir tehdit kaynağı olan suç olgusu kimi zaman bireysel (Örnek: Seri katiller) kimi zaman da örgütlü eylemlerden (Örnek: Mafya) oluşmaktadır. IMF'nin rakamlarına göre dünyadaki her beş insandan biri kriminal suçlardan etkilenmektedir. Hırsızlık, cinayet, adam kaçırma, bilişim suçları, fuhuş amaçlı kadın ticareti, narkotik suçlar vb. sayıları yüzleri bulan suç türleri vardır. Kimi ülkelerde suç oranı oldukça düşükken Kolombiya gibi ülkeler için en önemli güvenlik kaygısı suç olgusudur.[369]

Organize suç olgusunun çok uzun bir tarihsel geçmişi vardır. Fakat, organize suçların uluslararası, ulus-ötesi veya küresel bir kimliğe bürünmesi küreselleşme sürecinin ortaya çıkarmış olduğu bir durumdur.[370] Bu gerçeklik organize suç kavramının yeniden düşünülmesini gerekli kılmıştır.

Küreselleşme sürecinde insanlar artık birbirleriyle eskiyle karşılaştırılamayacak kadar hızlı bir biçimde iletişim kurmaktadırlar. Teknolojik gelişmeler; hızlı ulaşım araçlarının bulunmasına, ülkeler arasındaki ekonomik, ticari ve turistik ilişkilerin artmasına, milletlerin birbirine daha çok yaklaşmalarına, hatta bazen iç içe yaşama durumunda kalmalarına

---

[368] Tuna, **a.g.e.**, s.159.

[369] Hough, **a.g.e.**, s.216.

[370] Phil Williams, "Transnational Criminal Organizations and International Security", **World Security -Challenges For a New Century-**, Michael T. Klare ve Yogesh Chandrani, New York, St. Martin's Press, 1998, s.249-250.

neden olmuştur. Bütün bu gelişmelere paralel olarak suç ve suçlular da uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak da, sınırların kolay aşılabilir olması ve çabuk yer değişimine elverişli ulaşım araçlarının bulunması, suçluların faaliyetlerini büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Bunun yanı sıra modern toplum yapılarının karmaşıklığı ve uluslararası suç boyutlarının gelişmesi ve değişmesi, uluslararası alanda bazı suçlarla mücadele çalışmalarında aynı oranda karmaşık problemleri beraberinde getirmiştir.[371]

Geleneksel örgütlü suçlar olan; uyuşturucu ve kadın ticareti, yasadışı göç, yasadışı kumar, kredi kartı sahtekarlıkları vs. küreselleşme dönemi olarak adlandırılabilecek günümüzde de devam etmektedir. Bu dönemin getirdiği yenilik, "siber alanın" kullanımıyla işlenen suçların daha zor ortaya çıkarılması, internet üzerinden para transferlerini yapabilme imkanının ortaya çıkması, birbirlerinden çok uzak bölgelerdeki suç örgütlerinin birbirleriyle çok rahat işbirliğine girebilmeleri, suç örgütlerinde ya da bunların paravan kuruluşlarında yer alan kişilerin eğitim düzeyinin eskiye nazaran yüksek olması gibi unsurlardır.[372] Bu durum suç örgütleriyle mücadeleyi oldukça güçleştirmektedir.

Küreselleşmenin sağladığı imkan ve kolaylıklar, örgütlü suçların, evvelce alışagelinen sokak ya da mahalle ölçeğinden sınır ötesine ve küresel düzeye taşınmasına neden olmuştur. Dünyada tüm ülkeler bir şekilde uluslararası suç örgütlerinin ulusal güvenliklerine verdiği zararı hissetmektedirler. Örgütlü suçların küreselleşme sürecinde tırmanışa geçmesinin arkasında yatan temel nedenlerden biri, Soğuk Savaş döneminin siyasi coğrafyasının ortadan kalkmasıdır. Malların, insanların ve sermayenin serbest dolaşımı önündeki engellerin ya tamamen ya da büyük ölçüde

---

[371] Abdurrahman Öztürk, "Bir Organize Suç Olarak Karapara Aklamayla Ulusal ve Uluslararası Planda Mücadele", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-,** Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, s.143.
[372] Erhan, **a.g.m.**

kalkması sadece uluslararası ticaretin daha rahat koşullarda yürütülmesini değil, aynı zamanda uluslararası suç örgütlerinin daha serbest hareket edebilmelerini de sağlamıştır. Serbest piyasa ekonomilerinin getirdiği avantajlardan yararlanan uluslararası suç şebekeleri, yeni ortamda yasa dışı kazançlarını "aklayabilecekleri" meşru-yasal zeminler bulmuş, uluslararası suçlardan elde ettikleri gelirleri iş hayatına aktarabilmişlerdir.[373]

Bireysel ve örgütlü suçlardan kaynaklanan güvenlik tehditleri konusunda uluslararası alanda atılmış önemli adımlar vardır. Suçlularla mücadele konusunda küresel bir işbirliği ortamı sağlayan kurum Interpol'dür. Interpol'ün merkezi Fransa'nın Lyon kentidir. Bu örgüte hemen hemen tüm dünya ülkeleri üyedir. Organize suçlarla mücadele konusunda zikredilmesi gereken ikinci birim AB'nin 1992 Maasstricht Andlaşması ile kurmuş olduğu Europol'dür. AB'nin Europol'ü kurması entegrasyon sürecinin doğal bir uzantısıdır. Bu iki birimin yanı sıra BM tarafından, 1997 yılında, Uluslararası Suçları Önleme Merkezi kurulmuştur.[374]

BM Eski Genel Sekreteri Butros Gali (Boutros Boutros-Ghali), 1994 yılında, Uluslararası Organize Suçlar Konferansı'nda bu güvenlik tehdidini tanımlamak adına "Suç İmparatorluğu" terimini kullanmıştır. Bu terim, tanımlamanın ötesinde tehdidin boyutlarını ortaya koymayı da amaçlıyordu.[375] Günümüz dünyasında bireylerin ve devletlerin karşı karşıya kaldığı tehditlere bakıldığından (insan ve silah kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti, mafya vb.) önemli bir kısmının örgütlü suçlar kapsamında yürütüldüğü görülmektedir. Bu durum Butros Gali'nin "Suç İmparatorluğu" terimini kullanmasını haklı kılmakta ve tehdidin boyutlarını ortaya koymaktadır.

---

[373] Erhan, **a.g.m.**

[374] Hough, **a.g.e.**, s.225-228.
[375] Hough, **a.g.e.**, s.223.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE GÜVENLİK KONUSUNDA GELİNEN SON NOKTA

I. GÜVENLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNME SÜRECİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Geleneksel güvenlik anlayışına yönelik eleştiriler önceleri yalnızca askeri boyutu üzerineyken, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve küreselleşme sürecinin ivme kazanmasıyla hemen hemen tüm boyutları eleştiri süzgecinden geçirilmeye başlanmıştır.[1] Küreselleşme sürecinde yaşanan değişimler sonucu oluşan nesnel koşullar güvenliğin genişlemesi ve derinleşmesini adeta bir zorunluluk haline getirmiş ve bu bağlamda güvenliği yeniden düşünme süreci genel kabul görür bir yaklaşım haline gelmiştir.[2] Fakat, bu durum yeni güvenlik anlayışının eksiksiz, kusursuz bir anlayış olduğu anlamına gelmemelidir. Yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde ortaya konması gereken belli başlı dört ana sorun vardır. Bu sorunlar güvenliği yeniden düşünme sürecine yönelik eleştiriler olarak da düşünülebilir. Bu eleştiriler dört ana başlıkta irdelenebilir:

1) *Ampirik Abartmalar:* Yeni güvenlik anlayışını savunan yazarların bir kısmı kimi zaman geleneksel güvenlik anlayışını tamamen reddetme noktasına gelmektedirler. Fakat, bu durum mevcut gerçeklerin ışığında tutarsız bir yaklaşımdır. İlkin geleneksel güvenlik anlayışının savunduğu komşu devletler arasındaki çatışma potansiyeli günümüzde de ilgili devletler

[1] Benjamin Miller, "The Concept of Security: Should it be Redefined", **Journal of Strategic Studies**, Vol. 24, No. 2, June 2001, s.18.

[2] R. B. J. Walker, "The Subject of Security", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, s.65.

için en öncelikli güvenlik sorunları arasında yer alabilmektedir. Türkiye-Yunanistan, Hindistan-Pakistan ve Kuzey Kore-Güney Kore ilişkileri buna örnek gösterilebilir. İkinci olarak; geleneksel güvenlik anlayışının temel argümanlarından biri olan devletlerin güvenliği sağlama konusunda en öncelikli aktör oldukları, silahlanmanın uluslararası güvenliğin önündeki en önemli engellerden biri olması vb. konular günümüzde de kabul edilebilir görüşlerdir.[3] Üçüncü olarak, askeri tehditler günümüzde belki Soğuk Savaş döneminde olmadığı kadar önemli hale gelmiştir. Zira dünyanın farklı bölgelerinde etnik ve dini çatışmaların sayısı bir hayli artmıştır. Terörist gruplar tarihin hiç bir döneminde olmadıkları kadar güçlenmişlerdir. Bu nedenle güvenlik çalışmalarının genişleme ve derinleşme süreci tamamen askeri olmayan güvenlik anlayışı üzerine kurulup, askeri tehditlerden tecrit edilemez.[4] Burada anlatılmak istenen yeni güvenlik anlayışını savunurken abartıya kaçılmaması gerektiğidir. Bu bağlamda yeni güvenlik anlayışının temelinde geleneksel anlayışın olduğu ve yeni anlayışın geleneksel anlayışın eksikliklerini giderdiği, güncelleştirdiği ve ek yaklaşımlar geliştirdiği söylenebilir.

Günümüzde yeni güvenlik anlayışını benimseyen çoğunluğun yanında geleneksel güvenlik anlayışını destekleyen yazarlar da vardır. Bu yazarlardan biri olan Helga Haftendorn'a göre günümüzde yaşanan değişimler güvenlik anlayışını pek değiştirmemiştir. Günümüzde de devletler için en öncelikli tehditler "dış kaynaklı", "askeri" tehditlerdir.[5] Bu yaklaşım da eksik bir yaklaşımdır. Güvenlik tehditlerinin çeşitlenmesi yeni güvenlik konularını güvenlik çalışmalarının ilgi alanına dahil etmiştir. Ayrıca, bireyler gibi devlet dışı birimlerin ve bir bütün olarak tüm dünyanın güvenliği konuları da güvenlik çalışmalarına eklemlenmiştir.[6] Mevcut gerçekleri görmemezlikten gelip,

[3] Miller, **a.g.m.**, s.24-27.

[4] Peter Hough, **Understanding Global Security**, London, Routledge, 2004, s.7.

[5] Miller, **a.g.m.**, s.13.

statükocu bir bilim anlayışı içinde güvenliği yorumlamak bilimsel körlük olarak nitelendirilebilir.

Ulusal güç günümüzde de ulusal güvenlik açısından en etkili unsurdur. Ulusal gücün maksimum seviyelerde tutulabilmesi ile ulusal güvenliğin korunması arasında doğrusal bir ilişki vardır. Thomas Hobbes'un belirttiği gibi; "İnsanoğlunun var olabilmesi güçlü devletlere bağlıdır." Günümüz dünyasının yeni tehditleriyle mücadele konusunda birincil derecede sorumlu olan birim halen devletlerdir.[7] Ulus-devletler önümüzdeki dönemde de dünya sahnesindeki egemen birimler olmaya devam edecektir. Michael Dillon'un dediği gibi; "Güvenliğin önemli olmadığı bir devlet yoktur, devletler dışında güvenlik yoktur."[8] Ancak ulusal hükümetlerin bilgi ve teknoloji akışı, salgın hastalıkların ve kitlesel göçün önlenmesi, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi konularda etkinliği azalacaktır.[9] Bu bağlamda devletleri güvenliği sağlama konusunda yegane birim olarak görmek eksik bir yaklaşım olacaktır. Özetle, geleneksel anlayış ile yeni anlayış bir bütünün parçaları gibi düşünülmeli ve bu bağlamda karma bir yaklaşım benimsenmelidir.

2) *Kavramsal Berraklığın/Açıklığın Kaybedilmesi*: Bir kavramın sınırlarının/çerçevesinin belli olması bilimsel açıdan son derece önemlidir. Sınırları belli olmayan bir kavramın bilimselliği oldukça tartışmalıdır. Bu nedenle güvenlik alanına hemen her sorunun dahil edilmesi kavramın genişlemesi değil bilimsellikten uzaklaştırılmasıdır.[10] Yeni güvenlik anlayışını benimseyen kimi düşünürler tarafından güvenlik olgusunun alanına girmeyen

---

[6] Hough, **a.g.e.**, s.7.

[7] Wm. E. Odom, "National Security Policymaking: The Kinds of Things That Must Be Decided for Defence", **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey's, 1997, s.404.

[8] Phillip Darby, "Security, Spatiality and Social Suffering", **Alternatives**, Vol. 31, 2006, s.455.

[9] Çağrı Erhan, "Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele".
(Erişim) http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/makale_01.html.

[10] Miller, **a.g.m.**, s.24-27.

konuların da yeni tehditler olarak güvenlik alanına dahil edilmesi[11] kavramı geniş bir biçimde yayılma riskiyle karşı karşıya bırakmıştır.

Robert Dorff'a göre çoğu yazarın (Örneğin Charles Kegley) yeni tehditler üzerine yapmış oldukları güvenlik tanımlamaları geçersizdir. Zira, yeni tehditler olarak gösterilen şeyler aslında "sorunlar"dır. Dorff'a göre de sorunlardan hareket ederek güvenlik tanımlamaları yapılamaz.[12] Aile içi şiddet, salgın olmayan hastalıklar, çocuk suistimali ve ekonomik durgunluk gibi tüm sorunlar güvenlik tehditleri olarak düşünülebilmektedir. Alanı bu şekilde tanımlamak, onun entelektüel tutarlılığını ortadan kaldırır ve bu önemli sorunların herhangi biri için çözüm üretmeyi daha da zorlaştırır.[13]

Mohammed Ayoob'a göre geleneksel anlayışın güvenliğin çok yönlü ve çok boyutlu yapısı karşısında yetersiz kaldığı ortadadır. Böylesi bir yetersizliği gidermek amacıyla atılan adımlar ise güvenlik kavramını bilimsellikten uzak ve analitik olarak kullanılamaz bir kavram haline getirebilir. Diğer bir anlatımla çok yönlü ve çok boyutlu bir güvenlik anlayışı geliştirilmek istenirken kavram çerçevesi çizilemeyen, muğlak ve bilimsel açıdan ele alınamayan bir kavrama dönüşebilir.[14] Bu konuda en öne çıkan kavram ise "Birey Güvenliği"dir. Birey güvenliği yeni bir çalışma alanı olduğu için hemen her alanı kapsayan bir kavram haline gelmiş ve bu nedenle bilimsel anlamda "çerçevesi" tam olarak çizilememiştir.[15]

---

[11] Keith Krause ve Michael C. Williams, "From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, s.34.

[12] Krause ve Williams, **a.g.m.**, s.35.

[13] Stephen M. Walt, "Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-**, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, s.74.

[14] Mohammed Ayoob, "Defining Security: A Subaltern Realist Perspective", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, s.121.

[15] Roland Paris, "Human Security -Paradigm Shift or Hot Air?-", **International Security**, Vol. 26, No. 2, Fall 2001, s.102. Güvenliğin sınırları belirsiz bir kavrama dönüşerek, bilimsellikten

3) *Kavramın Değerini Doğru Biçmek*: Yeni güvenlik anlayışını savunan kimi yazarlar kavramı diğer tüm değerlerin üzerinde görme eğilimindedir. Böylesi bir yaklaşım başka bilim dallarında çalışmalar yapan yazarlarda da görülmektedir. Örneğin kimi ekonomistler, ekonomik dinamikleri her şeyin üzerinde görmektedirler.[16] Benzer şekilde güvenlik çalışmaları yapan kimi yazarlar da güvenliğe olduğundan fazla değer yüklemektedirler. Bilindiği gibi güvenlik çalışmaları geçmişten günümüze uluslararası ilişkiler disiplini ve strateji çalışmaları içinde önemli bir çalışma alanı olmuştur. Fakat, Robert Jervis ve Michael Mann gibi kimi yazarlara göre güvenlik uluslararası ilişkilerin değil uluslararası ilişkiler güvenliğin bir alt disiplinidir. Bu örnek kimi yazarların güvenliği her şeyin üzerinde ve her şeyi kapsayan bir olgu olarak görme eğilimlerini ortaya koymaktadır.[17] Burada yapılması gereken çalışılan kavramların değerini abartmamak ve zaman-mekan boyutu içinde değerlerin değişken olduğu bilinci içinde olmaktır.

4) *Ampirik Analizlerle, Normatif Taraflılıkların Birbiriyle Karıştırılmaması Gerekliliği*: Yeni güvenlik anlayışının savucuları salt bilim insanları değildir. Politikacılar, gazeteciler, askerler ve toplumun diğer kesimlerince de bu anlayış savunulmaktadır. Kimi zaman bu kişiler ve kurumlar ve hatta kimi akademisyenler farklı nedenlerle kavramı kimi birim ve devletlerin menfaatleri doğrultusunda kullanabilmek adına çeşitli fikirler ortaya atmaktadırlar. Özellikle birey güvenliği alanında yapılan çalışmaların hangisinin bilimsel kaygılarla yapıldığını, hangisinin subjektif ve taraflı olduğunu ayırt edebilmek çok önemlidir.[18]

---

uzaklaşması yeni güvenlik anlayışının kurucuları arasında gösterilen Ole Weaver tarafından da eleştirilmektedir. Bu konuda geniş bilgi için bkz: Ole Weaver, "Securitization and Desecuritization", **On Security**, Ronnie D. Lipschutz (Ed.), New York, Columbia University Press, 1995, ss.46-86.

[16] Miller, **a.g.m.**, s.24-27.

[17] Terry Terriff, Stuart Croft, Lucy James ve Patrick M. Morgan, **Security Studies Today**, USA, Polity Press, 1999, s.11-12.

[18] Miller, **a.g.m.**, s.24-27.

Ken Booth, yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde "Özgürleş(tir)me" tezini ortaya atmıştır. Booth'a göre güvenlik, tehdidin olmayışı anlamına gelmektedir. Özgürleş(tir)me, (bireyler ve gruplar olarak) insanları yapmak istedikleri şeyleri özgürce seçmelerine engel olan fiziksel ve insani kısıtlamadan kurtarmaktadır. Güvenlik ve özgürleş(tir)me, aynı madeni paranın iki yüzü gibidir. Gerçek güvenliği sağlayan güç ve düzen değil, özgürleş(tir)medir. Booth'a göre bu yaklaşım insanların araç değil amaç olarak ele alınması gerektiğini savunan Kantçı görüştür. Bu bağlamda devletler de amaç olarak değil araç olarak ele alınmalıdır.[19] Booth'un bu fikirleri göstermektedir ki yeni güvenlik anlayışının en önemli eksikliklerinden biri, sosyal bilimler alanının geneline de sirayet etmiş olan, "göreceli ve ideolojik" bakış açılarını bünyesinde barındırmasıdır.[20] Zira, Booth'un fikirleri Batılı ülkelerin ve özellikle ABD'nin devlet politikalarının/gizil ideolojilerinin akademik platformdaki bir yansıması olarak düşünülebilir.[21] Booth'a yönelik eleştirilerden en öne çıkanı Ayoob'un yaptığı eleştiridir. Ayoob, Booth'un Güvenlik = Özgürleştirme anlayışına karşı çıkmaktadır. Ayoob'a göre Kuzey Irak'taki Kürtlerin ya da Rusya'daki Çeçenlerin özgürleştirilmeleri güvenlik değil güvensizlik doğuracaktır. Ayoob'a göre böylesine özgürleştirme fikirleri çok etnikli devletler ve özellikle de üçüncü dünya ülkeleri açısından en önemli güvenlik tehditlerinden biridir.[22]

Booth'a benzer şekilde Michael Doyle'un "Liberal/Demokratik Barış Teorisi" de bu kapsamda değerlendirilebilecek bir başka yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre uluslararası güvenliğin teminatı demokratikleşmedir. Demokrasi ve barış arasında bağlantıları ortaya koyan Doyle'a göre savaşlar

---

[19] Ken Booth, "Güvenlik ve Özgürleş(tir)me", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-**, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, s.61.

[20] Krause ve Williams, **a.g.m.**, s.51.

[21] Güvenlik çalışmalarının Batı (özellikle Avrupa) merkezli bakış açısına hapsedilmesine yönelik bir eleştiri için bkz. Tarak Barkawi ve Mark Laffey, "The Postcolonial Moment in Security Studies", **Review of International Studies**, Vol. 32, 2006, ss.329-352.

[22] Ayoob, **a.g.m.**, s.126-128.

ancak demokratik ülkelerin otoriter rejimleri çökertmek ve demokratik bir yapı oluşturmak adına başvuracakları bir yol olacaktır.[23] Diğer bir anlatımla, önemli olan demokratikleşme süreçlerinin önünün açılmasıdır. Zira demokratik devletlerin birbirleriyle savaşma olasılığı diğer sistemlere göre oldukça düşüktür.[24] Bu yaklaşımla ABD'nin Gürcistan, Kırgızistan, Ukrayna gibi ülkelerdeki yumuşak devrimleri desteklemesi ve Afganistan ve Irak'a yönelik askeri müdahaleleri arasında oldukça yakın bir bağ vardır. Daha geniş bir perspektiften bakılırsa Demokratik Barış Teorisi ile Genişletilmiş Ortadoğu Projesi arasındaki organik bağ daha net görülecektir.

Güvenliği özgürleştirme ve demokratikleştirme kavramlarıyla eş anlamlı gören bu yaklaşımların yanı sıra (kimi yazarların güvenlik tanımlamalarından hareketle) Batı'nın güvenlik dendiği zaman yalnızca kendi güvenliğini anladığı söylenebilir. Bu tanımlamalardan biri Lester Brown tarafından yapılmıştır. Lester Brown'a göre yeni güvenlik anlayışı; bir devletin vatandaşlarının hayat standartlarını düşürmeye yönelik askeri olmayan tehditlerle mücadelesini içermektedir.[25] Brown'a benzer şekilde Richard H. Ullman güvenliği; insanların yaşam standartlarını düşürmeye yönelik tehditlerden uzak olması olarak tanımlamaktadır.[26]

Bu tanımlamaların yanı sıra yeni tehditlerle mücadele konusunda çalışmalar yapan kimi yazarlar da "Batılı ve özellikle Amerikan" bakış açısıyla yeni güvenlik anlayışlarını ortaya koymaktadır. Örneğin, Mel Gurtov'a göre

---

[23] Caroline Kennedy-Pipe, "Security Beyond the Cold War: An Introduction", **International Security in a Global Age -Securing the Twenty-first Century-**, Clive Jones ve Caroline Kennedy-Pipe (Ed.), London, Frank Cass, 2000, s.13.

[24] Terriff, Croft, James ve Morgan, **a.g.e.**, s.25.

[25] Carlo Masala, "Demographic Pressure and Ecological Restraints: The Case of the Mediterranean", **International Security Challenges in a Changing World**, Kurt R. Spillman ve Joachim Krause (Ed.), Bern, Peter Lang, 1999, s.79.

[26] Richard H. Ullman, "Redefining Security", **Global Dangers -Changing Dimensions of International Security-**, Sean M. Lynn-Jones ve Steven E. Miller (Ed.), Cambridge-USA, MIT Press, 1995, s.19.

küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı ve bireyi merkeze alan yeni güvenlik anlayışında karşılaşılan tehditlerle mücadele şu prensipler çerçevesinde yürütülmelidir:

a- *Barış:* Silahlı kuvvet kullanımını gerektirmeyen barışçıl yöntemlerin ön plana çıkarılması.

b- *Sosyal ve Ekonomik Adalet:* Ekonomik farklılıkların en aza indirilmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanması.

c- *Politik Adalet:* Sivil özgürlüklerin fiili ve hukuki olarak garanti altına alınması.

d- *Ekolojik Denge:* Doğal kaynakların ve çevrenin korunması.

e- *İnsani Yönetişim:* Hükümetlerin bireylere ve gruplara ülke yönetiminde daha fazla söz hakkı tanıması.[27]

Jenna Thompson ise Gurtov'un bu Batı merkezli bakış açısının bir adım önüne geçerek "Genel Bilgelik" olarak adlandırdığı şu prensipler çerçevesinde yeni güvenlik tehditleriyle mücadele edilmesi gerektiğini savunmaktadır:

a- *Barış:* Bireyler ve gruplar savaş, zulüm, baskı vb. şiddet içeren eylemlerden uzak olmalıdır.

b- *Toplulukların Self-Determinasyon Hakkı:* Toplulukların kimliklerini koruması için self-determinasyon hakkını kullanmaları temin edilmelidir.

c- *Bireysel Özgürlük:* Bireyler kendi hayatlarını nasıl yaşayacakları konusunda özgür olmalıdır.

[27] Laurent Goetschel, "Global Society", **Journal of Interdisciplinary International Relations**, Vol. 14, Issue: 2, April 2000, s.265.

d- *Bireysel Refah:* Herkes mantıklı seçimler yapabilmek adına sosyal kaynaklara ve materyallere ulaşabilmelidir.[28]

Laurent Goetschel'e göre de yeni güvenlik anlayışının nüvesini azınlık hakları ve birey güvenliği oluşturmaktadır.[29] Mel Gurtov, Jenna Thompson ve Laurent Goetschel'in ortaya koydukları bu fikir ve prensipler göstermektedir ki küreselleşme süreci güvenlik kavramını değiştirse de Batılı yazarların ideolojik bakış açılarını değiştirememiştir. Bu prensipler yeni güvenlik tehditleriyle nasıl mücadele edileceğinden öte Batı'nın hegemonyasını nasıl pekiştireceğinin bir reçetesi niteliğindedir. Huntington'a göre; gelecekte dünya siyasetinin merkezi mihveri, muhtemelen, Kishore Mahbubani'nin tabiriyle "Batı ile geriye kalanlar" (The West and The Rest) arasındaki bir mücadele ve Batılı olmayan medeniyetlerin Batılı güç ve değerlere verdiği karşılıklar olacaktır.[30] Benjamin Barber'in "McWorld" ve "Cihad" ayrımı da Batı'nın öteki algılamasının diğer bir örneği olarak gösterilebilir.[31] Gurtov ve Thompson gibi yazarlar da Huntington ve Barber'e benzer şekilde "öteki" kategorik ayrımı çerçevesinde yeni güvenlik anlayışına yaklaşmaktadırlar. Halbuki Batı dışındaki dünyadan bakınca gerçekçi bir bakış açısıyla yeni güvenlik tehditleriyle mücadelede uyulması gereken prensipler şu şekilde sıralanabilir:

a- *Barış:* Batılı ülkeler ve özellikle ABD salt ekonomik kaygılarla başka ülkelerin iç işlerine müdahale etmemeli ve bu ülkelerin toprak bütünlüğüne saygı duymalıdır. Ayrıca, sivil toplum ve medya gibi araçları başka ülkelere müdahalenin bir aracı olarak kullanmamalıdır.

---

[28] Goetschel, **a.g.m.**, s.265.

[29] Goetschel, **a.g.m.**, s.267.

[30] Samuel P. Huntington, "Medeniyetler Çatışması mı?", **Medeniyetler Çatışması**, Murat YILMAZ (Der.), Ankara, Vadi Yayınları, Ekim 2000, s.41.

[31] Douglas Kellner, "Theorizing Globalization", **Sociological Theory**, Vol. 20, No. 3, November 2002, s.292.

Dünya barışının önündeki en önemli engel Batı'nın ve özellikle ABD'nin ulusal menfaatlerini korumak adına giriştikleri haksız eylemlerdir.

b- *Sosyal ve Ekonomik Adalet:* Batılı ülkeler dünyadaki ekonomik adaletsizliğin en önemli sebebidirler. Gelişmemiş ülkeleri önce destabilize edip sonra da bu ülkelere silah satma gibi kronikleşen Batı hastalığı bunun tipik bir örneğidir. Yine benzer şekilde gelişmekte olan ülkeleri ekonomik krizler gibi araçlarla kendi istekleri doğrultusunda yönlendirme gayretleri bu konuda verilebilecek diğer bir örnektir. Bu örnekler gibi yüzlerce politika sebebiyle Batı, diğer ülkelerin ekonomik gelişimi önündeki en büyük engel olmaya devam etmektedir.

c- *Politik Adalet:* Batılı ülkeler ve özellikle ABD politik adaletin sağlanması adına demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi araçları kullanarak başka ülkeleri istediği noktaya getirmeye çalışmaktadır. Ayrıca, politik adalet adına çoğu ülkede azınlıkların seslerini yükseltmelerine destek vermektedir. Bu durum ise ilgili ülkelerin iç yapılarını bozmakta ve bu ülkelerde çoğunluğu iç savaş ile biten gelişmelerin yaşanmasına sebep olmaktadır.

d- *Çevrenin Korunması:* Dünyada oluşan çevresel bozulmanın temel sebebi Batılı devletlerdir. Zira, bu ülkeler kapitalist mantık çerçevesinde sanayileşmelerine hızla devam etmekte, fakat buna karşılık maliyeti yüksek olduğu gerekçesiyle çevreye zarar vermelerini önleyici tedbirleri almamaktadırlar. Batılı devletlerin yanı sıra Batılı insanlar da çevrenin bozulmasının en önemli sebebidir. Batılı insanların tüketim çılgınlığı içinde kullandıkları parfüm, pet şişe, otomobil vb. materyaller çevre kirliliğinin en önemli sebebidir. Ayrıca, Batı'da yaşanan tüketim çılgınlığı

doğal kaynakların hızla tükenmesine yol açmakta ve ileride çıkması muhtemel kaynak savaşlarının önünü açmaktadır.[32]

Bu prensipler "ütopik" ama bir o kadar da "gerçekçi" prensiplerdir. Zira günümüzde insanoğlunun karşı karşıya olduğu güvenlik tehditlerinin neredeyse tamamı Batı kaynaklıdır. Bu nedenle yeni güvenlik anlayışı, eleştirel teorisyenlerin de savunduğu gibi Batı'nın düşünsel hegemonyasından kurtarılmalıdır. Zira, Batı'nın düşünsel hegemonyasından kurtulamayan herhangi bir teori ya da yaklaşıma "yeni" sıfatını eklemek anlamsız olacaktır.

II. YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI İLE GELENEKSEL GÜVENLİK ANLAYIŞININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Yeni güvenlik anlayışı ile geleneksel güvenlik anlayışının karşılıklı bir analizini yapmak için öncelikli olarak geleneksel anlayışın temel savları ortaya konmalı ve daha sonra da yeni anlayışta bu yaklaşımların nasıl değişime uğradığı tespit edilmelidir. Bu bağlamda geleneksel güvenlik anlayışı beş temel boyutta ele alınabilir ve geleneksel anlayışın bu boyutların bileşkesi olduğu söylenebilir. Bu boyutlar:

a- Tehditlerin Kaynağı: Ulusal güvenliğe yönelik tehditlerin kaynağı diğer devletler ve özellikle statükoyu değiştirmeye çalışan devletlerdir. Çoğu tehdidin kaynağı komşu bir ülke iken dönemin büyük/hegemon güçleri de bu tehdide kaynaklık edebilir.

b- Tehditlerin Doğası/Yapısı: Tehditlerin hemen hemen tamamı "askeri" niteliktedir.

[32] Goetschel, **a.g.m.**, s.265-275.

c- Tehditlere Verilen Cevap: Tehditler askeri nitelikte olduğu için verilecek karşılık da çoğunlukla askeridir. Bunun yanı sıra ittifaklara başvurulabilir veya diplomatik kanallar işletilebilir.

d- Güvenliği Sağlama Sorumluluğu: Eğer güvenilir bir ittifak sistemi yoksa her devlet kendi güvenliğini kendisi sağlamak zorundadır.

e- Korunması Gereken Hayati Çıkarlar/Öz Değerler: Egemenlik, ülke bütünlüğü ve bağımsızlık bu değerlerin başında gelmektedir ve bu değerlere yönelik her tehdit güvenlik alanı içinde değerlendirilmektedir.[33]

Geleneksel güvenlik anlayışının özünü oluşturan bu beş boyutun yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde nasıl yeniden şekillendiği şu şekilde ortaya konabilir:

a- Tehditlerin Kaynağı (Dıştan İçe, Devletten Küresele): Yeni güvenlik anlayışına göre geleneksel anlayışın yalnızca dış tehditlere ve özellikle de rakip devletlerden kaynaklanabilecek askeri tehditlere odaklanması eksik bir yaklaşımdır. Artık günümüzde tehditlerin büyük bir kısmı devlet-dışı kaynaklardan (İç tehditler, ulus-ötesi suç örgütleri vb.) doğmaktadır veya birey güvenliği perspektifinden bakıldığında devletler bizatihi kendileri vatandaşlarına karşı bir tehdit unsuru olabilmektedirler.[34]

Yeni güvenlik anlayışını savunan yazarlara ve özellikle Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin güvenliğine odaklananlara göre son yıllarda meydana gelen savaşların büyük bir kısmı başka bir devletle olmaktan ziyade iç savaş özelliği taşımaktadır. Ayrıca, devletlere yönelik başlıca tehditlerin başka

[33] Miller, **a.g.m.**, s.16-17.

[34] Miller, **a.g.m.**, s.19-22.

bir devletten ziyade terörist gruplar, ayrılıkçı gerillalar veya ulus-ötesi suç örgütleri olduğunu vurgulamaktadırlar. Ayoob'a göre geleneksel güvenlik anlayışının bilimsel açıdan düştüğü en büyük hata "tehdit" kavramını yanlış tanımlaması ve güvenlik anlayışını da bu yanlış kavramsallaştırma üzerine kurmasıdır. Zira geleneksel güvenlik anlayışı tehdit kavramını yalnızca "dış tehdit" olarak algılamıştır. II. Dünya Savaşı'ndan günümüze dünyada ortaya çıkan çatışmaların büyük bir kısmının "iç" kaynaklı olması geleneksel anlayışının bu yanlışlığını somut bir biçimde ortaya koymaktadır.[35] Günümüz dünyasındaki tehditlerin büyük bir kısmı, neorealistlerin iddia ettiklerinin aksine, uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklanan tehditler değildir. Diğer bir anlatımla günümüz tehditleri "dışsal" olmaktan öte "içsel" tehditlerdir.[36]

Yeni güvenlik anlayışını savunan yazarların vurgu yaptığı ikinci nokta; devletlerin bizatihi kendilerinin vatandaşları için bir tehdit kaynağı haline gelmeye başlamalarıdır. Bu yazarlar bu konuda özellikle Afganistan, Sırbistan ve Haiti örneklerini kullanmaktadırlar. Geçmiş dönemlerde de devletler vatandaşlarının güvenliklerini tehdit etmekteydi. Fakat, günümüzde insan haklarına yönelik artan (gerçek ve suni) duyarlılık ve bu bağlamda ortaya çıkan insani müdahale olgusu bu tehdidi gün yüzüne çıkarmış ve uluslararası güvenliğin alanına dahil etmiştir.

Ayrıca, ekonomik gelişme, teknolojik kabiliyetlerin artırılması, çevrenin korunması, hukuk sisteminin iyileştirilmesi vb. pozitif olgular devletlerin güvenliklerine katkı yaparken, tersine karşılaşılan tehditlerin büyük kısmı da bu alanlarda gerekli düzeylere ulaşılamaması nedeniyle ortaya

[35] Ayoob, **a.g.m.**, s.122.

[36] Krause ve Williams, **a.g.m.**, s.44.

çıkmaktadır.[37] Bu anlamda devletlerin iyi bir yönetime sahip olması ile güvenlikleri arasında önemli bir bağ vardır. İyi yönetilemeyen devletlerde ortaya çıkan; adaletsiz hukuk anlayışı, rüşvet, işkence, ayrımcılık, sınır güvenliğinin sağlanamaması, doğal afetlerle mücadelede yetersiz kalınması vb. eksiklikler de devletlerin bizatihi kendilerini bir güvenlik tehdidi haline dönüştürebilmektedir.

Küreselleşme ekseninde şekillenen yeni güvenlik anlayışının üzerinde durduğu konulardan biri de "düşman" tanımlamasının geçmiş dönemlere göre giderek zorlaşmaya başlamasıdır. Geçmişte tehditler ve bu tehditleri ortaya çıkaran "düşmanlar" kolaylıkla tanımlanmaktaydı. Günümüzde ise çoğunlukla kaynağı belli olmayan tehditler ortaya çıkmaya başlamıştır. Yeni güvenlik tehditlerinin büyük bir kısmı belirli bir coğrafyaya, devlete ya da birime odaklanarak çözümlenemeyecek türden kaynağı belirsiz tehditlerdir. Özellikle çevresel tehditler bu kapsamda değerlendirilebilir. Ozon tabakasının delinmesinin suçlusu ne bir devlet ne de bir uluslararası örgüttür. Belki de tüm insanoğlu bu konuda değişen oranlarda suçludur. Bu durum tehdidi ortaya çıkaran düşmanı ve tehdide maruz kalan tarafı aynı yapmaktadır. Diğer bir anlatımla insanoğlu, insanoğluna karşıdır![38]

b- Tehditlerin Doğası/Yapısı (Askeriden Çok Yönlülüğe): Yeni güvenlik anlayışına göre günümüzde tehditler çok yönlüdür ve yoğun bir biçimde kendini göstermektedir. Çok yönlülük konusunda Richard Ullman çevresel tehditlere ve birey güvenliğine vurgu yaparken, Barry Buzan bu çok yönlülüğü beş sektör (askeri, politik, sosyal, ekonomik, çevresel) anlayışı içinde ortaya koymaktadır. Yeni güvenlik anlayışının benimsediği çok yönlülük içinde; işsizlik tehdidi, düşük ücret tehdidi vb.

[37] Trevor C. Salmon, "The Nature of International Security", **International Security in the Modern World**, Roger Carey ve Trevor C. Salmon (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1992, s.16.

[38] Terriff, Croft, James ve Morgan, **a.g.e.**, s.22.

tehditler de sayılmaktadır. Fakat, Ayoob'un belirttiği gibi böylesi bir yaklaşım güvenliği sınırları belli olmayan, muğlak bir kavram haline getirir ki bu durum kavramın bilimsellikten uzaklaşması anlamına gelir.[39]

Küreselleşme süreciyle ortaya çıkan yeni tehditlerin büyük bir kısmının askeri nitelikte olmayan tehditler olmaları[40] yeni güvenlik tehditleriyle geleneksel savunma politikaları ile mücadele edilemeyeceği sonucunu doğurmaktadır.[41] Richard Ullman'a göre ulusal güvenliğin askeri tehditler üzerine kurulması günümüz devletlerini daha güvensiz hale getirmektedir. Zira, askeri tehditlerden daha yıkıcı sonuçlar doğuracak bir tehdidin ulusal güvenlik alanı içinde değerlendirilmemesi, bu tehdidin ortaya çıkmasını engelleyemeyecektir. Ayrıca, bu tehdide yönelik herhangi bir hazırlık yapılmadığı için yıkıcılığı artacaktır.[42]

Askeri olmayan tehditlere benzer şekilde, günümüzde askeri tehditlerle mücadele yöntemleri de farklılaşmak zorundadır. Zira, günümüz küresel güvenlik tehditleri önceden tasarlanmış araçların etkili biçimde kullanılabilmelerini çok zor hale getiren iki niteliğe sahiptir. Öncelikle, alışılmışın dışındaki tehditler hükümetler tarafından alınan kararlardan değil, toplumsal gelişmelerden kaynaklanmakta ve dolayısıyla strateji uzmanlarını askeri müdahale ve caydırıcılık gibi geleneksel araçlar konusunu yeniden göz önüne almaya zorlamaktadır. İkinci olarak, belirsizlik bugünkü güvenlik politikasının tanımlayıcı özelliğidir, çünkü devlet dışı düşmanların amaçları, niyetleri ve yetenekleri genellikle bilinmemektedir. Ayrıca dünyanın bir köşesindeki olay ve eylemlerin dünyanın diğer bir tarafı üzerindeki etkisini hesaplamanın zorluğu da bir

[39] Miller, **a.g.m.**, s.19-22.

[40] Goetschel, **a.g.m.**, s.261.

[41] Terriff, Croft, James ve Morgan, **a.g.e.**, s.116.

[42] Edward Page, "Theorizing the Link Between Environmental Change and Security", **Reciel**, Vol. 9, No. 1, 2000, s.36.

tehdidin abartılmasını da en az umursanmaması kadar olası hale getirmektedir. Bu belirsiz şartlar altında devletler ve NATO gibi uluslararası örgütler gerek duyulan her yerde hızla konuşlandırılabilecek kuvvetler oluşturmak zorundadır.[43]

c- Tehditlere Verilen Cevap (Askeriden Askeri Olmayana): Yeni anlayışın benimsemiş olduğu çok yönlü tehdit anlayışının doğal bir sonucu olarak bu tehditlere verilen karşılıklar da çeşitlenmiş ve önlemler yalnızca askeri nitelikte olmaktan uzaklaşmıştır.[44] Bu durum geleneksel güvenlik anlayışını benimseyen düşünürler ile yeni güvenlik anlayışı mensupları arasında silahlı kuvvetlerin gelecekteki rollerinin ne olacağı konusunda bir tartışma yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda silahlı kuvvetlerin yeni güvenlik anlayışı içindeki rolü konusunda iki farklı yaklaşım ortaya çıkmıştır:

1- Birinci görüşe göre, geleneksel savunma kurumları yeni tehditler karşısında işe yaramayacaklardır. Zira, insanlığın varlığını tehdit eden yeni gelişmeler ekolojik, ekonomik ve demografik sorunlardır ve bu nedenle bunların çözümü askeri güçle değil, küresel işbirliği ile mümkün olacaktır.

2- İkinci görüş ise, tam aksine, silahlı kuvvetlerin görevlerinin daha da artacağı ve çeşitleneceğini öne sürmektedir. Bu bağlamda silahlı kuvvetler iki farklı rol üstlenebilir:

i. Önlem alıcı rol: Örneğin çevre tehditleri konusunda araştırma yapmak, veri toplamak, ordunun sahip olduğu finansman, disiplin, bilgi ve teknolojiyi çevrenin korunması yönünde kullanmak.

---

[43] Henning Riecke, **"**Değişim İhtiyacı", **NATO Dergisi**, İlkbahar 2005.

[44] Miller, **a.g.m.**, s.19-22.

ii. Silahlı bir kuvvet olmanın sağladığı yaptırım gücünü yeni tehditlere yönelik olarak kullanmak.[45]

Askeri kuvvetlerin geleneksel işlevleri küreselleşme sürecinde değişmeye başlamıştır. Örneğin, askeri kuvvetler günümüzde barışı korumanın yanı sıra askeri niteliği arka planda olan "barışı kurma" misyonları üstlenebilmektedirler.[46] Bunun yanı sıra askeri kuvvetler giderek artan oranda insani yardım misyonları üstlenmekte, doğal felaketlerde görev almaktadır.[47] Bu nedenle silahlı kuvvetlerin günümüzdeki rolüne ilişkin ikinci görüşün daha ağır bastığı söylenebilir.

d- Güvenliği Sağlama Sorumluluğu (Ulusal Güvenlikten Genel Güvenliğe): Geleneksel anlayış devleti ulusal güvenliği korumakla görevli yegane aktör olarak görürken yeni anlayışa göre genel/küresel güvenlik anlayışı ile ulusal güvenlik beraber düşünülmelidir. Özellikle bir devletin tek başına mücadele edemeyeceği küresel tehditlerle (çevre kirliliği, salgın hastalıklar, terörizm vb.) mücadelede küresel bir işbirliğinin önemine vurgu yapılmaktadır. Bu yaklaşım devletlerin ulusal güvenliğin yanı sıra küresel güvenliğin korunmasında da sorumluluk alması ve güvenlik anlayışlarına küresel güvenliği de eklemlemesi gerektiğini savunmaktadır.[48] Diğer bir anlatımla yeni güvenlik anlayışının en belirgin özelliğinin devlet merkezli (state-centric) ve ulusal güvenliğe endeksli bakış açısının terk edilerek bunun yerine küreselleşme

[45] Gülgün Tuna, **Küresel, Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Tehditler -Yeni Güvenlik-**, Ankara, Nobel Yayınları, 2003, s.182.

[46] George H. Quester, "Nontraditional Uses of Military Force", **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey's, 1997, s.140-146.

[47] Quester, **a.g.m.**, s.166.

[48] Miller, **a.g.m.**, s.19-22.

sürecinin etkilerini kabul eden çok yönlü bir bakış açısı olduğu söylenebilir.[49] Devletlerin güvenlik çalışmalarındaki merkezi konumu günümüzde de devam etmektedir. Fakat, yeni güvenlik anlayışında geleneksel anlayışta olduğu gibi her konu devlete bağlanmamaktadır.[50]

e- Korunması Gereken Hayati Çıkarlar/Öz Değerler (Ulusaldan Küresele, Devletten Bireye): Geleneksel güvenlik anlayışı içinde korunması gereken değerler olarak; ulusal bağımsızlık, ulusal egemenlik ve toprak bütünlüğü gelmekteydi. Yeni anlayışa göre ise bu değerler önemini korumaya devam etse de korunması gereken yegane değerler olarak düşünülmemelidir. Ulusal değerlerin yanı sıra bireysel ve küresel değerlere de gereken önem verilmelidir. Dünyanın ekolojik dengesinin korunması küresel değerlere, insan hakları ise bireysel değerlere örnek gösterilebilir.[51]

Geleneksel güvenlik anlayışı ile yeni güvenlik anlayışının ayrıştığı bir diğer nokta da hangi konuların güvenlik alanına dahil edileceğinin belirleme yetkisiyle ilgilidir. Geçmişte bu yetki devletlerin tekelindeydi.[52] Fakat, günümüzde devlet dışı birimler ve özellikle de medya[53] bir konunun güvenlik alanına girmesi yani "güvenlikleştirilmesi" konusunda söz sahibi olabilmektedirler. Küreselleşme süreci ile beraber güvenlik alanının daha

---

[49] Ahmet İçduygu ve E. Fuat Keyman, "Globalization, Security and Migration: The Case of Turkey", **Global Governance**, Vol. 6, Jul-Sep 2000, s.383.

[50] Pınar Bilgin, "Beyond Statism in Security Studies? Human Agency and Security in the Middle East", **Review of International Affairs**, Vol. 2, Issue: 1, Autumn 2002, s.102.

[51] Miller, **a.g.m.**, s.19-22.

[52] Pınar Bilgin, "Turkey's Changing Security Discourses: The Challenge of Globalisation", **European Journal of Political Research**, Vol. 44, Issue: 1, January 2005, s.183.

[53] Medya en genel anlamıyla; yazılı (gazete, dergi, kitap vb.), sözlü ya da görüntülü (radyo ve TV) ve dijital (internet) kitle iletişim araçlarına denmektedir. Feyzullah Arslan, "Medyanın Güvenliğe ve Huzura Etkisi", **IV. Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze Dış Tehditler)**, 16-17 Ekim 2003-Elazığ, Bildiriler, Elazığ, Fırat Üniversitesi Basımevi, 2004, s.77.

geniş kesimlerin tartışabildiği ve rol aldığı bir alan haline geldiği söylenebilir.[54] Günümüzdeki yeni tehditlere medyada geniş bir biçimde yer verilmesi bu tehditlere yönelik akademik, politik ve toplumsal ilgiyi artırmaktadır.[55] Gıda güvenliği, sağlık güvenliği, birey güvenliği gibi yeni kavramların güvenlik literatürüne eklemlenmesi bu kavramların ortaya çıkmasında rol oynayan ya da bu kavramların ortaya çıkmasıyla sorumluluk üstlenmeye başlayan sivil toplum örgütleri, medya, uluslararası kuruluşlar ve şirketler gibi birimlerin de güvenlik analizlerine dahil edilmesini beraberinde getirmiştir. Küreselleşme sürecinin etkisiyle güvenlik alanında söz sahibi olmaya başlayan bu birimler her geçen gün bu alandaki etki alanlarını genişletmektedirler.[56]

III. YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞININ ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN VE DEVLETLERİN GÜVENLİK ALGILAMALARINA YANSIMALARI: İKİ ÖRNEK

Yeni güvenlik anlayışı yalnızca akademik camiayı değil devletleri ve uluslararası örgütleri de etkisi altına almaya başlamıştır. BM, NATO, AGİT ve AB gibi örgütler bu yeni anlayış çerçevesinde politikalar üretmeye, stratejiler belirlemeye ve kurumsal yapılarını değiştirmeye çalışmaktadırlar. Örneğin; NATO küreselleşme sürecinde yaşanan değişimlere ayak uydurabilmek ve işlevsiz bir örgüt haline gelmemek adına kendi içinde yeni bir görev tanımlaması yaparak güvenlik konusundaki işlevlerini hem genişletmiş hem de derinleştirmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde artık güvenlik, tarif edilebilir bir düşmana karşı kitlesel ortak savunma olarak tarif edilemez.[57] Bu

---

[54] Bilgin, "Turkey's Changing …", **a.g.m.**, s.179.

[55] Simon Dalby, "Contesting an Essential Concept: Reading the Dilemmas in Contemporary Security Discourse", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, s.3.

[56] Bilgin, "Beyond Statism….", **a.g.m.**, s.102-110.

[57] Hüseyin Bağcı, "Türkiye ve AGSK: Beklentiler, Endişeler", **21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası**, İdris Bal (Der.), İstanbul, Alfa Yayınevi, 2001, s.599.

bağlamda NATO, güvenlik fonksiyonlarına; terörizmle mücadele, barışı koruma, kaçak göçmenlerle mücadele, doğal felaketlerle mücadele gibi yeni alanlar eklemiş ve yaşanan değişim sürecine göre kendini yeniden şekillendirmeye başlamıştır.[58]

NATO, AGİT ve AB gibi örgütler yeni güvenlik anlayışına yönelik politikalar geliştirmelerine rağmen bu konuda en öne çıkan, diğer bir anlatımla yeni güvenlik anlayışını en fazla benimseyen uluslararası örgütün BM olduğu söylenebilir. Bilindiği gibi BM'nin en önemli fonksiyonu uluslararası barış ve güvenliği korumaktır.[59] Bu temel fonksiyonunun doğal bir sonucu olarak yeni güvenlik anlayışı BM'nin yakından ilgilendiği bir konu olmuştur.

Yeni güvenlik anlayışının devletler üzerindeki somut yansımalarını analiz etmek adına incelenmesi gereken devlet ise ABD'dir. BM'ye benzer şekilde, ABD de hem yeni güvenlik çalışmalarının merkezi hem de temel uygulayıcısı konumundadır. Denilebilir ki ABD, diğer birçok alanda olduğu gibi yeni güvenlik anlayışında da temel belirleyici olmak istemektedir. Bu bağlamda, Amerikalı akademisyenlerin yoğun bir şekilde yeni güvenlik anlayışına yönelik çalışmalar yaptıkları söylenebilir. Bunun yanı sıra devlet düzeyinde de yeni güvenlik anlayışının yansımalarının en net izlenebileceği ülke ABD'dir.

---

[58] Elke Krahmann, "From State to Non-State Actors: The Emerge of Security Governance", **New Threats and New Actors in International Security**, Elke Krahmann (Ed.), Palgrave Macmillan, 2005, s.11.

[59] Margaret P. Karns ve Karen A. Mingst, "Maintaining International Peace and Security: UN Peacekeeping and Peacemaking", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, s.189.

A. BM'nin Güvenlik Anlayışında Yaşanan Değişim Süreci

BM'nin yeni güvenlik anlayışı konusundaki yaklaşımlarının izleri 1980'lerin sonlarından itibaren çeşitli tarihlerde yayınlamış olduğu resmi belgelerden okunabilmektedir. Bu resmi belgelere verilebilecek ilk örnek, 1987 yılında BM bünyesinde yapılan Uluslararası Silahsızlanma ve Gelişme İlişkileri Konferansı sonuç raporudur. Bu raporda yeni güvenlik anlayışı şu şekilde özetlenmiştir: "Güvenlik yalnızca askeri değil aynı zamanda politik, ekonomik, sosyal, insani ve ekolojik bakış açılarına ihtiyaç duymaktadır… Yoksulluk, cehalet, salgın hastalıklar, sefalet, beslenme bozukluğu, doğal kaynakların israfı, insan hakları ihlalleri vb. tehditler yeni güvenlik tehditlerinden bazılarıdır…"[60] BM'nin 1993 yılında yayınlamış olduğu bir başka raporda ise şu ifadelere yer verilmiştir: "Güvenlik kavramı; ulusal güvenlikten birey güvenliğine, silahlanmadan insani gelişime, ülke güvenliğinden gıda ve çevre güvenliğine doğru değiştirilmelidir."[61]

1992'de Butros Gali'nin yayınlamış olduğu "Kalkınma ve Demokratikleşme Ajandası" ve 1994'de yine BM tarafından yayınlanan "Tehditler, Meydan Okumalar ve Değişimler Yüksek Paneli Sonuç Raporu" bu kapsamda verilebilecek diğer örneklerdir.[62] Ayrıca UNESCO, 1999 yılında "İnsanoğlunun Görev ve Sorumlulukları Deklarasyonu"nu yayınlamıştır. Bu deklarasyonun 3-9. maddeleri "Birey Güvenliği ve Eşit Uluslararası Düzen" başlığını taşımaktadır.[63] Eylül 2004'de BM İnsani İlişkiler Koordinasyon Ofisi

---

[60] Dietrich Fischer, **Nonmilitary Aspects of Security -A Systems Approach-**, England, Darmouth Publishing Company, 1993, s.9.

[61] Hough, **a.g.m.**, s.13.

[62] Oliver Richmond ve Jason Franks, "Human Security and the War on Terror", **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, s.28.29.

[63] Hough, **a.g.m.**, s.238.

bünyesinde "Birey Güvenliği Birimi" oluşturulması ise BM'nin yeni güvenlik anlayışı ekseninde atmış olduğu önemli bir somut adımdır.[64]

BM Eski Genel Sekreteri Kofi Annan, 2004 yılında tertiplenen güvenlik paneli çerçevesinde, Mart 2005'de, "Daha Geniş Özgürlük: Herkes İçin Gelişme, Güvenlik ve İnsan Hakları" başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Bu raporda güvenliğin genişlemesi ve derinleşmesi üzerinde durulurken, BM'nin bu konuda nasıl bir rol oynaması gerektiği konusu ele alınmıştır.[65] Annan'a göre; birey güvenliği bireylerin şiddetten, tehdit ve tehlikelerden korunmasının yanı sıra bir üst düzeyde bireylerin insan hakları, eğitim ve sağlık gibi alanlarda da korunmasını ve bireylere her alanda fırsat eşitliği verilmesini de içermektedir.[66]

Görülebileceği gibi yeni güvenlik anlayışı BM'nin resmi belgelerine yansımıştır. Özellikle birey güvenliği konusu BM'nin yeni güvenlik anlayışına ilişkin yaklaşımlarının özünü oluşturmaktadır. Butros Gali, Mahbub Ul Haq, Lloyd Axworty, Kofi Annan, Frances Deng, Amartya Sen ve Sadako Oqata BM bünyesinde birey güvenliğine önem verilmesinin ve bu bağlamda örgütün birey güvenliği konusunda etkin adımlar atmasının önünü açan kişilerdir. Bu kişilerden Amartya Sen ve Sadako Oqata "BM Birey Güvenliği Komisyonu" çerçevesinde oldukça aktif bir rol oynamışlardır.[67]

Birey güvenliğinin kavramsal olarak ilk kez kullanılması ise, 1994 yılında UNDP çerçevesinde yayınlanan, Gelişme Raporu'yla olmuştur. 1965 yılında

---

[64] (Erişim) http://www.ochaonline.un.org/webpage.asp?Page=1516

[65] Anders Liden ve Anna-Karin Eneström, "The Peacebuilding Commission: Linking Security and Development", **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, s.17.

[66] Zaryab Iqbal, "Health Impact of Violent Conflict", **International Studies Quarterly**, Vol. 50, No. 3, September 2006, s.632.

[67] S. Neil Macfarlane ve Yuen Foong Khong, **Human Security and the UN: A Critical History**, Indianapolis, Indiana University Press, 2006, s.140-142.

kurulan UNDP'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde oldukça aktif olduğu söylenebilir. UNDP, birey güvenliğini; "açlık, salgın hastalıklar ve baskı altında tutulma gibi kronik tehditlerden uzak olunması ve bireylerin gündelik yaşantılarının ani ve zararlı/yıkıcı bir biçimde bozulmasının önüne geçilmesi"[68] şeklinde tanımlamaktadır.

UNDP'ye göre bireyselden küresele uzanan boyutlarda yeni tehditler ortaya çıkmaya başlamıştır. Birey güvenliğine yönelik bu tehditler; gıda, sağlık, ekonomi ve çevre alanlarında ortaya çıkmaktadır ve bu tehditler bireysel, toplumsal ve politik düzeylerde kendini göstermektedir. Bu tehditler arasında boyutları ve etkileri bakımından daha genel ve tehlikeli olanları şu şekilde sıralanabilir:

1) Kontrolsüz nüfus artışı.

2) Eşitsiz ekonomik koşullar.

3) Yoğun uluslararası göç.

4) Çevresel bozulma.

5) Uyuşturucu üretimi ve ticareti.

6) Uluslararası terörizm.[69]

---

[68] Alex J. Bellamy ve Matt Mcdonald, "Securing International Society: Towards an English School Discourse of Security", **Australian Journal of Political Science**, Vol. 39, No. 2, July-2004, s.319. Sabina Alkire, "A Conceptual Framework for Human Security", Harvard University, **Working Paper**,
(Erişim)http://www.fas.harvard.edu/~acgei/Publications/Akire/Alkire_Human_Security_Concept_CRISE_WP2.pdf s.13.

[69] Simon Dalby, "Geopolitical Change and Contemporary Security Studies: Contextualizing the Human Security Agenda", Institute of International Relations The University of British Columbia, **Working Paper**, No. 30, April 2000, s.5.
(Erişim) www.iir.ubc.ca/site_template/workingpapers/webwp30.pdf UNDP, bu tehditleri birey güvenliği içinde değerlendirmektedir. Fakat, daha önce de belirtildiği gibi birey güvenliği alanının bilimsel açıdan sınırlandırılması adına bu tehditleri ayrı güvenlik alanları olarak düşünmek gerekmektedir.

UNDP, 1990 yılından bu yana İnsani Gelişme Raporu yayınlamaktadır. Bu rapor "İnsani Gelişim İndeksine" dayanmakta ve her yıl düzenli olarak yayınlanmaktadır.[70] İnsani gelişim indeksi içindeki kimi başlıklar şunlardır; kişi başına düşen milli gelir, doğum oranı, ortalama yaşam beklentisi, çocuk ölümleri, eğitim seviyeleri vb.[71] Bu indeks günümüzde birey güvenliğinin ölçülmesi konusundaki temel araçlardan biri olarak kabul edilmektedir.

15 Ağustos 2005'te başkanlığına Kemal Derviş'in getirildiği UNDP'nin misyonu 5 ana başlıkta özetlenmektedir:

1) Demokratik Yönetişim.

2) Yoksulluğun Azaltılması.

3) Krizleri Önleme ve Atlatma.

4) Enerji ve Çevre.

5) HIV/AIDS.

BM'nin küresel kalkınma ağı olan UNDP, insanlara bilgi, deneyim ve daha iyi bir yaşam kurmaları için kaynak ulaştıran ve değişimi savunan bir kuruluş olarak faaliyetlerine devam etmektedir. UNDP, 166 ülkede çeşitli ortakları ile birlikte, toplumlara kendi buldukları çözümlerde yardımcı olarak, onların ulusal ve küresel kalkınma çabalarına destek vermektedir.[72]

---

[70] Kheryn Klubnikin ve Douglas Causey, "Environmental Security: Metaphor fort he Millennium", **Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations**, Vol. 3, No. 2, Summer/Fall 2002, s.112. (Erişim) http://diplomacy.shu.edu/journal/Vol3Num2/KlubnikinCausey.pdf

[71] Gary King ve Christopher J. L. Murray, "Rethinking Human Security", **Political Science Quarterly**, Vol. 116, No. 4, Winter 2001-2002, s.587.

[72] (Erişim) http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=276

Eylül 2000'deki Binyıl Zirvesi'nde 191 ülke, yoksulluğu yarı yarıya azaltmayı da içeren Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne 2015 yılına kadar ulaşma kararı almıştır. Bu zirve sonucu belirlenen hedeflere bakıldığında BM'nin yeni güvenlik tehditleriyle mücadele konusunda ne gibi stratejiler izleyeceği ortaya çıkmaktadır. Binyıl Kalkınma Hedefleri şunlardır:[73]

Binyıl Kalkınma Hedefi 1: Aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak.

1- Günde bir doların altında geçinen insanların oranını yarıya indirmek.

2- Açlık çeken insanların oranını yarıya indirmek.

Binyıl Kalkınma Hedefi 2: Herkes için evrensel ilköğretim sağlamak.

1- Tüm erkek ve kız çocuklarının ilköğretimi tamamlamalarını sağlamak.

Binyıl Kalkınma Hedefi 3: Cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadının güçlendirilmesini sağlamak.

1- Tercihen 2005 yılına kadar ilk ve ortaöğretimdeki, 2015 yılına kadar ise her türlü cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak.

Binyıl Kalkınma Hedefi 4: Çocuk ölümlerini azaltmak.

1- 2015 yılına kadar beş yaşın altındaki çocuk ölümlerini üçte iki oranında azaltmak.

Binyıl Kalkınma Hedefi 5: Anne sağlığını iyileştirmek.

[73] (Erişim) http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=248

1- 2015 yılına kadar anne ölümlerini dörtte üç oranında azaltmak.

Binyıl Kalkınma Hedefi 6: HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele.

1- 2015 yılına kadar HIV/AIDS hastalığının yayılmasını durdurma ve tersine çevirme.

2- 2015 yılına kadar sıtma ve diğer hastalık vakalarını durdurma ve tersine çevirme.

Binyıl Kalkınma Hedefi 7: Çevresel sürdürülebilirliği sağlama.

1- Sürdürülebilir kalkınmanın ilkelerini ülke politika ve programlarına dahil etmek.

2- Çevresel kaynakların yok oluşunu tersine çevirme.

3- 2015 yılına kadar sağlıklı içme suyuna sürdürülebilir erişimi olmayan insanların oranını yarıya indirmek.

4- 2020 yılına kadar gecekondu ve kenar mahallelerde yaşayan en az 100 milyon kişinin hayatını önemli ölçüde geliştirmek.

Binyıl Kalkınma Hedefi 8: Kalkınma için küresel bir ortaklık kurmak.

1- Kurallara dayanan, önceden kestirilebilir ve ayrımcı olmayan bir açık ticaret ve finans sistemi geliştirmek.

2- En az gelişmiş ülkelerin ihtiyaçlarına cevap vermek.

3- Karayla çevrili ülkelerin ve gelişmekte olan küçük ada ülkelerinin özel ihtiyaçlarına cevap vermek.

4- Borçları uzun dönemde sürdürülebilir kılmak için ulusal ve uluslararası önlemler yoluyla gelişmekte olan ülkelerin borçlarıyla kapsamlı bir biçimde ilgilenmek.

Binyıl Kalkınma Hedefleri, bugüne kadar amaçladığı hedeflerin hemen hemen hiçbirine ulaşamamıştır. Zira, ne dünyadaki gelir dağılımındaki adaletsizlik düzeltilebilmiş, ne çevresel sorunlara bir çözüm bulunabilmiş, ne de insanların daha insanca bir hayat yaşayabilmelerinin koşulları sağlanabilmiştir. Bunun temel sebebi ise gelişmiş devletlerin büyük bir çoğunluğunun ve özellikle de büyük devletlerin bu hedeflere ulaşma konusunda samimi olmamalarıdır.

BM'nin yeni güvenlik anlayışı ve özellikle de birey güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek diğer bir adımı ise Soğuk Savaş sonrası sıklıkla başvurduğu "insani müdahale" girişimleridir. BM, insan hakları olgusu çerçevesinde birey ve grup (azınlıklar gibi) güvenliği konusunda kuruluşundan günümüze aktif bir rol oynamaya çalışmıştır. BM, bu misyonunu birey güvenliği yaklaşımı içinde değerlendirilen insani müdahalelerle devam ettirmektedir. BM, bu müdahalelerin kimilerinde göreceli olarak hedefine ulaşmış yani başarılı olmuştur (Örnek: Namibya, Kamboçya, El Salvador ve Mozambik). Kimi müdahalelerde ise istenen sonuca ulaşılamamış ve dolayısıyla göreceli bir başarısızlık yaşanmıştır (Somali, Bosna ve Ruanda).[74]

BM'nin, birey güvenliğinin yanı sıra, yeni güvenlik alanları içinde sayılan sağlık güvenliği konusunda da oldukça aktif olduğu söylenebilir. Dünya Sağlık Örgütü, UNAIDS, UN Population Fund (UNFPA), UN Office on Drugs and Crime (UNDCP) gibi kurumları aracılığıyla sağlık tehditleriyle mücadele

[74] Oliver P. Richmond, "The Limits of UN Multidimensional Peace Operations", **United States and Human Security**, Edward Newman ve Oliver P. Ricmond (Ed.), New York, Palgrave, 2001, s.31.

etmektedir. Bu kurumların yanı sıra Dünya Bankası ve UNICEF'in daha sağlıklı bir dünya için faaliyetleri vardır.[75] Ayrıca, BM Güvenlik Konseyi askeri olmayan bir güvenlik konusunu ilk kez 2000 yılında yapmış olduğu bir toplantıda ele almıştır. Bu toplantıda Güvenlik Konseyi, HIV virüsünü bir güvenlik tehdidi olarak tanımlamış ve konuda alınabilecek tedbirleri tartışmıştır.[76]

United Nations Office on Drugs and Crime (UNDCP) BM'nin uyuşturucu, ulus-ötesi suç örgütleri, kara para aklanması, terörizm gibi tehditlerle mücadele eden temel birimidir. United Nations Environment Programme (UNEP) ve United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) BM'nin çevre güvenliği alanındaki faaliyetlerinin yürütüldüğü merkez konumundadır. 1969 yılında kurulan United Nations Fund for Population Activities (UNFPA -1987'de değiştirilen yeni ismiyle United Nations Population Fund-) demografik güvenlik alanında faaliyetler yürütmektedir. BM'nin gıda güvenliği alanında faaliyet kuruluşu ise World Food Programme (WFO)'dur.[77]

Görülebileceği gibi BM, yeni güvenlik tehditleriyle mücadele amacıyla onlarca kuruluşunu seferber etmiştir. Yeni güvenlik ortamında yaşana gelen gelişmeler neticesinde, uluslararası mutabakatın elde edilebileceği en üst kurumun BM olduğu görülebilmektedir. BM'nin teşkilatlanması ve işlevleri açısından bu görevi üstlenebilecek yeterlilikte olduğu açıktır.[78] BM'nin bu çabalarının sonuca ulaşabilmesinin iki ana koşulu vardır. Bunlardan birincisi

---

[75] Hough, **a.g.m.**, s.169.

[76] Hough, **a.g.m.**, s.13.

[77] (Erişim) http://www.wfp.org/english/

[78] Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın "Güvenliğin Yeni Boyutları ve Uluslararası Örgütler" Konulu Uluslararası Sempozyum Açış Konuşması. (Erişim)http://www.tsk.mil.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2007/konusma_sempozyum31052007.htm

ABD'nin ulusal menfaatleri doğrultusunda BM'yi yönlendirmekten vazgeçmesidir. Tersten söylenirse, BM'nin ABD'nin hegemonyasından kurtulmasıdır. İkinci koşul ise BM'nin yeni güvenlik alanlarındaki mücadelesini etkin bir şekilde yürütebilmesi için gereken mali güce sahip olmasıdır. Bu iki koşul aslında ortaya bir paradoks çıkarmaktadır. Zira, BM'nin en büyük finans kaynaklarından biri ABD'dir. Bu nedenle diğer büyük devletlerin BM'de daha aktif rol oynayabilmeleri için ekonomik kaygılardan uzaklaşmaları ve BM'ye daha çok mali destekte bulunmaları gerekmektedir. Böylesi bir gelişme BM'nin daha bağımsız hareket edebilmesinin önünü açacaktır.

B. ABD'nin Güvenlik Anlayışında Yaşanan Değişim Süreci

Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşme sürecinin etkisi altında gerek akademik, gerek toplumsal, gerekse politik alanda eskiyle yeninin çatışması yaşanmaktadır. Eski paradigmalar, teoriler, ekonomik ve toplumsal modeller ve yaklaşımlar sorgulanmakta ve yeni yaklaşımlar ve teoriler geliştirilmeye çalışılmaktadır.[79] Zira, Soğuk Savaş dönemi tüm ilginin iki kutuplu bir sisteme yöneldiği adeta dondurulmuş bir dönemdi. Bu dönemin sona ermesi yalnızca Amerikan mantığı içinde değil hemen her anlamda yeni bir dünya düzenini gerekli kılmıştır. İşte güvenlik anlayışında yaşanan değişim de bu topyekun değişimin bir parçasıdır. ABD'nin güvenlik anlayışında yaşanan değişim ise Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve küreselleşme sürecinin ivme kazanması gibi iki temel nedenin yanı sıra diğer bazı nedenleri de bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda ABD'nin güvenlik anlayışında yaşanan değişim sürecinin nedenleri beş ana başlıkta toplanabilir:

---

[79] Daniel N. Nelson, "Great Powers and World Peace", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, s.27.

1- Soğuk Savaş'ın sona ermesi nedeniyle yeni bir uluslararası yapının ortaya çıkması.

2- Küreselleşme sürecinde yaşanan değişimler ve ortaya çıkan yeni tehditler.

3- 11 Eylül terör saldırıları.

4- ABD'nin iç yapısında yaşanan değişimler.[80]

5- Güvenlik çalışmalarının etkisi.

Burada vurgulanması gereken nokta bu nedenlerin birbirinden bağımsız düşünülemeyeceğidir. Zira, bu nedenler birbirleriyle yoğun bir etkileşim içinde olmuştur. Örneğin, 11 Eylül terör saldırılarının hem Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile hem de küreselleşme süreci ile ilişkisi vardır. Benzer şekilde güvenlik çalışmaları diğer dört nedenin etkisi altında şekillenmiştir.

1. ABD'nin Güvenlik Anlayışında Yaşanan Değişim Sürecinin Nedenleri

a. Soğuk Savaş'ın Sona Ermesi Nedeniyle Yeni Bir Uluslararası Yapının Ortaya Çıkması

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle ABD, dünyanın "tek" lideri olarak "Yeni Dünya Düzeni"ni şekillendirmeye soyunmuştur. Bu durumda uluslararası ilişkilerin gündemini belirleyen de büyük ölçüde ABD olmuştur. ABD'nin güvenlik kaygıları ve bu soruna yaklaşımı diğer aktörlerin de algı ve tavırlarını büyük ölçüde belirlemiştir/belirlemektedir.

---

[80] Richard H. Shultz, "Introduction to International Security", **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey's, 1997, s.52.

Soğuk Savaş dönemince Amerikan güvenlik anlayışı "caydırıcılık" ve/veya "olası bir nükleer savaşı kazanabilme" üzerine kurulmuştur.[81] Soğuk Savaş'ın sona ermesi ABD'nin geleneksel güvenlik anlayışını sorgulamasını gerekli kılmıştır. ABD'nin SSCB'siz ve askeri tehdit algılamalarının azaldığı ve askeri olmayan güvenlik tehditlerinin ortaya çıkmaya başladığı bir dünyada bu değişimi görmemezlikten gelmesi düşünülemezdi.[82] Bu bağlamda, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, ABD 2020'ye kadar önünde kendisine karşı koyacak herhangi bir silahlı gücün bulunmadığını hesaplayarak hızla Rusya Federasyonu etrafındaki üslerini azaltma yoluna gitti. Yeni stratejisi serbest piyasa ekonomisiyle birbirlerine bağlı, demokratik ülkelerden bir ağ örmek biçiminde ortaya çıktı. Ekonomileri birbirlerine bağlanan, istedikleri malı ve hammaddeyi birbirlerinden satın alabilen demokratik ülkeler birbirleriyle savaşmayacaklardı. Yeni dünya düzeni, "Ticaret Devleti" sistematiği üzerine kurulacaktı. Fakat, ABD'nin jeoekonomi ağırlıklı yeni stratejisi yeni dünya düzeni içinde gerekli barışı sağlayamadı. Liberalleşme hareketi dünyada etnik çatışmaların ortaya çıkmasına yol açtı. İslami terörizm hızla yükselmeye başladı. Serbest ticaretin genişlediği alanlarda uluslararası suç örgütleri gelişti. Çin, ABD'nin ve diğer pek çok Batılı ülkenin ekonomi güvenliğini tehdit eder hale geldi.[83] Kısacası, Soğuk Savaş'ın sona ermesi kimi yazarların beklentilerinin aksine ABD'nin ulusal güvenliğine bir katkı yapmamıştır. Hatta, bir yandan geleneksel tehditler diğer yandan da küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı yeni tehditler Amerikan ulusal güvenliğini zorlamaya başlamıştır. Bu yeni tehditler arasında Amerikan

---

[81] Ian Wing, "Refocusing Concepts of Security: The Convergence of Military and Non-military Tasks", **Working Paper**, Land Warfare Studies Centre, Australia, No. 111, s.55.
(Erişim) http://www.defence.gov.au/army/lwsc/docs/wp111.pdf

[82] C. C. Pentland, "European Security after the Cold War: Issues and Institutions", **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, s. 60-67.

[83] Hasan Köni, "ABD'nin Değişen Dış Politika Stratejileri: Jeo-politik ve Jeo-ekonomi", **Türk Dış Politikası -Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar-**, Baskın Oran (Ed.), Cilt: 2, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s.245.

ulusal güvenliğini belki de en çok zorlayanı devlet-altı ve devlet-ötesi birimlerin git gide daha güçlü hale gelmeleridir. Bu birimlerin temel motivasyonları genelde etnik ya da dini tandanslı olup, devletler gibi baskı altında tutulamamaktadırlar.[84] Zira, devletler caydırıcılık, diplomasi, yaptırımlar gibi araçlarla baskı altına alınabilirken, bu yeni tehdit odakları bu araçlarla kontrol edilemeyecek bir yapıya sahiptirler.

Tarih boyunca devletlerin güvenliklerini sağlama amacıyla giriştikleri düzenlemeler "savunma" amaçlı girişimler biçiminde şekillenmiştir. Bazen askeri harcamaların artırılması, bazen ittifaklar kurulması, bazen uluslararası hukuk kurallarının ya da kurumların tesis edilmesi çerçevesinde girişilen düzenlemeler, kimi zaman da küçük çaplı operasyonlarla küçük direnişlerin büyümeden bertaraf edilmesi şeklinde gündeme gelmiştir. Sistemde rakipsiz bir gücün ortaya çıkmaya başladığı dönemlerde ise güvenlik algılamalarında ölçek değişiklikleri söz konusu olmuştur. Mutlak güvenliğin dünya hakimiyetinden geçeceği inancı ve iddiasıyla hegemon adayları küresel ölçekli projelere yönelmişler ve kendilerine tüm zamanlar için sarsılmaz güvenlik sağlayabilecek arayışlara girişmişlerdir.[85] ABD'nin Soğuk Savaş dönemindeki güvenlik anlayışı da caydırma, çevreleme ve kolektif güvenlik gibi "edilgen" ve "savunmacı" bir özelliğe sahipti. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise bu anlayış terk edilerek askeri müdahaleler, önleyici savaş ve önleyici müdahale gibi "etken" ve "aktif" özellikler taşıyan bir güvenlik anlayışı benimsenmiştir.[86] Bu anlayış; "En iyi savunma, saldırıdır." mantığıyla da örtüşmektedir.

---

[84] Roy Godson, "Transstate Security", **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey's, 1997, s.81-82.

[85] Deniz Ülke Arıboğan, "Güvenliksiz Barıştan, Barışsız Güvenliğe", **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Toktamış Ateş (Der.), Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004, s.48.

[86] Kaan H. Ökten, "ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Kant'ın Radikal Bir Yorumumu?", **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Toktamış Ateş (Der.), Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004, s.169-170.

ABD, hiç kuşkusuz dünyanın bir numaralı gücüdür ama bu durum daha ne kadar sürebilir? Bazı bilim adamları ve araştırmacılar ABD'nin üstünlüğünün SSCB'nin dağılmasının bir sonucu olduğunu ve "tek kutuplu anın" kısa süreceğini iddia etmektedirler. Bazıları da ABD'nin gücünün onlarca yıl sürecek kadar büyük olduğu ve tek kutuplu anın tek kutuplu bir çağa dönüşebileceği görüşündedir.[87] Bu yaklaşımlardan hangisinin geçerli olacağını zaman gösterecektir. Fakat, bir gerçek vardır ki o da ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan güvenlik tehditleriyle mücadelesi, Soğuk Savaş dönemine nazaran daha çetin olacaktır. John Herz'e göre ABD'nin en önemli güvenlik sorunu kendisini tehdit altında hissetmesine rağmen Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi gözle görülür, kayda değer bir düşmanının olmamasıdır.[88] Zira, Soğuk Savaş döneminde "belirgin" ve "tek" bir tehditle mücadele edilmiştir. Günümüzde ise tehditler hem belirsizleşmiş hem de çok yönlü hale gelmiştir. Bu durum kontrol edilebilir tehditlerin, yerini kontrol edilemeyen tehditlere bıraktığı sonucunu doğurmaktadır.[89] Kontrol altında tutulamayan bu belirsiz tehditlerin ABD yönetimi ve halkı üzerindeki temel etkisi ise "korku" psikolojisinin her geçen gün daha da artması şeklinde olmuştur.

b. Küreselleşme Sürecinde Yaşanan Değişimler ve Ortaya Çıkan Yeni Tehditler

Küreselleşmenin bugünkü içeriği ağırlıklı olarak ABD'deki gelişmelerden etkilenmesine rağmen, esas itibariyle ABD'ye mal edilemez. Anthony Giddens'ın da gözlemlediği gibi; "Küreselleşme sadece Batı'nın dünyanın

---

[87] Joseph S. Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu**, Gürol Koca (Çev.), İstanbul, Literatür Yayınları, 2003, s.2.

[88] John H. Herz, "The Security Dilemma in International Relations: Background and Present Problems", **International Relations**, Vol. 17, No. 4, December 2003, s.414.

[89] Bu konuda yapılmış bir çalışma için bkz. Paul Rogers, **Losing Control -Global Security in the Twenty-first Century-**, London, Pluto Press, 2002.

geri kalanı üzerinde tahakküm kurması değildir. Küreselleşme ABD'yi de diğer ülkeler kadar etkiler."[90] ABD'nin küreselleşme sürecinin tek üstün ve rakipsiz gücü olduğu yolundaki iddiaların temel dayanağı, ABD'nin giderek daha da rakipsiz hale gelen askeri gücüdür. ABD savunma bütçesi bugün kendisinden sonra gelen 25 dev askeri gücün toplamından daha yüksektir. Ayrıca, günümüzde Amerikan askeri gücünün yalnızca güvenliği sağlama fonksiyonu taşımadığı görülmektedir.[91] Örneğin, Amerikan silahlı kuvvetlerinin ülke güvenliğini korumanın yanı sıra Amerikan şirketlerinin gireceği pazarlarda öncülük yapmak, ABD'nin ekonomik ve siyasi çıkarlarını korumak gibi misyonları da vardır.[92]

Küreselleşme sürecinin ABD'ye mal edildiği ve dolayısıyla ABD hegemonyasının dünya üzerinde emperyal bir "pax" oluşturabileceği inancının temel dayanak noktalarından bir diğeri de, var olan askeri potansiyelin iktisadi ilişkilerle desteklenmekte olduğu düşüncesidir. ABD, 20. yüzyılın başından beri dünya ekonomisinin lokomotifi konumundadır ve pek çoklarına göre bu durum küreselleşme süreci ile garanti altına alınmıştır.[93] ABD'nin üstünlüğü bugün ekonomi, para tedavülü, askeri alanlar, yaşam tarzı, dil ve bütün dünyayı saran kitle kültürü ürünlerine kadar yayılmış durumdadır ve dünya genelinde insanların düşüncelerini biçimlemekte, hatta düşmanlarını bile cezbetmektedir.[94] Bu gerçekler ABD'nin küreselleşme sürecinin en önemli oyuncusu olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat, küreselleşmenin artık herhangi bir ülke tarafından kontrol edilemeyecek bir olgu haline geldiği gerçeği de göz ardı edilmemelidir. Bu durumun en somut göstergesi ABD'nin küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı güvenlik tehditleri

---

[90] Nye, **a.g.e.**, s.96.

[91] Arıboğan, **a.g.m.**, s.51

[92] Nelson, **a.g.m.**, s.33.

[93] Arıboğan, **a.g.m.**, s.52.

[94] Nye, **a.g.e.**, s.1.

konusunda diğer ülkelerden daha zor bir durumda olması ve kontrolü dışındaki bu tehditlerle mücadele etmek zorunda olması gerçeğidir.

Küreselleşme sürecinin güvenlik kavramında yarattığı değişimin izleri Amerikan resmi belgelerinde ilk kez, 1994 yılında, Clinton döneminde yansımıştır. 1994 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde şu ifadelere yer verilmiştir: "Bütün güvenlik riskleri askeri risklerden ibaret değildir. Terörizm, uyuşturucu trafiği, çevresel bozulma, hızlı nüfus artışı ve mülteci akını gibi ulus ötesi fenomenler gerek günümüz açısından gerekse uzun dönemli olarak Amerikan dış politikasını etkileyen güvenlik riskleridir."[95] Clinton yönetiminin 1999'da açıkladığı "Yeni Bir Yüzyıl İçin Ulusal Güvenlik Stratejisi" de neredeyse tüm stratejiyi küreselleşme üzerine dayandıran bir yaklaşımla kaleme alınmıştı. Küreselleşmeye niçin bu denli değer verildiği, kavramın ABD yönetimi tarafından yapılan tanımından anlaşılmaktaydı. ABD'ye göre, "(...) küreselleşme; ekonomik, teknolojik, kültürel ve siyasal bütünleşmeyi hızlandıran, tüm kıtalardan insanları birbirlerine yakınlaştıran, fikirlerini, mallarını ve bilgilerini paylaşmalarına imkan sağlayan bir süreçtir." Bu genel tanımı takip eden cümlelerde, ABD'nin küreselleşmeden ne anladığı ortaya konulmaktaydı: "Dünyanın her tarafından artan sayıda insan, demokratik yönetim, serbest pazar ekonomisi, insan haklarına ve hukuk düzenine saygı, ülkeler arasında barışı, refahı ve işbirliğini sağlamak için yeni fırsatlar yaratma gibi ABD'nin temel değerlerini kucaklamaktadır. Birçok eski düşmanımız, bugün, ortak hedefler için bizimle işbirliği halindedir. Küresel ekonominin dinamizmi, ticareti, kültürü, iletişimi ve küresel ilişkileri dönüştürerek, Amerikalılar için yeni iş imkanları ve fırsatlar yaratmaktadır."[96]

ABD'nin kendi çıkarları açısından dünyanın her yanındaki gelişmelerle ilgilendiği stratejide şöyle ifade edilmekteydi: "Eğer küresel ekonomi

[95] Hough, **a.g.m.**, s.14

[96] Erhan, **a.g.m.**

istikrarsızlık içine girerse, dış pazarlar çöker ya da Amerikalılara kapatılırsa, çalışanlarımız ve iş adamlarımız zarar görür. Eğer başka ülkelerin çevre konusunda belirli standartları yakalamasını sağlayamazsak, bu konudaki ulusal düzenlemelerimiz ABD'yi gereği gibi korumaya yetmeyebilir. Kısaca, Amerikan vatandaşları, diğer ulusların refahının ve istikrarının artması, uluslararası normlara ve insan haklarına destek vermeleri, uluslararası suçlar ile mücadele yetenekleri, serbest pazara bağlılıkları ve çevreyi koruma yönündeki çabalarıyla yakından ilgilenmektedir."[97]

Clinton sonrası dönemde Bush yönetiminin de, söylem farklılığı olsa da, temelde küreselleşme süreci ve bu bağlamda ortaya çıkan yeni tehditlerle ilgili gelişmelere resmi belgelerde yer verdiği görülmektedir. ABD'nin resmi belgelerine yansıyan bu söylemleri ile uygulamaları arasında ise her zaman tutarlılık yoktur. Bu nedenle esas olan ABD'nin yeni güvenlik anlayışı ekseninde ne gibi uygulamalar yaptığıdır. ABD'nin küreselleşme süreciyle şekillenmeye başlayan yeni güvenlik alanlarında ne gibi politikalar geliştirdiği şu şekilde ortaya konabilir:

(1). Birey Güvenliği ve ABD

Uluslararası arenada birey güvenliğinin en önemli savunucularından biri olan ABD'nin aynı duyarlılığı kendi halkı için göstermediği söylenebilir. Zira, Soğuk Savaş sonrası dönemde yapılan çoğu insani müdahaleye ABD öncülük etmiştir. (Örnek: Somali ve Kosova). Yine benzer şekilde bireylerin haklarını korumak adına pek çok ülkeye demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi olguları ithal etme çabası içinde olmuştur. Fakat, aynı ülke vatandaşları açısından en önemli güvenlik tehditlerinden biri haline dönüşmüştür. Zira, Amerikan polisinin Amerikan vatandaşlarına yönelik kötü muameleleri ve hatta ölümle sonuçlanan uygulamaları dünya gündeminde

[97] Erhan, **a.g.m.**

sıklıkla yer bulmaktadır. Benzer şekilde sınır güvenliğini sağlamak adına ABD'nin diğer ülke vatandaşlarına uyguladıkları kötü muameleler de bilinmektedir. Bunların yanı sıra ABD idam cezasının serbest olduğu ender Batılı ülkelerden biridir ve her yıl yüzlerce kişi idam edilmektedir. Ayrıca, ABD dünyada en fazla evsizin (homeless) yaşadığı ülkelerden biridir. Bu durum ise ABD'nin kendi vatandaşlarına verdiği değeri ortaya koymaktadır.

Kendi vatandaşlarının yanı sıra diğer ülke vatandaşları açısından da ABD'nin bir tehdit haline gelmeye başladığı söylenebilir. Özellikle, ABD'nin askeri müdahalelerde bulunduğu ülke vatandaşlarına yönelik eylemleri dünya basınında sıklıkla yer bulmaktadır. ABD'nin birey güvenliğini hiçe sayarak giriştiği eylemlere pek çok örnek gösterilebilir. Bu örneklerden en öne çıkanları ise; Afganistan'da ve özellikle Irak'ta yüzlerce sivilin Amerikan askerlerinin kötü muamelelerine maruz kalmaları ve hatta öldürülmeleri, yine bu iki ülke vatandaşlarına hapishanelerde yapılan insanlık dışı muameleler (özellikle Abu Garib hapishanesi) ve son olarak Guantanamo Üssü'nde terörist oldukları iddia edilen başka ülke vatandaşlarına yönelik insanlık dışı eylemleridir. Özellikle, Guantanamo Üssü'nde Kızılhaç yetkililerinin yaptığı tespitler sonrası "yaygın ve şiddetli bir işkence uygulamasının" olduğu yolundaki açıklamalar, ABD'nin insanlık dışı eylemlerinin en önemli kanıtıdır. Özetle, ABD'nin hem kendi vatandaşlarının hem de diğer ülke vatandaşlarının bireysel güvenliklerini tehdit eden bir unsur haline geldiği söylenebilir.

ABD, yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere birey güvenliği konusunda duyarlı olmak bir yana hem kendi vatandaşları hem de diğer ülke vatandaşlarını tehdit eder hale gelmiştir. Fakat, gerçek böyle iken ABD her yıl dünyadaki insan hakları ihlallerini eleştiren raporlar yayınlamaktadır. Bu raporların samimiyetten uzak, politik amaçlarla kaleme alınan raporlar olduğu ortadadır. Bu nedenle "söylemlerden" öte "eylemlere" bakmak daha aydınlatıcı olmaktadır.

(2). Çevre Güvenliği ve ABD

Dünyada çevreyi en çok kirleten devletler; ABD, Çin, Rusya, Japonya, Almanya, Hindistan, Ukrayna, İngiltere, Kanada ve İtalya'dır. Sadece ABD, bu kirliliğin % 34'üne sebep olmaktadır.[98] Küreselleşme süreci ile yaşanan hızlı ekonomik gelişim bu kirliliğin en önemli sebebidir. Başta ABD olmak üzere bazı sanayileşmiş ülkelerin çevresel tehditlerin azaltılmasına yönelik çabalara katılmakta isteksiz davranması, çevre güvenliği alanında ilerleme sağlanmasını neredeyse imkansız hale getirmiştir. Örneğin, George Bush'un ABD Başkanı olduktan sonra, atmosfere karbondioksit salınmasını denetim altına almayı amaçlayan Kyoto Protokolü'ndeki ABD imzasını, ulusal sanayinin zarar göreceği gerekçesiyle geri çekmesi, öngörülen uluslararası işbirliğini anlamsız kılmıştır. Çünkü atmosfere salınan zararlı gazların neredeyse % 70'i ABD kaynaklıdır.[99]

Küresel çevre güvenliği konusunda isteksiz davranan ABD'nin ulusal çevre güvenliği konusunda ise daha aktif olduğu söylenebilir. Örneğin ABD, çevre güvenliği konusunda ilk somut adımını 1993 yılında Çevre Görev Gücü'nü kurarak atmıştır.[100] ABD'nin doğal tehditlerle mücadele konusunda da oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Bunun temel sebebi hemen her yıl ABD'nin farklı doğal tehditlerle karşı karşıya kalması ve bu durumun ABD'yi bu konuda duyarlı bir ülke haline getirmesidir. Özellikle kasırgalar (Örnek: Katrina Kasırgası) ABD'nin sıklıkla karşılaştığı doğal tehditlerdir. 2008 yılında Myanmar'da meydana gelen Nargis Kasırgası'nda yaklaşık 100 bin insan hayatını kaybederken, benzer bir kasırga olan Katrina Kasırgası'nda yalnızca 1322 Amerikan vatandaşı hayatını kaybetmiştir. Bunun temel sebebi ABD'nin doğal felaketlerle mücadele konusundaki üstünlüğüdür. ABD, her ne kadar doğal tehditlerle mücadele konusunda göreceli olarak başarılı olsa da bu

---

[98] Igor Kravchenko, "Global Climate Changes", **International Affairs**, Vol. 47, No. 1, 2001, s.112.

[99] Erhan, **a.g.m.**

[100] Hough, **a.g.m.**, s.143.

tehditlerin tetikleyicisi olan küresel ısınma gibi çevresel tehditler bir devletin kendi ülkesinde alacağı önlemlerle baş edilemeyecek türden tehditlerdir. Bu nedenle küresel bir işbirliği olmaksızın bu tarz tehditlerin önüne geçilemeyecektir.

(3). Bilgi, Bilişim ve Teknoloji Güvenliği ve ABD

ABD'nin yeni güvenlik alanları içinde en fazla önem verdiği konulardan birinin bilişim/bilgi ve teknoloji güvenliği olduğu söylenebilir. ABD'de teknolojik suçlar ve siber terörizm gibi tehditlerle mücadele eden pek çok kuruluş vardır. Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:[101]

a- FBI National Infrastructure Protection Center

b- FBI Computer Crime Squad

c- Information Tecnology Association of America

d- Trap and Trace Center Authority

e- Carnegie Mellon's Emergency Response Team

f- CIA Information Warfare Center

Teröristlerin ve diğer suç örgütlerinin teknolojik imkanlardan giderek daha fazla yararlanması, ticari faaliyetlerin git gide artan oranlarda internet üzerinden yürütülmesi, altyapı sistemlerinin teknoloji yoğun olması vb. gelişmeler ABD'nin bilişim/bilgi ve teknoloji güvenliğine bu denli önem vermesinin en önemli sebepleridir. Diğer bir anlatımla, ABD'nin gerek

[101] Bünyamin Atıcı ve Çetin Gümüş, "Sanal Ortamda Gerçek Tehditler: Siber Terör", **IV. Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze Dış Tehditler)**, 16-17 Ekim 2003-Elazığ, Bildiriler, Elazığ, Fırat Üniversitesi Basımevi, 2004, s.107.

teknolojiye giderek daha bağımlı hale gelmesi, gerekse karşılaşabileceği tehditlerin teknolojiyle ilintili olması teknoloji güvenliğini Amerikan ulusal güvenliği açısından oldukça önemli bir olgu haline getirmiştir.

ABD, bir yandan teknoloji güvenliğini sağlamaya çalışırken diğer taraftan teknolojik imkanlarını her geçen gün daha fazla artırmakta ve güvenliği adına bu imkanlardan sıklıkla yararlanmaktadır. ABD'nin teknoloji alanına yaptığı yatırımlar hem kendi ordusunu daha güçlü hale getirmekte hem de uluslararası arenadaki itibarını pekiştirmektedir. ABD'nin askeri teknoloji konusunda yakaladığı bu teknolojik momentumun askeri faydalarının yanı sıra ekonomik, politik ve psikolojik getirileri de vardır. ABD'nin teknoloji yoğun askeri ürünleri diğer ülkelere ihraç etmesi ekonomisine muazzam katkılar yapmaktadır. Teknoloji yoğun askeri ürünlerin politik katkısı ise ABD'nin bu teknolojik imkanlarından yararlanmak isteyen ülkeler nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bunun en somut örneklerinden biri Türkiye'dir. ABD, Türkiye'nin terörizmle mücadelesine teknolojik katkı yaparak (örneğin uyduları aracılığıyla sağladığı "anlık istihbarat") politik açıdan elini güçlendirmektedir. Bu tarz teknoloji yoğun bir askeri yapılanmaya sahip olmanın psikolojik getirileri ise caydırıcılık bağlamında ortaya çıkmaktadır. ABD'nin sahip olduğu teknolojik imkanlar çoğu hasmının ve özellikle teröristlerin üzerinde psikolojik baskı oluşturmaktadır. Özetle, teknolojinin ABD'nin güvenlik anlayışı içindeki en önemli unsur olduğu söylenebilir.

(4). Sağlık Güvenliği ve ABD

CIA, 2000 yılında, ABD'nin karşı karşıya olduğu veya olabileceği salgın hastalıklar konusunda çok geniş bir rapor yayınlamıştır. Amerikan hükümeti de sağlık güvenliğine yönelik tehditlerle mücadele konusunda 2001 yılında "Küresel Salgın Hastalıklar ve Amerikan Dış Politikası" konulu bir konferans

tertip etmiştir. Amerikan hükümeti salgın hastalıkların yanı sıra biyolojik terörizmi ve çeşitli virüsler aracılığıyla vatandaşlarının tehdit edilmesini de sağlık güvenliği kapsamında değerlendirmektedir.[102]

ABD'nin sağlık güvenliği konusunda attığı adımlar konusunda benzer pek çok örnek verilebilir. Fakat, ABD'nin bu alanda atmış olduğu adımların pek başarılı olduğu söylenemez. Zira, AIDS gibi salgın hastalıklar nedeniyle ölen Amerikalılar'ın sayısı her geçen gün artmaktadır. Ayrıca, Amerikan halkının giderek artan bir kesimi bilinçsiz beslenme nedeniyle obezite sınırının üstündedir. Bu iki sorunun yanı sıra bir diğer önemli sorun da ABD'de yaşayan evsizlerin sayısının her geçen gün artmasıdır. Bu insanların sayısı milyonları bulmaktadır ve bu bağlamda milyonlarca Amerikalı sokaklarda sağlıksız koşullarda yaşamak zorunda bırakılmaktadır.

(5). Doğal Kaynakların Güvenliği ve ABD

ABD, doğal kaynakların güvenliği konusunda özellikle iki konuyla ilgilenmektedir. Bunlardan birincisi enerji güvenliğidir. Bilindiği gibi geçmişten günümüze Amerikan dış politikasında, enerji güvenliği konusu oldukça önemsenmiştir.[103] ABD'nin günümüz dış politika anlayışının da enerji güvenliği üzerine kurulduğu söylenebilir. Enerji maddelerinin tüketiminde % 22 ile başta gelen ABD ve onu % 14.7 ile izleyen Çin dikkate alındığında, bu fosil yakıtların kaynaklarının bulunduğu coğrafyalara dışarıdan duyulan ilgiyi anlayabilmek daha kolaydır. Bu nedenledir ki küresel güç ABD, "Dünya Adasının Yeni Merkezi" Basra Körfezi-Hazar Havzası ekseninden bir türlü ayrılamamaktadır. Ortadoğu'daki petrolün de büyük bir kısmı Basra Körfezi'ni çevreleyen coğrafya'dan çıkartılmakta ve Hürmüz Boğazı'ndan geçerek tüm

[102] Hough, **a.g.m.**, s.170.

[103] Melinda Kimble, "Climate Change: Emerging Insecurities", **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, s.112.

dünyaya taşınmaktadır. Körfez'den tankerlerle taşınan petrol ise dünya petrol üretiminin yaklaşık %40'ını oluşturmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını ilan eden beş yeni Türk devletinden Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan doğal gaz ve petrol kaynakları açısından zengindirler. Türkmenistan doğalgaza, Kazakistan ve Azerbaycan da her ikisine sahiptir.[104] Bu nedenle ABD bu ülkelerle de ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır.

BP'nin 2006 dünya enerji istatistikleri bültenine göre; 2005 yılı sonunda dünya ispatlanmış petrol rezervi 1200,7 milyar varildir. 2005 yılı üretim kapasitesiyle ispatlanmış petrol rezervinin ömrü 40,6 yıl olarak belirlenmektedir. Dünya ispatlanmış petrol rezervinin %61,9'u Ortadoğu'da, %11,7'si Avrasya'dadır. Doğalgazın ispatlanmış rezervi 179,83 trilyon m3'tür. 2005 yılı itibariyle tükenme süresi 65.1 yıldır. Dünya doğalgaz rezervinin %40,1'i Ortadoğu'da, %35,6'sı Avrasya'dadır. Halen dünyada en çok tüketilen enerji hammaddesi petrol, ikinci olarak da doğalgazdır. 2005 yılında dünya enerji tüketiminin %22,2'si ABD'de, %14,7'si Çin'de, %6,4'ü Rusya Federasyonu'nda, %3,1'i Almanya'da, %2,5'i Fransa'da, %2,2'si İngiltere'de, %1.7'si İtalya'da gerçekleşmiştir. 2486,7 milyar (2.5 trilyon) m3 olan dünya toplam doğalgaz tüketiminin %23'ü ABD'de, %14,7'si Rusya'da %3,4'ü İngiltere'de, %3.1'i Almanya'da, %2,9'u İtalya'da tüketilmektedir.[105] Bu istatiksel rakamlar göstermektedir ki ABD'nin hegemonyasını sürdürebilmesi için mutlaka enerji kaynaklarının kontrolünü elinde tutması gerekmektedir.

ABD, doğal kaynakların güvenliği konusunda ilgilendiği ikinci alan "su" konusudur. ABD'nin ünlü stratejik araştırmalar merkezi CSIS'nin (Center of Strategic and International Studies) 30 Eylül 2005 tarihli "Global Water

---

[104] Celalettin Yavuz, "Küresel Felaket-Enerji Güvenliği İkilemi ve Milli Güvenlik", **2023 Dergisi**, Sayı: 71, Mart-2007.
(Erişim) http://www.turkocagi.org.tr/modules.php?name=Makale&pa=showpage&pid=39

[105] Yavuz, **a.g.m.**

Futures" adlı çalışması, ABD'nin "su" sorununa yaklaşımı konusunda ciddi bir örnek oluşturuyor. İncelemede yer verilen şu ifadeler ise hem konunun küresel boyuttaki öneminin, hem de ABD'nin niyetinin anlaşılmasını kolaylaştırıyor; "Şimdiden bölgesel krizlere neden olan küresel su sorunu, gelecekte çatışmaların ve istikrarsızlıkların nedenini oluşturacaktır... Su sıkıntısı, arz ve talep arasındaki dengesizlik nedeni ile insanlığı dünya tarihinin bir dönüm noktasına doğru sürüklemektedir... Su sorunları, jeopolitik istikrarsızlıkların nedenini oluşturacaktır... Çözümler, bölgelerin sosyoekonomik, politik ve coğrafi şartlarına göre düzenlenmelidir... ABD, ulusal güvenlik stratejisini güçlendirmenin yolu olarak su sorununun öncelikler listesindeki yerini yükseltmelidir... Bir ABD su politikası şarttır." Görüleceği gibi, kendisini küresel enerji güvenliği için sorumlu gören ve bu nedenle de gerekli gördüğünde askeri inisiyatifler de kullanan ABD, şimdi de küresel su sorununu, gerektiğinde bölgesel girişimler de dahil olmak üzere çözmeye hazırlanmaktadır; bir başka ifade ile ABD'nin kendisini küresel su güvenliği için de sorumlu gördüğü söylenebilir.[106]

ABD'nin küreselleşme süreciyle şekillenen yeni güvenlik anlayışına yönelik yaklaşımları yeni güvenlik alanları üzerinden ortaya konmaya çalışılmıştır. Fakat, bu örnekler resmin çok küçük bir parçasıdır. ABD, yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde sayısız adımlar atmış, uygulamalar başlatmıştır. Fakat, insanlığın büyük çoğunluğunun önceliklerini dikkate almadan, sadece hegemon gücün algıladığı tehditleri ortadan kaldırmayı ve onun çıkarlarını gerçekleştirmeyi hedefleyen biçimde oluşturulmaya çalışılan işbirliği ortamlarının uzun soluklu ve kalıcı olması mümkün değildir. Küresel tehditleri ve riskleri hazırlayan ve geliştiren ortam yok edilmeden, sadece bu tehdit ve risklerin konjonktürel yansımalarıyla mücadele edilmesi, bir süreliğine kaybolan tehdit ve risklerin, ileride daha şiddetli biçimde gündeme

[106] Nejat Eslen, "ABD Suyu da Takip Ediyor".
(Erişim) http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=168161

gelmesini engelleyemeyecektir.[107] Amnesty International 2003 yılında yayınladığı yıllık raporunda genelde tüm devletlerin özelde ise Amerikan ulusal güvenlik anlayışını şu ifadelerle eleştirmektedir: "Hükümetler ulusal güvenliklerini güçlendirmek adına ya da terörizmle mücadele gerekçesiyle milyarlarca dolar para harcamaktadırlar. Fakat, her geçen gün dünyanın daha güvensiz bir yer olmasının temelindeki sebep olan toplumsal yozlaşma, ayrımcılık ve adaletsiz gelir dağılımının önüne geçememektedirler…"[108] Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere ABD'nin, küreselleşme süreci ile ortaya çıkan yeni güvenlik tehditlerini asgari seviyelere indirebilmesi için bu tehditlerin kaynağına inmesi gerekmektedir.

c. 11 Eylül Terör Saldırıları

Amerikan dış politikası, tarihsel süreçte, olgu ve olayların iç politikaya dönük endişeler çerçevesinde ele alındığı içe dönük bir çerçeveden, dış politikanın ön plana çıkarıldığı dışa dönük bir çerçeve arasında değişmiştir. İçe dönük aşamalar Amerikan yalnızcılığı tarafından temsil edilen dönemde baskınken (Örnek: Monroe Doktrini), dışa dönük aşamalar dış olaylardaki müdahaleci dönemlerde (Örnek: Soğuk Savaş dönemi) görülmüştür. Dış politikada içe ve dışa dönük aşamalar arasındaki değişim yalnızcılık ve uluslararasıcılık tartışmalarının bir yansımasıydı. Genel olarak, yalnızcı görüşler ABD'nin doğrudan Amerikan çıkarlarını tehdit etmedikçe uluslararası olaylara karışmasına karşı çıkıyordu. Uluslararasıcı yaklaşım ise, ABD'de barışı korumak için en iyi yolun uluslararası sorunlarla ilgilenmek olduğunu söylüyordu.[109] 11 Eylül sonrası dönemde ABD'nin bu tarihsel refleksinin geri

---

[107] Erhan, **a.g.m.**

[108] Tim Dunne ve Nicholas J. Wheeler, " 'We the Peoples': Contending Discourses of Security in Human Rights Theory and Practice", **International Relations**, Vol. 18, No. 1, March 2004, s.12.

[109] Kathleen Braden ve Fred M. Shelley, **Engaging Geopolitics**, England, Pearson Education, 2000, s.20.

dönülemez biçimde dışa dönük bir dış politikaya doğru sabitlendiği söylenebilir. Zira, günümüz tehditleri (terörizm, çevresel tehditler, teknolojik tehditler vb.) ABD'nin içe dönük bir politika izlemesini neredeyse olanaksız hale getirmiştir.[110] ABD'nin Afganistan ve Irak operasyonları bu politika ekseninde ortaya konmuştur. Bu iki olay göstermektedir ki ABD, ülke güvenliğini sınırlarının çok uzağındaki coğrafyalarda koruma güdüsü ile hareket etmektedir.

Carter, Deutch ve Zelikow ABD'nin geleneksel savaş alanlarındaki üstünlüğünün, ABD'nin rakiplerini alışılmamış ve sıra dışı alternatiflere başvurmaya zorladığını ileri sürüyor. Freedman ise; "Bunun bir sonucu olarak, bu türden geleneksel bir güce karşı çıkanların mantıksal tepkisinin Batılı anlamda mücadele değil, daha düzensiz yöntemlere başvurmak olduğunu istemeyerek fark ediyoruz" diye ekliyor.[111] Amerikan karar alıcıları da bu görüşlerle uyumlu bir şekilde asimetrik tehditlerle mücadele konusunda yeni yaklaşımlar ve politikalar geliştirmeye çalışmaktadır.

ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında değiştirilen ve 11 Eylül sonrasında da yenilenen askeri ve ulusal güvenlik stratejisinin özünü, önleyici savaş (preventive war) ve önceden vurma (preemptive strike) kavramları oluşturmaktadır. Bu iki kavramın temel mantığı, rakip/düşman bir saldırı düzenlemeden harekete geçerek, saldırı kapasitesini ortadan kaldırmaktır. Uluslararası ortamın küreselleşme sürecinin etkisiyle geçirdiği değişimden hareketle, "tehdit" ve "güvenlik" kavramlarının yeniden tanımlanması gerektiğine inanan ABD yönetiminin temel argümanı, klasik caydırma stratejisinin, yeni koşullarda, özellikle de uluslararası terör olgusu karşısında,

---

[110] Donald M. Snow, **National Security for a New Era -Globalization and Geopolitics**-, USA, Pearson-Longman, 2004, s.46.

[111] Haluk Özdemir, "11 Eylül: Post-Modern Savaşın Miladı ya da Dış Politika Mücadelelerinin Görünmeyen Boyutu", (Erişim) http://web.ttnet.net.tr/ozdemirler/makale.htm.

geçerliliğini yitirdiği yönündedir.[112] Aslında bir anlamda bakıldığında önleyici saldırı ve önleyici savaş, 11 Eylül'de ortaya çıkan asimetrik tehdidin yapısının ABD'yi içine düşürdüğü çıkmazın da bir dayatmasıdır.[113]

Tehditten söz edebilmek için tehdidi yönelten birimin "yapabilirliğinin" olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle bir devletin olası bir tehditten söz edebilmesi için bu tehdidin kendisine zarar verebilir olması şarttır. 11 Eylül saldırılarının ABD açısından ortaya çıkardığı en önemli gerçeklik işte bu yapabilirliktir.[114] Zira, 11 Eylül ABD'nin kendi evinde vurulabileceğini ortaya koyan tarihsel bir kırılma noktasıdır.

The Washington Post'ta, 12 Eylül 2001 tarihinde yayınlanan bir makalede asimetrik tehditlerle mücadele "gri savaş" olarak nitelendirilmiştir. Gri savaşta düşmanın kimliğinin belirsiz olmasının yanı sıra içinde bulunulan durumun gerçek anlamda bir savaş olup olmadığı da belirsizdir. Bu savaşın askeri hedeflerle coğrafi olarak sınırlandırılmış cepheleri ya da belirli kurallara bağlı olarak savaşan orduları yoktur, ancak binlerce insanı öldürebilecek şiddeti vardır.[115] Terörizm tehdidi konusunda kullanılan tek terim "gri savaş" değildir. Başkan Bush böylesi bir savaş durumunu ortaya koymak adına "Terörizmle Savaş (War on Terrorism)", Pentagon ise "Uzun Savaş (Long War)" terimini kullanmıştır.[116] Bu terimlerin ortak noktası ABD'nin terörizmle

---

[112] Gökhan Koçer, "Savaş ve Barış: Temel Seçenekler", **Uluslararası Politikayı Anlamak 'Ulus-Devlet'ten Küreselleşmeye'**, Zeynep Dağı (Der.), İstanbul, Alfa Yayınevi, 2007, s.118-119.

[113] Ahmet K. Han, "Tarafsızı Olmayan Savaş Yeni Muhafazakar Komplo (?) ve Bush Doktrini", **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Toktamış Ateş (Der.), Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004, s.149.

[114] Alan C. Lamborn ve Joseph Lepgold, **World Politics into the Twenty-First Century**, New Jersey, Pearson Education, 2003, s.227.

[115] Özdemir, **a.g.m.**

[116] Christine Gray, "The Bush Doctrine Revisited: The 2006 National Security Strategy of the USA", **Chinese Journal of International Law**, Vol. 5 Issue: 3, November 2006, s.556.

mücadele konunda oldukça zorlu bir sınavdan geçeceğini kabullenmiş olması gerçeğidir.

ABD'nin 11 Eylül sonrası benimsediği yeni güvenlik anlayışına göre devletin asıl görevi, dış ve iç düşmanlara karşı ülke topraklarını ve ulusal çıkarları korumak ve ülke içinde sükuneti sağlamaktır. Bu amaçla geliştirilen Homeland Security (Anavatan Güvenliği) konseptine göre: "Ülke, geleneksel sorunlara ek olarak, geleneksel olmayan tehditlerle de karşı karşıyadır. Kitle imha silahlarının yayılması, çok yönlü terör, etnik ve dini çatışmalar, organize suç örgütleri, uyuşturucu kaçakçılığı ve kriminal anarşi geleneksel olmayan tehditlerdir. Bunlara ek olarak ticari ve finansal savaş ve siber terör askeri olmayan tehditler arasında yer alır. Geleneksel olmayan tehditler, bir devletten, devlet dışından veya ülkelerarası organlardan oluşabilen asimetrik (belli bir cephesi veya yönü olmayan) tehditler haline dönüşmüştür. Çağdaş güvenlik politika ve stratejileri geleneksel tehditlerin yanı sıra, geleneksel olmayan asimetrik bu tehditlere de tedbirler bulmak zorundadır. Kitle imha silahlarıyla terör ve siber terör bu tehditler içinde ayrı bir öneme sahiptir."[117]

Bu konsept çerçevesinde Haziran 2002'de, en temel görevi ülke sınırlarını korumak olan, Department of Homeland Security (Anavatan Güvenliği Departmanı/Birimi) kurulmuştur. Bu birimin 2008 yılı bütçesi 3 milyar dolardır.[118] Ayrıca toplam 170 bin kişi bu birimde istihdam edilmektedir.[119] Temel görevi ülke sınırlarını korumak olan Anavatan Güvenliği Departmanı'nın en genel görev tanımlaması ise asimetrik

[117] Nejat Eslen, "Yeni Çağın Güvenlik Sorunları".
(Erişim) http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=14579

[118] (Erişim) http://www.dhs.gov/xnews/releases/pr_1210954542145.shtm

[119] Peter Andreas, "Redrawing the Line -Borders and Security in the Twenty-First Century-", **International Security,** Vol. 28, No. 2, Fall 2003, s.92.

tehditlerle mücadeledir.[120] Bu bağlamda başlıca sorumluluk alanları; sınırların ve taşımacılık faaliyetlerinin güvenliği, bilgi altyapısının korunması, istihbarat analizleri, kriz yönetimi vb. faaliyetlerdir.[121]

ABD, bu bağlamda hem kuzey hem de güney sınırlarının kontrolünü kuvvetlendirmek amacıyla fiziksel engeller, elektronik izleme ve gelişmiş ekipmanlar ile nitelikli personel istihdamına yatırım yapmaktadır.[122] ABD'nin sınır güvenliğini bu denli önemsemesi oldukça doğaldır. Zira, ABD'ye her yıl ortalama 500 milyon insan giriş yapmaktadır. Bu girişlerin 330 milyonu Amerikan vatandaşı olmayan insanlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu rakam günlük 1.3 milyon insana tekabül etmektedir. Ayrıca, günlük ortalama 340 bin araç ve 58 bin gemi ABD'ye giriş yapmaktadır.[123] Bu örnekler ortaya koymaktadır ki sınırlarında bu denli akış olan bir devletin sınır güvenliğine önem vermesi ekonomik, demografik, askeri vb. güvenlik alanlarının sağlamlaştırılması adına önemlidir.

Sınır güvenliğinin bir diğer yönü yasadışı göçler nedeniyle ABD üzerinde oluşan demografik baskıdır. Demografik öngörüler, 2050'de ABD'deki Latin Amerika kökenli olmayan beyazların çok küçük bir azınlığı oluşturacağı yönündedir. 2050'de Latin Amerika kökenliler nüfusun yüzde

---

[120] Nazife Baykal, "Bilgi Teknolojisinin, Ulusal Güvenlik ve Ulusal Güvenlik Stratejisi ile İlgili Boyutu", **Gelişen Bilgi Teknolojisi ile Güvenlik Politikası ve Stratejiler Arasında Etkileşim ve Yönlendirme Sempozyumu**, 10-11 Mart 2005, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 2005, s.105. Asimetrik tehdit kavramı; yarattığı ani ve hazırlıksız durum nedeni ile ülkelerin siyasi, sosyal ve ekonomik sistemlerindeki istikrarsızlıklarına neden olan, düşük seviyede kuvvet ve teknoloji kullanarak etkin olmayı amaçlayan tehdit algılaması olarak ifade edilebilir. Baykal, **a.g.m.**, s.105.

[121] Snow, **a.g.e.**, s.203.

[122] Bülent Çiçekli, "Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Göç: 11 Eylül Sonrası Terör Tehdidi ve Göç Kontrol Politikalarının Terörizmle Mücadelede Kullanımı", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-**, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, s.181.

[123] Peter Andreas, "Redrawing the Line -Borders and Security in the Twenty-First Century-", **International Security,** Vol. 28, No. 2, Fall 2003, s.96.

25'ini, zenciler yüzde 14'ünü, Asyalılar da yüzde 8'ini oluşturacaktır.[124] Bu rakamlar göstermektedir ki sınırlarını koruyamayan "Amerikalı Beyazlar" ilerleyen yıllarda kendi ülkelerinde azınlık konumuna düşeceklerdir. Özetle, ABD ulusal güvenliğinde her zaman önemli bir yeri olan sınır güvenliği, bir yandan küreselleşme süreci diğer yandan da 11 Eylül Olayı nedeniyle günümüzde daha da önemli bir güvenlik alanı haline gelmiştir.

11 Eylül saldırıları görünüşte "olumsuz" bir olgu olmasına rağmen ABD'nin stratejik hedefleri doğrultusunda (hegemonyasını meşrulaştırma) Batı'nın zihniyet dünyasındaki Doğu/İslam imajını değiştirmek için önemli bir fırsat da yaratmıştır. Siyasal İslam "Soğuk Savaş" döneminde, uzakta, "reel sosyalizm" karşısındaki mücadelede işbirliği yapılabilecek ehven-i şer bir dostken, "uygar dünyayı" tehdit eden terörizmin kaynağı haline dönüşmüştür. Başka bir deyişle "ötekileştirilen" Doğu/Siyasal İslam, bir yandan SSCB'nin çözülmesinin ardından ABD hegemonyasının zayıflayan ideolojik ayağını yeniden güçlendiren bir olgu haline getirilirken, diğer yandan ABD'nin küresel hegemonyasını sağlamak için güç kullanarak müdahale edeceği coğrafyalar için bir "neden" ortaya koyuyordu.[125]

ABD güvenlik söylemlerine bakıldığında terörizmin yanı sıra en öncelikli güvenlik tehditlerinden birinin "Şer Ekseni" olarak nitelendirilen 6 devlet (Kuzey Kore, İran, Irak, Libya, Küba ve Suriye) olduğu görülmektedir. Bu ülkeler ABD'nin kurmak istediği yeni dünya düzeninin yani küreselleşme sisteminin önündeki en önemli direnç noktaları olarak görülmektedir. Sosyalist ya da köktendinci olsun, genellikle Batı karşıtı, anti-kapitalist ve anti-Amerikan ideolojileri ile bu ülkeler kapitalist sistemin dünyaya yayılmasının önünde birer engel oluşturmaktadırlar. Bugün bu devletler

---

[124] Nye, **a.g.e.**, s.143.

[125] İlker Aktükün, "Soğuk Savaştan Küresel Tiranlığa", **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Toktamış Ateş (Der.), Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004, s.263.

ABD'yi emperyalist, saldırgan ve sömürücü bir güç olarak kendi güvenliklerine yönelik başlıca tehdit olarak algılarken, ABD de onları yalnız kendi güvenliği için değil, dünyanın güvenliği için birer tehdit olarak görmekte ve göstermektedir.[126]

"Şer ekseni"ni oluşturan rejimler/fikirler, hem Batı'nın arzuladığı sorunsuz küresel siyasi düzen açısından bir engel oluşturmakta, hem de belirli doğal zenginlikleri denetledikleri için, ya küresel kapitalizmin dolaşım sistemi dışında kalmakta ya da sistem üzerinde virüs etkisi yapmaktadır. Bu sebeple, neoliberal kuralların belirleyici olduğu ABD'nin hakemliğindeki "mükemmel" (seçeneksiz ve muhalefetsiz) dünya sistemine uyum sağlayamayan, dolayısıyla bu "yüksek uygarlık düzeyi"ne yakışmayan "ilkel" (vahşi) unsurların "evcilleştirilmesi" yahut "ayıklanması", emperyal egemenliğin sorunsuz tesisi bakımından öncelik arz etmektedir. Böyle bir emperyal zihniyet ve mekanizma, aslında ırkçı bir dünya tasavvurunun izdüşümü olan "küresel seleksiyon" anlayışını ortaya koymaktadır.[127]

ABD, yeni güvenlik politikasını artık rakip bir blok ve onun üyelerine karşı oluşturmamaktadır. Tam tersine tüm dünya sathı adeta bir güvenlik mücadelesinin yürütüldüğü alana dönüşmüştür ve sınırlar belirsizleşmiştir. Yeni güvenlik sorunları daha çok terörist eylemlerden ve teröristlerden ve bunlara destek olduğu iddia edilen ülkelerden kaynaklanır anlayışı bir süredir uluslararası ilişkilere hakim olmuştur. Buzan ve Weaver bu duruma ilişkin olarak geliştirdikleri yaklaşımda ABD'nin bir "güvenlikleştirme (*securitization*)" politikası izlediğini iddia etmektedir. Buna göre; ABD belli noktalarda bir terörizm tehdidini vurgulayarak yeni mücadele alanını terörizmle ve teröristlerle mücadele olarak saptamaya çalışmaktadır. Bu, öncelikle tüm dünyada bir güvensizlik sorununun yaratılması esasına dayanacaktır.

---

[126] Tuna, **a.g.e.**, s.209.

[127] Esat Öz, "İmparatorluk ve Özgürlük: Amerikan Emperyal Siyaseti ve İdeolojisi Üzerine", **Siyaset ve Toplum**, Sayı: 2, Bahar 2005, s.13-14.

Güvenlik sorunu tüm dünyada var olduğuna göre ülkeler ve ilgili tüm aktörler belli bir ortak çıkar etrafında birleşerek ortak güvenlik sağlama yöntemleri geliştirmelidir. Bu noktada toplu güvenlik anlayışına geri dönülmüş gibi görünmektedir. Soğuk Savaş'ın sonlanmasının hemen ardından yaşanan 1. Körfez Savaşı, Yugoslavya'nın dağılması ve eski Yugoslavya'nın yeni egemen devletleri arasındaki savaş, 11 Eylül saldırıları, Afganistan ve Irak'taki savaşlar, Londra ve İstanbul'da yaşanan bombalı eylemler ve benzerleri ülkelerin güvenlik kaygılarına ve buna ilişkin çözüm arayışlarına yepyeni bir boyut kazandırmıştır. Bazı yazarlar bunu "postmodern güvenliksizlik" olarak da adlandırmaktadırlar.[128] Diğer bir anlatımla, Soğuk Savaş döneminde SSCB tehdidi sayesinde müttefikler kazanan ABD, günümüzde müttefik arayışlarını terörizm tehdidi üzerinden yürütmektedir.

d. ABD'nin İç Yapısında Yaşanan Değişimler

Clinton sonrası dönemde Amerikan dış politikasının çok radikal bir değişim yaşadığı ve askeri önceliklerin diğer her şeyin önüne geçtiği söylenebilir. Bu bağlamda 11 Eylül günü pek çokları açısından bir milat olarak algılansa da, George W. Bush yönetiminin siyasi felsefesi yeni uluslararası düzende ABD'ye biçtikleri rol açısından bakıldığında, değişimin 11 Eylül'den önce başladığını söylemek mümkündür. Yeni muhafazakarların ya da çok kullanılan deyimiyle "Neo-con"ların askeri söylemleri öncelikli tuttukları ve ABD'nin asıl üstünlüğünün ekonomiden ziyade askeri kudretine dayandığına inandıkları bilinmektedir. Onlara göre güç her şeydir ve hücuma dönük bir gerçeklik (Offensive Realism) uygulaması, Amerikan değerlerinin korunması ve mutlak güvenlik adına kaçınılmaz bir tavırdır.[129] Fakat, yeni

---

[128] Özlen Çelebi, "Güvenlik", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, s.74-75.

[129] Arıboğan, **a.g.m.**, s.54-55.

muhafazakarlar "değerler coğrafyasını" anlayamamışlardır. Bu nedenle, yeni muhafazakar değerler dünyayı uygun bir şekilde açıklayamamaktadır.[130]

11 Eylül sonrası Amerikan dış politikası ile Evanjelik Protestanlar[131] arasında giderek artan önemli ilişkileri gözler önüne sermiştir. Elbette ki son zamanlarda İslam başta olmak üzere, Protestanlık, Katoliklik ve Yahudilik Amerikan dış politikasını sürekli etkileyen inançlar olmuşlardır; lakin, George W. Bush'un seçilmesiyle beraber Evanjelik Protestanlık hepsinin önüne geçmiştir. Bu, Amerikan dış politikasında dinin diğer ülkelerle ilişkide önemli olduğu ilk dönem değildir. Daha 19. yüzyılda ülkenin dışa açılımı ilahi misyonunun bir gerekliliği olarak görülmüştür. Dinin etkisi son zamanlarda giderek artmıştır. Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında ABD'nin komünizmle savaşı sadece askeri işbirlikleri ve anti-komünist entelektüeller vasıtasıyla olmamış, kiliseler de bunun için seferber edilmiştir. Anti-komünizm, uzun yıllar Amerikan dış politikasının din ile işbirliğinde mihenk taşı olmuştur. Günümüzde ise terörizm ve İslam gibi "güvenlik tehditleriyle" mücadele konusunda bu işbirliği devam etmektedir. Hatta Evanjeliklerin de büyük etkisiyle terörizm ve İslam tehditleri aynı potada eritilmiş ve Başkan Bush tarafından teröre karşı yürütülen savaş "Haçlı Seferleri" olarak nitelenmiştir.[132]

ABD'nin iç yapısını etkileyen bu ideolojik ve dinsel unsurların yanı sıra en önemli faktör ekonomidir. Zira, ekonomi güvenliği alanında gerileyen bir ABD, diğer tüm güvenlik alanlarında da zaaflar yaşayacaktır. Geçmişten günümüze bir devletin askeri gücünün temel dayanağı ekonomik kaynaklar olmuştur. Bir ülke ne kadar büyük bir orduya sahip olursa olsun, ülke

---

[130] Hüseyin Bağcı, "İş ve Güvenlik: Bedeli Kim Ödeyecek?", **Zamanın Ruhu -Küresel Politikalar ve Türkiye-**, Yayına Hazırlayan: Bayram Sinkaya, Ankara, Orion Yayınevi, 2007, s.115.

[131] Evanjelizm bir nevi Hıristiyan Siyonizmi olarak nitelendirilebilir. Martin Durham, "11 Eylül'den Sonra ABD'nin Dış Politikası ve Evanjelik Protestanlar", Zeynep Karadeniz (Çev.), **Siyaset ve Toplum**, Sayı: 2, Bahar 2005, s.151.

[132] Durham, **a.g.m.**, s.146-147.

toprakları ne kadar geniş olursa olsun arkasında ekonomik güç olmayan askeri yapılanmalar yetersiz kalmaya mahkumdur. Bu nedenle devletlerin diğer ülkelerle nasıl bir ekonomik işbirliği içinde olduğu ulusal güvenlikleri açısından oldukça önemlidir.[133] ABD'nin Soğuk Savaş'ın galibi olarak çıkması büyük ölçüde iki blokun kendi içlerindeki ekonomik ilişkilerin sonucudur. Küreselleşme süreci ile bu ekonomik ilişkiler daha önemli hale gelmiştir. ABD açısından da en öncelikli güvenlik alanının ekonomi güvenliği olduğu söylenebilir.

Bugünün büyük güçlerinin çoğu ve özellikle de ABD için kuvvet kullanımı ekonomik hedeflerini tehlikeye düşürecek bir şeydir. Hem askeri masraflar görece arttığı hem de sanayileşme sonrası toplumların değerleri arasında ekonomik hedefler büyük yer tutmaya başladığı için ekonomik güç bugün geçmişe oranla daha önemli hale gelmiştir.[134] Bu durum ABD halkının Neo-conların politikalarına daha fazla izin vermemesini beraberinde getirmiştir. Özellikle, Çin'in ABD'nin ekonomik gücünü gittikçe zorlamaya başlaması ve doların uluslararası piyasalarda her geçen gün değer kaybetmesi ve son olarak Amerikan ekonomisinin içine düştüğü kriz gibi gerçekler Amerikan iç politikasında Neo-conların gerilemesine sebep olmuştur.

Soğuk Savaş'ın bitmesini kendisi açısından avantaja dönüştüren ülkelerin başında Almanya gelmektedir. Almanya, ekonomik gelişimine ve AB'nin genişlemesi ve derinleşmesine odaklanmış, AB'nin bütünleşme sürecini sağlamlaştırma konusunda öncü ülke olmuştur.[135] Almanya'nın

---

[133] Peter Liberman, "Trading With the Enemy -Security and Relative Economic Gains-", **International Security**, Vol. 21, No. 1, Summer 1996, s.147.

[134] Nye, **a.g.e.**, s.8-9.

[135] G. John Ikenberry, "The Stability of Post-Cold War Order", **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, s.482.

ekonomik bakış açısı ekseninde şekillenen bu stratejisi Amerikan stratejisinden oldukça farklıdır. Günümüzde Almanya'nın güvenlik endişelerinin ABD'ye nazaran daha az olması bu stratejinin sonucudur. Almanya'nın yanı sıra Çin de Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşme rüzgarını arkasına alan bir başka ülkedir. Bu iki ülke ABD'nin ulusal güvenlik tehdidi olarak gördüğü ülkelerdir. Ekonomi güvenliği söz konusu olduğu zaman özellikle Çin'in hemen hemen tüm resmi belge ve söylemlerde bir tehdit olarak algılandığı görülmektedir. Bu bağlamda ABD'nin ekonomi güvenliği ve hatta genel güvenliğine yönelik en büyük tehdit olarak Çin'i gördüğü söylenebilir. Bu tespitin doğruluğu Ulusal Güvenlik Belgeleri'nde daha net okunabilmektedir.[136]

ABD'nin askeri araçlarla desteklediği baskıcı hegemonya anlayışı hem kendi güvenliğine hem de uluslararası güvenliğe zarar vermektedir. Fizikteki temel kanunlardan biri olan etki-tepki kanunu uluslararası güvenlik için de geçerlidir. Bu nedenle ABD'nin attığı her yanlış adım ABD karşıtlarını daha fazla kışkırtmakta ve dünya ABD öncülüğünde her geçen gün daha güvensiz bir yer haline gelmektedir. Bir süper gücün güvenliğini korumak adına başka bir ülkeye askeri müdahalede bulunması (Irak örneğinde görüldüğü gibi) kendisi açısından daha büyük güvenlik zafiyetleri doğurmaktadır. Bu nedenle günümüz dünyası salt askeri güce başvurularak güvende olunabilecek bir dünya değildir.[137] ABD'nin realist teorinin etkisi altında şekillenen geleneksel ulusal güvenlik anlayışı yerini normatif değerler üzerine kurulu daha barışçıl bir anlayışa bırakmalıdır.[138] Bu yaklaşım farklılığını zorlayacak temel güç ise Amerikan halkıdır. Zira, Amerikan halkının yapacağı siyasi tercihler büyük ölçüde ABD'nin gelecekte oynayacağı rolü de ortaya koyacaktır. Amerikan halkının son başkanlık seçimlerinde Barack Obama'yı tercih etmesi Neo-

[136] Snow, **a.g.e.**, s.160.

[137] Nelson, **a.g.m.**, s.37.

[138] Hadley Arkes, James W. Child ve Charles W. Kegley, "Perspectives on Values: Ethics and National Security", **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey's, 1997, s.25.

conlara verdiği desteği geri çektiği şeklinde yorumlanabilir. Zira, Obama'nın seçimlerde kullandığı temel söylem "değişim"dir ve ABD halkı değişimin önünü açmıştır.

Obama'yla birlikte Amerikan güvenlik anlayışında "değişim" yaşanıp yaşanmayacağı yönünde bir yorum yapmak için henüz erkendir. Fakat, Obama yönetimi değişimin ilk sinyallerini vermeye başlamıştır. 6-8 Şubat 2009'da düzenlenen Münih Güvenlik Konferansı'nda ABD Başkan Yardımcısı Joseph R. Biden'in yapmış olduğu sunum buna örnek gösterilebilir. Biden, "Avrupa Güvenliği'nin Geleceği: NATO, Rusya, Petrol, Gaz ve Orta Doğu" başlıklı sunumunda Obama'yla birlikte Amerikan güvenlik anlayışında yaşanması muhtemel değişimlere işaret etmekteydi. Biden konuşmasında 21. yüzyılı tanımlarken, yeni ve barışçıl bir yüzyıl olduğunu ifade ederek bu yüzyılı şekillendirecek etkenleri şöyle tanımlıyordu: Kitlesel imha silahlarının ve küresel afetlerin artması; zengin ve yoksul ülkeler arasındaki farkın açılması; etnik düşmanlıklar ve başarısız devletler; küresel ısınma ve enerji, gıda, su yetersizliği; radikal ayrılıkçı hareketlerle mücadele. Konuşmasının devamında 21. yüzyılın Obama Amerika'sı liderliğinde olumlu yönde değişeceğini ve yaşanacağını iddia eden Biden, bunun için şu tavsiyelerde bulunuyordu: yoksul ülkelerin daha fazla yoksullaşmalarının engellenmesi; sürdürülebilir gıda temini için yeni bir "Yeşil Devrim" gerçekleştirilmesi gerektiği; demokratikleşme sürecine devam edilmesi ancak yönteminin değiştirilmesi; şöyle ki, demokratikleşme dış etkenlerle zorla değil, ülkelerin iç dinamikleri ile yani sivil toplumun katkılarıyla gerçekleşmelidir. Ayrıca küresel iklim değişikliğiyle mücadeleden de bahseden Biden, bu önerileriyle adeta yeni ABD yönetiminin Bush döneminin kalıntılarından kurtulmaya çalıştığı izlemini vermektedir. Ancak, bu söylemin ABD devlet aygıtında ne derece uygulanır olduğu tartışmalı olup, zamanla görülecektir.[139]

---

[139] Joseph R. Biden, "NATO, Russia, Oil, Gas and the Middle East: The Future of European Security", **45. Munich Security Conference,** 6-8 February 2009. Aktaran Metin Çelik, "Münih Güvenlik Konferansı ve ABD'nin Yeni Dış Politika Yaklaşımı".
(Erişim) www.selcuksam.selcuk.edu.tr/metin.htm

e. Güvenlik Çalışmalarının Etkisi

ABD'de güvenlik çalışmalarına İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra önceki dönemlere göre daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. 1946'da RAND Corporation'ın kurulması, 1950'lerde ve 1960'larda Columbia, MIT (Massachusetts Institute of Tecnology), Princeton, Yale ve Harvard Üniversiteleri'nde güvenlik çalışmalarına yönelik programların açılması bu durumun somut örnekleridir. Güvenlik çalışmalarındaki benzer gelişmeler 1970'ler ve 1980'lerde de devam etmiş ve ABD, sosyal bilimlerin diğer birçok alanında olduğu gibi, güvenlik çalışmalarının da merkezi haline gelmiştir.[140] ABD, bu akademik hegemonyasını günümüzde de devam ettirmekte ve geleneksel güvenlik anlayışında olduğu gibi yeni güvenlik anlayışında da güvenlik çalışmalarının merkezinde yer almaya devam etmektedir.[141] Örneğin, yeni güvenlik anlayışı içinde yer alan "birey güvenliği" alanı son zamanlarda Amerikan akademik dünyasında yoğun ilgi görmektedir. Harvard ve MIT üniversitelerinde "birey güvenliği programı" açılması bu durumun somut örnekleridir.[142] Güvenlik çalışmalarına bu denli önem verilen bir ülkede küreselleşme süreci ile yaşanan değişim sürecinin devlet düzeyinde algılama farklılığına yol açmaması düşünülemez.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'de güvenlik konusunda yapılan çalışmalar bu ülkenin dünya siyasetinde üstleneceği rolün alacağı biçimi şekillendirme çabaları olarak görülebilir. Bu çalışmaların yanı sıra tam olarak güvenlik çalışmaları içinde değerlendirilemeyecek iki çalışmanın ABD'nin yeni güvenlik anlayışı üzerinde oldukça etkin oldukları söylenebilir. Bu çalışmalarda; Fukuyama Tarihin Sonu'nu ilan ederek iyimser bir tablo çizerken, Huntington ise Medeniyetler Çatışması teziyle dünyayı karanlık bir

---

[140] Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester, "Introduction", **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey's, 1997, s.2.

[141] Dalby, **a.g.m.**, s.4.

[142] Paris, **a.g.m.**, s.87-88.

geleceğin beklediği öngörüsünde bulunuyordu. Beyinlerini ve kalemlerini ülkelerinin emperyal atılımlarına ve başarısına vakfetmiş bu ve benzeri uzmanlar, Soğuk Savaş sonrası dönemde boş durmamışlardır. Temel hedef, her şart altında ABD merkezli bir dünya sistemi geliştirmek ve kalıcılaştırmak olmuştur. Bu çerçevede, muhtemel engelleri ve rakipleri ortadan kaldırmak, böyle bir küresel hedefler ve görevler hiyerarşisinin ön sıralarında yer almaktadır. Ama ondan evvel reel sosyalizmin çöküşünün yarattığı büyük ideolojik boşluğu doldurmak gerekmektedir. Öncelikle Amerikan halkında, ardından Batı dünyasında, daha sonra da bütün dünyada ABD'nin "küresel üstünlüğü ve görevleri" konusunda herhangi bir tereddüdün ya da arayışın taraftar bulmaması hayati öneme sahiptir.[143] ABD'nin böylesi bir "küresel gerekirlik" adına attığı en önemli adım, yeni güvenlik tehditleri yaratmak şeklinde olmuştur. Terörizmle savaş ve haydut devletler gibi söylemler ABD'nin bu yaklaşımının tezahürleridir.

Küreselleşme, yaşamımızı sürdürdüğümüz usulleri (üstelik çok derin bir biçimde) yeniden yapılandırma sürecidir. Motoru Batı'dır, Amerikan siyasal ve ekonomik gücünün ağırlıklı etkisini taşımaktadır ve oldukça eşitsiz sonuçlara gebedir. Ama küreselleşme yalnızca Batı'nın diğer bölgeler üzerinde egemenlik kurması anlamına gelmez; başka ülkeleri olduğu gibi ABD'yi de etkileyen bir olgudur.[144] Batının ve özellikle ABD'nin "Biz" ve "Onlar", "Hıristiyanlar" ve "Diğerleri", "Ben/Amerikalılar" ve "Diğerleri" üzerine kurulu bir güvenlik anlayışı benimsemesi günümüz koşullarında en çok kendilerine zarar verir. Çünkü, böylesi bir kategorik ayrım küreselleşme sürecinin dinamiklerine aykırıdır. Zira, küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı çoğu yeni tehdit ve özellikle gıda, sağlık ve çevre güvenliği alanları küresel bir işbirliğini gerekli kılmaktadır.[145] Küresel bir işbirliği ortamının oluşabilmesinin

---

[143] Öz, **a.g.m.**, s.12-13.

[144] Anthony, Giddens, **Elimizden Kaçıp Giden Dünya**, Osman Akınhay (Çev.), İstanbul, Alfa Yayınevi, 2000, s.15.

yolu da "öteki" algılamasının minimize edilmesinden geçmektedir.[146] Amerikan hükümeti ve karar alma birimleri unutmamalıdır ki yeni dönemin tehditlerine karşı, ister hegemon güç, ister az gelişmiş ülke olsun hiçbir ülkenin tek başına başarılı olması mümkün değildir. İnsanlık, her zamankinden daha fazla işbirliği ve dayanışmaya muhtaçtır. Ancak, mevcut uluslararası dinamikler böyle bir işbirliği ortamının kısa vadede ortaya çıkarılmasını kolaylaştırıcı nitelikte değildir.[147] Bu nedenle Amerikan akademik camiasının çatışmadan öte işbirliğini, ötekileştirmeden öte birlikteliği öne çıkaran çalışmalar yapmaları gerekmektedir. Böylesi bir akademik çaba ABD'nin daha barışçıl bir dış politika izlemesinin önünü açacaktır.

2. Amerikan Güvenlik Anlayışı Üzerine Genel Bir Değerlendirme

ABD'nin tarihsel süreçte yaşadığı deneyimlere bakıldığında ironik bir şekilde kendi güvenliğine yönelik tehditlerin büyük bir kısmının yine kendi tarafından yaratıldığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nda, her ne kadar ülkesini korumak ve Batılı müttefiklerine yardım etmek için savaşa müdahil olmuş olsa da, dolaylı yoldan SSCB'nin savaşı kazanmasının önünü açmıştır. Bu bağlamda Soğuk Savaş dönemindeki en büyük tehdidini kendi yaratmıştır. Yine benzer şekilde Afganistan ve Irak örneklerinde olduğu gibi bu ülkelere önce askeri, ekonomik ve politik destekler vermiş, ardından bu ülkeler istediği çizginin dışına çıkınca güvenlik tehdidi olarak algılamıştır. Devletlerin yanı sıra, terörizm olgusunun da bu denli önemli bir tehdit haline gelmiş olmasının altında yatan en önemli nedenlerden biri ABD'nin geçmiş dönemlerde bu örgütlere verdiği destektir. ABD'nin kendi düşmanını kendisi yaratmasının en ilginç örneklerinden biri de ilerleyen dönemlerde ortaya

---

[145] Mark Beeson ve Alex J. Bellamy, "Globalisation, Security and International Order After 11 September", **Australian Journal of Politics and History**, Vol. 49, No. 3, 2003, s.353.

[146] Arkes, Child ve Kegley, **a.g.m.**, s.25.

[147] Erhan, **a.g.m.**

çıkabilecek olan teknolojik suçlar olacaktır. Zira, ABD tüm altyapısını teknoloji yoğun bir biçimde yapılandırmakta ve bu bağlamda her geçen gün teknolojiye daha bağımlı hale gelmektedir. Bu durum ABD'nin ilerleyen dönemlerde teknolojik tehditlerden (siber savaş ve siber terör gibi) en fazla etkilenen devletlerden biri olması sonucunu doğuracaktır. Batılı devletler ve özellikle de ABD için günümüzde silahlanma konusunda en öne çıkan tehdit kitle imha silahlarının istenmeyen devlet ya da grupların eline geçmesidir. Fakat burada da görülmektedir ki ABD için en öncelikli tehditlerden biri yine kendi yaratmış olduğu bir tehdittir.

Ülkelerin kendi sorunlarını ortadan kaldırmak amacıyla yarattıkları çözümlerin bir kısmı, bir müddet sonra küresel bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Yani bugünün problemlerinin çoğu geçmişin çözümleridir. Geçmişte sadece kendi çıkarları doğrultusunda çözümler üretmiş ülkeler bugün bu yanlış çözümlerden kaynaklanan küresel sorunlarla baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Sorunların çözümünde ülkeler arası diyalog ve iş birliği olmadan varılan sonuçlar, gelecekte karşımıza daha ciddi güvenlik sorunları olarak çıkacaktır.[148]

Önümüzdeki yıllarda -hatta günümüzde- ülkeler arasında, siyasi ve sosyal farklılıkların, ekolojik, ekonomik ve demografik sorunlarla birleşmesinden doğan ve dünya barışını tehdit eden yeni sorunsallara neden olacağı açıktır. Mevcut ulusal, etnik ya da dinsel bölünmeler, nüfusun artması, kaynakların kıtlaşması, dengesiz gelir dağılımı gibi sorunlarla birleşince ve özellikle modern silah teknolojisi ile küresel birbirine-bağımlılık da bunlara eklenince, ortaya çıkacak çatışmaların geçmiştekilerden çok daha

[148] Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın "Güvenliğin Yeni Boyutları ve Uluslararası Örgütler" Konulu Uluslararası Sempozyum Açış Konuşması. (Erişim)http://www.tsk.mil.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2007/konusma_sempozyum31052007.htm

geniş kapsamlı, şiddetli ve çok boyutlu olacağı tahmin edilebilir.[149] Güvenliğin anlamı genişlerken, tehdit odaklarının belirginliği ve somutluğu da giderek kayboluyor. Artık ulusal ve uluslararası güvenlik sorunları da iç içe geçmeye başlıyor ve aralarındaki ayrım gittikçe belirsizleşiyor. Güvenlik tehditleri, artık yalnızca ulus devletlerden değil, ulus-altı gruplardan (teröristler, milisler, etnik veya dinsel gruplar) kaynaklanabiliyor. Bu ulus-altı gruplar, hem kendi uluslarına hem de başka uluslara yönelik tehditler yaratabiliyor, hatta devletlerin dış politikalarını, onların siyasal otoritelerinin veya halklarının istemi dışında yönlendirebiliyorlar.[150] Bu bağlamda ABD'nin büyük oranda kendi eseri olan yeni güvenlik tehditleriyle mücadelesi oldukça zor olacaktır. Zira, yeni tehdit unsurlarının çoğu; kaynağı belirsiz, çok yönlü, nerede ve ne zaman ortaya çıkacakları önceden kestirilemeyen komplike tehditlerdir. Tehdit olgusunun yaşadığı bu yapısal dönüşümün yanı sıra ABD'nin yeni güvenlik tehditleriyle mücadelesini zorlaştıran bir diğer etken de Amerikan karşıtlığının her geçen gün artmasıdır.

Amerikan karşıtlığını körükleyen sebeplerden birincisi ABD'nin Afganistan ve Irak'a yaptığı müdahalelerdir. Gerek bu müdahalelerin gerekçelerinin (Örneğin: Irak'ta kitle imha silahlarının olduğu iddiası) inandırıcı olmaması, gerekse ABD'nin bu ülkelerde yaptığı insanlık dışı uygulamalar dünya kamuoyunun tepkisini çekmektedir. Ayrıca, ABD'nin Gürcistan ve Ukrayna örneklerinde olduğu gibi diğer ülkelerin iç işlerine müdahale etmesi Amerikan karşıtlığını tetiklemektedir.

Tüm dünyada artan Amerikan karşıtlığının bir diğer sebebi küreselleşme sürecinin ABD'ye mal edilmesidir. Diğer bir anlatımla insanların tepkisinin asıl nedeni küreselleşme karşıtlığı iken bunun dışa vurumu Amerikan karşıtlığı

---

[149] Elif Çolakoğlu, "Çevresel Kıtlık ve Çatışma Gizili", **EKEV Akademi Dergisi**, Sayı: 28, Yaz 2006, s.310.

[150] Özdemir, **a.g.m.**

olarak kendini göstermektedir. Bu gerçek ilerleyen dönemlerde küreselleşme sürecinin yıkıcı etkileri git gide artmaya başlayınca Amerikan karşıtlığının da artacağı anlamına gelmektedir.

Artan Amerikan karşıtlığı ABD'ye zarar vermek isteyen birey ve grupların sayılarını artıracaktır. Bu birey ve gruplar direkt olarak Amerikan silahlı kuvvetleriyle çatışamayacakları için dolaylı yöntemlere başvuracaklardır. Diğer bir anlatımla, ABD güvenliği açısından bakıldığında asimetrik tehditler en önemli tehdit unsuru olarak öne çıkacaktır.[151] Böylesi bir tehdit algılaması ABD savunması açısından geliştirilmesi gereken en önemli yönün "önceden görebilme" yeteneği olduğu sonucunu çıkarmaktadır. ABD'nin bu gerçeğin farkındalığı içinde savunma politikalarını bu yönde revize etmeye çalıştığı görülmektedir. Fakat, önemli olan bu tehditlerle mücadele yöntemlerinin geliştirilmesi değildir. Zira, her zaman zarar verecek bir yol bulunur. ABD'nin yapması gereken şiddet yanlısı politikalardan vazgeçerek, daha barışçıl bir dış politikası izlemesi ve bu bağlamda her geçen gün artan Amerikan düşmanlığını azaltmasıdır. Bunun sağlanabilmesinin formülü ise Booth ve Wheeler'in "Başkalarını güvenlikten mahrum etmemek güvende olmaktır."[152] sözlerinde gizlidir.

Özetle, geleneksel tehditler yeni bir düzey ve yeni bir şekil alıyor; öyle ki ne ulus-devletler ne de uluslararası örgütler bu tehditlerle baş edebilir. Özellikle ABD politikaları yoğun meydan okumalar ve eleştirilerle karşı karşıya ancak ABD hala tek küresel güç ve bu durum yakın zamanda değişecek gibi görünmüyor.[153]

---

[151] Tuna, **a.g.e.**, s.212.

[152] John Baylis ve Steve Smith, **The Globalization of World Politics an Introduction to International Relations-**, New York, Oxford University Press, 2001, s.255.

[153] Hüseyin Bağcı, "Uzun Bir Savaşın Başlangıcı mı?", **Zamanın Ruhu -Küresel Politikalar ve Türkiye-**, Yayına Hazırlayan: Bayram Sinkaya, Ankara, Orion Yayınevi, 2007, s.243.

SONUÇ

Güvenlik olgusu, insanoğlunun var oluşundan günümüze kadar sahip olmaya çalıştığı en temel değerlerden biridir. İlk insandan günümüze, güvenlik hep arzu edilen ve elde etmek adına mücadele verilen bir değer olmuştur. Bu nedenle bireyler, gruplar ve devletler kimi zaman mevcut konumlarını koruma güdüsüyle güvenliklerini savunmuş, kimi zaman yeni kazanımlar elde etmek amacıyla başkalarının güvenliklerini tehdit etmiş ve hatta kimi zaman da prestijlerini artırmak adına başkaları için bir tehdit unsuruna dönüşmüşlerdir. Bu durum güvenlik olgusunun tarihin her dönemine damga vuran bir olgu haline gelmesine sebep olmuştur. Bireylerin ve devletlerin ne kadar güvenliğe sahip oldukları ise zamana ve mekana göre değişkenlik göstermiştir. Değişmeyen tek gerçeklik ise güvenliğin her zaman gündemde olan bir olgu olmasıdır. Fakat, ironik şekilde böylesine önemli bir olgu bilimsel olarak yeterince incelenmemiştir. Barry Buzan'ın da belirttiği gibi politik olarak bu denli güçlü bir kavramın, yeterli kavramsallaştırma düzeyine ulaşamamış olması tehlikeli bir durumdur.[1] Bu tespitten hareketle günümüzde en önemli güvenlik tehditlerinden birinin güvenliğin yeterince anlaşılmamış olması olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda küreselleşme sürecinde güvenliğin yeniden düşünülmesi konusunda atılması gereken ilk adım kavramın güncel tehditleri ve geleneksel tehditlerin yeni formlarını içerecek şekilde yeniden tanımlanmasıdır. Kavramın bilimsel çerçevesi yeniden çizilmeli ve devlet-merkezli ve askeri tehdit odaklı geleneksel bakış açısından kurtulunmalıdır. Zira, yeni tehditlerin büyük bir kısmı devletlerden öte bireylere/sivillere yönelik olan ve askeri olmayan bir güvenlik anlayışı içinde mücadele edilmesi gereken tehditlerdir. Örneğin, çevresel tehditler bu kapsamda

[1] Barry Buzan, **People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, New York, Harvester Wheatsheaf, 1991, s.5.

değerlendirilebilir. Çoğu çevresel tehdit doğrudan doğruya bireyleri etkilemektedir. Bu durum ise devletlerden öte bireylerin güvenliğini ön plana çıkarmaktadır. Yine benzer şekilde ekonomi güvenliği ve sağlık güvenliği içindeki tehditlerin büyük bir kısmı doğrudan doğruya bireyleri etkilemektedir. Ayrıca, günümüzde birey güvenliği içinde zikredilen tehditlerden biri de bizatihi devletlerdir. Vatandaşları açısından bir tehdit unsuru haline gelen devletlere "insani müdahale"ler yapılmaktadır. Özetle, yeni güvenlik anlayışında geleneksel güvenlik anlayışının devlet merkezli bakış açısı terk edilmekte ve devletlerden öte bireyleri merkeze alan bir yaklaşım benimsenmektedir.

"Kimin Güvenliği?" sorusuna "öncelikli olarak birey" cevabını verdikten, diğer bir anlatımla bireyleri tehditlere karşı korunması gereken öncelikli birim olarak tespit ettikten sonra yapılması gereken "Güvenliği Kim Sağlamalı?" sorusunun yanıtını vermektir. Tarihsel süreçte uluslararası güvenliğin korunması "Güç Dengesi"nin sağlanması ile eş anlamlı düşünülmüştür. Fakat, küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı yeni güvenlik anlayışı güç dengesi mantığını aşmaktadır. Zira, günümüz güvenlik tehditlerinin büyük bir kısmı "devlet kaynaklı" tehditler değildir. Ayrıca, geleneksel güvenlik anlayışında tehditlere karşı önlem alan birim devlet ya da devletler veya uluslararası örgütler olmuştur. Fakat, küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı ya da tetiklediği yeni güvenlik tehditleriyle mücadele konusunda devletler ya da uluslararası örgütler yetersiz kalmaktadırlar. Bu sorunun giderilmesinin tek yolu sivil toplum örgütleri ve bireylerin de mücadele sürecine dahil edilmesidir. Özellikle bireylerin bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Zira, çevresel tehditler gibi alanlarda devletler ne kadar önlem alırlarsa alsınlar, bilinçsiz insanlar var oldukça çevre kirliliğinin önüne geçilemeyecektir. Yine benzer şekilde doğal kaynakların korunması konusunda devletlerin veya uluslararası örgütlerin aldığı önlemler tek başlarına yeterli olmayacaktır. Küreselleşme sürecinin tetiklediği tüketim

çılgınlığı devam ettikçe doğal kaynakların korunması konusunda bir ilerleme sağlanamayacaktır.

Kavramın yeni tehditleri ve yeni analiz birimlerini içerecek şekilde genişletilmesi ve derinleştirilmesinden sonra yapılması gereken güvenlik tehditleri arasındaki hiyerarşiyi yeniden düşünmektir. Zira, geleneksel güvenlik açısından askeri tehditler diğer tüm tehditlerden daha öncelikli ve önemlidir. Askeri bir tehdit söz konusu olduğunda diğer tüm tehditler ve hatta değerler arka plana atılabilmektedir. Bu durum güvenliğin askeri tehdit odaklı bir bakış açısına sıkıştırılması sonucunu doğurmaktadır. Oysa ki günümüzde kimi tehditler askeri tehditlerden daha yıkıcı sonuçlar doğurabilecek niteliktedir. Örneğin, küresel ısınma sonucu ortaya çıkabilecek olası bir "su kıtlığı" insanoğlunun karşılaşabileceği en büyük savaşlardan birine sebep olabilir. Benzer şekilde insanların, hayvanların veya bitkilerin gen yapısıyla oynanması sonucu çok büyük bir salgın hastalık dünyayı tehdit eder hale gelebilir.

Güvenliğin yeniden düşünülmesi sürecinde atılması gereken bir diğer adım da güvenlik çalışmalarının disiplinler arası etkileşime daha fazla açılmasıdır. Zira, günümüz güvenlik sorunlarının büyük bir kısmı psikolojik, sosyolojik, ekonomik, ekolojik vb. yönleri aynı anda bünyesinde barındıran "genel" ve "karmaşık" sorunlardır. Bu durum güvenlik çalışmalarının diğer disiplinlerle etkileşim içinde olması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Siyaset bilimi, uluslararası politika, uluslararası hukuk, tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji ve ekoloji güvenlik çalışmalarında yararlanılması gereken başlıca disiplinlerdir.[2]

---

[2] Dietrich Fischer, **Nonmilitary Aspects of Security -A Systems Approach-**, England, Darmouth Publishing Company, 1993, s.8.

Güvenliğin genişlemesi ve derinleşmesi konusunda atılacak son adım ise kavramın bilimsel sınırlarının çizilmesidir. Zira, tüm sorunları güvenlik tehditleri olarak düşünmek ve bu bağlamda güvenlik alanına dahil etmek kavramı bilimsellikten uzaklaştıracaktır. Bu nedenle "sorunlardan" öte "tehditler" güvenlik alanında düşünülmeli ve kavramın aşırı bir biçimde genişlemesinin önüne geçilmelidir. Kavramın sınırları belli bir alan haline gelmesi odaklanma sorununu ortadan kaldırarak bilimsel çalışmaları daha verimli hale getirecektir.

Küreselleşme sürecinde güvenliğin yeniden düşünülmesi, politik bir değişimden öte anlamlar ihtiva etmektedir. Yeni güvenlik "anlayışı", bir politika değişikliğinden öte bir anlayış farklılığı yaratmayı amaçlamaktadır. Bu ise geleneksel ezberlerin bozulması ve bilginin yeniden inşasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle yeni güvenlik anlayışı, geleneksel güvenlik anlayışını tamamen reddetmemekle birlikte, bir dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Yeni güvenlik anlayışı, yalnızca geleneksel güvenlik anlayışını eleştirel bir yaklaşım olsaydı bilimselliği tartışmaya açık hale gelirdi. Fakat, bu yaklaşım yalnızca geleneksel güvenlik anlayışını eleştirmekle kalmamakta, güvenliği bilimsel açıdan yeniden şekillendirmektedir.

Güvenliğin yeniden düşünülmesi konusunda teoriden pratiğe geçiş sürecinde karşılaşılacak en önemli sorun devletlerin "geleneksel güvenlik algılamalarını" yeni güvenlik anlayışı perspektifinde değiştirmektir. Devletlerin güvenlik algılamaları tarihsel süreçte yaşamış oldukları tecrübeler ekseninde şekillenmektedir. Nasıl ki bireyler yalnızca bildikleri tehditlerden korkuyorlarsa devletlerde de benzer refleksler vermektedirler. Sobadan eli yanan çocuğun bir daha sobaya yaklaşmaması misali, yaşanan tarihsel tecrübeler de devletlerin güvenlik algılamalarını doğrudan etkilemektedir. Örneğin, terör tehdidiyle tarihlerinde hiç karşılaşmamış olan devletlerin terör tehdidiyle karşı karşıya kalan devletleri anlaması oldukça zordur. Benzer şekilde geçmişte işgale uğramış veya toprak kaybı yaşamış olan bir devletin sınırlarının

güvenliği ve toprak bütünlüğü konularında böyle bir deneyim yaşamamış olan devletlere nazaran daha duyarlı olması doğaldır. Küreselleşme sürecinde güvenliğin yeniden düşünülmesi gerekliliğinin altında yatan temel nedenlerden biri işte bu yaşanmamışlıktır. Zira, küreselleşme süreci ile birlikte tarihsel süreçte hiç karşılaşılmayan yeni tehditler ortaya çıkmaya ya da geleneksel tehditler dönüşüm yaşamaya başlamıştır. Bu yaşanmamışlık sonucu çoğu devlet ya bu tehditlere karşı tepkisiz kalmakta ya da bu yeni tehditlere karşı nasıl bir politika geliştirmesi gerektiğini bilmemektedir. Bu tarz yeni tehditlerin özelliklerinden biri geleneksel "savunma" mantığı içinde bertaraf edilemeyecek türden tehditler olmasıdır. Zira, bu tehditlerden çoğu ortaya çıktıkları takdirde önlenemeyecek türden tehditlerdir. Bu nedenle savunmadan öte "tedbir" yani önceden engelleme bu tehditlerle mücadelede temel referans noktası olmalıdır. Tedbirin temelinde ise "bilgi" ve "algılama" yatmaktadır. İşte bu noktada yeni güvenlik anlayışı konusunda yapılan akademik çalışmaların değeri ortaya çıkmaktadır.

Pratikte karşılaşılacak ikinci sorun alanı, küresel işbirliği noktasında ortaya çıkmaktadır. Günümüz dünyası hemen her alanda olduğu gibi güvenlik alanında da küreselleşmenin yaşandığı bir dünyadır. Küreselleşme süreci ile beraber güvenlik sorunları da küresel hale gelmeye başlamıştır. Fakat, günümüz güvenlik tehditlerinin büyük bir kısmıyla mücadele adına küresel bir işbirliği şartken, böylesi bir işbirliği ortamının henüz oluşmadığı söylenebilir. Ekonomik, siyasi, askeri, kültürel vb. sebeplerden ötürü hayata geçirilemeyen küresel işbirliği ortamı insanoğlunun tehditlere daha açık hale gelmesine sebep olmaktadır. Özellikle, ABD küresel işbirliğinin önündeki en önemli engel olarak düşünülebilir. Bu ülkenin Kyoto Protokolü'nü imzalamayarak çevresel tehditlerle mücadele konusundaki önemli bir küresel işbirliği fırsatını baltalaması bu duruma örnek gösterilebilir.

Günümüzde dünyanın kaygı gündemini belirleyen ülke büyük oranda ABD'dir. Bu nedenle ABD'nin ilerleyen yıllarda uygulayacağı güvenlik

stratejileri yalnızca diğer devletlerin değil tüm insanoğlunun geleceğini belirleyecek ölçüde önemlidir. ABD'nin askeri gücünü kullanarak hegemonyasını devam ettirme talepleri var oldukça dünya her geçen gün daha güvensiz bir yer haline geleceği açıktır. Zira, fizikteki temel kanunlardan biri olan etki-tepki sürecine benzer şekilde, ABD diğer devlet ve bireyler için tehdit olarak algılandığı sürece, bu birimler de ABD için tehdit unsuru haline dönüşecektir. Bu durum ise "Güvenlik İkilemi" benzeri bir paradoks yaratacaktır. Bu nedenle ABD'nin özelde güvenlik stratejilerini genelde de tüm dış politikasını gözden geçirmesi gerekmektedir. Günümüz tehditleri devletlerin tek başlarına mücadele edemeyeceği, komplike ve sert/yıkıcı tehditlerdir. Bu tehditlerin büyük bir kısmıyla küresel bir işbirliği olmaksızın mücadele edilemez. Bu bağlamda yeni güvenlik anlayışını savunan yazarlar, ABD başta olmak üzere, tüm devletlerin daha barışçıl politikalar izlemesini teşvik edecek çalışmalar kaleme almalıdır.

Yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde atılacak adımlardan bir diğeri de küreselleşmenin mevcut formunun dönüştürülmesidir. Zira, günümüz tehditlerinin büyük kısmı mevcut küreselleşmenin olumsuz sonuçları neticesinde ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Kuzey ve Güney arasındaki ekonomik uçurum ve dengesizlik azaltılmalıdır. Bu dengesizlik yalnız Batı'nın gönencine karşı doğal bir kıskançlık ve tepki yaratmamakta, aynı zamanda saldırgan milliyetçiliği ve köktendinciliği de kışkırtmaktadır. Ayrıca, ne yapılırsa yapılsın, hatta ekonomik mucizeler bile gerçekleşsin, nüfus artışı küreselleşme sürecindeki en büyük tehditlerden biri olarak insanoğlunun karşısına çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerin küreselleşmenin yıpratıcı etkilerini en aza indirmek konusunda atacakları ilk adım geri kalmış bölgelerdeki hızlı nüfus artışını denetim altına almaktır[3].

Küreselleşme sürecinin en önemli özelliklerinden biri "teknoloji devrimi"dir. Teknoloji alanında yaşanan gelişmeler inanılmaz bir hızla devam

[3] Oral Sander, **Siyasi Tarih (1918-1994)**, Ankara, İmge Kitabevi, 2001, s.598.

etmektedir. Bu hızlı gidişin kontrol altına alınması gerekmektedir. Zira, teknoloji insanoğlunun faydasına kullanıldığında verimli bir araçken, aynı zamanda insanoğlu için en büyük tehditler de teknoloji aracılığıyla ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle ilerleyen yıllarda teknolojinin ne yönde kullanacağı insanoğlunun güvenliğini oldukça yakından etkileyecektir.

Son olarak vurgulanması gereken nokta, gelişmiş ülkelerin "öteki" anlayışlarını değiştirmeleri gerekliliğidir. Zira, Batı ve diğerleri (The West and the Rest), Hıristiyanlar ve Diğerleri (özellikle de Müslümanlar) gibi öteki anlayışları terörizmi, etnik ayrımcılığı ve dini fundementalizmi körüklemektedir. Böylesi kategorik ayrımlar keskinleştikçe gerek Batılı devletler gerekse diğer devletler açısından dünyanın daha güvensiz bir yer haline geleceği aşikardır. Bu nedenle küreselleşme sürecinde ortaya çıkan imkanlar "ayrıştırıcı", "farklılaştırıcı" ve "ötekileştirici" süreçlerini tetiklemek adına kullanılmamalıdır. Aksine küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı gelişmelerden yararlanarak dünya daha yaşabilir bir yer haline getirilmelidir. Unutulmamalıdır ki doğal tehditler dışında diğer tüm tehditlere insanlar sebep olmaktadır. Bu nedenle insanoğlu, insanoğluna karşıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ACAR, Ünal ve Ömer URHAL, **Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terörizm**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2007.

AKAD, Mehmet Tanju, **Stratejik, Taktik, Teknolojik ve Jeopolitik Yönleriyle 20. Yüzyıl Savaşları**, Cilt:1, İstanbul, Kastaş Yayınları, Ağustos-1992.

AMİN, Samir, **Küreselleşme ve Kapitalizm**, Vasıf Erenus (Çev.), İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1999.

Ana Britannica, İstanbul, Ana Yayıncılık, 2004.

ARI, Tayyar, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2002.

……., **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2001.

ART, Robert J. ve Robert JERVIS (Ed.), **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, USA, Longman Publishers, 2003.

ATEŞ, Toktamış (Der.), **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004.

AYDIN, Mehmet S., Mustafa ERDOĞAN, Ali Yaşar SARIBAY, Süleyman Hayri BOLAY ve Mehmet ALTAN, **Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme**, İstanbul, Ufuk Kitapları, 2002.

BAĞCI, Hüseyin, **Zamanın Ruhu -Küresel Politikalar ve Türkiye-**, Yayına Hazırlayan: Bayram Sinkaya, Ankara, Orion Yayınevi, 2007.

BAL, İdris (Der.), **21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası**, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2001.

BAYLIS, John ve Steve SMITH, **The Globalization of World Politics -An Introduction to International Relations-**, New York, Oxford University Press, 2001.

BLACK, Jeremy, **Top, Tüfek ve Süngü -Yeniçağda Savaş Sanatı 1453-1815-**, Yavuz Alogan (Çev.), İstanbul, Kitap Yayınevi, 2003.

BOOTH, Ken (Ed.), **New Thinking About Strategy and International Security**, London, HarperCollins Academic, 1991.

BRADEN, Kathleen ve Fred M. SHELLEY, **Engaging Geopolitics**, England, Pearson Education, 2000.

BRECHER, Jeremy, Tim COSTELLO ve Brendan SMITH, **Aşağıdan Küreselleşme Dayanışmanın Gücü**, Berna Kurt, Zeynep Kutluata, Şirin Özgün ve Aysel Yıldırım (Çev.), İstanbul, Aramtoplum Yayıncılık, 2002.

BROWN, Chris, **Understanding International Relations**, London, Macmillan Press, 1997.

BUZAN, Barry, **People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, New York, Harvester Wheatsheaf, 1991.

CAREY, Roger ve Trevor C. SALMON (Ed.), **International Security in the Modern World**, New York, St. Martin's Press, 1992.

CLARKE, Michael (Ed.), **Güvenlik Alanında Yeni Yaklaşımlar**, Ankara, Kara Kuvvetleri Basımevi, 2000.

Common Security -The Independent Commission on Disarmanent and Security Issues-, New York, Simon and Schuster, 1982.

CORDESMAN, Anthony H. ve Ahmed S. HASHİM, **Iraq -Sanctions and Beyond-**, USA, Westview Press, 1997.

ÇAKMAK, Haydar, **Avrupa Güvenliği**, Ankara, Platin Yayınları, 2007.

ÇAKMAK, Haydar (Ed.), **Terörizm**, Ankara, Platin Yayınları, 2008.

……..., **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Ankara, Platin Yayınları, 2007.

DAĞ, Ahmet Emin, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**, İstanbul, Anka Yayınları, 2004.

DAĞI, Zeynep (Der.), **Uluslararası Politikayı Anlamak 'Ulus-Devlet'ten Küreselleşmeye'**, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2007.
DAVIS, M. Jone (Ed.), **Security Issues in the Post-Cold War World**, UK, Edward Elgar, 1996.

DEDEOĞLU, Beril, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Derin Yayınları, 2003.

DEWITT, David, David HAGLUNU ve John KIRTON (Ed.), **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, Canada, Oxford University Press, 1993.

DODDS, Felix ve Tim PIPPARD (Ed.), **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, London, Earthscan, 2005.

DOUGHERTY, James E. ve Robert L. PFALTZGRAFF, **Contending Theories of International Relations**, USA, Longman, 1997.

DUGIN, Aleksandr, **Moskova-Ankara Ekseni "Avrasya Hareketi"nin Temel Görüşleri**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2007.

DUNCAN, W. Raymond, Barbara Jancar WEBSTER ve Bob SWITKY, **World Politics in the 21. Century**, USA, Longman, 2003.

EARLE, Edward Mead, **Modern Stratejinin Yaratıcıları**, Ankara, ASAM Yayınları,2003.

ERALP, Atila (Der.), **Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.

……, **Devlet, Sistem, Kimlik -Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar-**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997.

EVANS, Graham ve Jeffrey NEWNHAM, **The Penguin Dictionary of International Relations**, London, Penguin Books, 1998.

FISCHER, Dietrich, **Nonmilitary Aspects of Security -A Systems Approach-**, England, Darmouth Publishing Company, 1993.

GIDDENS, Anthony, **Elimizden Kaçıp Giden Dünya**, Osman Akınhay (Çev.), İstanbul, Alfa Yayınevi, 2000.

GODSON, Roy ve George H. QUESTER (Ed.), **Security Studies for the 21. Century**, Virginia-USA, Brassey's, 1997.

GOLDSTEIN, Jashua S., **International Relations**, USA, Pearson-Longman, 2004.

GRAHAM, Norman A. (Ed.), **Seeking Security and Development -The Impact of Military Spending and Arms Transfers-**, USA, Lynne Rienner Publishers, 1994.

GRIFFITHS, Martin ve Terry O'CALLAGHAN, **International Relations -The Key Concepts-**, London, Routledge, 2002.

GÜRKAYNAK, Muharrem, **Avrupa'da Savunma ve Güvenlik**, Ankara, Asil Yayınları, 2004.

"Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi -İlkeler, mekanizmalar ve uygulamalar-", **Parlamenterler İçin El Kitabı**, No.5, İstanbul, TESEV Yayınları, 2003.

HALLIDAY, Fred, **2000'lerde Dünya**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.

HEYWOOD, Andrew, **Siyaset**, Bekir Berat Özipek (Çev.), Buğra Kalkan (Ed.), Ankara, Adres Yayınları, 2007.

HOUGH, Peter, **Understanding Global Security**, London, Routledge, 2004.

JACKSON, Robert ve Georg SORENSEN, **Introduction to International Relations -Theories and Approaches-**, New York, Oxford Uniersity Press, 2003.

JONES, Clive ve Caroline KENNEDY-PIPE (Ed.), **International Security in a Global Age -Securing the Twenty-first Century-**, London, Frank Cass, 2000.

JONES, David Martin (Ed.), **Globalisation and the New Terror -The Asia Pacific Dimension-**, England, Edward Elgar, 2004.

JOVI, Jon, **Games, Threats and Traties: Understanding Commitments in International Relations**, London, Pinter, 1998.

KARABULUT, Bilal (Ed.), **Küreselleşme Ekseninde Türkiye İçin Stratejik Öngörüler**, Ankara, Platin Yayınları, 2005.

KASIM, Kamer ve Zerrin A. BAKAN (Ed.), **Uluslararası Güvenlik Sorunları**, Ankara, ASAM Yayınları, 2004.

KLARE, Michael T. ve Daniel C. THOMAS (Ed.), **World Security Challenges For A New Century**, New York, St. Martin's Press, 1994.

KRAHMANN, Elke (Ed.), **New Threats and New Actors in International Security**, Palgrave Macmillan, 2005.

KRAUSE, Keith ve Michael C. WILLIAMS (Ed.), **Critical Security Studies**, Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997.

Küresel Komşuluk -Küresel Yönetim Komisyonu'nun Raporu-, Belkıs ÇORAKÇI DİŞBUDAK (Çev.), İstanbul, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, 1996.

LAMBORN, Alan C. ve Joseph LEPGOLD, **World Politics into the Twenty-First Century**, USA, Pearson, 2003.

LANGLOIS, Georges, Jean BOISMENU, Luc LEFEBVRE ve Patrice REGIMBALD, **20. Yüzyıl Tarihi**, İstanbul, Nehir Yayınları, 2000.

LIPSCHUTZ, Ronnie D. (Ed.), **On Security**, New York, Columbia University Press, 1995.

LYNN-JONES, Sean M. ve Steven E. MILLER (Ed.), **Global Dangers - Changing Dimensions of International Security-**, Cambridge-USA, MIT Press, 1995.

MCNEILL, William H., **Dünya Tarihi**, Alaeddin Şenel (Çev.), Ankara, İmge Kitabevi, 2002.

MCRAE, Rob ve Don HUBERT (Ed.), **Human Security and The New Diplomacy**, Canada, McGill-Queen's University Press, 2001.

MCSWEENEY, Bill, **Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations**, UK, Cambridge University Press, 1999.

NEWMAN, Edward ve Oliver P. RICMOND **United States and Human Security**, (Ed.), New York, Palgrave, 2001.

NYE, Joseph S., **Amerikan Gücünün Paradoksu**, Gürol Koca (Çev.), İstanbul, Literatür Yayınları, 2003.

……., **Understanding International Conflicts**, USA, 2003.

ORAN, Baskın, **Küreselleşme ve Azınlıklar**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2001.

ÖKE, Mim Kemal, **Küresel Toplum**, Ankara, ASAM Yayınları, 2001.

PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1998.

RASKIN, Michael G. ve Nicholas O. BERRY, **International Relations -The New World of International Relations-**, New York, Pearson, 2005.

RAY, James Lee ve Juliet KAARBO, **Global Politics**, Boston-USA, Houghton Mifflin, 2002.

ROBERTSON, David, **The Routledge Dictionary of Politics**, London, Routledge, 2004.

ROGERS, Paul, **Losing Control -Global Security in the Twenty-first Century-**, London, Pluto Press, 2002.

RUSSETT, Bruce, Harvey STAR ve David KINSELLA, **World Politics -The Menu for Choice-**, California, Wadeworth-Thomson Learning, 2004.

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih**, Ankara, İmge Kitabevi, 2004.

SCHNEIDER, Gerald, Katherine BARBIERI ve Nils Petter GLEDITSCH (Ed.), **Globalization and Armed Conflict**, USA, Rowman and Littlefield Publishers, 2003.

SHEEHAN**,** Michael, **International Security: An Analytical Survey**, USA, Lynne Rienner, 2005.

SHULTZ, Richard H. Roy GODSON ve George H. QUESTER (Ed.), **Security Studies for the 21. Century**, Virginia-USA, Brassey's, 1997.

SNOW, Donald M., **National Security for a New Era -Globalization and Geopolitics-**, USA, Pearson-Longman, 2004.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, İstanbul, Der Yayınları, 2000.

SPILLMAN, Kurt R. ve Joachim KRAUSE (Ed.), **International Security Challenges in a Changing World**, Bern, Peter Lang, 1999.

STEANS, Jill, Lloyd PETTIFORD ve Thomas DIEZ, **Introduction to International Relations -Perspectives and Themes-**, Essex-England, Pearson, 2005.

TERRIFF, Terry, Stuart CROFT, Lucy JAMES ve Patrick M. MORGAN, **Security Studies Today**, USA, Polity Press, 1999.

The Military Balance 2004-2005, London, Oxford University Press, 2004.

THOMSON, David (Ed.), **Siyasi Düşünce Tarihi**, İstanbul, Şule Yayınları, 1997.

TONAK, E. Ahmet (Der.), **Küreselleşme Yerelcilik İşçi Sınıfı**, Ankara, İmge Kitabevi, 2000.

TUNA, Gülgün, **Küresel, Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Tehditler -Yeni Güvenlik-**, Ankara, Nobel Yayınları, 2003.

UÇAROL, Rifat, **Siyasi Tarih**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1985.

UZGEL, İlhan, **Ulusal Çıkar ve Dış Politika**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2004.

TEZLER

AKKAN, Tamer, "21. Yüzyılda Uluslararası Sistemde Değişen Güvenlik Algısı ve Yeni Anlayış İçerisinde Asimetrik Tehditlerin Yer ve Yapısının Analizi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2006.

WORKING PAPERS

ALKIRE, Sabina, "A Conceptual Framework for Human Security", Harvard University, **Working Paper**, ss.1-46.
(Erişim)http://www.fas.harvard.edu/~acgei/Publications/Akire/Alkire_Human_Security_Concept_CRISE_WP2.pdf

DALBY, Simon, "Geopolitical Change and Contemporary Security Studies: Contextualizing the Human Security Agenda", Institute of International Relations The University of British Columbia, **Working Paper**, No. 30, April 2000, ss.1-21.
(Erişim) www.iir.ubc.ca/site_template/workingpapers/webwp30.pdf

WING, Ian, "Refocusing Concepts of Security: The Convergence of Military and Non-military Tasks", **Working Paper**, Land Warfare Studies Centre, Australia, No. 111, ss.1-111.
(Erişim) http://www.defence.gov.au/army/lwsc/docs/wp111.pdf

MAKALELER

AKTÜKÜN, İlker, "Soğuk Savaştan Küresel Tiranlığa", **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Toktamış Ateş (Der.), Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004, ss.251-270.

ALTMAN, Dennis, "AIDS and Security", **International Relations**, Vol. 17, No. 4, December 2003, ss.417-427.

ANDREAS, Peter, "Redrawing the Line -Borders and Security in the Twenty-First Century-", **International Security**, Vol. 28, No. 2, Fall 2003, ss.78-111.

ARDOR, Hakan, "Terör ve Ekonomi", **Terörizm**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2008, ss.99-126.

ARIBOĞAN, Deniz Ülke, "Güvenliksiz Barıştan, Barışsız Güvenliğe", **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Toktamış Ateş (Der.), Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004, ss.38-63.

ARKES, Hadley, James W. CHILD ve Charles W. KEGLEY, "Perspectives on Values: Ethics and National Security", **Security Studies for the 21. Century**, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey's, 1997, ss.13-41.

ARSLAN, Feyzullah, "Medyanın Güvenliğe ve Huzura Etkisi", **IV. Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze Dış Tehditler)**, 16-17 Ekim 2003-Elazığ, Bildiriler, Fırat Üniversitesi Basımevi, Elazığ, 2004, ss.77-102.

ARYSTANBEKOVA, Akmaral, "Globalization: Objective Logic and New Challenges", **International Affairs**, Vol. 50, No. 4, 2004, ss.7-15.

ATICI, Bünyamin, "Cyber Terror: New Trends and Opportunities", **İstanbul Conference on Democracy and Global Security**, İstanbul, 2005, ss.790-797.

ATICI, Bünyamin ve Çetin GÜMÜŞ, "Sanal Ortamda Gerçek Tehditler: Siber Terör", **IV. Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze Dış Tehditler)**, 16-17 Ekim 2003-Elazığ, Bildiriler, Fırat Üniversitesi Basımevi, Elazığ, 2004, ss.103-118.

AYDIN, Mehmet S., "Küreselleşmeye Genel Bir Bakış", **Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme**, Mehmet S. Aydın, Mustafa Erdoğan, Ali Yaşar Sarıbay, Süleyman Hayri Bolay ve Mehmet Altan, İstanbul, Ufuk Kitapları, 2002.

AYDINLI, Ersel, "Küreselleşme ve Güvenlik: Teorik Yaklaşımlar", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-**, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, ss.36-50.

AYOOB, Mohammed, "Defining Security: A Subaltern Realist Perspective", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, ss.121-146.

……., "Security in the Third World: Searching fort he Core Variable", **Seeking Security and Development -The Impact of Military Spending and Arms Transfers-**, Norman A. Graham (Ed.), USA, Lynne Rienner Publishers, 1994, ss.15-28.

BACON, Paul, "Community, Solidarity and Late-Westphalian International Relations", **United States and Human Security**, Edward Newman ve Oliver P. Ricmond (Ed.), New York, Palgrave, 2001, ss.83-99.

BAĞCI, Hüseyin, "İş ve Güvenlik: Bedeli Kim Ödeyecek?", **Zamanın Ruhu - Küresel Politikalar ve Türkiye-**, Yayına Hazırlayan: Bayram Sinkaya, Ankara, Orion Yayınevi, 2007, ss.114-117.

……."Türkiye ve AGSK: Beklentiler, Endişeler", **21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası**, İdris Bal (Der.), İstanbul, Alfa Yayınevi, 2001, ss.593-615.

……."Uzun Bir Savaşın Başlangıcı mı?", **Zamanın Ruhu - Küresel Politikalar ve Türkiye-**, Yayına Hazırlayan: Bayram Sinkaya, Ankara, Orion Yayınevi, 2007, ss.243-246.

BAHAR, Halil İbrahim, "Yiyecek Krizi".
(Erişim) http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?type=6&id=966

BALDWIN, David A., "Güvenlik Kavramı", Çiğdem ŞAHİN (Çev.), **Uluslararası Güvenlik Sorunları**, Kamer Kasım ve Zerrin A. Bakan (Ed.), Ankara, ASAM Yayınları, 2004, ss.1-36.

BALL, Nicole, "Demilitarizing the Third World", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.216-235.

BARKAWI, Tarak ve Mark LAFFEY, "The Postcolonial Moment in Security Studies", **Review of International Studies**, Vol. 32, 2006, ss.329-352.

BASHFORD, A., "World Population, World Helath and Security: 20th Century Trends", **Journal of Epidemiology and Community Health**, Vol. 62, 2008, ss.187-190.

BAYAZIT, Hüseyin, "Teknolojik Küreselleşmenin Güvenlik ve Strateji Alanındaki Gelişmelere, Uluslararası Güvenlik ve Strateji Kurulaşlarının İşlevine ve Yapılanmasına Etkisi", **Gelişen Bilgi Teknolojisi ile Güvenlik Politikası ve Stratejiler Arasında Etkileşim ve Yönlendirme Sempozyumu**, 10-11 Mart 2005, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 2005, ss.19-31.

BAYKAL, Nazife, "Bilgi Teknolojisinin, Ulusal Güvenlik ve Ulusal Güvenlik Stratejisi ile İlgili Boyutu", **Gelişen Bilgi Teknolojisi ile Güvenlik Politikası**

ve Stratejiler Arasında Etkileşim ve Yönlendirme Sempozyumu, 10-11 Mart 2005, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 2005, ss.101-116.

BEESON, Mark ve Alex J. BELLAMY, "Globalisation, Security and International Order After 11 September", **Australian Journal of Politics and History**, Vol. 49, No. 3, 2003, ss.339-354.

BELL, David V. J., "Global Communications, Culture and Values: Implications for Global Security", **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, ss.159-184.

BELLAMY, Alex ve Matt MCDONALD, "Securing International Society: Towards an English School Discourse of Security", **Australian Journal of Political Science**, Vol. 39, No. 2, July 2004, ss.307-330.

BENN, Hilary, "Trade and Security in an Interconnected World", **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, ss. 92-102.

BIDEN, Joseph R., "NATO, Russia, Oil, Gas and the Middle East: The Future of European Security", **45. Munich Security Conference, 6-8 February 2009**.

BISLEV, Sven, "Globalization, State Transformation and Public Security", **International Political Science Review**, Vol. 25, No. 3, 2004, ss.281-296.

BİLGİN, Pınar, "Beyond Statism in Security Studies? Human Agency and Security in the Middle East", **Review of International Affairs**, Vol. 2, Issue: 1, Autumn 2002, ss.100-119.

……., "Soğuk Savaş Sonrası Dünya Güvenlik Gündeminde Değişim Eğilimleri", **Güvenlik Sektöründe Demokratik Açılımlar: Türkiye ve Avrupa Güvenlik Sektörü Yönetişimi Konferansı**, TESEV, Ankara, 2005. (Erişim) http://www.tesev.org.tr/etkinlik/conf_3feb_pbilgin.php

……., "Turkey's Changing Security Discourses: The Challenge of Globalisation", **European Journal of Political Research**, Vol. 44, Issue: 1, January 2005, ss.175-201.

BLANCHARD, Eric M., "Gender, International Relations, and the Development of Feminist Security Theory", **Journal of Women in Culture and Society**, Vol. 28, No. 4, 2003, ss.1219-1312.

BOLAY, Süleyman Hayri, "Küreselleşme ve Milli Kültürler", **Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme**, Mehmet S. Aydın, Mustafa Erdoğan, Ali Yaşar Sarıbay, Süleyman Hayri Bolay ve Mehmet Altan, İstanbul, Ufuk Kitapları, 2002.

BOOTH, Ken ve Peter VALE, "Critical Security Studies and Regional Insecurity: The Case of Southern Africa", **Critical Security Studies**, Keith Krause Ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, ss.329-359.

BOOTH, Ken, "Güvenlik ve Özgürleş(tir)me", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-**, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, ss.51-70.

……..., "Security and Self: Reflections of a Fallen Realist", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, ss.83-121.

……, "War, Security and Strategy: Towards a Doctrine for Stable Peace", **New Thinking About Strategy and International Security**, Ken Booth (Ed.), London, HarperCollins Academic, 1991, ss.335-376.

BORATAV, Korkut, "Emperyalizm mi? Küreselleşme mi?", **Küreselleşme Yerelcilik İşçi Sınıfı**, E. Ahmet Tonak (Der.), Ankara, İmge Kitabevi, 2000.

BOZDAĞLIOĞLU, Yücel, "İdealizm", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss.135-138.

……, "Neorealizm", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss.143-148.

……, "Realizm", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss.138-143.

……, "Yapılandırmacı Yaklaşım (Konstrüktivizm)", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss.149-154.

BROWN, Seyom, "World Interests and the Changing Dimensions of Security", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.10-26.

BRZOSKA, Michael, " 'New Wars' Discourse in Germany", **Journal of Peace Research**, Vol. 41, No. 1, January 2004, ss. 107-117.

BUNCH, Charlotte ve Roxanna CARRILLO, "Global Violence against Women: The Challenge to Human Rights and Development," **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.256-273.

BUZAN, Barry, "Is International Security Possible?", **New Thinking About Strategy and International Security**, Ken Booth (Ed.), London, HarperCollins Academic, 1991, ss. 31-55.

CABLE, Vincent, "What is International Economic Security?", **International Affairs**, Vol. 71, No. 2, April 1995, ss. 305-324.

CAVALCANTI, Henrique B., "Food Security", **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, ss.152-165.

CHA, Victor D., "Globalization and the Study of International Security**",** **Journal of Peace Research**, Vol. 37, No. 3, May 2000, ss. 391-403.

CHOUCRI, Nazli ve Robert C. NORTH, "Population and (In)Security: National Perspectives and Global Imperatives", **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, ss.229-256.

CLARKE, Michael, "Güvenlik Politikaları ve Hükümet Politikaları", **Güvenlik Alanında Yeni Yaklaşımlar**, Michael Clarke (Ed.), Ankara, Kara Kuvvetleri Basımevi, 2000, ss.17-22.

COLLINS, Joseph, "World Hunger: A Scarcity of Democracy?", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.356-371.

CROWFORD, Beverly ve Ronnie D. LIPSCHUTZ, "Discourses of War: Security and the Case of Yugoslavia", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, ss.149-185.

ÇAĞIRAN, Mehmet Emin, "Terörizm ve Uluslararası Hukuk", **Terörizm**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2008, ss.41-72.

ÇAKMAK, Haydar, "Kavramsal Olarak Terör", **Terörizm**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2008, ss.29-40.

……., "Uluslararası Krizler", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss.323-332.

ÇAYHAN, Esra, "Yoksulluk", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss.352-357.

ÇELEBİ, Hürkan, "Çevre Sorunları", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss.337-348.

ÇELEBİ, Özlen, "Güvenlik", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss.70-76.

……, "Uluslararası Göçler", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss.357-366.

ÇELİK, Metin, "Münih Güvenlik Konferansı ve ABD'nin Yeni Dış Politika Yaklaşımı". (Erişim) www.selcuksam.selcuk.edu.tr/metin.htm

ÇİÇEKLİ, Bülent, "Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Göç: 11 Eylül Sonrası Terör Tehdidi ve Göç Kontrol Politikalarının Terörizmle Mücadelede Kullanımı", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-**, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, ss.170-194.

ÇOLAKOĞLU, Elif, "Çevresel Kıtlık ve Çatışma Gizili", **EKEV Akademi Dergisi**, Sayı: 28, Yaz 2006, ss.309-318.

……., "Thomas F. Homer Dixon: Çevresel Çatışma Olasılıkları", **EKEV Akademi Dergisi**, Sayı: 31, Bahar 2007, ss.307-316.

DALBY, Simon, "Contesting an Essential Concept: Reading the Dilemmas in Contemporary Security Discourse", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, ss.3-31.

DARBY, Phillip, "Security, Spatiality and Social Suffering", **Alternatives**, Vol. 31, 2006, ss.453-473.

DAVIS, Zachary S., "Nuclear Proliferation and Nonproliferation Policy in the 1990s", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.106-133.

DEDEOĞLU, Beril, "Savaş", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss.25-33.

……., "Uluslararası Terörizm", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss.315-323.

DEMİR, Gülten, "Küreselleşme Üzerine", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:56, Sayı:1, Ocak-Mart 2001.

DEMİRTAŞ COŞKUN, Birgül, "Küreselleşme", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, ss.51-58.

……, "Postmodern Yaklaşım", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, ss.192-198.

DEWITT, David, "The New Global Order and the Challenges of International Relations", **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, ss.1-10.

DONNELLY, Jack, "International Human Rights after the Cold War", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.236-255.

DRUCKER, Peter F., "The Changed World Economy", **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, ss.333-343.

DUNN, David J., "Peace Research Versus Strategic Studies", **New Thinking About Strategy and International Security**, Ken Booth (Ed.), London, HarperCollins Academic, 1991, ss.56-72.

DUNNE, Tim ve Nicholas J. WHEELER, " 'We the Peoples': Contending Discourses of Security in Human Rights Theory and Practice", **International Relations**, Vol. 18, No. 1, March 2004, ss.7-23.

DURBAK, Christine K. ve Claudia M. STRAUSS, "Securing a Healtier World", **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, ss.128-138.

DURHAM, Martin, "11 Eylül'den Sonra ABD'nin Dış Politikası ve Evanjelik Protestanlar", Zeynep Karadeniz (Çev.), **Siyaset ve Toplum**, Sayı: 2, Bahar 2005, ss.146-157.

DYER, Hugh, "Environmental Security: The New Agenda", **International Security in a Global Age -Securing the Twenty-first Century-**, Clive Jones ve Caroline Kennedy-Pipe (Ed.), London, Frank Cass, 2000, ss.138-154.

ELBE, Stefan, "AIDS, Security, Biopolitics", **International Relations**, Vol. 19, No. 4, December 2005, ss.403-419.

EMERSON, Andrew, "Conceptualizing Security Exceptions: Legal Doctrine or Political Excuse?", **Journal of International Economic Law**, Vol. 11, No. 1, February 2008, ss.135-154.

ERALP, Atila, "Uluslararası İlişkiler Disiplinin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması", **Devlet, Sistem, Kimlik -Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar-**, Atila Eralp (Ed.), İstanbul, İletişim Yayınları, 1997, ss.57-88.

ERHAN, Çağrı, "Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele".
(Erişim) http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/makale_01.html.

ESLEN, Nejat, "ABD Suyu da Takip Ediyor".
(Erişim) http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=168161

……..., "Yeni Çağın Güvenlik Sorunları".
(Erişim) http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=14579

FORTIER, Patricia, "The Evolution of Peacekeeping", **Human Security and The New Diplomacy**, Rob Mcrae ve Don Hubert (Ed.), Canada, McGill-Queen's University Press, 2001, ss.41-55.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın "Güvenliğin Yeni Boyutları ve Uluslararası Örgütler" Konulu Uluslararası Sempozyum Açış Konuşması.
(Erişim)http://www.tsk.mil.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2007/konusma_sempozyum31052007.htm

GLEICK, Peter H., "Water and Conflict -Fresh Water Resources and International Security-", **International Security**, Vol. 18, No. 1, Summer 1993, ss.79-112.

GODSON, Roy, "Transstate Security", **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey's, 1997, ss.81-130.

GOETSCHEL, Laurent, "Global Society", **Journal of Interdisciplinary International Relations**, Vol. 14, Issue: 2, April 2000, ss.259-277.

GORDON, Joy, "Sanctions As Siege Warfare", **Nation**, Vol. 268, 1999.

GRAEGER, Nina, "Environmental Security?", **Journal of Peace Research**, Vol. 33, No. 1, February 1996, ss.109-116.

GRAY, Christine, "The Bush Doctrine Revisited: The 2006 National Security Strategy of the USA", **Chinese Journal of International Law**, Vol. 5 Issue: 3, Nov 2006, ss.555-578.

GREENSPAN BELL, Ruth, "What to Do About Climate Change", **Foreign Affairs**, Vol. 85, No. 3, May/June 2006, ss.105-113.

GUPTA, Devyani, "Migration, Development and Security", **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, ss.115-127.

GUTERRES, Antonio, (Birlemiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri), "Göç Halindeki İnsanlık".
(Erişim) http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=241043

GÜRSOY, Barış, "Uluslararası Güvenliğin Bir Boyutu Olarak Askeri Alanda Devrim Tartışması", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-**, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, ss.127-141.

GWOZDECKY, Mark ve Jill SINCLAIR, "Landmines and Human Security", **Human Security and The New Diplomacy**, Rob Mcrae ve Don Hubert (Ed.), Canada, McGill-Queen's University Press, 2001, ss.28-41.

HALE, J. R., "Machiavelli ve Bağımsız Devlet", **Siyasi Düşünce Tarihi**, David Thomson (Ed.), İstanbul, Şule Yayınları, 1997, ss.22-39.

HAFTENDORN, Helga, “The Security Puzzle: Theory-Building and Discipline-Building in International Security”, **International Studies Quarterly**, Vol. 35, No. 1. March 1991, ss. 3-17.

HAN, Ahmet K., “Tarafsızı Olmayan Savaş Yeni Muhafazakar Komplo (?) ve Bush Doktrini”, **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Toktamış Ateş (Der.), Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004, ss.115-152.

HANNAY, David, “A More Secure World: Our Shared Responsibility -Report of the UN Secretary- General’s High Level Panel on Threats, Challenges and Change”, **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, ss.7-16.

HAUSCHILD, Elisabeth, “Modern and Information Warfare: A Conceptual Approach”, **International Security Challenges in a Changing World**, Kurt R. Spillman ve Joachim Krause (Ed.), Bern, Peter Lang, 1999, ss.199-209.

HENK, Dan, “Human Security: Relevance and Implications”, **Parameters**, Summer 2005, ss.91-106.

HERZ, John H., “The Security Dilemma in International Relations: Background and Present Problems”, **International Relations**, Vol. 17, No. 4, December 2003, ss.411-416.

HOMER-DIXON, Thomas F., “Environmental Scarcities and Violent Conflict”, **Global Dangers -Changing Dimensions of International Security-**, Sean M. Lynn-Jones ve Steven E. Miller (Ed.), Cambridge-USA, MIT Press, 1995, ss.144-179.

……..., “Environmental Scarcity and Intergroup Conflict”, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), **World Security Challenges For A New Century**, New York, St. Martin’s Press, 1994, ss.290-313.

……, “On the Threshold -Environmental Changes as Causes of Acute Conflict-”, **Global Dangers -Changing Dimensions of International Security-**, Sean M. Lynn-Jones ve Steven E. Miller (Ed.), Cambridge-USA, MIT Press, 1995, ss.43-83.

HUBERT, Don ve Michael BONSER, “Humanitarian Military Intervation”, **Human Security and The New Diplomacy**, Rob Mcrae ve Don Hubert (Ed.), Canada, McGill-Queen’s University Press, 2001, ss.111-122.

HUGHES, Christopher W., "Reflections on Globalisation, Security and 9/11", **Cambridge Review of International**, Vol. 15, No. 3, 2002, ss.421-433.

HUNTINGTON, Samuel P., "Medeniyetler Çatışması mı?", **Medeniyetler Çatışması**, Murat Yılmaz (Der.), Ankara, Vadi Yayınları, Ekim-2000.

IKENBERRY, G. John, "The Stability of Post-Cold War Order", **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, ss.477-483.

IQBAL, Zaryab, "Health Impact of Violent Conflict", **International Studies Quarterly**, Vol. 50, No. 3, September 2006, ss.631-649.
İÇDUYGU, Ahmet ve E. Fuat KEYMAN, "Globalization, Security and Migration: The Case of Turkey", **Global Governance**, Vol. 6, Jul-Sep 2000, ss.383-396.

JOHANSEN, Robert C., "Building World Security: The Need for Strengthened International Institutions", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.372-397.

KAKINÇ, S. Halit, "Kavramlar Açıklayıcılığını Yitirirken Küreselleşme Amerikanlaşma İlişkisi", **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Toktamış Ateş (Der.), Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004, ss.11-37.

KALDOR, Mary, "Rethinking Cold War History", **New Thinking About Strategy and International Security**, Ken Booth (Ed.), London, Harper Collins Academic, 1991, ss.313-331.

KARABULUT, Bilal, "Güneş Tanrısı, Müritleri ve İsyankar Kullar", **Küreselleşme Ekseninde Türkiye İçin Stratejik Öngörüler**, Bilal Karabulut (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2005, ss.1-25.

KARDAŞ, Tuncay, "Güvenlik: Kimin Güvenliği ve Nasıl?", **Uluslararası Politikayı Anlamak 'Ulus-Devlet'ten Küreselleşmeye'**, Zeynep Dağı (Der.), İstanbul, Alfa Yayınevi, 2007, ss.125-152.

KARNS, Margaret P. ve Karen A. MINGST, "Maintaining International Peace and Security: UN Peacekeeping and Peacemaking", **World Security Challenges for a New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.188-215.

KEARNEY, A. T., “Measuring Globalization”, **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, ss.325-332.

KELLNER, Douglas, “Theorizing Globalization”, **Sociological Theory**, Vol. 20, No. 3, November 2002, ss. 285-305.

KENNEDY-PIPE, Caroline, “Security Beyond the Cold War: An Introduction”, **International Security in a Global Age -Securing the Twenty-first Century-**, Clive Jones ve Caroline Kennedy-Pipe, London, Frank Cass, 2000, ss.1-27.

KEYMAN, E. Fuat, “Kapitalizm-Oryantalizm Ekseninde Küreselleşmeyi Anlamak: 11 Eylül, Modernite, Kalkınma ve Öteki Sorunsalı”, **Doğu Batı (Dünya Neyi Tartışıyor? -1- Küreselleşme)**, Sayı: 18, Ankara, Şubat-Mart-Nisan 2002.

KHAGRAM, Sanjeev, William C. CLARK ve Dana Firas RAAD, “From the Environment and Human Security to Sustainable Security and Development”, **Journal of Human Development**, Vol. 4, No. 2, July 2003, ss.289-313.

KHOZİN, Grigorii, “Outer Space and International Security”, **International Security**, Vol. 46, No. 1, 2000, ss.82-92.

KIMBLE, Melinda, “Climate Change: Emerging Insecurities”, **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, ss.103-114.

KING, Gary ve Christopher J. L. MURRAY, “Rethinking Human Security”, **Political Science Quarterly**, Vol. 116, No. 4, Winter 2001-2002, ss. 585-610.

KIRAN, Abdullah, “Felsefi ve Siyasi Bir Paradigma Olarak Realizm”, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 19, 2003-2004, ss.97-110.

KIRTON, John, “The Seven-Power Summit as a New Security Institution”, **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, ss.335-357.

KLUBNIKIN, Kheryn ve Douglas CAUSEY, “Environmental Security: Metaphor fort he Millennium”, **Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations**, Vol. 3, No. 2, Summer/Fall 2002, ss.104-133.

(Erişim) http://diplomacy.shu.edu/journal/Vol3Num2/KlubnikinCausey.pdf

KNIGHT, W. Andy ve Mari YAMASHITA, "The United Nations' Contribution to International Peace and Security, **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, ss.284-312.

KOÇER, Gökhan, "Etnik Çatışmalar", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss.349-352.

……, "Etnik Gruplar", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss.107-112.

……., "Savaş ve Barış: Temel Seçenekler", **Uluslararası Politikayı Anlamak 'Ulus-Devlet'ten Küreselleşmeye'**, Zeynep Dağı (Der.), İstanbul, Alfa Yayınevi, 2007, ss.78-124.

KÖMEÇOĞLU, Uğur, "Küreselleşme, Modernleşme, Modernlik", **Doğu Batı (Dünya Neyi Tartışıyor? -1- Küreselleşme)**, Sayı: 18, Ankara, Şubat-Mart-Nisan 2002.

KÖNİ, Hasan, "ABD'nin Değişen Dış Politika Stratejileri: Jeo-politik ve Jeo-ekonomi", **Türk Dış Politikası -Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar-**, Baskın Oran (Ed.), Cilt: 2, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

KRAHMANN, Elke, "From State to Non-State Actors: The Emerge of Security Governance", **New Threats and New Actors in International Security**, Elke Krahmann (Ed.), Palgrave Macmillan, 2005, ss.3-19.

KRASS, Allan S., "The Second Nuclear Era: Nuclear Weapons in a Transformed World", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.85-105.

KRAUSE, Keith ve Michael C. WILLIAMS, "From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, ss.33-59.

KRAVCHENKO, Igor, "Global Climate Changes", **International Affairs**, Vol. 47, No. 1, 2001, ss.107-115.

KRUTSKIKH, Andrei ve Aleksandr FEDOROV, “International Information Security”, **International Affairs**, Vol. 46, No. 2, 2000, ss.170-182.

LE GAULT, Albert, “Towards the Twenty-First Century”, **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, ss.401-415.

LEVY, Marc A., “Is The Environment a National Security Issue?”, **International Security**, Vol. 20, No. 2, Fall 2005, ss.35-62.

LIBERMAN, Peter, “Trading With the Enemy -Security and Relative Economic Gains-”, **International Security**, Vol. 21, No. 1, Summer 1996, ss.147-175.

LIDEN, Anders ve Anna-Karin ENESTRÖM, “The Peacebuilding Commission: Linking Security and Development”, **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, ss.17-26.

LUCARELLI, Sonia, “Conflict Prevention in Post-Cold War Europe: Lack of Instruments or Lack of Will?”, **International Security Challenges in a Changing World**, Kurt R. Spillman ve Joachim Krause (Ed.), Bern, Peter Lang, 1999.

MABEE, Bryan, “Security Studies and the ‘Security State’: Provision in Historical Context”, **International Relations**, Vol. 17, No. 2, June 2003, ss.135-151.

MACFARLANE, S. Neil ve Yuen Foong KHONG, **Human Security and the UN: A Critical History**, Indianapolis, Indiana University Press, 2006.

MADDOCK, Rowland T., “Environmental Security”, **Security Issues in the Post-Cold War World**, M. Jone Davis (Ed.), UK, Edward Elgar, 1996, ss.160-180.

MALİK, Kenan, “Irkın Aynası: Postmodernizm ve Farklılığın Kutsanması” **Marksizm ve Postmodern Gündem**, Ahmet Fethi (Çev.), Ellen Meiksins Wood ve John Bellamy Foster (Ed.), Ankara, Ütopya Yayınları, 2000, ss.102-128.

MASALA, Carlo, "Demographic Pressure and Ecological Restraints: The Case of the Mediterranean", **International Security Challenges in a Changing World**, Kurt R. Spillman ve Joachim Krause (Ed.), Bern, Peter Lang, 1999, ss.77-91.

MATHEWS, Jessica Tuchman, "Power Shift", **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, ss.539-550.

……., "The Environment and International Security", **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin's Press, 1994, ss.274-289.

MCDONALD, Matt, "Constructing Insecurity: Australian Security Discourse and Policy Post-2001", **International Relations**, Vol. 19, No. 3, 2005, ss.297-320.

MCRAE, Rob, "Human Security in a Globalized World", **Human Security and The New Diplomacy**, Rob Mcrae ve Don Hubert (Ed.), Canada, McGill-Queen's University Press, 2001, ss.14-27.

MIALL, Hugh, "New Visions, New Voices, Old Power Structures", **New Thinking About Strategy and International Security**, Ken Booth (Ed.), London, HarperCollins Academic, 1991, ss.293-312.

MICKLETWAIT, John ve Adrian WOOLDRIDGE, "Why the Globalization Backlash is Stupid", **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, ss.503-509.

MILLER, Benjamin, "The Concept of Security: Should it be Redefined", **Journal of Strategic Studies**, Vol. 24, No. 2, June 2001, ss.13-42.

MINOGUE, K. R., "Thomas Hobbes ve Mutlakiyetçilik Felsefesi", **Siyasi Düşünce Tarihi**, David Thomson (Ed.), İstanbul, Şule Yayınları, 1997, s.62-78.

MUTIMER, David, "Reimagining Security: A Subaltern Realist Perspective", **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, ss.187-223.

NELSON, Daniel N., “Great Powers and World Peace”, **World Security Challenges for a New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin’s Press, 1994, ss.27-42.

NEUFELD, Mark, “Pittfalls of Emancipation and Discourses of Security: Reflections on Canada’s ‘Security With a Human Face’ ”, **International Relations**, Vol. 18, No. 1, March 2004, ss.109-123.

NEWMAN, Edward, “Human Security and Constructivism”, **International Studies Perspectives**, Vol. 2, 2001, ss.239-251. (Erişim)http://www.arts.ualberta.ca/~courses/PoliticalScience/661B1/documents/NewmanHumanSecurityConstructivism.pdf

NIKOLAYEV, A.N., “Globalization and Its Impact on Countries' Military-Political Activity”, **Military Thought**, Vol. 13, Issue: 3, 2004, ss.20-32.

NUTTALL, W. J. ve D. L. MANZ, “A New Energy Security Paradigm for the Twenty-First Century”, **Technological Forecasting and Social Change**, 2008, ss.1-13.

NUTTER, John Jacob, “Unpacking Threat: A Conceptual and Formal Analysis”, **Seeking Security and Development -The Impact of Military Spending and Arms Transfers-**, Norman A. Graham (Ed.), USA, Lynne Rienner Publishers, 1994, ss.29-51.

O’BRIEN, Kevin A., “Information Age Terrorism and Warfare”, **Globalisation and the New Terror -The Asia Pacific Dimension-**, David Martin Jones (Ed.), England, Edward Elgar, 2004.

ODOM, Wm. E., “National Security Policymaking: The Kinds of Things That Must Be Decided for Defence”, **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey’s, 1997, ss.403-435.

OSIANDER, Andreas, “Rereading EarlyTwentieth-Century IR Theory: Idealism Revisited”, **International Studies Quarterly**, Vol. 42, 1998, ss.409-432.

ÖKTEN, Kaan H., “ABD’nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Kant’ın Radikal Bir Yorumumu?”, **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Toktamış Ateş (Der.), Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004, ss.153-174.

ÖZ, Esat, "İmparatorluk ve Özgürlük: Amerikan Emperyal Siyaseti ve İdeolojisi Üzerine", **Siyaset ve Toplum**, Sayı: 2, Bahar 2005, ss.7-25.

ÖZCAN, Mehmet, "Siber Terörizm ve Ulusal Güvenliğe Tehdit Boyutu". (Erişim) http://www.usakgundem.com/makale.php?id=114

……, "Yeni Milenyumda Yeni Tehdit: Siber Terör". (Erişim) http://www.usakgundem.com/makale.php?id=42

ÖZDEMIR, Haluk, "11 Eylül: Post-Modern Savaşın Miladı ya da Dış Politika Mücadelelerinin Görünmeyen Boyutu", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, 2002, ss. 153-173. (Erişim) http://web.ttnet.net.tr/ozdemirler/makale.htm.

ÖZEL, Mehmet, "Çağımız Çevre Sorunlarının Düşünsel Temelleri Üzerine Bir Yaklaşım", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 1, ss.207-226.

ÖZLÜK, Erdem, "Feminist Yaklaşım", **Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss.198-204.

ÖZTÜRK, Abdurrahman, "Bir Organize Suç Olarak Karapara Aklamayla Ulusal ve Uluslararası Planda Mücadele", **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-,** Cilt.9, Sayı.2, Yaz 2003, ss.142-169.

PAGE, Edward, "Theorizing the Link Between Environmental Change and Security", **Reciel**, Vol. 9, No. 1, 2000, ss.33-43.

PARIS, Roland, "Human Security -Paradigm Shift or Hot Air?-", **International Security**, Vol. 26, No. 2, Fall 2001, ss.87-102.

PASKINS, Barrie, "Yeni Çağda Güvenlik", **Güvenlik Alanında Yeni Yaklaşımlar**, Michael Clarke (Ed.), Ankara, Kara Kuvvetleri Basımevi, 2000, ss.7-13.

PENTLAND, C. C., "European Security after the Cold War: Issues and Institutions", **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, ss.59-85.

PFALTZGRARF, Robert L., “Future Use of Military Power”, **Security Studies for the 21. Century**, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey’s, 1997, ss.171-207.

PIRAGES, Dennis, “Demographic Change and Ecological Insecurity”, **World Security Challenges For A New Century**, Michael T. Klare ve Daniel C. Thomas (Ed.), New York, St. Martin’s Press, 1994, ss.314-331.

QUESTER, George H., “Nontraditional Uses of Military Force”, **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey’s, 1997, ss.131-170.

RICHMOND, Oliver P. ve Jason FRANKS, “Human Security and the War on Terror”, **Human and Environmental Security -An Agenda for Change-**, Felix Dodds ve Tim Pippard (Ed.), London, Earthscan, 2005, ss.27-37.

RICHMOND, Oliver P., “The Limits of UN Multidimensional Peace Operations”, **United States and Human Security**, Edward Newman ve Oliver P. Ricmond (Ed.), New York, Palgrave, 2001, ss.31-46.

RIECKE, Henning, **“**Değişim İhtiyacı”, **NATO Dergisi**, İlkbahar 2005.

ROBERTS, David, “Empowering the Human Security Debate: Making it Coherent and Meaningful”, **International Journal of on World Peace**, Vol. XXII, No. 4, December 2005, ss.3-16.

ROBINSON, Darryl ve Valerie OOSTRERVELD, “The Evolution of International Humanitarian Law”, **Human Security and The New Diplomacy**, Rob Mcrae ve Don Hubert (Ed.), Canada, McGill-Queen’s University Press, 2001, ss.161-170.

ROSECRANCE, Richard, “Economics and National Security: The Ecolutionary Process”, **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey’s, 1997, ss.209-252.

ROSS, L., “The Dynamics of Military Tecnology”, **Building a New Global Order -Emerging Trends in International Security-**, David Dewitt, David Haglunu ve John Kirton (Ed.), Canada, Oxford University Press, 1993, ss.106-140.

SACHS, Jeffrey D., “Enerji Güvenliğini Irak Savaşı Değil, Bilim Getirebilir”. (Erişim) http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=200542

SALMON, Trevor C., “The Nature of International Security”, **International Security in the Modern World**, Roger Carey ve Trevor C. Salmon (Ed.), New York, St. Martin’s Press, 1992, ss.1-17.

SCHWARTZ, Daniel M., “Environmental Terrorism: Analyzing the Concept”, **Journal of Peace Research**, Vol. 35, No. 4. July 1998, ss. 483-496.
SHULTZ, Richard H., “Introduction to International Security”, **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey’s, 1997, ss.43-80.

SHULTZ, Richard, H. Roy GODSON ve George H. QUESTER, “Introduction”, **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey’s, 1997, ss.1-12.

SOMEL, Cem, “Az Gelişmişlik Perspektifinden Küreselleşme”, **Doğu Batı (Dünya Neyi Tartışıyor? -1- Küreselleşme)**, Sayı: 18, Ankara, Şubat-Mart-Nisan 2002.

STRITZEL, Holger, “Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond”, **European Journal of International Relations**, Vol. 13, 2007, ss.357-383.

ŞAHİN, Çiğdem, “Türkiye İçin Teorik Bir Çerçeve Önerisi: Buzan’ın Güvenlik Kompleksi Teorisi”, **IV. Türkiye’nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze Dış Tehditler)**, Elazığ, 16-17 Ekim 2003, Bildiriler, Elazığ, Fırat Üniversitesi Basımevi, 2004, ss.631-644.

TALAS, Mustafa, “Bir Dış Tehdit Unsuru Olarak Küreselleşme-Kültür Etkileşimi ve Türkiye”, **IV. Türkiye’nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze Dış Tehditler)**, 16-17 Ekim 2003-Elazığ, Bildiriler, Elazığ, Fırat Üniversitesi Basımevi, 2004, ss.709-728.

TALIAFERRO, Jeffrey W., “Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited”, **International Security**, Vol. 25, No. 3, Winter, 2000-2001, ss. 128-161.

TANRISEVER, Oktay F., “Güvenlik”, **Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, Atila Eralp (Der.), İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, ss.107-123.

TERRIFF, Terry, “Environmental Degradation and Security”, **Security Studies for the 21. Century**, Richard H. Shultz, Roy Godson ve George H. Quester (Ed.), Virginia-USA, Brassey’s, 1997, ss.253-287.

THOMAS, Caroline, “New Directions in Thinking About Security in the Third World”, **New Thinking About Strategy and International Security**, Ken Booth (Ed.), London, HarperCollins Academic, 1991, ss.267-289.

……., “Third World Security”, **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, ss.263-273.

……..., “Third World Security”, **International Security in the Modern World**, Roger Carey ve Traver C. Salmon (Ed.), New York, St. Martin’s Press, 1992, ss.90-114.

ULLMAN, Richard H., “Redefining Security”, **Global Dangers -Changing Dimensions of International Security-**, Sean M. Lynn-Jones ve Steven E. Miller (Ed.), Cambridge-USA, MIT Press, 1995, ss.15-39.

WALKER, R. B. J., “Security, Critique, Europe”, **Security Dialogue**, Vol. 38, No. 1, March 2007, ss.95-103.

……., “The Subject of Security”, **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael C. Williams (Ed.), Minneapolis-USA, University of Minnesota Press, 1997, ss.61-83.

WALT, Stephen M., “Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı”, **Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-**, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, ss.71-106.

WALTZ, Kenneth N., “Globalization and Governanace”, **International Politics -Enduring Concepts and Contemporary Issues-**, Robert J. Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, ss.354-365.

WEAVER, Ole, “Securitization and Desecuritization”, **On Security**, Ronnie D. Lipschutz (Ed.), New York, Columbia University Press, 1995, ss.46-86.

WEEDE, Erich, “Globalization: Creative Destruction and the Prospect of a Capitalist Peace”, **Globalization and Armed Conflict**, Gerald SCHNEIDER, Katherine Barbieri Ve Nils Petter Gleditsch (Ed.), USA, Rowman and Littlefield Publishers, 2003, ss.311-323.

WEISSBERG, Matthew, “Conceptualizing Human Security”, ss.3-11. (Erişim) http://www.american.edu/sis/students/sword/Back_Issues/1.pdf

WILKINSON, Claire, “The Copenhag School on Tour in Kyrgyzstan: Is Securization Theory Useable Outside Europe?”, **Security Dialogue**, Vol. 38, No. 1, 2007, ss.5-23.

WILLIAMS, Phil, “Transnational Criminal Organizations and International Security”, **World Security -Challenges for a New Century-**, Michael T. Klare ve Yogesh Chandrani (Ed.), New York, St. Martin’s Press, 1998, ss.249-272.

WOOD, Ellen Meiksins “Postmodern Gündem Nedir?”, **Marksizm ve Postmodern Gündem**, Ahmet Fethi (Çev.), Ellen Meiksins Wood ve John Bellamy Foster (Ed.), Ankara, Ütopya Yayınları, 2000, ss.7-26.

YARMAN-VURAL, Fatoş Tünay, “Bilgi Teknolojisindeki Gelişmenin Yarattığı Uluslararası Yeni Güvenlik Ortamı”, **Gelişen Bilgi Teknolojisi ile Güvenlik Politikası ve Stratejiler Arasında Etkileşim ve Yönlendirme Sempozyumu**, 10-11 Mart 2005, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 2005, ss.43-53.

YAVUZ, Celalettin, “Küresel Felaket-Enerji Güvenliği İkilemi ve Milli Güvenlik”, **2023 Dergisi**, Sayı: 71, Mart-2007. (Erişim)http://www.turkocagi.org.tr/modules.php?name=Makale&pa=showpage&pid=39

YETİM, Nalan, “Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar: Ulusal-Yerel?”, **Doğu Batı (Dünya Neyi Tartışıyor? -1- Küreselleşme)**, Sayı: 18, Ankara, Şubat-Mart-Nisan 2002.

YILMAZ, Önay ve Fatih TÜRKMENOĞLU, “Dünya Ülkeleri Afetleri Azaltmak İçin Birleşiyor”. (Erişim) http://www.milliyet.com/2006/02/23/guncel/agun.html

YILMAZ, Türel, “Westfalya Sisteminin Temelleri”, **Uluslararası İlişkiler “Giriş, Kavram ve Teoriler”**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss.239-244.

YOUDE, Jeremy, “Enter the Fourth Horseman: Health Security and International Relations Theory” **The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations**, Vol. VI, No. 1, ss.193-208.

ZAEMSKY, Vladimir, “UN Summit: The Need For Change”, **International Affairs**, Vol. 51, No. 5, 2005, ss.1-12.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/disc_paper_91_11.pdf

http://diplomacy.shu.edu/journal/Vol3Num2/KlubnikinCausey.pdf

http://ejt.sagepub.com/cgi/content/abstract/13/3/357

http://links.jstor.org/sici?sici=0020-5850%28199504%2971%3A2%3C305%3AWIIES%3E2.0.CO%3B2-1

http://links.jstor.org/sici?sici=0020-8833%28199103%2935%3A1%3C3%3ATSPTAD%3E2.0.CO%3B2-C

http://links.jstor.org/sici?sici=0022-3433%28199602%2933%3A1%3C109%3AES%3E2.0.CO%3B2-%23

http://links.jstor.org/sici?sici=0022-3433%28199807%2935%3A4%3C483%3AETATC%3E2.0.CO%3B2-7

http://links.jstor.org/sici?sici=0022-3433%28200005%2937%3A3%3C391%3AGATSOI%3E2.0.CO%3B2-P

http://links.jstor.org/sici?sici=0022-3433%28200401%2941%3A1%3C107%3A%27WDIG%3E2.0.CO%3B2-X

http://links.jstor.org/sici?sici=0032-3195%28200124%2F200224%29116%3A4%3C585%3ARHS%3E2.0.CO%3B2-P

http://links.jstor.org/sici?sici=0162-2889%28200024%2F200124%2925%3A3%3C128%3ASSUADR%3E2.0.CO%3B2-R

http://links.jstor.org/sici?sici=0735-2751%28200211%2920%3A3%3C285%3ATG%3E2.0.CO%3B2-H
http://tr.wikipedia.org/wiki/Feminizm

http://web.ttnet.net.tr/ozdemirler/makale.htm.

http://www.american.edu/sis/students/sword/Back_Issues/1.pdf

http://www.arts.ualberta.ca/~courses/PoliticalScience/661B1/documents/NewmanHumanSecurityConstructivism.pdf

http://www.biyografi.info/bilgi/feminizm

http://www.defence.gov.au/army/lwsc/docs/wp111.pdf

http://www.dhs.gov/xnews/releases/pr_1210954542145.shtm

http://www.fas.harvard.edu/~acgei/Publications/Akire/Alkire_Human_Security_Concept_CRISE_WP2.pdf

http://www.economist.com

http://www.fas.org/sgp/crs/terror/IB10119.pdf

http://www.globaled.uconn.edu/presentations/isa07_talking%20security.pdf

http://www.globalissues.org/Geopolitics/ArmsTrade/Spending.asp#WorldMilitarySpending

http://www.humansecurityreport.org/HSR2005_PDF/What_is_HS.pdf

http://www.idss.edu.sg/publications/SSIS/SSIS001.pdf

http://www.milliyet.com/2006/02/23/guncel/agun.html

http://www.milliyet.com/2006/02/23/guncel/agun.html

http://www.milliyet.com/2007/12/11/yasam/ayas.html

http://www.ochaonline.un.org/webpage.asp?Page=1516

http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=14579

http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=168161

http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=200542

http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=236978

http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=241043

http://www.selcuksam.selcuk.edu.tr/metin.htm

http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/makale_01.html.

http://www.tesev.org.tr/etkinlik/conf_3feb_pbilgin.php

http://www.tsk.mil.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2007/konusma_sempozyum31052007.htm

http://www.turkocagi.org.tr/modules.php?name=Makale&pa=showpage&pid=39

http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=248

http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=276

http://www.usakgundem.com/makale.php?id=42

http://www.usakgundem.com/makale.php?id=114

http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?type=6&id=966

http://www.wfp.org/english/

www.hks.harvard.edu/sustsci/ists/docs/khagram_etal_jhd03.pdf

www.iir.ubc.ca/site_template/workingpapers/webwp30.pdf

ÖZET

KARABULUT, Bilal. Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek, Doktora Tezi, Ankara, 2008.

Bu çalışmada küreselleşme sürecinde güvenlik alanının genişlemesi ve derinleşmesini içeren "yeni güvenlik anlayışı" irdelenmiştir. Küreselleşme süreci ile birlikte güvenliğe yönelik tehditlerin farklılaşması yeni bir güvenlik anlayışını gerekli kılmaktadır. Zira, geleneksel tehditlere yönelik mücadele yöntemleri yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizlik yeni bir güvenlik tanımlamasının yanı sıra bu tanımlamadan hareketle yeni mücadele araçlarını devreye sokmayı da gerektirmektedir. Güvenlik alanında yaşanan değişimler devletlerin ve uluslararası örgütlerin de güvenlik alanında yeniden yapılanmasını zorunlu kılmaktadır.

Devletlerin yanı sıra bireylerin, grupların ve çevre gibi diğer faktörlerin güvenlik çalışmalarına dahil edilmesi güvenliğin yeniden düşünülme sürecini şekillendiren bir diğer etkendir. Kısacası, bu çalışmada güvenlik alanındaki geleneksel tehdit algılamalarına eklemlenen yeni güvenlik tehditlerin neler olduğu ve bu konuda ne gibi önlemler alınabileceği ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca, devlet dışı birimlerin güvenlik alanına eklemlenme süreci ele alınmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde, güvenlik olgusu kavramsal, tarihsel ve teorik açıdan irdelenmiştir. Ayrıca, uluslararası ilişkiler teorileri üzerinden geleneksel güvenlik anlayışı ve yeni güvenlik anlayışı ortaya konmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde, öncelikli olarak küreselleşme süreci kavramsal ve tarihsel açıdan irdelenmiştir. Bu aşamadan sonra küreselleşme sürecinde şekillenen yeni güvenlik anlayışı ele alınmıştır. Bu bağlamda küreselleşme sürecinde ortaya çıkan 'yeni tehdit/güvenlik alanları' ve

‘geleneksel güvenlik konularının yeniden düşünülme süreci’ incelenmiştir. Çalışmanın özünü bu bölümünün oluşturduğu söylenebilir.

Çalışmanın son bölümünde ise öncelikli olarak yeni güvenlik anlayışı eleştirel bir bakış açısıyla incelenmiştir. Ayrıca, geleneksel güvenlik anlayışı ile yeni güvenlik anlayışının karşılaştırmalı bir analizi yapılmıştır. Küreselleşme süreci ile birlikte gerek devletlerin gerekse uluslararası örgütlerin güvenlik tanımlamaları ve anlayışlarının değişmeye başladığı ön kabulünden hareketle, örnek bir uluslararası örgütün ve ülkenin güvenlik anlayışlarındaki değişimler ortaya konmaya çalışılmıştır. Örnek uluslararası örgüt olarak BM, örnek ülke olarak da ABD seçilmiştir.

Ana hatlarıyla böylesi bir çerçeve ekseninde şekillenen bu doktora çalışmasında savunulan temel tez; geleneksel güvenlik anlayışının küreselleşme süreciyle dönüşüme uğrayan güvenlik olgusunu analiz etmede kullanılacak bir araç olmaktan çıktığı ve bu bağlamda güvenliğin yeniden düşünülmesi gerektiğidir.

Anahtar Sözcükler:

1. Güvenlik
2. Tehdit
3. Geleneksel Güvenlik Anlayışı
4. Yeni Güvenlik Anlayışı
5. Küreselleşme

ABSTRACT

KARABULUT, Bilal. Rethinking Security in the Globalisation Process, Doctorate Thesis, Ankara, 2008.

In this study, the “new security conception”, which involves the expansion and the deepening of the security field in the globalisation process, is explicated. The diversification of the threats directed to the security necessitates a new conception of security. For, the methods to fight the traditional threats are inadequate. This inadequacy requires the new fighting instruments to put into action starting with a new definition for security. The developments experienced in the security field make it necessary that the states and the international organisations to restructure in the security field.

Together with the states, introducing other actors like the individuals, the groups and the environment to the security studies is another factor that shapes the rethinking process of security. In short, this study aims at presenting what the new security threats, jointed to traditional threat sense of the security field are and which measures may be taken for this issue. Furthermore, the joining process of the extra-state units to the security field is discussed here.

In the fist chapter of the study, the security phenomenon is reviewed conceptually, historically and theoretically. Also the traditional and new security conceptions are introduced with regard to international relations theories.

The second chapter encompasses, firstly the discussion of the globalisation process both conceptually and historically. After this stage, the new conception of security shaped in the globalisation process is argued out.

In this context, the ‘new fields of threat/security which shaped in the globalisation process’ and the ‘rethinking process of traditional security issues’ are investigated. It can be said that this part is the core of the study.

In the last chapter of the study, the critical investigation of the new conception of security receives priority consideration. Besides, a comparative analysis of the traditional and new conceptions of security is conducted. Departing from the presupposition, that ‘both the states’ and the international organisations’ security definitions and conceptions have started to change with the globalisation process’, the changes in the conceptions of security of one example international organisation and state are tried to be presented. The examples are chosen as the UN for international organisation and USA for the state.

The thesis defended in this doctoral research, which takes on the above mentioned shape substantially; is that the traditional conception of security has lost its position as an instrument to analyse the conception of security which changed with the globalisation process and in this regard, security should be thought once again.

Key Words:

1. Security
2. Threat
3. Traditional Security Conception
4. New Security Conception
5. Globalisation